

**DOKUZUNCU KALKINMA PLANI
(2007 - 2013)**

**2012 YILI
PROGRAMI**

İÇİNDEKİLER

2012 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
2012 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI	1
I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR	1
II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR	1
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	1
B. MALİYE POLİTİKASI	2
C. ÖDEMELER DENGESİ	5
D. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER	8
I. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER.....	8
II. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER.....	12
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	14
1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları.....	14
2. İstihdam	17
3. Ekonominin Genel Dengesi	20
B. YATIRIMLAR.....	24
1. Yatırımların Sektörel Dağılımı	24
2. Kamu Yatırımları Uygulaması.....	29
3. Kamu Özel İşbirliği Uygulamaları.....	33
C. ÖDEMELER DENGESİ	34
1. Cari İşlemler Hesabı.....	34
2. Sermaye ve Finans Hesapları	39
3. Dış Borç Stoku	40
D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI	41
1. Enflasyon	41
2. Para ve Kur Politikası	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	49
I. GENEL DEVLET	49
1. Mevcut Durum	49
2. 2012 Yılı Hedefleri	51
A. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	58
1. Mevcut Durum	58
2. 2012 Yılı Hedefleri	62

B. MAHALLİ İDARELER.....	66
1. Mevcut Durum	66
2. 2012 Yılı Hedefleri	66
C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER.....	68
1. Mevcut Durum	68
2. 2012 Yılı Hedefleri	69
D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI.....	69
1. Mevcut Durum	69
2. 2012 Yılı Hedefleri	73
E. FONLAR.....	74
1. Mevcut Durum	74
2. 2012 Yılı Hedefleri	74
II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ.....	75
1. Mevcut Durum	75
2. 2012 Yılı Hedefleri	77
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	81
GELİŞME EKSENLERİ	81
I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI.....	81
A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ	82
1. Mevcut Durum	82
2. Temel Amaç ve Hedefler	83
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	84
B. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ.....	87
1. Mevcut Durum	87
2. Temel Amaç ve Hedefler	91
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	92
C. EKONOMİDE KAYITDIŞILIKIN AZALTILMASI	95
1. Mevcut Durum	95
2. Temel Amaç ve Hedefler	98
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	98
D. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ	99
1. Mevcut Durum	99
2. Temel Amaç ve Hedefler	108
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	108
E. ENERJİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ	110
ENERJİ.....	110
1. Mevcut Durum	110
2. Temel Amaç ve Hedefler	113
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	117
ULAŞTIRMA	120
1. Mevcut Durum	120
2. Temel Amaç ve Hedefler	125
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	127
F. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ	129
1. Mevcut Durum	129
2. Temel Amaç ve Hedefler	133
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	133

G. AR-GE ve YENİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ	136
1. Mevcut Durum	136
2. Temel Amaç ve Hedefler	138
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	138
H. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI	141
1. Mevcut Durum	141
2. Temel Amaç ve Hedefler	145
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	146
I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ	148
1. Mevcut Durum	148
2. Temel Amaç ve Hedefler	159
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	159
İ. SANAYİ VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI	162
SANAYİ	162
1. Mevcut Durum	162
2. Temel Amaç ve Hedefler	175
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	175
HİZMETLER	178
1. Mevcut Durum	178
2. Temel Amaç ve Hedefler	179
TURİZM	179
1. Mevcut Durum	179
2. Temel Amaç ve Hedefler	182
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	182
İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	184
1. Mevcut Durum	184
2. Temel Amaç ve Hedefler	186
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	186
TİCARET HİZMETLERİ	188
1. Mevcut Durum	188
2. Temel Amaç ve Hedefler	189
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	189
II. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI	190
A. İŞGÜCÜ PİYASASININ GELİŞTİRİLMESİ	190
1. Mevcut Durum	190
2. Temel Amaç ve Hedefler	193
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	194
B. EĞİTİMİN İŞGÜCÜ TALEBİNE DUYARLILIĞININ ARTIRILMASI	197
1. Mevcut Durum	197
2. Temel Amaç ve Hedefler	199
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	199
C. AKTİF İŞGÜCÜ POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ	201
1. Mevcut Durum	201
2. Temel Amaç ve Hedefler	202
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	202

III. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ	204
A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ.....	204
1. Mevcut Durum	204
2. Temel Amaç ve Hedefler	210
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	210
B. SAĞLIK SİSTEMİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ	216
1. Mevcut Durum	216
2. Temel Amaç ve Hedefler	220
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	220
C. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ, SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE.....	223
1. Mevcut Durum	223
2. Temel Amaç ve Hedefler	230
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	231
D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI	235
1. Mevcut Durum	235
2. Temel Amaç ve Hedefler	237
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	237
E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOGUN GÜÇLENDİRİLMESİ.....	238
1. Mevcut Durum	238
2. Temel Amaç ve Hedefler	239
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	239
F. GENÇLİK HİZMETLERİNİN VE SPOR FAALİYETLERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ.....	242
1. Mevcut Durum	242
2. Temel Amaç ve Hedefler	243
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	243
G. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTENİN ARTIRILMASI	245
1. Mevcut Durum	245
2. Temel Amaç ve Hedefler	246
IV. BÖLGESEL GELİŞMENİN SAĞLANMASI	247
A. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASININ MERKEZİ DÜZEYDE ETKİNLEŞTİRİLMESİ.....	247
1. Mevcut Durum	247
2. Temel Amaç ve Hedefler	250
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	251
B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞMENİN SAĞLANMASI.....	251
1. Mevcut Durum	251
2. Temel Amaç ve Hedefler	253
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	254
C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPASİTENİN ARTIRILMASI	255
1. Mevcut Durum	255
2. Temel Amaç ve Hedefler	256
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	257

D. KIRSAL KESİMDE KALKINMANIN SAĞLANMASI.....	257
1. Mevcut Durum	257
2. Temel Amaç ve Hedefler	260
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	261

V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN

ARTIRILMASI 262

A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ	262
1. Mevcut Durum	262
2. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	263
B. POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMA KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI	263
1. Mevcut Durum	263
2. Temel Amaç ve Hedefler	264
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	264
C. KAMU KESİMİNDE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	264
1. Mevcut Durum	264
2. Temel Amaç ve Hedefler	265
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	265
D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLEŞTİRİLMESİ.....	267
1. Mevcut Durum	267
2. Temel Amaç ve Hedefler	270
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	270
E. ADALET SİSTEMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ	273
1. Mevcut Durum	273
2. Temel Amaç ve Hedefler	274
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	274
F. GÜVENLİK HİZMETLERİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ	276
1. Mevcut Durum	276
2. Temel Amaç ve Hedefler	277
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	277
G. AFETLER.....	278
1. Mevcut Durum	278
2. Temel Amaç ve Hedefler	279
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	280

BEŞİNCİ BÖLÜM 281

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER 281

I. ÇOK TARAFLI EKONOMİK İLİŞKİLER 281

A. TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	281
1. Mevcut Durum	281
2. Temel Amaç ve Hedefler	283
B. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK)	284
1. Mevcut Durum	284
2. Temel Amaçlar ve Hedefler	285
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	286

C. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT), KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ) VE GELİŞMEKTE OLAN SEKİZ ÜLKE (D-8)	287
1. Mevcut Durum	287
2. Temel Amaçlar ve Hedefler	288
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	290
II. İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ	290
1. Mevcut Durum	290
2. Temel Amaç ve Hedefler	293
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	293
III. TEKNİK İŞBİRLİĞİ	294
1. Mevcut Durum	294
2. Temel Amaç ve Hedefler	295
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	295

TABLOLAR

TABLO I: 1- Temel Ekonomik Büyüklükler	7
TABLO II: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler.....	11
TABLO II: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları.....	15
TABLO II: 3- Fert Başına GSYH.....	16
TABLO II: 4- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler.....	18
TABLO II: 5- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler.....	18
TABLO II: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı	19
TABLO II: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler	19
TABLO II: 8- Ekonominin Genel Dengesi	22
TABLO II: 9- Ekonominin Genel Dengesi	23
TABLO II: 10- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2010)	25
TABLO II: 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2011)	26
TABLO II: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2012)	27
TABLO II: 13- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	28
TABLO II: 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	29
TABLO II: 15- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı.....	30
TABLO II: 16- Türkiye'de Kamu Yatırımları (2002-2011)	31
TABLO II: 17- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler.....	34
TABLO II: 18- Ülke ve Fasıllara Göre İhracat	35
TABLO II: 19- İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3).....	36
TABLO II: 20- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)	36
TABLO II: 21- Enerji Fiyatlarının Cari Açık Üzerine Etkisi	37
TABLO II: 22- Cari İşlemler Dengesi.....	38
TABLO II: 23- Sermaye ve Finans Hesabı.....	40
TABLO II: 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler.....	41
TABLO II: 25- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri.....	47
TABLO II: 26- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri	48

TABLO III: 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları	52
TABLO III: 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)	53
TABLO III: 3- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	54
TABLO III: 4- 2010 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	55
TABLO III: 5- 2011 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	56
TABLO III: 6- 2012 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	57
TABLO III: 7- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler.....	62
TABLO III: 8- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri	64
TABLO III: 9- Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar	66
TABLO III: 10- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları	67
TABLO III: 11- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi.....	68
TABLO III: 12- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	70
TABLO III: 13- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi.....	72
TABLO III: 14- Fon Gelir ve Giderleri	74
TABLO III: 15- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi	78
TABLO III: 16 - Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi	79
TABLO III: 17 - KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	80
TABLO IV: 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri).....	81
TABLO IV:2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri İtibarıyla Sıralamadaki Yeri)	81
TABLO IV: 3- İş Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler	88
TABLO IV: 4- KOSGEB Kredi Desteği	89
TABLO IV: 5- Halk Bankası KOBİ Kredileri	89
TABLO IV: 6- KGF A.Ş. Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi.....	90
TABLO IV: 7- Yıllar İtibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkâr Sayısı	91
TABLO IV: 8- Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (2010).....	100
TABLO IV: 9- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri	101
TABLO IV: 10- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler	103
TABLO IV: 11- Sermaye Piyasası Hacmi	104
TABLO IV: 12- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler	106
TABLO IV: 13- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı	107
TABLO IV: 14- BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri	107
TABLO IV: 15- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	114
TABLO IV: 16- Elektrik Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler.....	115
TABLO IV: 17- Elektrik Enerjisi Üretimine Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	116
TABLO IV: 18- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler	120
TABLO IV: 19- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması	121
TABLO IV: 20- Karayolu Ağının Durumu	122
TABLO IV: 21- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafik (2009).....	124
TABLO IV: 22-Yıllar İtibarıyla Kent ve Kırsal Nüfusu.....	130
TABLO IV: 23- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri	137
TABLO IV: 24- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler	145
TABLO IV: 25- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı	154
TABLO IV: 26- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları	155
TABLO IV: 27- Alım Yapılan Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler	156

TABLO IV: 28- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler	157
TABLO IV: 29- Tarım Sektöründe Seçilmiş Göstergeler	158
TABLO IV: 30- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler (Yüzde)	163
TABLO IV: 31- İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı.....	164
TABLO IV: 32- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri	166
TABLO IV: 33- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları	167
TABLO IV: 34- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları	167
TABLO IV: 35- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki Değişimler	168
TABLO IV: 36- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Dış Ticaretteki Değişmeler.....	168
TABLO IV: 37- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler	173
TABLO IV: 38- Hizmetler Sektörü ile İlgili Temel Göstergeler	178
TABLO IV: 39- Hizmet Sektörlerinde Temel Göstergeler	179
TABLO IV: 40- Hizmet Sektörlerinin Bilgi Yoğunluğu	179
TABLO IV: 41- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri	180
TABLO IV: 42- Turizm Sektöründeki Gelişmeler	182
TABLO IV: 43- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler	184
TABLO IV: 44- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları.....	185
TABLO IV: 45- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri	190
TABLO IV: 46- İstihdamın Sektörel Dağılımı	191
TABLO IV: 47- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	192
TABLO IV: 48- 2010 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi	198
TABLO IV: 49-2011 Yılları Arasında İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı	201
TABLO IV: 50- Cinsiyete Göre Okuma Yazma Oranı (15 +yaş)	204
TABLO IV: 51- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları	205
TABLO IV: 52- Eğitimde Kalma Beklentisi (2009).....	205
TABLO IV: 53- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları	207
TABLO IV: 54- Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2010-2011.....	208
TABLO IV: 55- Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2010-2011 Eğitim Dönemi (1)	209
TABLO IV: 56- Nüfusa İlişkin Temel Sağlık Göstergeleri.....	216
TABLO IV: 57- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları	217
TABLO IV: 58- Sağlık Kuruluşlarına Göre Toplam Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı	218
TABLO IV: 59- Sağlık Kuruluşlarının Durumu ve Hizmet Değerlendirmeleri, 2010.....	218
TABLO IV: 60- Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar ve Gini Katsayısı	223
TABLO IV: 61- Çeşitli Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları.....	224
TABLO IV: 62- Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler	225
TABLO IV: 63- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların Sosyal Yardım Harcamaları...	226
TABLO IV: 64- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri	228
TABLO IV: 65- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları ..	230
TABLO IV: 66- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus.....	236
TABLO IV: 67- Sosyal Harcamaların Gelişimi	246
TABLO IV: 68- Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler	248

TABLO IV: 69- Teşvik Sistemi Kapsamında Düzenlenen Devlet Yardımlarının Bölgesel Dağılımı.....	249
TABLO IV: 70- Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler.....	252
TABLO IV: 71- Kalkınma Ajansı Gelirlerinin Merkezi - Yerel Dağılımı.....	253
TABLO IV: 72- Kamu BİT Yatırım Ödenekleri Sektörel Dağılımı, 2009-2011.....	269
TABLO IV: 73- 100.000 Kişiyeye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile İlk Derece Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2008)	274
TABLO V: 1- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları.....	294

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları	17
GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkıları	21
GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri	42
GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim).....	42
GRAFİK: 5- Yıllık Enflasyon ve Hedefle Uyumlu Patika	43
GRAFİK: 6- Merkez Bankası Politika Bileşiminin Seyri	45
GRAFİK: 7- Bebek Ölüm Hızları (1.000 Canlı Doğum)	216
GRAFİK: 8- e-Devlet Kapısına En Fazla Hizmet Entegre Eden 10 Kurum ve Hizmet Sayıları, 2011	268

KUTU

KUTU: 1- Genel Devlet İstatistiklerinin Üretilmesi ve Konsolidasyonu	50
--	----

BAKANLAR KURULU KARARI

Karar Sayısı : 2011/2303

Yüksek Planlama Kurulunun 11/10/2011 tarihli ve 2011/25 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2012 Yılı Programı" ile "2012 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 32'nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 11/10/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2012 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Tanımlar

MADDE 1 – (1) Bu Kararın uygulanmasında;

- a) Bütçe kaynağı: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekleri,
- b) Ek ödenek: Proje ödeneğini artırırken kuruluş bazında yılı yatırım programıyla kamu idarelerine tefrik edilen yatırım tavanını da artıran ilave ödenek tahsisini,
- c) Projeler arası ödenek aktarması: Proje bazında ödenek tavanını değiştirmesine rağmen kuruluş bazında yatırım tavanını değiştirmeyen ödenek revizyonunu,
- d) İz ödenek: Ekonomik konjonktür itibarıyla yatırımının durdurulmasına karar verilen ancak yatırım programında muhafazasında yarar görülen projelere tahsis edilen 1.000 TL tutarındaki ödeneği,
- e) Ulusal katkı payı: Avrupa Birliği fonlarından sağlanan yıllık finansmanın belli bir oranına karşılık gelen ödeneği,
- f) Toplu proje: Proje ve karakteristiği; makine-teçhizat, bilgisayar yazılım ve donanımı, idame-yenileme, bakım-onarım, büyük onarım, tamamlama, taşıt alımı, etüt-proje ile yayın alım ve basımı olan veya bunların bileşiminden oluşması uygun görülen projeyi,
- g) Toplulaştırılmış proje: Benzer nitelikteki alt projelerden oluşan ve amaç ve kapsamı itibarıyla toplu ödenek tahsis edilmesi uygun görülen projeyi,
- h) Proje parametreleri: Projenin; ad, yer, karakteristik, kümülatif harcama, süre (başlama-bitiş yılı), maliyet ve ödeneğini, ifade eder.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Karar, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde belirtilen kuruluşları, özelleştirme kapsamındaki kuruluşları (kamu payı % 50'nin üzerinde olanlar), kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) ve

bağlı ortaklıklarını, İller Bankasını, fon idarelerini, mahalli idareler ile diğer kamu kuruluşlarını kapsar.

Genel ilkeler

MADDE 3 – (1) 2012 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makroekonomik politikaların, sektör programları ile bölge planları ve bölgesel gelişme amaçlı programların ve bunlarla ilgili yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

(2) 2012 Yılı Programı ve eklerinde yer alan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

(3) Bu çalışmalarda, Avrupa Birliği (AB) fonlarından finanse edilmek üzere, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Stratejik Çerçeve Belgesi ve AB'ye uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler doğrultusunda hazırlanacak projelerin, 2012 Yılı Programı ile uyumlu hazırlanması ve Türkiye tarafından sağlanacak ulusal katkı payının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

(4) Programa ithal edilen projelerin finansmanı öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden, bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır. Kuruluşların, ek ödenek taleplerini bütçe imkânlarını dikkate alarak acil ve zorunlu ihtiyaçları ile sınırlandırmaları esastır.

MADDE 4 – (1) Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörler arası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

(2) 2012 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

(3) 2012 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında Dokuzuncu Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program (2012-2014) ve 2012 Yılı Programının öncelikleri esas alınır.

(4) Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının inşaat mevsimi de dikkate alınarak zamanında karşılanması ve gerekli kaynağın harcama programlarına uygun olarak kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından alınır.

Toplu projeler ve toplulaştırılmış projeler

MADDE 5 – (1) 2012 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerde detay programların tespitinde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Toplu projeler:

1) Toplu projelerin detay programlarının belirlenmesi ve yıl içi revizyonları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Detay programlara ait bilgiler, Yatırım

Programının Resmî Gazete’de yayımlanmasını ve revizyonları müteakip 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

b) Toplulaştırılmış projeler:

1) Tadat edilmeyen toplulaştırılmış proje yürüten kuruluşlar, alt proje seçimi ve ödenek tahsisinde uyacakları usul ve esasları belirler ve internet sitelerinin ana sayfalarında ilan ederler. Bu usul ve esaslara göre belirlenen alt projeler ve ödenekleri Yatırım Programının Resmî Gazete’de yayımlanmasını müteakip kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan, üniversitelerde rektör ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından onaylanır. Belirlenen alt projeler ve ödenekleri en geç Şubat ayı sonuna kadar gerekçeleri ile birlikte Kalkınma Bakanlığına bildirilir ve aynı anda internet sitesinde yayınlanır. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmesi durumunda Kalkınma Bakanlığı söz konusu alt projenin ilgili detay programdan çıkarılması hususunu en geç 30 gün içinde kuruluşu bildirir.

2) Detayı tadat edilmiş toplulaştırılmış projelerin alt projeleriyle ilgili işlemler müstakil projelerdeki gibi uygulanır.

3) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Başkanlığı bütçesinin sermaye transferi kapsamında yer alan toplulaştırılmış projelerin alt projeleri, TÜBİTAK Başkanlığınca belirlenir. Belirlenen alt projelere ilişkin bilgiler ve projelerin listesi destekleme gerekçeleriyle beraber, bilgi için Haziran ve Aralık aylarında Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Yıl içinde programa proje alınması ve programdan proje çıkartılması

MADDE 6 – (1) Yatırım Programına yıl içinde proje alınmasıyla ilgili taleplerden, maliyeti 50 milyon TL’ye kadar olanlar veya maliyetine bakılmaksızın 50 milyon TL’ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla; maliyeti 50-250 milyon TL arasında olanlar Yüksek Planlama Kurulunca; maliyeti 250 milyon TL’nin üzerindeki ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.

(2) Yatırım Programından proje çıkarılmasıyla ilgili taleplerden maliyeti 50 milyon TL’ye kadar olanlar Kalkınma Bakanı, 50 milyon TL’nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından sonuçlandırılır.

Proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişiklikler

MADDE 7 – (1) 2012 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerin detay programlarındaki değişiklikler ve bu itibarla ihtiyaç duyulacak ana proje grubu revizyonları ile toplu ve toplulaştırılmış proje tanımı dışında kalan diğer projelerin proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri:

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde yer değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Diğer projelerde yer değişikliği talepleri yeni proje olarak değerlendirilerek 6’ncı madde hükümlerine göre sonuçlandırılır.

b) Proje adı ve karakteristik değişiklikleri:

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır. Diğer projelerde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla karara bağlanır.

c) Süre değişiklikleri:

1) 2012 yılında bitirilmesi programlanmış projeler hariç, süre değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. 2012 yılında bitirilmesi programlanmış projelerde süre değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla yapılır.

d) Maliyet değişiklikleri:

1) İhale edilmiş projelerin sözleşme bedelinde (ihale bedeli) fiyat ve kur değişikliğinden kaynaklanan artış ile sözleşme bedelinin %10'una kadar iş artışından kaynaklanan maliyet değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. %10'un üzerindeki iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişikliklerinden proje maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre ihale edilmiş projelerde sözleşme bedelindeki iş artışından kaynaklanan oran %30 olarak uygulanır.

2) İhale edilmemiş projelerin maliyet değişiklikleri, maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlarda Kalkınma Bakanının onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlarda ise Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. Ancak, proje maliyeti 100 milyon TL'ye kadar olanlarda maliyet değişiklikleri %10'a kadar Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır.

3) Detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde her türlü maliyet artışı, ana proje maliyeti (1) numaralı alt bentteki sınırlara tabi olmak üzere, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektör, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından karara bağlanır.

4) Yıllık projelerin ödenek değişikliğinden kaynaklanan maliyet değişikliği kendiliğinden yapılmış sayılır.

e) Ödenek değişiklikleri:

1) Sektörler arası ödenek aktarmaları ile GAP, DAP, KOP ve DOKAP kodlu projelerden diğer projelere yapılacak aktarmalar Kalkınma Bakanının; GAP, DAP, KOP ve DOKAP kodlu projeler arasındaki aktarmalar da dâhil olmak üzere diğer her türlü aktarma Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla ilgili kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır.

2) Her türlü kaynaktan proje ödeneğine (toplulaştırılmış projelerin alt projeleri dâhil) yıl içinde yapılacak toplam 50 milyon TL'ye kadar ek ödenek tahsisleri Kalkınma Bakanı onayı ile proje bazında bu tutarı aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak, döner sermaye gelirleri ve özel bütçeli kuruluşların Bütçe Kanununda belirtilen tahmini gelir tutarı üzerinde gerçekleşen finansman fazlaları ve bir önceki yıldan devreden öz gelirleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilir.

3) Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere yıl içinde ödenek aktarması, iz ödeneye çekme gerekçeleri dikkate alınarak ve projelerin durumu gözden geçirilerek ilgili bakanın onayıyla yapılabilir. Bu yetki üniversitelerde ve diğer kurumlarda Kalkınma Bakanı tarafından kullanılır.

f) Bakanlar 5'inci, 6'ncı ve 7'nci maddeler kapsamındaki yetkilerinin (iz ödenekli projeler hariç) tamamını ya da bir kısmını alt birimlere, bağlı veya ilgili kuruluşlara devredebilirler.

g) 2012 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Kalkınma Bakanlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri, proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan, Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

h) Kuruluşların dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan "4749 Sayılı Kanun Kapsamında Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik" hükümlerine uyulur. Dış finansman kullanımlarının Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesi esastır.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2012 yılına devreden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Kalkınma Bakanlığınca sonuçlandırılır.

j) Bu maddenin (d) bendinde yer alan limitleri aşan revizyon taleplerinde mukayeseli keşif veya mukayeseli maliyet hesabı ile iş artışına ilişkin şartların ilgili mevzuatına göre gerçekleştiğini açıklayan gerekçe raporuyla birlikte Kalkınma Bakanlığına başvurulur. Bu maddenin (b), (c) ve (d) bentlerinde proje yapılabilirliğini etkileyecek değişikliklerin neticelendirilmesinde Kalkınma Bakanlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep edebilir.

k) Gayrimenkul alımları ve kamulaştırma ödenekleri, Yatırım Programında proje olarak yer almaz ve bu tertiplere yapılacak her türlü ödenek ilavesi (ilama bağlı borçlar ve teferruğ-tefevvüz işlemlerine ilişkin ödenekler hariç) veya tenkisi Kalkınma Bakanlığı tarafından karara bağlanır.

l) Yatırım Programında yer alan işlerden sâri ihaleli projelerin sözleşme bedeli, sözleşmenin imzalanmasını müteakip proje sahibi kuruluşlar tarafından 30 gün içerisinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir. İlgili proje maliyetleri, sözleşme bedelleri doğrultusunda takip eden yıl yatırım programında revize edilir.

m) Yükseköğretim kurumlarının teknolojik araştırma sektöründe yer alan ve süresi 2011 yılında bitmekle birlikte, henüz tamamlanmayan projelerine ilişkin olarak "Yükseköğretim Kurumları Bütçelerinde Bilimsel Araştırma Projeleri İçin Tefrik Edilen Ödeneklerin Özel Hesaba Aktarılarak Kullanımı, Muhasebeleştirilmesi ile Özel Hesabın İşleyişine İlişkin Esas ve Usuller"e göre özel hesaba aktarılan tutarlardan yılı içinde kullanılmayan kısmının kullanımına, ilgili projenin yatırım programında yer alıp almadığına bakılmaksızın 2012 yılında devam edilebilir.

Tamamı kullanılmayan dış krediler

MADDE 8 – (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda, bu kredilerin ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Kalkınma Bakanlığının uygun görüşü alınır.

Mahalli idare yatırımları

MADDE 9 – (1) Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, borç stoku limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeleri; makro politikalar, sektör programları, bölge planları ve yatırım öncelikleri ile stratejik plan ve performans programı dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Söz konusu projelerin ihale aşamasında ya da uygulama esnasında oluşabilecek proje parametrelerindeki değişiklikler bu Kararın ilgili hükümlerine göre karara bağlanır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

(2) Köylerin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamındaki yatırımlar için 2012 yılı bütçesinden ayrılan ve 2012 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneğin, 79 İl Özel İdaresi ile İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine il bazında dağılımı, 2012 Yılı Yatırım Programının Resmî Gazete'de yayımlanmasını müteakip Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. İhtiyaç halinde yıl içinde aktarılacak ilave ödeneğin il bazında dağılımı da Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. Söz konusu ödeneklerde yıl içinde ihtiyaç duyulacak revizyonlar, bu Karardaki hükümlere tabi değildir.

(3) Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünden ilgili idarelere devredilen ve Yüksek Planlama Kurulunun 28/12/2009 tarihli ve 2009/42 sayılı Kararının ekinde yer alan proje listesine yeni proje ilave edilemez. Söz konusu listede yer alan ve izlemesi İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen projelere tahsis edilecek ödenekler ile bu projelere ait işlemler, yılı KÖYDES Projesi Yüksek Planlama Kurulu Kararı hükümleri de dikkate alınarak, 8/2/2011 tarihli ve 2011/2 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararının 34 üncü maddesinde belirtilen KÖYDES Projesi İzleme ve Değerlendirme Kurulu tarafından tespit edilir ve nihai karar için Yüksek Planlama Kuruluna sunulur.

Yeni teşkilat kurulması

MADDE 10 – (1) Kamu kuruluşları, yeni bir teşkilatlanmaya giderken, 2012 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar ve bu tür düzenlemelerde Kalkınma Bakanlığının uygun görüşünü alırlar.

(2) Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

(3) 2006 yılı ve sonrasında kurulan ve kurulacak üniversitelerin kampus yerinin seçimine Maliye Bakanlığı Müsteşarının koordinatörlüğünde, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Yükseköğretim Kurulu temsilcisi ve Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, ilgili üniversitenin kurulduğu ildeki vali ve belediye başkanı ile üniversitenin rektöründen müteşekkil bir Kurul karar verir. Kurul, hazırlık çalışmalarını yapmak üzere bir teknik heyet görevlendirebilir.

Mevzuat taslaklarına ilişkin görüşlerin alınması

MADDE 11 – (1) Bakanlıklar ile bağlı ve ilgili kuruluşlar; ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını, görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Kalkınma Bakanlığına gönderirler.

(2) Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu Kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için, Programla ilişkisinin kurulması açısından, Kalkınma Bakanlığının görüşünü alırlar.

Finansal kiralama

MADDE 12 – (1) Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2012 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2012 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2012 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık yatırım programı teklifleri

MADDE 13 – (1) Kamu kuruluşları, 2012-2014 Orta Vadeli Programda belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planları, bölge planları ile kuruluş stratejik planları ve performans programlarını esas almalarının yanı sıra il ölçeğindeki yatırımlar için valilik görüşlerini de dikkate alarak proje düzeyinde üç yıllık yatırım programları hazırlar ve Temmuz 2012 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmemesi esastır.

(2) Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 5 milyon TL ve üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, 2012-2014 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinin 25'inci ve 26'ncı maddeleri çerçevesinde hazırlayacakları fizibilite raporu ile birlikte Kalkınma Bakanlığına müracaat ederler.

Fizibilite raporları, Kalkınma Bakanlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Kalkınma Bakanlığına gönderilecek fizibilite etütlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etütleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

(3) 2011 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2012 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu

MADDE 14 – (1) Çok taraflı veya ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu, özel sektör veya sivil toplum kuruluşları faydalanmak istedikleri yardımla ilgili proje tekliflerini ilgili ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ile işbirliği içerisinde hazırlar ve Kalkınma Bakanlığına gönderir. Kalkınma Bakanlığı gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini alarak proje dokümanının nihai hale getirilmesini sağlar. Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun görülen proje dokümanının, Kalkınma Bakanlığı tarafından Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyükelçiliklerine gönderilmesini müteakip, T.C. Hükümeti adına Dışişleri Bakanlığı, işbirliği yapılan ilgili ikili ya da çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ve projeyi yürütecek kuruluş arasında proje anlaşması imzalanarak proje uygulamaya konulur. İmzalanan proje anlaşmasının bir örneği Dışişleri Bakanlığı tarafından Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

(2) Projelerde bütçe, süre (ek bütçe gerektirmeyen süre uzatımları hariç) ve amaç gibi temel değişiklikler söz konusu olduğunda birinci fıkrada yer alan onay süreci aynen uygulanır.

(3) Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

(4) Birinci fıkra kapsamında ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ile yürütülen projelerin ilerleme süreci, yürütücü kuruluş tarafından Kalkınma Bakanlığına altı ayda bir bildirilir.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve koordinasyon

MADDE 15 – (1) Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2012 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

(2) Program uygulamalarının etkisinin artırılması amacıyla gerekli görülen hallerde koordinasyon Kalkınma Bakanlığınca sağlanır.

Temel stratejiler ve ana planlar

MADDE 16 – (1) Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörler, bölgesel gelişme ve tematik alanlarla ilgili ana plan ve

stratejiler ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı Kalkınma Bakanlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Bölgelerarası işbirliği

MADDE 17 – (1) Ülkemizin komşu ülkeler ve bölgelerle yürüttüğü Bölgelerarası İşbirliği Programı çerçevesinde, Kalkınma Bakanlığı bütçesinden ayrılan kaynaklar, programın kapsadığı bölgelerde il özel idareleri, belediyeler, kalkınma ajansları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun bulunan program ve projelerinin desteklenmesi için kullanılır.

(2) Kalkınma Bakanlığı bu program ve projelerin koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesinde kalkınma ajanslarını görevlendirebilir.

Bölge planları

MADDE 18 – (1) Kalkınma Bakanlığı, Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimleri için bölge planlarının, üst ölçekli plan ve programlarla uyumlu olacak ve bölgesel ve yerel düzeyde yatırım önceliklerini ortaya koyacak şekilde hazırlanmasında koordinasyonu ve yönlendirmeyi sağlar.

(2) Bölge planları başta olmak üzere bölgesel gelişme alanında yapılacak planlama, programlama, araştırma ve koordinasyon çalışmalarında kalkınma ajanslarının ihtiyaç duyacağı her türlü bilgi ve destek ilgili kuruluşlarca sağlanır.

Bölgesel gelişme amaçlı program ve projelerin koordinasyonu

MADDE 19 – (1) Kalkınma planı, yıllık programlar ve bölge planları kapsamında bölgesel gelişme amaçlı programlar ve eylem planları hazırlanabilir. Bu tür program ve eylem planlarında sorumlu kuruluşlar belirlenerek işbirliği esasları ve uygulama takvimi gösterilir. Bunlara ilişkin koordinasyon merkezi düzeyde Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülür.

Yerel koordinasyon

MADDE 20 – (1) İl Koordinasyon ve İzleme Sisteminin (İKİS); merkezi kurumların kullanımına açılması ve yereldeki birimler tarafından girilen verilerin doğrulanmasına ve mevcut sistemler ile İKİS'in entegrasyonuna yönelik altyapı oluşturma çalışmaları Kalkınma Bakanlığı tarafından koordine edilir. Bu kapsamda işbirliği yapılacak kuruluşlar tarafından gereken destek ve katkılar zamanında sağlanır.

(2) İKİS'e veri temini, il planlama ve koordinasyon müdürlüklerinin koordinasyonunda il veya bölge müdürlükleri tarafından düzenli olarak gerçekleştirilir.

(3) Valilikler; illerdeki yatırım tekliflerinin hazırlanması, uygulanması, izlenmesi, ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması için kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar, bu amaçla İKİS'in kullanımını teşvik ederler. Yatırımların bölge planlarına uyumu ve bölgesel bütünlüğünün sağlanması için kalkınma ajansları tarafından gerekli teknik destek sağlanır. Bu amaca yönelik olarak, illerin yatırım teklifleri kalkınma ajanslarının yönetim kurullarında görüşüldükten sonra merkeze gönderilir.

(4) Yerel ve bölgesel nitelikli yatırım uygulamalarında koordinasyonu güçlendirmek, etkinliği artırmak ve yerel kurumsal kapasitenin gelişimini sağlamak amacıyla merkezi kamu idareleri, projelerin mahiyeti uygun düştüğü ölçüde, yatırım

uygulamalarının 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6'ncı maddesi hükümleri gereğince gerçekleştirilmesine öncelik verecektir.

İl koordinasyon kurulları

MADDE 21 – (1) İl yatırımlarının ve sosyo-ekonomik gelişmelerin yerel ve bölgesel kalkınma perspektifiyle değerlendirildiği, bunlara ilişkin sorunların çözülmesinde ve sahip olunan potansiyelin değerlendirilmesinde kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlandığı il koordinasyon kurulları; Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında olmak üzere yılda en az dört kez toplanır. Bu toplantılara, ilgili konularda görüşlerine başvurmak üzere valinin belirleyeceği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları da davet edilebilir.

(2) Ocak, Nisan ve Ekim aylarındaki toplantıların gündemi, yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin izlenmesi, koordinasyonu ve yerel ve bölgesel kalkınma bakımından değerlendirilmesini, Temmuz ayındaki toplantının gündemi ise gelecek yıl için öngörülen tedbirlerin ve yatırım tekliflerinin değerlendirilerek valilik görüşlerinin oluşturulmasını esas alacak şekilde belirlenir. Projelere ilişkin valilik görüşleri oluşturulurken, ilin sosyo-ekonomik göstergeleri, bölge plan ve programları ile ilişki, projeler arasındaki tamamlayıcılık ve bütünlük ile öncelik sıralaması dikkate alınır.

(3) Toplantı hazırlıkları için gerekli veriler, ilgili kuruluşlarca toplantılardan on gün öncesine kadar İKİS'e girilir ve il planlama ve koordinasyon müdürlükleri tarafından değerlendirilerek bir raporla Kurula sunulur. Toplantı tutanakları ise, il planlama ve koordinasyon müdürlüklerince sisteme aktarılır.

(4) Yatırım tekliflerine ilişkin valilik görüşleri, toplantı tutanağına ek olarak düzenlenir. Bu görüşler, ildeki kamu kuruluşları ve bölge müdürlükleri tarafından, yatırım tekliflerine ek olarak, merkez teşkilatlarına bildirilir. Valilik görüşlerinin sisteme aktarılması il planlama ve koordinasyon müdürlükleri tarafından yapılır.

(5) Kalkınma ajansları, il koordinasyon kurulları toplantılarına katılır. Kalkınma Bakanlığı da gerektiğinde toplantılara temsilci gönderebilir.

III. İZLEME

MADDE 22 – (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, sosyal güvenlik kurumlarının, büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyelerin, belediyelerin iştiraki ve bağlı ortaklığı olan idare ve işletmelerin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Kalkınma Bakanlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2011 yılı gerçekleştirmeleri ile 2012 yılı birinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2012 tarihine kadar, 2012 yılı ikinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları ise Temmuz 2012 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

(2) Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu

bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç Temmuz 2012 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

(3) Özelleştirme kapsamında olup kamu payı %50'nin üzerinde olan kuruluşlar, Kalkınma Bakanlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2012 tarihine kadar Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları iştirakleri

MADDE 23 – (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Kalkınma Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar

MADDE 24 – (1) 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırım nitelikli projeleri bilgi için 2012 Yılı Yatırım Programında yer alır. Bu projelerle ilgili yıl içinde ihtiyaç duyulacak her türlü revizyon bu Karar hükümlerine tabi olmayıp, revizyonun yapılmasını müteakip bilgi için Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

İzleme raporları

MADDE 25 – (1) Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir:

a) Yıllık Program İzleme Raporu: Kuruluşların 2012 Yılı Programında yer alan ve sorumlu oldukları tedbirlerin uygulama durumları ile ilgili bilgiler, geliştirilecek formlara uygun olarak Mart, Haziran, Eylül ve Aralık sonu olmak üzere üç aylık dönemler itibarıyla, dönem sonunu izleyen 10 gün içinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

b) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dâhil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım uygulama raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makine teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir. Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım uygulama raporunda yer verilir. Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2012 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur.

Yatırım uygulama raporları; 1 Ocak-31 Mart, 1 Nisan-30 Haziran, 1 Temmuz-30 Eylül ve 1 Ekim-31 Aralık dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün içinde, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç Mart ayı sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

c) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (b) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

d) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Bakanlığa gönderirler.

e) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Gümrük ve Ticaret Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığınca ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

f) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığınca, Kalkınma Bakanlığınca ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

g) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

h) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları, Ocak ve Temmuz aylarında Kalkınma Bakanlığınca gönderilir.

i) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Kalkınma Bakanlığınca bildirirler.

j) Proje Tamamlama Raporu: Kalkınma Bakanlığınca belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Kalkınma Bakanlığınca gönderilir.

k) Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri İzleme ve Değerlendirme Raporları: 2012 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojisi projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, proje planında öngörülen aşamaların zaman-bütçe kısıtlarına uygunluğunun izlenebilmesi amacıyla her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo 7.1 ile tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlanacak Tablo 2'yi ve ayrıca Yatırım

Programı Hazırlama Rehberindeki Tablo 7'yi, (b) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletacaktır.

l) Teknolojik Araştırma Programları ve Projeleri İzleme Raporları: Kalkınma Bakanlığınca belirlenen ve Bakanlığın ilgili internet sayfasında yayınlanan format çerçevesinde kuruluş tarafından hazırlanan;

1) Gelişme (ara) raporları Haziran ve Aralık aylarında (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

2) Tamamlanan projelere ilişkin sonuç raporları proje bitimini müteakip 2 ay içinde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

3) Önceki yıllarda tamamlanmış olan araştırma merkezi ve merkezi laboratuvar nitelikli projelerin etki izleme raporları proje bitimini takiben 10 sene boyunca senede bir kez Ocak ayı sonuna kadar (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla), Kalkınma Bakanlığına gönderilir ve Bakanlığın ilgili internet sayfasına yüklenir.

m) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi, Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

n) İstanbul Depreme Hazırlık Çalışmaları İzleme Raporu: İstanbul İl Özel İdaresi tarafından İstanbul'un depreme karşı hazırlanması amacıyla yürütülen, Yatırım Programında yer almayan, İstanbul'da Sismik Riskin Etkilerinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP) çalışmalarıyla ilgili gelişme raporu her dört ayda bir Başbakanlığa, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderilir.

o) Kamu-Özel İşbirliği Projeleri ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları kamu özel işbirliği projeleriyle ilgili bilgileri, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan formlara uygun olarak, yılda iki defa, Haziran ve Aralık aylarını takip eden 30 gün içerisinde Kalkınma Bakanlığına gönderirler.

MADDE 26 – (1) Ekonomi Bakanlığı; yatırım teşviki, yabancı sermaye ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı desteklerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

MADDE 27 – (1) Sayıştay, KİT'lerin denetleme raporlarının bir nüshasını Kalkınma Bakanlığına gönderir.

Dış yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi

MADDE 28 – (1) Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, TİKA tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde TİKA'ya bildirir. TİKA, yapılan dış yardımları her altı ayda bir Kalkınma Bakanlığına rapor eder.

(2) Ekonomi Bakanlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK Protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(3) Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektörler itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(4) Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

Kesin hesap farklarının kapatılmasından doğan ödenek ihtiyaçları

MADDE 29 – (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2012 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçları kuruluşun Yatırım Programına bu amaçla tefrik edilmiş proje ödeneğinden karşılanır. Böyle bir projenin bulunmaması halinde ise adı geçen borçların ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine, 2012 Yılı Yatırım Programına kesin hesap farkı adıyla proje alınır. Finansman ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanacak olan bu projelerin Programa alınması talepleri, 6'ncı maddedeki limitlere bağlı olmaksızın Kalkınma Bakanlığınca sonuçlandırılır.

(2) KİT'ler ve bağlı ortaklıkları ile iştiraklerinde ise söz konusu borçlar, yatırım ödenekleriyle ilişkilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Kalkınma Bakanlığına bilgi verilir.

Proje revizyon talepleri

MADDE 30 – (1) Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2012 tarihine kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir. Bu talepler yılsonuna kadar sonuçlandırılır.

Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

MADDE 31– (1) Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının (IPA) Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri kapsamında uygulanan projelerin/operasyonların izlenmesi ve değerlendirmesini sağlamak amacıyla, oluşturulan Ortak İzleme Bilgi Sistemi (IMIS) çerçevesinde yürütülecek izleme faaliyetleri, Ortak İzleme Rehberinde belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yürütülür ve proje/operasyonlar kapsamında elde edilen veriler IMIS'e aktarılır.

Yürürlük

MADDE 32 – (1) Bu Karar 1/1/2012 tarihinde yürürlüğe girer.

**KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ
(BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER)**

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale
(Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)	37. Osmaniye
13. Çankırı	38. Rize
14. Çorum	39. Samsun
15. Diyarbakır	40. Siirt
16. Elazığ	41. Sinop
17. Erzincan	42. Sivas
18. Erzurum	43. Şanlıurfa
19. Giresun	44. Şırnak
20. Gümüşhane	45. Tokat
21. Hakkâri	46. Trabzon
22. Iğdır	47. Tunceli
23. Kahramanmaraş	48. Van
24. Karabük	49. Yozgat
25. Karaman	50. Zonguldak

2012 YILI PROGRAMI

**18 Ekim 2011 Tarihli ve 28088 Sayılı Mükerrer Resmi Gazetede
Yayımlanan 11 Ekim 2011 Tarihli ve 2011/2303 Sayılı 2012 Yılı
Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Eki**

BİRİNCİ BÖLÜM

2012 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI

I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR

2012-2014 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda (OVP) yer alan temel amaçlar, makroekonomik öncelikler ve 2012 yılı hedefleri çerçevesinde; dünya ekonomisindeki yavaşlama ve belirsizlik ortamında dahi büyüme sürecinin devam ettirilmesi, istihdam artışının sürdürülmesi, yurt içi tasarrufların artırılması, cari açığın azaltılması, enflasyonun düşürülmesi, mali disiplinin sürdürülmesi ve finansal istikrarın korunması 2012 Yılı Programının temel makroekonomik amaçlarıdır.

II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

- i. Para, maliye ve gelirler politikaları; istikrarlı büyümenin desteklenmesi, istihdamın artırılması, fiyat istikrarı ile finansal istikrarın birlikte sürdürülmesi amaçları çerçevesinde ve eşgüdüm içerisinde yürütülecektir.

- ii. Büyümenin daha sağlam ve güvenilir kaynaklarla finansmanını sağlamak amacıyla yurtiçi tasarrufları artıracak politikalar izlenecektir.
- iii. Büyümenin talep yönünden ihracat ve özel sektör yatırımlarına, üretim yönünden ise verimlilik artışlarına dayalı olmasını sağlayacak politikalara devam edilecektir.
- iv. Sanayinin orta düzey teknoloji mal üretiminden yüksek düzey teknoloji mal üretime kaydırılabilmesi için işgücünün niteliğini yükseltecek, Ar-Ge faaliyetlerini destekleyecek politikalar izlenecektir.
- v. İşgücü piyasasına yönelik yapılacak düzenlemelerle istihdam artışı hızlandırılacaktır.

B. MALİYE POLİTİKASI

1. Kamu Harcama Politikası

- i. Harcama programları verimlilik artışı sağlamak amacıyla gözden geçirilecektir. Bu amaçla idari bir mekanizma oluşturulacaktır.
- ii. Harcama programlarının etkin bir şekilde izlenebilmesi için program bazlı sınıflandırma çalışmalarına başlanacaktır.
- iii. Karar alma ve izleme-değerlendirme sürecinde kritik bir öneme sahip olan kamu mali istatistikleri uluslararası standartlarla uyumlu şekilde yayımlanacaktır.
- iv. Sosyal yardımların etkinliğinin artırılması amacıyla, sosyal yardımlarla istihdam arasındaki bağlantı güçlendirilecektir. Sosyal yardım sistemi bir bütün olarak ele alınacak ve yardımlardan mükerrer yararlanma önlenecektir.
- v. Sağlık hizmetleri ve harcamalarında etkinliğin sağlanması amacıyla; sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, gereksiz ilaç ve hizmet kullanımını önlemek üzere ilaç ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.
- vi. Sağlık harcamalarına ilişkin denetimlerin daha etkin bir şekilde yapılabilmesi amacıyla, sağlık hizmet sunucularının geçmiş davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecek, risk analizi ve veri madenciliği alanlarında yazılım, donanım ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.
- vii. Sağlıkta global bütçe uygulaması geliştirilerek sürdürülecektir.
- viii. Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından kamuya olan borçlarına mahsuben yapılacak kesinti, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir oranla düzenli olarak uygulanmaya devam edilecektir.
- ix. Özellik gösteren altyapı harcamalarının merkezi idare tarafından desteklenmesi ve personel harcamalarının rasyonalize edilmesi kanalıyla mahalli idarelerin mali yapısında iyileşme sağlanacaktır.
- x. Kamu ihale sisteminin etkinliğinin artırılması yönünde düzenlemeler hayata geçirilecektir.
- xi. Emekliler için adil bir intibak sistemi kademeli bir şekilde hayata geçirilecektir.
- xii. İstihdama ilişkin teşvik düzenlemeleri sade ve etkin bir yapıya kavuşturulacaktır.
- xiii. Mali sonuç doğuracak düzenlemeler için kısa dönemin yanı sıra orta ve uzun dönemli etki analizleri yapılacaktır.

2. Kamu Yatırım Politikası

Kamu yatırım politikasının temel amacı, öncelikli sosyal ihtiyaçları gidermek, üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki altyapıyı geliştirmektir. Bu çerçevede;

- i. Kamu yatırımlarının etkili, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesi, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılması hedeflenecektir.
- ii. Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, içme suyu ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.
- iii. Kamu yatırımları, başta Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP), Konya Ovası Projesi (KOP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) kapsamındaki yatırımlar olmak üzere bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı ve bölgesel gelişme potansiyelini değerlendirmeyi hedefleyen ekonomik ve sosyal altyapı projelerine yoğunlaştırılacaktır.
- iv. Kamu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde özel sektör katılımını artırıcı modellerin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- v. Kamu yatırım teklif ve kararları, sorun, ihtiyaç ve çözüm analizlerini içeren sektörel ve bölgesel ana plan ve stratejileri ile nitelikli yapılabirlik etütlerine dayandırılacaktır.

3. Kamu Gelir Politikası

- i. Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar ve öngörülebilirlik esas alınacaktır.
- ii. Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişinin hızlandırılmasına, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik vergi politikaları uygulanacaktır.
- iii. Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve ihtiyaca göre yeniden yazılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Bu kapsamda, Gelir Vergisi Kanunu ve Vergi Usul Kanununun gözden geçirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.
- iv. Başta yurtiçi tasarruf yetersizliği ve cari açık olmak üzere, büyüme ortamının sürdürülebilirliğini tehdit eden unsurlarla mücadelede vergi politikası gerektiğinde etkin bir şekilde kullanılacaktır.
- v. İstisna, muafiyet ve indirimler nedeniyle oluşan vergi harcamaları düzenli olarak raporlanacaktır.
- vi. Vergiye uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
- vii. Maktu vergi ve harçlar genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak güncellenecektir.
- viii. Vergi politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında, iklim değişikliğiyle mücadele edilmesine ve enerji tüketiminde tasarruf sağlanmasına yönelik öncelikler de dikkate alınacaktır.
- ix. Bireysel ve kurumsal tasarrufların teşvik edilmesine ve sermaye birikiminin özendirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

- x. Mahalli idarelerin öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler, imar ve altyapı hizmetleri sonrasında varlıkların değerinde ortaya çıkan artışlar da dikkate alınarak hayata geçirilecektir.
- xi. Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması ve ekonomiye kazandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

4. Kamu Borçlanma Politikası

- i. Finansman programları, iç borçlanma stratejileri, ihale duyuruları gibi borçlanmaya ilişkin bilgilerin düzenli olarak açıklanmasına devam edilecektir.
- ii. Borç servisinin dönemler arası dengeli dağılmasının sağlanması ve ikincil piyasada fiyat etkinliğinin artırılması amacıyla, piyasa koşullarına bağlı olarak geri alım ve değişim işlemlerine devam edilecektir.
- iii. Kamu borçlanma imkânlarının geliştirilmesi ve maliyetlerin düşürülmesi amacıyla yatırımcı taleplerine uygun yeni finansman araçları ve satış yöntemleri geliştirilecektir.
- iv. Likidite riskinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulması politikasına devam edilecek, nakit rezervlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- v. Piyasa yapıcılığı sistemi uygulaması sürdürülecektir.
- vi. Borçlanma, piyasa koşulları elverdiği ölçüde, ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli araçlarla yapılacaktır.

5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

- i. Kamuda etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştayın uygulama altyapısı güçlendirilecek ve denetim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.
- ii. Kamu idarelerinde iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesi, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.
- iii. Kamu idarelerinin faaliyetlerinin kamu iç kontrol ve denetim standartlarına uyum düzeyinin artırılması sağlanacaktır.
- iv. Kamu idarelerinde yönetim sorumluluğunun güçlendirilmesi için kamu mali yönetiminin insan kaynakları altyapısı nitelik ve nicelik olarak güçlendirilecektir.
- v. İç denetim birimlerinin kurumsal kapasitesi artırılabilecek, kamu idarelerinin teşkilat yapısındaki yeri güçlendirilecektir.
- vi. İç denetim alanında merkezi uyumlaştırma fonksiyonu gören İç Denetim Koordinasyon Kurulu yeniden yapılandırılacaktır.

6. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

- i. Kamu iktisadi teşebbüslerinin kârlılık ve verimlilik ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır.
- ii. KİT'lerin belirli bir takvim ve strateji çerçevesinde özelleştirilmesi çalışmaları kararlılıkla sürdürülecektir.
- iii. KİT'lerde; yetkilenlendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performans dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.

- iv. KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararlarında öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır.
- v. KİT'lerde stok, tedarik, üretim ve pazarlama maliyetlerini düşürerek verimliliği artıran ve uluslararası fiyat değişimlerine duyarlı bir finansman politikası izlenecektir.
- vi. KİT'lerin atıl durumda bulunan gayrimenkullerinin değerlendirilmesinde rayiç bedel esas alınacaktır. KİT'lerin atıl olmayan gayrimenkullerinin devri; işletmenin verimliliği, bütünlüğü ve çevre sağlığı gibi hususları olumsuz etkilemeyecek şekilde mümkün olabilecektir.
- vii. KİT'lerin zarar eden işletme birimlerinin sorunları bu birimlerin fonksiyonları da dikkate alınarak çözüme kavuşturulacak, ancak alınacak tedbirlerle kâra geçirilmesi mümkün görülmeyen işletme birimleri tasfiye edilecektir.
- viii. KİT'lerde nitelikli personel ihtiyacının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

C. ÖDEMELER DENGESİ

- i. İhracatta firmaların küresel rekabet gücünü artırmak amacıyla yenilikçiliğe ve Ar-Ge'ye dayalı, katma değeri yüksek, markalı ürün ve hizmetlerin üretim ve pazarlama süreçlerinin desteklenmesine devam edilecektir.
- ii. Üretim ve ihracatın ithalata olan yüksek oranlı bağımlılığını azaltmak amacıyla özellikle ara malı ve yatırım malında yurtiçi üretim kapasitesini artırıcı politikalara ve desteklere devam edilecektir.
- iii. Sektörel bazda oluşturulacak Türkiye Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) çerçevesinde girdi tedarikinde, ülke ve bölge bazlı bağımlılığın azaltılması, belirsizliklerin ve dalgalanmaların oluşturacağı risklerin giderilmesi ve gelecekte önem kazanacak girdilere yönelik ihtiyacın karşılanması sağlanacaktır.
- iv. Yurt içinde üretim yapan uluslararası firmaların tedarik zincirinde yurt içi üretimin payının artırılmasına yönelik olarak gerekli tedbirler alınacaktır.
- v. İhracatta pazar çeşitliliğinin artırılması amacıyla Afrika ülkeleri, Asya-Pasifik ve Latin Amerika ülke gruplarıyla ticaretin geliştirilmesi sağlanacaktır.
- vi. İhracatçılarımıza daha etkin ve kapsamlı hizmet verilebilmesini teminen ülke masaları, ticaret müşavirliklerimizin bulunduğu tüm ülkeler için yaygın hale getirilecektir.
- vii. Dünyada Türk ürünleri imajının güçlendirilmesine yönelik olarak verilen TURQUALITY ve marka destekleri artırılarak, desteklerin kapsamı genişletilecektir.
- viii. Firmalarımızın pazara girişlerini kolaylaştıracak teknik mevzuat uyum çalışmalarına yönelik faaliyetlere ilişkin destekler çeşitlendirilecek ve kapsamı genişletilecektir.
- ix. Yeni pazarlara girişte gerekli hukuki altyapının tesisi için serbest ticaret anlaşmalarının yanı sıra tercihli ticaret anlaşmaları gibi ülkemiz ihracatçılarının karşılaştıkları engelleri azaltacak anlaşmaların uygulamaya geçirilmesine yönelik gerekli çalışmalara devam edilecektir.
- x. İthalatta piyasa gözetimi ve denetimi sisteminin etkinliği artırılacaktır.

- xi. Dahilde işleme rejimi, yurtiçi üretim, ihracat ve dış ticaret dengesine etkisi açısından bütüncül bir şekilde değerlendirilecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- xii. Kamu alımlarında yerli ürünlerin tercih edilmesi sağlanacaktır.
- xiii. İhracatın desteklenmesi amacıyla kredi ve garanti destek imkânlarını iyileştirmeye yönelik politikalar sürdürülecektir.
- xiv. Uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin teşvik edilmesi kapsamında yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik çalışmalara devam edilecektir.

D. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI

- i. 2012 yılında para politikasının temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olacak, destekleyici bir amaç olarak finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir.
- ii. Para politikası, enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir.
- iii. Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranları kullanılmasının yanı sıra, zorunlu karşılık oranları ve faiz koridoru gibi birbirini tamamlayıcı nitelikteki araçlar ile TL ve döviz cinsi likidite uygulamaları bir arada kullanılmaya devam edilecektir.
- iv. Enflasyon hedeflerinin Hükümet ve Merkez Bankası tarafından birlikte belirlenmesi uygulamasına devam edilecektir.
- v. Para politikası kararları, Para Politikası Kurulu tarafından, olağanüstü durumlar dışında, önceden belirlenmiş bir yıllık takvime göre ve ayda bir yapılan toplantılarla alınacaktır. Para politikası kararları alınırken, enflasyonun orta vadedeki görünümü ve bu görünüme ilişkin riskler göz önüne alınacaktır.
- vi. Para politikasının temel iletişim aracı olan enflasyon raporu yılda dört defa yayımlanmaya devam edilecektir. Bunun yanı sıra, Merkez Bankası kamuoyunun sağlıklı bir şekilde bilgilendirilmesine yönelik faaliyetlerine devam edecektir.
- vii. Hesap verme yükümlülüğü çerçevesinde, enflasyonun yılsonu itibarıyla ilan edilen hedeften belirgin olarak sapması ya da sapma olasılığının ortaya çıkması halinde, Merkez Bankası hedeften sapmanın nedenlerini ve enflasyonun tekrar hedefe yakınsaması için alınan ve alınması gereken önlemleri Hükümete bir mektupla bildirecek ve bu metin kamuoyuyla paylaşılacaktır.
- viii. Dalgalı döviz kuru rejimi 2012 yılında da sürdürülecektir. Bu çerçevede Merkez Bankasının herhangi bir döviz kuru hedefi olmayacaktır.
- ix. Döviz arz fazlasının gözlendiği dönemlerde, dalgalı döviz kuru rejiminin ilkeleri ve işleyişiyle çelişmeyecek şekilde, rezerv biriktirmeye yönelik, programlı döviz alım ihaleleri yapılabilecektir. Merkez Bankası, döviz arzına ilişkin öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda günlük ihale ve/veya opsiyon tutarlarında önceden duyurmak suretiyle değişiklik yapabilecek, ihalelere kısa ya da uzun süreli olarak ara verebilecektir.
- x. Döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıklı fiyat oluşumları gözlendiğinde dalgalı döviz kuru rejimi ile çelişmeyecek şekilde döviz satım ihaleleri düzenlenebilecek ve/veya döviz piyasasına doğrudan müdahale edilebilecektir. Diğer taraftan küresel ekonomide yaşanan gelişmelere bağlı olarak, bankalararası döviz piyasasında döviz likiditesi akışkanlığını artırmak amacıyla Merkez Bankası nezdindeki Döviz Depo Piyasasında aracılık faaliyetlerine yeniden başlanabilecektir.

TABLO I: 1- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2012 ⁽²⁾
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)							
Toplam Tüketim	5,0	5,3	-0,3	-0,4	5,8	6,2	3,0
Kamu	9,9	5,4	3,3	3,8	1,6	6,5	3,1
Özel	4,5	5,3	-0,7	-0,9	6,3	6,1	3,0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	13,4	4,1	-5,2	-20,1	30,2	19,3	6,2
Kamu	2,1	12,6	6,0	-1,0	18,6	7,7	-0,6
Özel	15,7	2,6	-7,4	-24,4	33,6	22,3	7,7
Stok Değişimi ⁽³⁾	-0,1	0,6	0,3	-2,3	2,4	0,2	0,1
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	6,6	7,3	2,7	-5,0	3,4	3,2	4,7
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	6,9	10,7	-4,1	-14,3	20,7	10,8	4,3
GSYH	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,0	7,5	4,0
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	758 391	843 178	950 534	952 559	1 103 750	1 281 454	1 426 001
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	526,4	648,8	742,1	616,7	734,9	766,4	821,7
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	7 586	9 240	10 438	8 559	10 067	10 363	10 973
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	12 887	13 897	14 962	14 218	15 287	16 504	17 156
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	69 395	70 215	71 095	72 050	73 003	73 950	74 885
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	46,3	46,2	46,9	47,9	48,8	49,9	49,7
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	20 423	20 738	21 194	21 277	22 594	23 925	24 257
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,2	10,3	11,0	14,0	11,9	10,5	10,4
DIŞ TİCARET (Milyar ABD Doları)							
İhracat (FOB)	85,5	107,3	132,0	102,1	113,9	134,8	148,5
İthalat (CIF) ⁽⁴⁾	139,6	170,1	202,0	140,9	185,5	236,9	248,7
Dış Ticaret Dengesi	-54,0	-62,8	-69,9	-38,8	-71,7	-102,1	-100,2
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-6,1	-5,9	-5,7	-2,3	-6,5	-9,4	-8,0
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (Yüzde)	42,8	42,7	45,0	39,4	40,7	48,5	48,3
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)							
Genel Devlet Gelirleri ⁽⁵⁾ / GSYH	34,8	33,6	32,9	34,6	35,4	36,4	36,8
Genel Devlet Harcamaları ⁽⁵⁾ / GSYH	33,4	33,8	34,6	40,1	38,3	37,4	37,6
Genel Devlet Borçlanma Gereği ⁽⁵⁾ / GSYH	-1,4	0,2	1,6	5,5	2,9	1,0	0,8
Genel Devlet Faiz Harcamaları ⁽⁵⁾ / GSYH	6,1	5,9	5,4	5,7	4,5	3,5	3,6
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ⁽⁶⁾ / GSYH	-1,9	0,1	1,6	5,1	2,3	1,0	1,1
Program Tanımlı Kamu Kesimi Faiz Dışı Fazlası ⁽⁶⁾ / GSYH	4,8	3,1	1,6	-1,2	0,9	1,2	1,1
AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku / GSYH	46,5	39,9	40,0	46,1	42,2	39,8	37,0
FİYATLAR (Yüzde Değişme)							
GSYH Deflatörü	9,3	6,2	12,0	5,3	6,3	8,0	7,0
TÜFE Yıl Sonu ⁽⁷⁾	9,7	8,4	10,1	6,5	6,4	7,8	5,2

(1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program, (3) Büyümeye katkı olarak verilmektedir. (4) Parasal olmayan altın ithalatı dahildir.

(5) Genel devlet tanımı 2006 yılına kadar konsolide bütçe, döner sermaye, fon, işsizlik sigortası, mahalli idareler dengelerini kapsamaktayken, 2006 yılından sonra konsolide bütçe kapsamı yerine merkezi yönetim bütçesi kapsamına geçmiştir.

(6) Genel devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

(7) 2011 ve 2012 yıl sonu tahminleridir.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

2009 yılında küresel ekonomik kriz nedeniyle dünya ekonomisinde yaşanan yüzde 0,7 oranındaki daralmanın ardından, krizin etkilerini azaltmak ve piyasalarda kaybolan güveni yeniden tesis etmek amacıyla ülkelerin aldıkları önlemlerin etkisiyle 2010 yılında dünya ekonomisi yüzde 5,1 oranında büyümüştür. 2010 yılında küresel ekonomide sağlanan büyüme, büyük ölçüde gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek oranlı büyümeden kaynaklanmıştır. 2010 yılında Çin ve Hindistan'ın önemli katkısıyla yükselen ve gelişmekte olan ülkeler yüzde 7,3 oranında, gelişmiş ülkeler ise yüzde 3,1 oranında büyüme gerçekleştirmiştir¹.

2010 yılında küresel düzeyde sağlanan ekonomik toparlanmaya rağmen, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ayrışma giderek daha belirgin hale gelmiştir. Son dönemde gelişmiş ülkeler yüksek oranlı kamu borçları, zayıf bankacılık-finans yapısı ve düşük büyüme performansı nedeniyle sorunlar yaşarken, yüksek oranda büyüyen gelişmekte olan ülkeler enflasyon baskısı ve artan sermaye akımlarına karşı oluşan kırılganlık nedeniyle sorunlar yaşamaktadır.

2011 yılının ilk yarısından itibaren küresel piyasalarda belirsizlik ve aşağı yönlü riskler giderek artmıştır. Gelişmiş ülkelerde mali ve finansal sorunlara yönelik alınan tedbirlerin yetersiz kalması ile geleceğe yönelik belirsizliklerin iç talebi daraltması sonucunda ikinci çeyrekte itibaren ekonomik büyümede yavaşlama yaşanmıştır. OECD tarafından açıklanan en güncel bileşik öncü göstergeler verileri² dünyanın önde gelen ülkelerinde ekonomik görünümdeki olumsuzluğun devam ettiğini, Japonya dışındaki bütün ülkeler için öncü göstergelerin ekonomik aktivitede orta dönemde yavaşlamaya işaret ettiğini göstermektedir.

2011 yılının ortalarından itibaren ekonomik görünümün bozulmasının başlıca nedenleri; başta Avro Bölgesi çevre ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelere artan kamu borçlarının sürdürülebilirliği ile ilgili risklerin merkez ülkelere yayılma eğilimi, bankacılık ve finans kesiminde yaşanan sorunlar, piyasalar üzerinde artan baskı, ABD ekonomisinde beklenenden düşük gerçekleşen büyüme, istihdamda yeterli iyileşme sağlanamaması, yüksek kamu borçları ve bütçe açıkları, borçlanma limitine ulaşılması ve karar alma süreçlerinde yaşanan gecikmelerdir. Ayrıca ABD'nin tarihinde ilk kez kredi notunun düşürülmesi ve güçlü bir orta vadeli mali konsolidasyon planının ortaya konamaması gibi etkenler piyasalarda güven ortamını zedelemiş ve önümüzdeki döneme ilişkin büyüme beklentilerinin düşmesine neden olmuştur. 2011 yılı ilk aylarında enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan yüksek oranlı artışlar, Mart ayında Japonya'da yaşanan üçlü felaketin tedarik zincirine olumsuz yansımaları, 2010 yılı sonlarından itibaren Orta Doğu ve Kuzey Afrika (ODKA) bölgesinde yaşanan siyasi çalkantılar da dünya ekonomisinde görünümün bozulmasını etkileyen diğer önemli gelişmelerdir.

Bu gelişmeler sonucu, Uluslararası Para Fonu (IMF) 2011 yılında dünya ekonomik görünümüne ilişkin tahminlerini artan riskler nedeniyle iki kez aşağı yönlü güncellemiştir.

¹IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Eylül 2011

²OECD Bileşik Öncü Göstergeler Bülteni, Ekim 2011

Nisan ayında yüzde 4,4 olarak tahmin edilen dünya büyümesi Haziran ayında yüzde 4,3'e, Eylül ayında ise yüzde 4'e indirilmiştir. 2012 yılı büyüme tahmini de yüzde 4,5'ten yüzde 4'e düşürülmüştür.

Gelişmiş ekonomilerde büyümenin 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla yüzde 1,6 ve yüzde 1,9 oranında olacağı tahmin edilmektedir. Gelişmiş ekonomilerde yaşanan mali sorunlar nedeniyle yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin büyüme performansının ticaret ve finansman kanallarıyla olumsuz yönde etkileneneği beklenmektedir. Yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla yüzde 6,4 ve yüzde 6,1 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

2011 yılı Haziran ayında yüzde 2,5 olan 2011 yılı ABD ekonomisi büyüme tahmini, Eylül ayında yüzde 1,5'e, 2012 yılı büyüme tahmini de yüzde 2,7'den yüzde 1,8'e indirilmiştir. Avro Bölgesi büyüme tahmini de 2011 yılı için yüzde 2'den yüzde 1,6'ya, 2012 yılı için ise yüzde 1,7'den yüzde 1,1'e revize edilmiştir.

2010 yılında yüzde 12,8 büyüyen dünya ticaret hacminin, ekonomik aktivitede beklenen yavaşlamaya paralel olarak, 2011 yılında yüzde 7,5, 2012 yılında ise yüzde 5,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2010 yılında ABD doları bazında yüzde 5,2 oranında artan dünya mal ve hizmet ticareti fiyatlarının, 2011 yılında yüzde 10,1 ve 2012 yılında yüzde 0,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2010 yılı Aralık ayından itibaren özellikle 2011 yılı ilk çeyreğinde enerji fiyatlarında yüksek oranlı artışlar yaşanmıştır. Bu gelişmede Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde yaşanan siyasi gelişmeler ve arz-talep dengesizlikleri etkili olmuştur. 2010 yılı ikinci yarısından itibaren olumsuz hava koşulları ve özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki talep artışı nedeniyle gıda fiyatları da önemli ölçüde artmıştır. 2011 yılının ilk çeyreğinde tarihi seviyelere ulaşan gıda fiyatları, yılın ikinci yarısında özellikle yükselen ve gelişmekte olan ülkelerde beklenen talep artışının yavaşlaması ve arz kısıtları nedeniyle bir miktar düşmüştür. Ancak, son dönemde yaşanan dalgalanmalar ve düşük büyüme beklentisi nedeniyle petrol, gıda ve emtia fiyatlarının gelecekteki seyri belirsizdir.

2010 yılında gelişmiş ülkelerde enflasyon oranları düşük bir seyir izlerken, gelişmekte olan ülkelerde çıktı açığının kapanması ve kriz öncesi üretim seviyesinin üzerine çıkılmasıyla oluşan talep baskısı nedeniyle enflasyon oranları artmıştır. 2010 yılında gelişmiş ülkelerde enflasyon oranı yüzde 1,6, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 6,1 olmuştur. Enflasyon oranlarının 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla gelişmiş ülkelerde yüzde 2,6 ve yüzde 1,4, gelişmekte olan ülkelerde ise sırasıyla yüzde 7,5 ve yüzde 5,9 olması beklenmektedir.

Yüksek işsizlik oranları gelişmiş ülkelerde önemli ekonomik sorunların başında gelmektedir. 2010 yılında küresel düzeyde sağlanan ekonomik toparlanmaya rağmen, işsizlik oranlarında iyileşme sağlanamamış, birçok ülkede işsizlik oranları artmıştır. İspanya, İrlanda, Portekiz ve Yunanistan gibi bazı AB ülkelerinde işsizlik oranlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. İşsizlik oranı Avro Bölgesinde yüzde 10,1'e, ABD'de yüzde 9,6'ya ve OECD genelinde ise yüzde 8,6'ya yükselmiştir.³ 2011 yılında düşük büyüme beklentisi ve yeterince istihdam yaratılamaması nedeniyle işsizlik oranlarında belirgin bir iyileşme beklenmemektedir. 2011 yılı işsizlik oranları ABD ve Avro Bölgesi için sırasıyla yüzde 9,1 ve yüzde 9,9 olarak tahmin edilmektedir. 2012 yılında ABD'de ve Avro Bölgesinde işsizlik oranının aynı seviyelerde kalacağı beklenmektedir. Gelişmiş ülkelerde kriz sonrası

³OECD, Uyumlaştırılmış İşsizlik Oranları Basın Duyurusu, Eylül 2011

yükselen işsizliğin kalıcı hale gelme olasılığı ve krizde yaşanan ücret ve gelir kayıplarının telafi edilememesi, önümüzdeki dönemde karar alıcılar için önemli bir sosyal risk unsurudur.

Krize kamu dengelerinde sorunla yakalanan ülkelerde uygulamaya konulan genişlemeci maliye politikaları ve bankacılık sektöründen gelen yükler, söz konusu ülkelerin bütçe dengelerinde daha fazla bozulmaya yol açmıştır. Güçlü Avro ve düşük faiz oranlarının yarattığı borçlanma kolaylıklarından yararlanan bu ülkelerde kamu borç stoku önemli ölçüde artmıştır. 2009 yılı sonunda Avro Bölgesi genelinde yüzde 79,7 olan genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranı, 2010 yılı sonunda yüzde 85,8'e yükselmiştir. ABD'de ise bu oran yüzde 85,2'den yüzde 94,4 seviyesine yükselmiştir.

ABD'de para politikalarında uygulanan miktarsal genişlemenin istenen sonucu vermemesi, maliye politikalarında ise genişlemeci tutumun hala devam etmesi nedeniyle kısa vadede bütçe dengesinde önemli bir iyileşme beklenmemektedir. ABD'de 2010 yılında yüzde 10,3 olarak gerçekleşen genel devlet bütçe açığının GSYH'ya oranının 2016 yılında bile ancak yüzde 6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Alınacak mali tedbirlerin kamu borç stokunu kısa ve orta vadede azaltamayacağı ve genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranının artmaya devam ederek 2016 yılında yüzde 115,4'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Başta Yunanistan, İrlanda ve İtalya olmak üzere AB çevre ülkelerinde yaşanan yüksek oranlı borçlar ve bozulan mali yapı nedeniyle Avro bölgesinde 2010 yılında yüzde 6'ya ulaşan genel devlet bütçe açığının GSYH'ya oranının, alınan önlemlerin etkisiyle 2011 yılında yüzde 4,1'e ve 2012 yılında yüzde 3,1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. AB ülkeleri arasında önemli farklılıklar olmakla birlikte, Avro Bölgesi genelinde 2011 yılında genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranının yüzde 88,6 ve 2012 yılında yüzde 90 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Önümüzdeki dönemde Avro Bölgesinde alınacak tedbirlere ilişkin olarak ortaya çıkabilecek politik riskler, finansal piyasalar ve bankacılık sektörünün kırılganlığından kaynaklanabilecek finansman sorunları önemli risk unsurlarıdır.

2009 yılında gelişmekte olan ekonomilere dış kaynak akışı 2008 yılına göre yüzde 9 oranında artarak 267,4 milyar ABD dolarına ve 2010 yılında önemli miktarda artarak 482,3 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir. 2011 ve 2012 yılları için dış kaynak akışının sırasıyla 574,7 milyar ve 610,9 milyar ABD doları seviyesine yükselmesi beklenmektedir. Dış kaynak akımlarının mali sorunlar yaşayan gelişmiş ekonomilerden, kriz sürecini çabuk atlatan, yüksek büyüme potansiyeline sahip gelişmekte olan ekonomilere doğru kaymaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Artan emtia fiyatlarından dolayı yüksek cari fazla veren emtia ihracatçısı gelişmekte olan ülkeler bu dönemde hızla döviz rezervlerini artırmışlardır. Yükselen ve gelişmekte olan ekonomiler 2009 yılında 508,2 milyar ABD doları, 2010 yılında 892,2 milyar ABD doları rezerv artışı kaydetmiştir. Söz konusu artışın 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla 1,13 ve 1,06 trilyon ABD doları seviyesine ulaşması beklenmektedir. Yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin güçlü kamu dengesi ve sahip oldukları yüksek döviz rezervleri yatırımcılara güven vermeye devam etmektedir. Ancak, artan sermaye akımlarının bu ülkelerde yarattığı kırılganlık önemli bir risk unsurudur.

Bu gelişmeler sonucunda dünya ekonomisinde 2011 ve 2012 yıllarına ilişkin belirsizlikler artmış ve ekonomik görünüm bozulmuştur. Avro Bölgesinde yaşanan mali sorunların gelişmekte olan ekonomileri de etkilemesi durumunda görünüm daha da bozulabilecektir. Önümüzdeki dönemde küresel büyüme ve istikrar ortamının yeniden

tesis edilmesi için, ABD, Japonya ve Avro Bölgesindeki mali sorunların ve yüksek borçların açıklanacak mali plan çerçevesinde düşürülmesi, ihtiyaç durumunda gevşek para politikasına devam edilmesi, bankaların mali yapısının güçlendirilmesi, mal ve işgücü piyasaları ile finans sektöründe yapısal reformlara devam edilmesi öncelikli politika alanlarıdır. Küresel düzeyde ülkelerin kararlı ve eşgüdümlü hareket etmesinin ve G-20 platformu gibi gelişmekte olan ülkelerin de dahil olduğu hükümetler üstü yapıların etkin çalışmasının önemi bir kez daha artmıştır.

TABLO II: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

(Yüzde Değişim)

	2009	2010	2011(1)	2011(2)	2011(3)	2012
Dünya Hasılası	-0,7	5,1	4,4	4,3	4,0	4,0
Gelişmiş Ülkeler	-3,7	3,1	2,4	2,2	1,6	1,9
ABD	-3,5	3,0	2,8	2,5	1,5	1,8
Japonya	-6,3	4,0	1,4	-0,7	-0,5	2,3
Avro Bölgesi	-4,3	1,8	1,6	2,0	1,6	1,1
Almanya	-5,1	3,6	2,5	3,2	2,7	1,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	2,8	7,3	6,5	6,6	6,4	6,1
Afrika (Sahra Altı)	2,8	5,4	5,5	5,5	5,2	5,8
Orta ve Doğu Avrupa	-3,6	4,5	3,7	5,3	4,3	2,7
Bağımsız Devletler Topluluğu	-6,4	4,6	5,0	5,1	4,6	4,4
Rusya	-7,8	4,0	4,8	4,8	4,3	4,1
Gelişen Asya	7,2	9,5	8,4	8,4	8,2	8,0
Çin	9,2	10,3	9,6	9,6	9,5	9,0
Hindistan	6,8	10,1	8,2	8,2	7,8	7,5
Latin Amerika	-1,7	6,1	4,7	4,6	4,5	4,0
Brezilya	-0,6	7,5	4,5	4,1	3,8	3,6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,6	4,4	4,1	4,2	4,0	3,6
Dünya Ticaret Hacmi	-10,7	12,8	7,4	8,2	7,5	5,8
Mal ve Hizmet İthalatı						
Gelişmiş Ülkeler	-12,4	11,7	5,8	6,0	5,9	4,0
Gelişmekte Olan Ülkeler	-8,0	14,9	10,2	12,1	11,1	8,1
Tüketici Fiyatları (Yıllık Ortalama, Yüzde)						
Gelişmiş Ülkeler	0,1	1,6	2,2	2,6	2,6	1,4
ABD	-0,3	1,6	2,2	-	3,0	1,2
Avro Bölgesi	0,3	1,6	2,3	-	2,5	1,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,2	6,1	6,9	6,9	7,5	5,9
İşsizlik Oranı (Yüzde)						
Gelişmiş Ülkeler	8,0	8,3	7,8	-	7,9	7,9
ABD	9,3	9,6	8,5	-	9,1	9,0
Avro Bölgesi	9,6	10,1	9,9	-	9,9	9,9
Genel Devlet Bütçe Dengesi / GSYH (Yüzde)						
ABD	-12,8	-10,3	-10,8	-	-9,6	-7,9
Avro Bölgesi	-6,3	-6,0	-4,4	-	-4,1	-3,1
Genel Devlet Brüt Borç Stoku/GSYH (Yüzde)						
ABD	85,2	94,4	99,5	-	100,0	105,0
Avro Bölgesi	79,7	85,8	87,3	-	88,6	90,0
Ortalama Petrol Fiyatları (\$ /Varil)	61,7	79,0	107,2	106,3	103,2	100,0
LIBOR, Altı Aylık ABD Doları (Yüzde)	1,1	0,5	0,6	0,6	0,4	0,5

(1) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2011

(2) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Haziran Güncellemesi 2011

(3) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Eylül 2011

Küresel düzeyde artan risklere rağmen, başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere, gelişmiş ülkelerde bozulan güven ortamını yeniden sağlayacak yönde hızla tedbir alınması durumunda 2011 yılında küresel düzeyde yüzde 4 büyüme mümkün olabilecektir. Ancak; AB ülkelerindeki borç krizinin kontrol edilememesi, finansal piyasalarda dalgalanmanın artması ve krizin Asya ülkelerinde varlık piyasalarına sıçraması durumunda dünya büyümesinin daha düşük oranda gerçekleşmesi ve gelişmiş ülkelerde durgunluk yaşanması ihtimali bulunmaktadır.

II. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

Türkiye ekonomisi, zamanında alınan ve kararlılıkla uygulanan politikalar sonucunda küresel krizin olumsuz etkilerinden hızla uzaklaşmış ve hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Sağlam makroekonomik temeller ve güçlü bir orta vadeli programla belirsizliklerin azaltılması, sermaye girişinin devam etmesi, faiz oranlarının düşük seviyelerde kalması ve kredi genişlemesi sonucunda Türkiye ekonomisi 2010 yılında ve 2011 yılının ilk yarısında yüksek bir büyüme performansı yakalamıştır.

2010 yılında GSYH yüzde 9 oranında artış kaydetmiş ve Türkiye bu oranla dünyada büyüme hızı en yüksek ülkeler arasında ilk sıralarda yer almıştır. 2011 yılının ilk yarısında da ekonomideki canlanma devam etmiş ve GSYH artış hızı yüzde 10,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde; sanayi, inşaat, ticaret ve ulaştırma sektörlerinde yüksek katma değer artışları kaydedilmiştir. Özel tüketim ve yatırım harcamaları büyümenin kaynağını oluşturmuştur. İthalattaki hızlı artış nedeniyle net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı negatif 5,3 puan olmuştur. Küresel ölçekte giderek artan belirsizlikler nedeniyle 2011 yılının ikinci yarısından itibaren büyüme hızının nispi olarak yavaşlaması öngörülmektedir. Bu yavaşlamaya rağmen 2011 yılının tamamında Türkiye ekonomisinin yüzde 7,5 oranında büyümesi beklenmektedir.

2010 yılında küresel krizin etkilerinin azalması, ekonomik büyümenin yüksek olması ile istihdamın artırılmasına yönelik tedbirler istihdam imkânlarını artırmıştır. Böylece, 2009 yılında yüzde 14 olan yıllık işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 11,9'a gerilemiştir. Aynı yıllar itibarıyla; tarım dışı işsizlik oranı yüzde 17,4'ten yüzde 14,8'e, genç nüfusta işsizlik oranı da yüzde 25,3'ten yüzde 21,7'ye gerilemiştir.

2011 yılının ilk yarısında hızlı büyümenin devam etmesiyle, işsizlik oranı azalmaya devam etmiş, 2011 yılı Temmuz dönemi itibarıyla yüzde 9,1 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranındaki artışa rağmen işsizlik oranında azalma kaydedilmektedir. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 1,8 puan azalarak yüzde 11,8'e, genç nüfusta işsizlik oranı ise 1,2 puan azalarak yüzde 18,3'e gerilemiştir. İstihdam olanaklarındaki iyileşmenin devam etmesiyle, 2011 yılının tamamında işsizlik oranının yüzde 10,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Mevsimsel düzeltilmiş seriler incelendiğinde; Nisan 2009 döneminde yüzde 14,9'a kadar yükselen işsizlik oranı 2011 yılı Temmuz ayı itibarıyla yüzde 10,1'e kadar gerilemiştir. Ayrıca, krizle birlikte yüzde 40'a kadar düşen istihdam oranı, 2011 yılı Temmuz ayı itibarıyla yüzde 45'e kadar yükselmiştir. Toplam istihdam, mevsimsel düzeltilmiş verilere göre, 2009 yılı Nisan döneminde 20,7 milyon kişi iken, 2011 yılı Temmuz dönemi itibarıyla 24,1 milyon kişiye yükselmiştir. Net olarak 3,4 milyon kişiye ilave istihdam sağlanmıştır.

Bu gelişmeler çerçevesinde, küresel krizden çıkış sürecinde Türkiye, hızlı büyüme ve zamanında aldığı tedbirler sayesinde işsizlikle mücadelede OECD ülkeleri arasında en hızlı mesafe alan ülkelerden birisi olmuştur. OECD verilerine göre mevsimsel düzeltilmiş işsizlik oranı, 2011 yılı Haziran ayında Türkiye’de en yüksek seviyesine ulaştığı 2009 yılı Nisan ayına göre 4 puan azalarak yüzde 9,2’ye gerilemiş; OECD’de ise en yüksek seviyesine ulaştığı 2009 yılı Ekim ayına göre 0,5 puan azalarak yüzde 8,3’e gerilemiştir.⁴

Ekonomideki toparlanmayla birlikte yatırımlar artma eğilimine girmiş ancak yurtiçi tasarrufların artmaması nedeniyle 2010 ve 2011 yıllarında giderek artan oranda bir tasarruf yatırım açığıyla, diğer bir ifadeyle, cari açık sorunuyla karşılaşmıştır.

Son yıllarda uygulanan sıkı maliye politikası sonucu kamu tasarruflarındaki iyileşmeye rağmen, özel kesim tasarruflarının azalması sonucunda toplam tasarruflar düşme eğilimine girmiştir. Yurtiçi tasarruflardaki azalma dış kaynak ihtiyacını, dolayısıyla cari açığı artırmıştır.

Yurtiçi tüketim ve yatırım talebinin güçlü seyri ile üretimin aramalı ithalatına yüksek bağımlılığı nedeniyle ithalatın hızlı artması, buna karşılık ihracat artışının geleneksel ihracat pazarlarımızdaki zayıf talep nedeniyle sınırlı kalması cari açığın GSYH’ya oranının yüzde 6,5 seviyesinde gerçekleşmesine neden olmuştur.

2011 yılının ilk yarısında hızlı büyümenin yanı sıra dış ticaret hadlerindeki bozulma, dış ticaret açığında yükselmeye ve böylece cari açığın artış eğiliminin sürmesine neden olmuştur. Yılın ikinci yarısında, dış talepteki daralmanın ihracatı olumsuz yönde etkilemesi, yurtiçi ekonomik aktivitede öngörülen yavaşlamanın ve döviz kurlarındaki artışın ithalat talebini sınırlandırması beklenmektedir. Buna rağmen, yılsonu itibarıyla cari açığın GSYH’ya oranının yüzde 9,4’e ulaşması öngörülmektedir.

2010 yılında TÜFE yıllık artış hızı yüzde 6,4 olarak gerçekleşmiş ve hedefin 0,1 puan altında kalmıştır. Mal ve hizmet grubu fiyatları önceki yıllar ortalamalarının altında kalmış, çekirdek enflasyon orta vadeli hedeflerle uyumlu hareket etmiştir. Gıda fiyatları yıl boyunca dalgalı bir seyir izlemiş ve enerji fiyatları yılın son çeyreğinde kayda değer artış göstermiştir. Yurtiçi talepteki güçlü artış, çıktı açığının azalarak da olsa devam etmesi nedeniyle, enflasyon üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmamıştır. 2011 yılının Ocak-Eylül döneminde ise ithalat fiyatlarının birikimli yansımaları, gıda fiyatlarındaki artışlar, nominal döviz kurundaki yükselme ve olumlu baz etkisiyle TÜFE yıllık artış hızı Eylül ayı itibarıyla yüzde 6,15 olarak gerçekleşmiştir. Mevcut dinamiklerin TÜFE yıllık artış hızını 2011 yılı sonunda yüzde 7,8 seviyesine yükselteceği tahmin edilmiştir. Bununla birlikte, Merkez Bankası yakın dönemde yaşanan gelişmeleri göz önüne alarak Ekim 2011 Enflasyon Raporunda 2011 yılsonu enflasyonuna dair tahminlerini yüzde 8,3’e yükseltmiştir.

2010 yılında ekonomide yaşanan güçlü toparlanma kamu kesimi gelirlerini ve kamu kesimi borçlanma gereğini olumlu yönde etkilemiştir. 2009 yılında, GSYH’ya oran olarak yüzde 5,1 düzeyinde gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereği, 2010 yılında tahmin edilenden 1,1 puan olumlu performans göstererek yüzde 2,3 düzeyine gerilemiştir. 2011-2013 dönemini kapsayan OVP’de yer alan tedbirlerin kararlılıkla uygulanmasının, bazı

⁴ OECD Veri Tabanı, Ekim 2011

kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasının, ekonominin öngörülenden daha güçlü bir biçimde toparlanmasının ve ithalat üzerinden alınan vergilerdeki önemli artışın kamu gelirlerine olumlu yansımaları beklenmektedir. Bu beklentiler altında, kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH'ya oran olarak 2011 yılında yüzde 1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

GSYH'ya oran olarak yüzde 5,5 olan 2009 yılı genel devlet açığı 2010 yılında 2,6 puan iyileşmiştir. 2011 yılında ise, özellikle vergi gelirleri performansındaki artış ve faiz giderlerindeki azalma sonucunda, söz konusu oranın yüzde 1 seviyesine inmesi beklenmektedir.

2010 yılında yüzde 1,9 olarak gerçekleşen faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç kamu kesimi fazlasının GSYH'ya oranının 2011 yılında yüzde 2,2 düzeyine yükselmesi beklenmektedir.

Kamu maliyesindeki bu iyileşmeler sonucunda, 2010 yılında yüzde 42,2'ye düşen AB tanımlı genel devlet borç stokunun GSYH'ya oranının düşmeye devam ederek 2011 yılında yüzde 39,8 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Başta Euro Bölgesi ülkeleri olmak üzere, pek çok ülkede kamu borçlarının sürdürülebilirliğinin gündemde olduğu bir dönemde, kamu maliyesi alanında elde edilen başarılı sonuçlar, Türkiye'nin diğer ülkelerden farklı bir konumda değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Makroekonomik göstergelerdeki iyileşmenin yanı sıra Türkiye'nin krize karşı geliştirdiği politikalar ve gösterdiği dayanıklılığın bir neticesi olarak, Türkiye'nin TL cinsinden kredi notu "yatırım yapılabilir" seviyeye (BB+'dan BBB-'ye) yükseltilmiş ve görünümü pozitif olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, ülkemizin finansman ihtiyacının sağlıklı kaynaklardan karşılanması ve mevcut güven ortamının pekiştirilmesi amacıyla yapısal tedbirlerin alınması ihtiyacı devam etmektedir.

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

Küresel ekonomik krizin ardından güçlü bir toparlanma sürecine giren Türkiye ekonomisi 2010 yılında reel olarak yüzde 9 oranında büyümüştür. Bu canlanmada, sanayi sektörü katma değerindeki yüzde 12,6 ve hizmetler sektörü katma değerindeki yüzde 8,5 oranındaki artışlar etkili olmuştur. Sanayi sektöründeki büyümede, imalat sanayinin katma değerindeki yüzde 13,3 oranındaki artış önemli bir rol oynamıştır. Hizmetler sektöründe görülen büyümede ise; toptan ve perakende ticaret, ulaştırma ve inşaat sektörlerinin katma değerlerindeki sırasıyla yüzde 13,5, yüzde 10,5 ve yüzde 17,1 oranındaki artışlar etkili olmuştur. 2010 yılında tarım sektörü katma değeri ise yüzde 2,4 oranında artmıştır.

TABLO II: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

	2010				2011		Yıllık			
	I	II	III	IV	I	II	2009	2010	2011(1)	2012(2)
	(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)									
Tarım	3,7	2,8	0,9	4,3	7,5	6,4	3,6	2,4	6,0	3,0
Sanayi	19,4	14,6	7,2	10,5	13,5	7,6	-6,9	12,6	7,2	3,5
Hizmetler	9,1	9,1	6,2	9,6	10,7	10,5	-3,2	8,5	7,8	4,3
GSYH	12,2	10,2	5,3	9,2	11,6	8,8	-4,8	9,0	7,5	4,0
(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay)										
Tarım	4,2	6,8	14,0	7,7	4,2	6,9	8,3	8,4	8,3	8,2
Sanayi	19,5	19,9	18,1	19,5	20,3	19,9	19,1	19,2	19,2	19,1
Hizmetler	76,3	73,3	67,9	72,8	75,5	73,2	72,6	72,4	72,5	72,7
GSYH	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2011 yılının birinci çeyreğinde GSYH yüzde 11,6 oranında artarken, ekonomik aktivitedeki canlılığın ikinci çeyrekte de devam etmesiyle yılın ilk yarısında yüzde 10,2 oranında büyüme kaydedilmiştir. Yılın ilk yarısında büyüme, sanayi ve hizmetler sektörlerinde sırasıyla yüzde 10,4 ve yüzde 10,6 oranındaki katma değer artışlarından kaynaklanmıştır. Bu dönemde, tarım sektörü katma değerinde de yüzde 6,8 oranında önemli bir artış kaydedilmiştir.

2011 yılının üçüncü çeyreğine ilişkin bazı öncü göstergeler ekonomik aktivitedeki hızlı canlanmanın yılın ilk yarısına yavaşladığına işaret etmektedir. Nitekim 2011 yılının ilk yarısında sanayi üretim endeksi ortalaması yüzde 10,8 oranında artarken, Temmuz-Ağustos döneminde sanayi üretim endeksleri ortalamasının bir önceki yılın aynı dönemine göre artış hızı yüzde 5,4 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan imalat sanayii kapasite kullanım oranı, 2011 yılının Ocak-Haziran döneminde ortalama yüzde 74,6 iken bu oran Temmuz-Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,6 puan artarak yüzde 76,2'ye yükselmiştir.

TABLO II: 3- Fert Başına GSYH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları)
		GSYH (Milyon TL)	Fert Başına GSYH		GSYH (Milyon TL)	Fert Başına GSYH			
			TL	ABD Doları (2)		TL	ABD Doları (2)		
1998	62 464	70 203	1 124	4 338	70 203	1 124	4 322	0,13	8 573
1999	63 364	104 596	1 651	3 907	67 841	1 071	4 117	0,20	8 171
2000	64 252	166 658	2 594	4 130	72 436	1 127	4 335	0,28	9 170
2001	65 133	240 224	3 688	3 021	68 309	1 049	4 033	0,43	8 613
2002	66 008	350 476	5 310	3 492	72 520	1 099	4 225	0,61	8 667
2003	66 873	454 781	6 801	4 559	76 338	1 142	4 390	0,77	8 790
2004	67 723	559 033	8 255	5 764	83 486	1 233	4 741	0,81	10 166
2005	68 566	648 932	9 464	7 022	90 500	1 320	5 075	0,83	11 391
2006	69 395	758 391	10 929	7 586	96 738	1 394	5 361	0,85	12 887
2007	70 215	843 178	12 009	9 240	101 255	1 442	5 546	0,86	13 897
2008	71 095	950 534	13 370	10 438	101 922	1 434	5 514	0,89	14 962
2009	72 050	952 559	13 221	8 559	97 003	1 346	5 177	0,93	14 218
2010	73 003	1 103 750	15 119	10 067	105 739	1 448	5 570	0,99	15 287
2011 (4)	73 950	1 281 454	17 329	10 363	113 669	1 537	5 911	1,05	16 504
2012 (5)	74 885	1 426 001	19 043	10 973	118 216	1 579	6 071	1,11	17 156

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, OECD

(1) TÜİK yıl ortası nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) OECD tarafından GSYH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

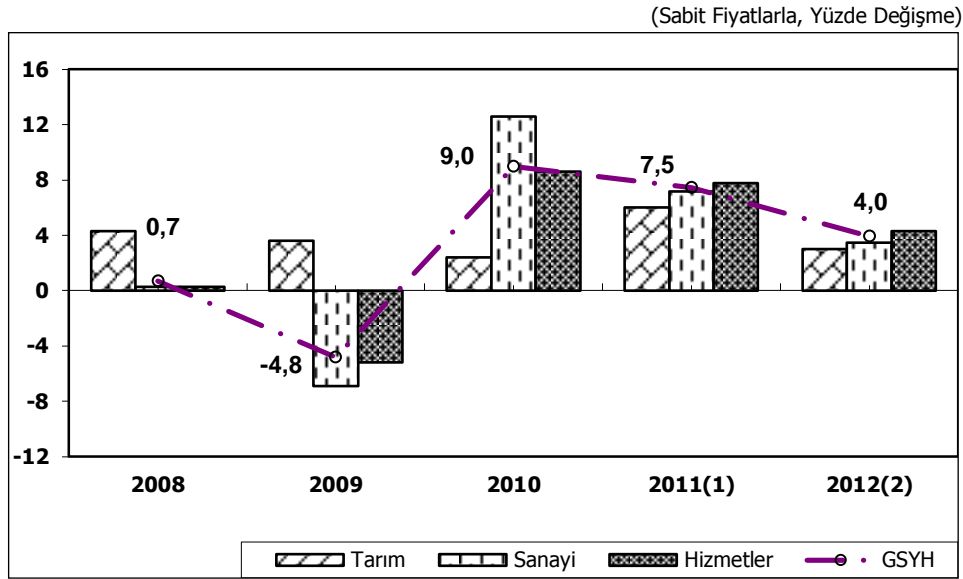
(4) Gerçekleşme tahmini

(5) Program

b) 2012 Yılı Hedefleri

Büyümenin 2011 yılının ikinci yarısında da devam etmesi, ancak küresel ölçekte ortaya çıkan belirsizlikler ve olumsuz baz etkisi nedeniyle bir miktar yavaşlaması beklenmektedir. Buna göre, 2011 yılında yüzde 7,5 olması beklenen GSYH artış hızının, 2012 yılında yüzde 4 olması hedeflenmektedir.

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK
(1) Gerçekleşme tahmini
(2) Program

Tarım sektörü katma değerinin reel olarak 2011 yılında yüzde 6 oranında artacağı, 2012 yılında ise yüzde 3 oranında artış göstereceği öngörülmektedir.

Sanayi sektörü katma değerinin, 2011 yılında yüzde 7,2 oranında artması beklenmektedir. 2012 yılında ise sanayi sektörü katma değerinin yüzde 3,5 oranında artacağı öngörülmektedir.

2011 yılında yüzde 7,8 oranında artması beklenen hizmetler sektörü katma değerinin, 2012 yılında yüzde 4,3 oranında artacağı öngörülmektedir.

2. İstihdam

a) Mevcut Durum

2010 yılında istihdam, 2009 yılına göre 1.317 bin kişi artarak 22.594 bin kişi olurken, işsizlik oranı yüzde 14'ten yüzde 11,9'a gerilemiştir. İşgücüne katılma oranı ise, 2010 yılında bir önceki yıla göre 0,9 puan artarak yüzde 48,8 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 4- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2006	2007	2008	2009(1)	2010
Çalışma Çağındaki Nüfus	49 174	49 994	50 772	51 686	52 541
İşgücü	22 751	23 114	23 805	24 748	25 641
İstihdam	20 423	20 738	21 194	21 277	22 594
Tarım Dışı İstihdam	15 516	15 871	16 178	16 037	19 911
Ücretsiz Aile İşçisi Hariç İstihdam	17 745	18 110	18 510	18 407	19 511
Tarım	4 907	4 867	5 016	5 240	5 683
Sanayi	4 269	4 314	4 441	4 079	4 496
Hizmetler	11 247	11 557	11 737	11 958	12 415
İnşaat	1 196	1 231	1 241	1 306	1 431
İşsiz	2 328	2 376	2 611	3 471	3 046
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	46,3	46,2	46,9	47,9	48,8
İstihdam Oranı (Yüzde)	41,5	41,5	41,7	41,2	43,0
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,2	10,3	11,0	14,0	11,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,7	12,6	13,6	17,4	14,8
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	19,1	20,0	20,5	25,3	21,7

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(1) 2009 yılından itibaren sektörel dağılım NACE Rev.2'ye göre.

2010 yılında bir önceki yıla göre tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde istihdam sırasıyla yüzde 8,5, yüzde 10,2 ve yüzde 3,8 oranlarında artmıştır. Özellikle hizmetler sektöründeki istihdam artışında inşaat sektöründe kaydedilen yüzde 9,6 oranındaki yükseliş etkili olmuştur. 2010 yılında toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 25,2, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payları ise sırasıyla yüzde 19,9 ve yüzde 54,9 olmuştur.

TABLO II: 5- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	Kent			Kır		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Çalışma Çağındaki Nüfus	35 697	36 197	36 576	15 075	15 489	5 965
İşgücü	16 063	16 585	17 105	7 742	8 163	8 536
İstihdam	14 010	13 839	14 679	7 184	7 438	7 915
Tarım	647	589	701	4 369	4 651	4 981
Sanayi	3 744	3 428	3 800	696	651	696
Hizmetler	9 619	9 822	10 178	2 119	2 136	2 238
İşsiz	2 053	2 746	2 425	558	724	621
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	45,0	45,8	46,8	51,4	52,7	53,5
İstihdam Oranı (Yüzde)	39,2	38,2	40,1	47,7	48,0	49,6
İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,8	16,6	14,2	7,2	8,9	7,3

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Not: 2009 yılından itibaren sektörel dağılım NACE Rev.2'ye göre.

2010 yılında kentsel istihdam bir önceki yıla göre yüzde 6,1 oranında artarken, kırsal istihdam ise yüzde 6,4 oranında artmıştır. Kırsal alanlarda yaşanan istihdam artışında tarımsal istihdamın artması etkili olmuştur. Ayrıca, 2010 yılında kentsel yerlerde işsizlik oranı yüzde 14,2, kırsal yerlerde ise yüzde 7,3 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılında bir önceki yıla göre toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyeli ve ücretsiz aile işçilerinin payları artarken, kendi hesabına çalışan ve işverenin payı azalmıştır.

TABLO II: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2008		2009		2010	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	12 937	61,0	12 770	60,0	13 762	60,9
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	5 573	26,3	5 638	26,5	5 750	25,5
Ücretsiz Aile İşçisi	2 684	12,7	2 870	13,5	3 083	13,6
Toplam	21 194	100,0	21 277	100,0	22 594	100,0

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Türkiye genelinde işsizlik oranı, 2011 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını içeren döneminde (Temmuz dönemi), bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,5 puan azalarak yüzde 9,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı 1,8 puan azalarak yüzde 11,8, genç nüfusta işsizlik oranı ise 1,2 puan azalarak yüzde 18,3 olmuştur. İstihdam edilen kişi sayısı söz konusu dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1.475 bin kişi artarak 24.953 bin kişiye yükselmiştir.

TABLO II: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1)

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2010	2011
Çalışma Çağındaki Nüfus	52 572	53 635
İşgücü	26 260	27 462
İstihdam	23 478	24 953
Tarım	6 284	6 705
Sanayi	4 575	4 710
Hizmetler	12 619	13 538
İnşaat	1 632	1 879
İşsiz Sayısı	2 782	2 509
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	50,0	51,2
İstihdam Oranı (Yüzde)	44,7	46,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,6	9,1
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	13,6	11,8
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	19,5	18,3

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Not: Sektörel Dağılım NACE Rev.2'ye göredir.

(1) Temmuz dönemi itibarıyla.

2011 yılının Temmuz döneminde işgücüne katılma oranı, hem kadınlarda hem de erkeklerde bir önceki yılın aynı dönemine göre artarak toplamda yüzde 51,2'ye yükselmiştir. Bu dönemde istihdam, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında tarımda 421 bin, sanayide 135 bin, hizmetler sektöründe ise 919 bin kişi artmıştır.

2011 yılında işgücüne katılma oranının yüzde 49,9, işsizlik oranının ise yüzde 10,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

b) 2012 Yılı Hedefleri

2012 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak istihdamın 332 bin kişi artacağı, işsizlik oranının ise yüzde 10,4 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

Yurtiçi talepteki canlanma 2010 yılının tamamında ve 2011 yılının ilk yarısında devam etmiştir. 2010 yılında toplam yurt içi talep reel olarak yüzde 13,4 oranında artarken, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının negatif 4,4 puan olması sonucunda GSYH reel olarak yüzde 9 oranında artmıştır.

Net mal ve hizmet ihracatının büyümeye olan yüksek orandaki negatif katkısında, ithal mallara yönelik yurtiçi talebinin güçlü seyretmesi ile geleneksel ihracat pazarlarımızdaki talep düşüşünün ihracat artışını sınırlaması önemli rol oynamıştır. Böylece, mal ve hizmet ithalatındaki artış mal ve hizmet ihracatındakinden oldukça yüksek olarak gerçekleşmiş ve net mal ve hizmet ihracatı GSYH büyümesine negatif katkı yapmıştır.

2010 yılındaki toplam tüketim artışında büyük ölçüde özel kesim tüketim harcamalarındaki olumlu seyir etkili olmuştur. Bu dönemde özel tüketim yüzde 6,3 oranında artarken kamu tüketiminde artış yüzde 1,6 oranında kalmıştır. Böylece GSYH içerisinde özel tüketimin payı yüzde 74,4 seviyesinde olurken kamu tüketiminde aynı oran yüzde 10,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Kamu sabit sermaye yatırımlarında 2009 yılının baz etkisinin olumlu yansımalarının da etkisiyle 2010 yılında yüzde 18,6 oranında artış kaydedilmiş, özel sektör sabit sermaye yatırımları ise aynı dönemde yüzde 33,6 oranında artmıştır. Özel kesim sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen bu yüksek artış neticesinde yatırımların GSYH içerisindeki payı 2010 yılında bir önceki yıla göre 1,9 puan artarak yüzde 19,1 seviyesine ulaşmıştır.

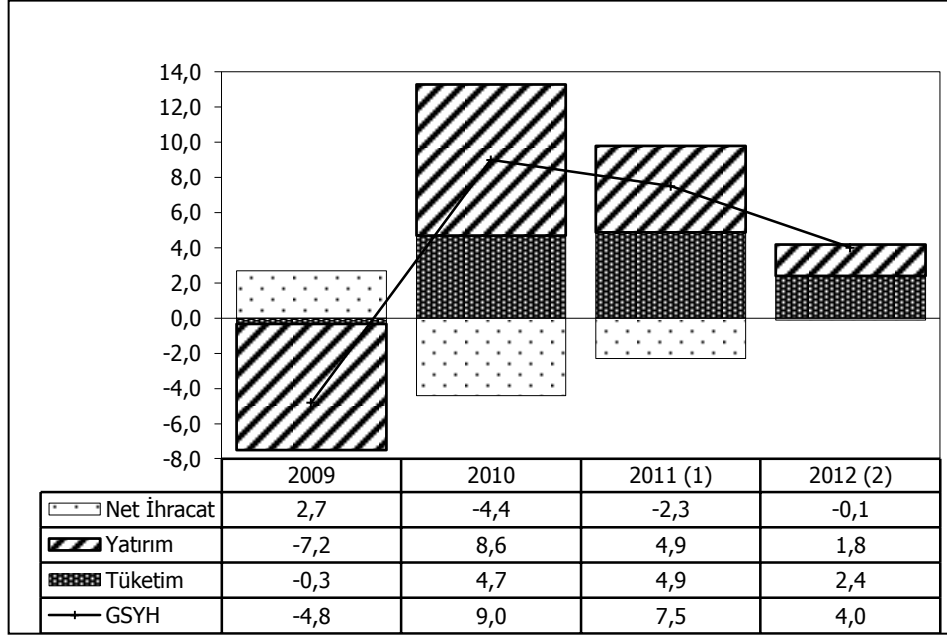
2011 yılının ilk yarısında toplam tüketim harcamaları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,3 oranında artarken, sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen güçlü seyir devam ederek artış yüzde 31,1 seviyesine ulaşmıştır. Bu dönemde, özel kesim tüketim ve sabit sermaye yatırım harcamaları sırasıyla yüzde 10,8 ile yüzde 35,6 oranlarında artarken, kamu kesimi tüketim harcamaları yüzde 7,3, kamu kesimi sabit sermaye yatırım harcamaları ise yüzde 6,9 oranında yükselmiştir. Böylece, toplam yurtiçi talep yılın ilk yarısında yüzde 15 oranında artmıştır.

Toplam yurt içi talepte kaydedilen hızlı artışın 2011 yılının ikinci yarısında devam etmemesi ve yılın tamamında toplam yurt içi talebin yüzde 9,4 oranında artması beklenmektedir. Bununla birlikte, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine olan katkısının negatif 2,3 puan olarak gerçekleşmesinin de etkisiyle GSYH'nın 2011 yılında yüzde 7,5 oranında artması beklenmektedir.

2011 yılında özel tüketim harcamalarının yüzde 6,1, kamu tüketim harcamalarının ise yüzde 6,5 oranında artması, böylece, toplam tüketimin yılın tamamında yüzde 6,2 oranında yükselmesi beklenmektedir.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2011 yılında yüzde 7,7, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 22,3 oranında artması neticesinde toplam sabit sermaye yatırımlarında yüzde 19,3 oranında reel artış beklenmektedir.

GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkılar

(1) Gerçekleşme tahmini
(2) Program

2011 yılı GSYH büyümesine katkılar incelendiğinde öne çıkan unsur, özel kesimin tüketim ve yatırım harcamalarındaki yüksek artışların desteklediği yurt içi talep artışıdır. Bu dönemde özel kesim tüketim ve yatırım harcamalarının büyümeye pozitif yüzde 8,7 puan katkı yapması beklenmektedir.

Cari fiyatlarla özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının 2011 yılında bir önceki yıla göre 1,3 puan azalarak yüzde 85,4'e gerileyeceği öngörülmektedir. 2011 yılında özel tasarrufların GSYH'ya oranının yüzde 10,4'e gerilemesi, özel yatırımların GSYH'ya oranının ise yüzde 18'e yükselmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda, özel kesim tasarruf yatırım farkının 2010 yılında negatif yüzde 3,9 olan seviyesinden 2011 yılında negatif yüzde 7,6 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

2011 yılında kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,4 puan artarak yüzde 13,9 olacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu gelişmede, vergi dışı normal gelirler ve faktör gelirlerindeki kötüleşmeye rağmen, vergi gelirleri, sosyal fonlar ve cari transferlerdeki iyileşmenin etkili olması beklenmektedir. 2011 yılında kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının 0,4 puan artarak yüzde 4,4, kamu tasarruflarının payının ise 1,3 puan artarak yüzde 2,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, kamu tasarruf yatırım farkının 0,8 puan iyileşerek 2011 yılında negatif yüzde 1,6 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO II: 8- Ekonominin Genel Dengesi

	2010	2011 (1)	2012 (2)	2010	2011 (1)	2012 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(GSYH İçindeki Paylar, Yüzde)		
Toplam Tüketim	941 206	1 101 285	1 200 755	85,3	85,9	84,2
Kamu	120 543	141 397	154 663	10,9	11,0	10,8
Özel	820 664	959 888	1 046 091	74,4	74,9	73,4
Toplam Yatırım	223 499	288 106	327 184	20,2	22,5	22,9
Kamu	44 594	56 807	61 449	4,0	4,4	4,3
Özel	178 905	231 299	265 735	16,2	18,0	18,6
Sabit Sermaye Yatırımı	210 394	282 691	320 181	19,1	22,1	22,5
Kamu	47 064	57 111	60 671	4,3	4,5	4,3
Özel	163 330	225 580	259 511	14,8	17,6	18,2
Stok Değişmesi	13 105	5 415	7 002	1,2	0,4	0,5
Kamu	-2 470	-304	778	-0,2	0,0	0,1
Özel	15 575	5 719	6 224	1,4	0,4	0,4
Toplam Yurt içi Talep (Toplam Kaynaklar)	1 164 706	1 389 391	1 527 938	105,5	108,4	107,1
Net Mal ve Hizmet İhracatı	-60 956	-107 938	-101 937	-5,5	-8,4	-7,1
Mal ve Hizmet İhracatı	233 077	302 798	345 643	21,1	23,6	24,2
Mal ve Hizmet İthalatı	294 032	410 736	447 580	26,6	32,1	31,4
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYH)	1 103 750	1 281 454	1 426 001	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri	-11 057	-12 142	-12 067	-1,0	-0,9	-0,8
Net Dış Alem Cari Transferleri	2 164	2 581	3 085	0,2	0,2	0,2
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	1 094 856	1 271 892	1 417 020	99,2	99,3	99,4
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	138 159	178 126	184 655	12,5	13,9	12,9
Kamu Tüketimi	120 543	141 397	154 663	10,9	11,0	10,8
Kamu Tasarrufu	17 616	36 729	29 992	1,6	2,9	2,1
Kamu Yatırımı	44 594	56 807	61 449	4,0	4,4	4,3
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-26 978	-20 078	-31 457	-2,4	-1,6	-2,2
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	956 697	1 093 767	1 232 364	86,7	85,4	86,4
Özel Tüketim	820 664	959 888	1 046 091	74,4	74,9	73,4
Özel Tasarruf	136 033	133 879	186 273	12,3	10,4	13,1
Özel Yatırım	178 905	231 299	265 735	16,2	18,0	18,6
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-42 871	-97 421	-79 462	-3,9	-7,6	-5,6
Bilgi İçin:						
Toplam Yurt içi Tasarruflar	153 650	170 607	216 265	13,9	13,3	15,2

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO II: 9- Ekonominin Genel Dengesi

	2010	2011 (2)	2012 (3)	2010	2011 (2)	2012 (3)
	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Milyon TL)			(Yüzde Değişme)		
Toplam Tüketim	83 787	88 945	91 654	5,8	6,2	3,0
Kamu	8 267	8 802	9 074	1,6	6,5	3,1
Özel	75 520	80 143	82 580	6,3	6,1	3,0
Toplam Yatırım	26 106	31 284	33 274	47,2	19,8	6,4
Kamu	5 082	5 666	5 708	7,9	11,5	0,8
Özel	21 024	25 618	27 566	61,4	21,9	7,6
Sabit Sermaye Yatırımı	25 894	30 888	32 808	30,2	19,3	6,2
Kamu	5 283	5 688	5 656	18,6	7,7	-0,6
Özel	20 612	25 200	27 152	33,6	22,3	7,7
Stok Değişmesi (1)	212	395	466	2,4	0,2	0,1
Kamu	-201	-22	52	-0,5	0,2	0,1
Özel	412	418	414	2,9	0,0	0,0
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	109 893	120 229	124 928	13,4	9,4	3,9
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	-4 155	-6 559	-6 712	-4,4	-2,3	-0,1
Mal ve Hizmet İhracatı	25 503	26 310	27 559	3,4	3,2	4,7
Mal ve Hizmet İthalatı	29 658	32 869	34 271	20,7	10,8	4,3
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYH)	105 739	113 669	118 216	9,0	7,5	4,0
Net Faktör Gelirleri	-1 267	-1 107	-990	-13,3	-12,6	-10,6
Net Dış Alem Cari Transferleri	218	207	236	-41,6	-5,4	14,4
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	104 690	112 769	117 463	9,1	7,7	4,2
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	13 211	15 793	15 307	31,5	19,5	-3,1
Kamu Tüketimi	8 267	8 802	9 074	1,6	6,5	3,1
Kamu Tasarrufu	4 944	6 991	6 233			
Kamu Yatırımı	5 082	5 666	5 708	7,9	11,5	0,8
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-138	1 326	525			
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	91 479	96 976	102 156	6,5	6,0	5,3
Özel Tüketim	75 520	80 143	82 580	6,3	6,1	3,0
Özel Tasarruf	15 959	16 833	19 576			
Özel Yatırım	21 024	25 618	27 566	61,4	21,9	7,6
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-5 065	-8 785	-7 990			

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Yüzde değişimleri GSYH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

b) 2012 Yılı Hedefleri

Toplam yurt içi talebin 2012 yılında reel olarak yüzde 3,9 oranında artması, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine katkısının ise negatif 0,1 puan olması sonucunda, GSYH'nın yüzde 4 oranında büyümesi hedeflenmektedir.

Bu dönemde özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 3, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 3,1 oranında artış olacağı öngörülmüştür. 2012 yılında, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 7,7 oranında artacağı, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 0,6 oranında azalacağı tahmin edilmektedir.

2012 yılı GSYH büyümesine; özel tüketimin 2,1 puan, kamu tüketiminin 0,2 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise 1,7 puan katkı yapması beklenmektedir. Aynı dönemde, stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının ise pozitif 0,1 puan olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının 2012 yılında bir önceki yıla göre 1 puan azalarak yüzde 12,9 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2012 yılında kamu tasarruflarının GSYH'ya oranının 0,8 puan azalarak yüzde 2,1'e, kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının ise 0,1 puan azalarak yüzde 4,3'e gerilemesi neticesinde, kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının negatif yüzde 2,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Özel tasarrufların GSYH'ya oranının 2012 yılında bir önceki yıla göre 2,7 puan artması ve özel yatırımlardaki artışın 0,6 puan olması neticesinde, özel kesim tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının 2 puan iyileşerek negatif yüzde 5,6 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

B. YATIRIMLAR

1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2011 yılında reel olarak yüzde 7,7 oranında artması beklenmektedir. Bu dönemde, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 55,9'unun merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 29,4'ünün mahalli idareler, yüzde 12'sinin işletmeciler KİT'ler, yüzde 0,8'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 0,1'inin İller Bankası, yüzde 1,7'sinin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2011 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde madencilik, turizm, konut, eğitim ve diğer hizmetler alt sektörlerinin paylarının 2010 yılına göre artacağı, tarım, enerji, ulaştırma, sağlık alt sektörlerinin paylarının gerileyeceği, imalat sanayi sektörünün payının ise aynı kalacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye ekonomisinde 2011 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 22,3 oranında artması öngörülmektedir. Bu dönemde, özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde tarım, madencilik, imalat, enerji sektörlerinin paylarının artacağı, ulaştırma, turizm, konut eğitim, sağlık ve diğer hizmetler alt sektörlerinin paylarının ise azalacağı tahmin edilmektedir.

b) 2012 Yılı Hedefleri

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2012 yılında reel olarak yüzde 0,6 oranında azalacağı öngörülmektedir. Bu dönemde, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 49,2'sinin merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 32,6'sının mahalli idareler, yüzde 15'inin işletmeci KİT'ler, yüzde 1,1'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 0,1'inin İller Bankası, yüzde 2,1'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2012 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, bir önceki yıla göre madencilik ile ulaştırma sektörünün payında düşüş, diğer tüm alt sektörlerin paylarında ise artış olacağı öngörülmektedir.

2012 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 7,7 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir. 2012 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde tarım ve ulaştırma alt sektörlerinin paylarının bir önceki yıla göre artacağı, eğitim sektörünün payının aynı kalacağı, diğer sektörlerin paylarının ise azalacağı tahmin edilmektedir.

TABLO II: 10- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2010)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	3 313	136	0	0	124	3 574	11,1	608	4 182	9,6
Madencilik	93	772	0	0	0	865	2,7	1	866	2,0
İmalat	29	188	24	0	1	242	0,7	138	380	0,9
Enerji	1 290	848	585	0	0	2 724	8,4	153	2 877	6,6
Ulaştırma	11 064	3 211	3	0	106	14 383	44,5	4 650	19 033	43,7
Turizm	178	0	0	0	3	181	0,6	34	215	0,5
Konut	266	0	0	0	0	266	0,8	413	679	1,6
Eğitim	4 060	0	0	0	24	4 084	12,6	234	4 318	9,9
Sağlık	1 290	0	0	0	354	1 644	5,1	428	2 071	4,8
Diğer Hizmetler	4 116	10	0	150	87	4 363	13,5	4 565	8 928	20,5
İktisadi	2 053	10	0	17	82	2 162	6,7	482	2 644	6,1
Sosyal	2 063	0	0	133	5	2 201	6,8	4 083	6 284	14,4
Toplam	25 700	5 165	612	150	697	32 325	100	11 225	43 550	100
Yüzde Dağılım	79,5	16,0	1,9	0,5	2,2	100				
Yüzde Dağılım	59	11,9	1,4	0,3	1,6	74,2		25,8	100	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Yatırım işçiliği hariç

TABLO II: 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2011) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeciler KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	4 021	182	1	0	110	4 314	11,5	523	4 837	9,1
Madencilik	147	1 444	0	0	0	1 591	4,2	1	1 592	3,0
İmalat	54	221	42	0	7	323	0,9	105	429	0,8
Enerji	1 523	748	400	0	0	2 671	7,1	21	2 692	5,0
Ulaştırma	12 959	3 804	0	0	134	16 897	44,9	6 103	23 000	43,1
Turizm	235	0	0	0	3	238	0,6	91	329	0,6
Konut	247	9	0	0	0	256	0,7	660	916	1,7
Eğitim	4 673	0	0	0	30	4 703	12,5	1 326	6 029	11,3
Sağlık	1 243	0	0	0	486	1 729	4,6	519	2 247	4,2
Diğer Hizmetler	4 699	14	0	65	152	4 930	13,1	6 322	11 253	21,1
İktisadi	2 301	14	0	32	13	2 360	6,3	832	3 192	6,0
Sosyal	2 398	0	0	33	139	2 570	6,8	5 491	8 061	15,1
Toplam	29 801	6 421	444	65	921	37 651	100,0	15 671	53 322	100,0
Yüzde Dağılım	79,1	17,1	1,2	0,2	2,4	100,0				
Yüzde Dağılım	55,9	12,0	0,8	0,1	1,7	70,6		29,4	100,0	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO II: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2012) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	5 069	302	1	0	156	5 529	14,5	615	6 144	10,9
Madencilik	204	1 004	0	0	0	1 208	3,2	2	1 210	2,1
İmalat	59	429	43	0	7	538	1,4	216	754	1,3
Enerji	1 730	1 503	500	0	0	3 733	9,8	24	3 757	6,6
Ulaştırma	6 638	5 208	58	0	127	12 031	31,5	7 366	19 397	34,3
Turizm	291	0	0	0	3	294	0,8	107	401	0,7
Konut	471	9	0	0	0	480	1,3	684	1 164	2,1
Eğitim	5 859	0	0	0	49	5 907	15,5	1 561	7 468	13,2
Sağlık	1 670	0	0	0	486	2 156	5,6	426	2 581	4,6
Diğer Hizmetler	5 838	20	0	66	369	6 293	16,5	7 440	13 733	24,3
İktisadi	2 920	20	0	5	54	2 998	7,9	979	3 977	7,0
Sosyal	2 918	0	0	61	315	3 294	8,6	6 462	9 756	17,3
Toplam	27 829	8 474	602	66	1 197	38 169	100,0	18 442	56 610	100,0
Yüzde Dağılım	72,9	22,2	1,6	0,2	3,1	100,0				
Yüzde Dağılım	49,2	15,0	1,1	0,1	2,1	67,4		32,6	100,0	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Program

(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO II: 13- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2010			2011 (2)			2012 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	4 635	3 766	8 401	5 348	6 814	12 162	6 883	8 020	14 903
Madencilik	879	2 676	3 555	1 611	3 762	5 373	1 240	4 154	5 394
İmalat	384	62 192	62 577	435	90 161	90 596	763	99 173	99 936
Enerji	3 054	9 194	12 248	2 885	16 490	19 376	4 010	18 174	22 184
Ulaştırma	20 545	33 185	53 730	24 647	45 326	69 973	20 366	60 624	80 989
Turizm	240	10 320	10 560	359	12 258	12 617	444	13 286	13 730
Konut	715	27 969	28 684	947	34 235	35 182	1 233	37 914	39 147
Eğitim	4 873	1 817	6 690	6 624	2 265	8 888	8 323	2 535	10 858
Sağlık	2 248	5 010	7 258	2 405	5 990	8 396	2 825	6 596	9 421
Diğer Hizmetler	9 491	7 200	16 691	11 850	8 278	20 129	14 585	9 035	23 620
TOPLAM	47 064	163 330	210 394	57 111	225 580	282 691	60 671	259 511	320 181

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

TABLO II: 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2010			2011 (2)			2012 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	9,8	2,3	4,0	9,4	3,0	4,3	11,3	3,1	4,7
Madencilik	1,9	1,6	1,7	2,8	1,7	1,9	2,0	1,6	1,7
İmalat	0,8	38,1	29,7	0,8	40,0	32,0	1,3	38,2	31,2
Enerji	6,5	5,6	5,8	5,1	7,3	6,9	6,6	7,0	6,9
Ulaştırma	43,7	20,3	25,5	43,2	20,1	24,8	33,6	23,4	25,3
Turizm	0,5	6,3	5,0	0,6	5,4	4,5	0,7	5,1	4,3
Konut	1,5	17,1	13,6	1,7	15,2	12,4	2,0	14,6	12,2
Eğitim	10,4	1,1	3,2	11,6	1,0	3,1	13,7	1,0	3,4
Sağlık	4,8	3,1	3,4	4,2	2,7	3,0	4,7	2,5	2,9
Diğer Hizmetler	20,2	4,4	7,9	20,7	3,7	7,1	24,0	3,5	7,4
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2. Kamu Yatırımları Uygulaması

Ülkemizin eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, AB kriterlerine uyumun sağlanması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki ve ülkemizdeki bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

2006-2011 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYH içindeki payının ortalamaları dikkate alındığında, ülkemizde Avro Bölgesi dışındaki 10 AB üyesi ülke ortalamasından, 2010 ve 2011 yılları hariç 27 AB üyesi ülke ortalamasından ve bazı yıllarda Japonya'dan daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerin yüzölçümlerinin ve Almanya hariç nüfuslarının Türkiye'den daha az olduğu, mevcut gelişmişlik seviyelerinin Türkiye'den daha yüksek olduğu, mevcut altyapı ihtiyaçlarının büyük ölçüde tamamlanmış olduğu ve GSYH'larının mutlak büyüklüğü dikkate alındığında, ülkemizde daha fazla kamu yatırımı yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

TABLO II: 15- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Belçika	1,6	1,6	1,6	1,8	1,7	1,8
Almanya	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,5
Estonya	4,7	5,1	5,3	5,1	3,6	5,0
İrlanda	3,8	4,7	5,3	4,2	3,9	3,0
Yunanistan	3,4	3,4	3,6	3,0	2,8	2,2
İspanya	3,7	4,0	3,9	4,4	3,7	2,9
Fransa	3,2	3,2	3,2	3,4	3,0	3,1
İtalya	2,3	2,3	2,2	2,5	2,1	1,9
Lüksemburg	3,6	3,3	3,2	3,7	4,1	3,9
Malta	4,0	3,8	2,3	2,2	2,1	3,3
Hollanda	3,3	3,3	3,5	3,9	3,7	3,6
Avusturya	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,1
Portekiz	2,4	2,7	2,9	2,9	3,3	2,5
Slovenya	3,7	4,2	4,4	4,6	4,3	4,3
Slovakya	2,2	1,9	2,0	2,3	2,6	1,8
Finlandiya	2,3	2,4	2,5	2,8	2,7	2,6
Avro Bölgesi Ülke. Ort. (17 Ülke)	2,9	3,0	3,0	3,2	2,9	2,8
Bulgaristan	4,0	5,2	5,6	4,9	4,6	4,4
Çek Cumhuriyeti	5,0	4,7	4,9	5,2	4,6	4,7
Danimarka	1,9	1,9	1,9	2,0	2,2	2,3
Letonya	4,6	5,7	4,8	4,3	3,6	4,3
Litvanya	4,1	5,2	4,9	3,9	4,6	4,2
Macaristan	4,4	3,6	2,9	3,1	3,2	3,9
Polonya	3,9	4,2	4,6	5,2	5,6	6,6
Romanya	5,1	5,6	5,7	5,3	5,5	5,6
İsveç	3,0	3,1	3,3	3,6	3,5	3,3
İngiltere	1,8	1,9	2,3	2,7	2,5	2,2
Avro Böl. Dışı AB Ülke. Ort. (10 Ülke)	3,8	4,1	4,1	4,0	4,0	4,2
AB Ülkeleri Ort. (27 Ülke)	3,2	3,4	3,4	3,5	3,3	3,3
ABD	2,4	2,4	2,6	2,6	3,5	3,3
Japonya	3,3	3,1	3,0	3,4	3,3	3,3
Türkiye	2,9	3,1	3,4	3,3	3,4	3,6

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Avrupa Komisyonu, European Economy (Economic Forecasts), İlkbahar 2011.

2011 yılı kamu yatırım uygulamalarında; ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara, sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ağırlık verilmiştir.

2011 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere, ülkemizde; toplam tutarı 303,7 milyar TL, 2010 yılı sonu kümülatif harcaması 140,6 milyar TL ve 2011 yılı başlangıç ödeneği 31,3 milyar TL olan 2.534 adet kamu yatırım projesi yürütülmektedir.

TABLO II: 16- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2002-2011) (1)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Proje Sayısı (Adet)	4414	3851	3555	2627	2525	2710	2759	2332	2425	2534
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	166,8	187,1	196,1	206,7	200,4	209,3	219	245,8	273,4	303,7
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harc. (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	66,0	80,4	86,8	84,0	86,5	93,5	102,4	110,9	118,4	140,6
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	10,6	12,5	12,0	16,2	17,5	17,1	17,1	21,5	27,8	31,3
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	128	134	149	137	155	161	180	279	241	196
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (%)	6,3	6,7	6,1	7,8	8,7	8,2	7,8	8,7	10,1	10,3
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) (2)	8,5	7,6	8,1	6,6	5,5	5,8	5,8	5,3	4,6	4,2

(1) Mahalli idare yatırımları, kamulaştırma harcamaları ve yatırım programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

(2) Mevcut stokun, ilgili yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2011 Yılı Yatırım Programında yer alan 2.534 projenin 7,9 milyar TL tutarındaki 657 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır. Ayrıca 2011 yılında toplam proje tutarı 17,3 milyar TL, 2011 yılı ödeneği 884 milyon TL olan 196 adet çok yıllık yeni proje yatırım programına dahil edilmiştir.

2011 Yılı Yatırım Programında 2.534 projeye yapılan 31,3 milyar TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 28,2 oranındaki pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu yüzde 17,9 ile diğer kamu hizmetleri, yüzde 14,5 ile tarım, yüzde 14,2 ile eğitim ve yüzde 10 ile enerji sektörleri izlemiş, sağlık sektörünün payı ise yüzde 6,4 olmuştur. 2011 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 8,7 olmuştur.

2011 Yılı Yatırım Programına göre, tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklüğü 163,1 milyar TL’dir. Bu durumda, 2011 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2011 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve Programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2011 yılı sonrasında 4,2 yıllık bir süre gerekmektedir. 2011 yılı, proje tutarına oranla en yüksek

seviyede kamu yatırım ödeneğinin tahsis edildiği yıl olmuştur. Yıl içinde verilen ilave ödeneklerle, proje tutarına oranla ayrılan ödenek seviyesi daha da artırılmış ve proje stokunun ortalama tamamlanma süresi daha düşük seviyelere çekilmiştir.

2011 yılında tahsis edilen 31,3 milyar TL tutarındaki yatırım ödeneğinin yüzde 71'ine karşılık gelen 22,2 milyar TL tutarındaki merkezi yönetim bütçesi yatırımlarından en büyük payı yüzde 22,8 ile genel idare, güvenlik, adalet, içmesuyu, çevre, teknolojik araştırma gibi alt sektörlerin yer aldığı diğer kamu hizmetleri sektörü ve 20,9'luk pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü almış, bu sektörleri yüzde 19,9 ile eğitim sektörü ve yüzde 19,1 ile tarım sektörü takip etmiştir.

2.534 proje için tahsis edilen 31,3 milyar TL tutarındaki ödeneğin yüzde 12,5'i olan 3,9 milyar TL'nin dış proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülmüştür. 2011 Yılı Yatırım Programında kısmen veya tamamen dış proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülen ve toplam proje tutarı 73,1 milyar TL olan 75 adet proje bulunmaktadır.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmiş, 10,2 milyar TL tutarındaki 20 proje ise sonraki yıllarda yürütülmek üzere, 2011 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almıştır.

Ülkemizde, rasyonelleştirme çalışmalarıyla son yıllarda sağlanan iyileştirmelere rağmen, sistematik proje döngüsü yaklaşımındaki eksiklikler, kamu kuruluşlarının proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme birimlerindeki kapasite yetersizlikleri gibi faktörler projelerin planlandığı şekilde yürütülmesinde sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca, ülkemizin birçok alanda yeni yatırım ihtiyacının yanında, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır.

Afet zararlarının önlenmesi ve azaltılması ile güvenli ve yaşanabilir kentlerin oluşturulması amacıyla; tüm sektörlerde zarar azaltma stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin uygulanması için kamu yatırımı gerekmektedir. Ayrıca, yeni yapılacak yatırımların karar verme süreçlerinde afet riski dikkate alınmalıdır.

Ülkemizde, yıllar itibarıyla artan miktarlarda yararlandığımız AB fonlarının kamu yatırımları için ilave kaynak sağlaması yanında, kamu kuruluşlarında belirli standartlara uygun proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunması, ülkemizin artan kredibilitesi nedeniyle daha uygun şartlarda dış proje kredisi sağlayan uluslararası kaynaklardan yararlanıyor olması, kamu kuruluşları için stratejik planlama çalışmalarının ve sektörel strateji dokümanlarında ortaya konulan stratejilerin, projelerin daha iyi önceliklendirilmesine ve değerlendirilmesine imkan verecek olması, kamu-özel işbirliği (KÖİ) modellerinden yararlanılacak olması, mahalli nitelikli işlerin mahalli idarelere bırakılarak yerinden yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi gibi faktörlerin, önümüzdeki dönemde kamu yatırımlarına ayrılabilen kaynakların ve uygulamada etkinliğin artırılması için olumlu yönde katkıda bulunması beklenmektedir.

2012 yılında, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra devam eden projelerden;

- 2012 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak projelere,
- Uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,

- Başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere,
- Mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon türü yatırım projelerine,
- Afet risklerinin azaltılması ve afetlerin önlenmesi ile afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,
- AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği projelere,
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisi ile uyumlu projelere

ağırlık verilecektir.

3. Kamu Özel İşbirliği Uygulamaları

Ülkemizde, KÖİ alanında, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla, 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanun ile 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu çerçevesinde KÖİ yöntemiyle gerçekleştirilmek üzere toplam 136 proje için Yüksek Planlama Kurulundan (YPK) yetki alınmıştır. Yetki alınan 136 projeden 39'unun uygulama sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşmesi imzalanan 39 proje içerisinde sayı bakımından yat limanı projeleri ilk sırada yer alırken, havaalanı ve karayolu projeleri yat limanlarını izlemektedir. Sektörel proje büyüklüğü bakımından ise karayolu projeleri, havaalanı projelerinin önünde ve ilk sırada bulunmaktadır. Son 3 yıllık süreç içerisinde 18 projeye en fazla YPK yetki kararı alınan sektör sağlık sektörüdür. Söz konusu projelere ilaveten, enerji sektöründe 63'ü işletme hakkı devri, 25'i Yap-İşlet-Devret (YİD) ve 5'i Yap-İşlet yöntemi ile olmak üzere toplam 93 KÖİ projesi hayata geçirilmiştir. Ayrıca, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından işletme hakkı devri ile gerçekleştirilen 16 liman projesi bulunmaktadır.

Mevcut durumda, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla, 6 proje ihale aşamasında olup, ihalesi tamamlanan 5 projenin inşaatı devam etmektedir. İnşaatı devam eden ve toplam proje tutarı yaklaşık 11,9 milyar TL olan söz konusu 5 proje içerisinde, yaklaşık 10 milyar TL proje tutarı ile Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu Projesi önemli bir yer tutmaktadır.

YİD mevzuatında 2011 yılı içinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bu çerçevede 25.02.2011 tarihinde yayımlanan 6111 sayılı Kanun ile 3996 sayılı Kanunda bir dizi değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişikliklerle, YİD projelerinin hazırlık ve onay sürecinin kolaylaştırılması, nitelikli proje belgelerinin hazırlanmasına imkân sağlanması ve projelerin yatırımcılar için daha cazip hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Uzun bir uygulama geçmişinin bulunmasına ve gelişen mevzuata rağmen, KÖİ alanında; nitelikli fizibilite etütlerinin hazırlanamaması, diğer kamu yatırımlarına ait fizibilitelere farklı olarak, geleneksel yöntemler ile KÖİ alternatifinin karşılaştırmalı analizlerinin tam olarak yapılamaması, gerek yatırımcı kuruluşlarda gerekse sistemdeki diğer kurumlardaki kurumsal kapasite eksikliği, projelerin düzenli takibi ve raporlanmasına yönelik nitelikli bir izleme ve değerlendirme sisteminin bulunmaması gibi temel sorunlar devam etmektedir.

Artan kamu yatırım ihtiyacını karşılamak ve özel sektörün sermaye birikiminden ve yönetim becerilerinden azami şekilde faydalanılarak, yatırımlara alternatif finansman kaynakları yaratmak amacıyla KÖİ modellerinin uygulanmasına devam edilecektir. Bu

kapsamda nitelikli etütlere dayanan ve projelerin bütçeye olan yüklerini de analiz eden çalışmalara dayalı olarak, KÖİ'nin geleneksel yöntemlere göre daha avantajlı olmasına ve muhtemel yük ile sorumlulukların kamu ve özel kesim arasında dengeli bir şekilde dağılmasına dikkat edilecektir. Ayrıca, bu alanda kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalara hız verilecektir.

C. ÖDEMELER DENGESİ

1. Cari İşlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

2010 yılında iç talepte görülen hızlı canlanmaya karşın dış talebin daha ılımlı bir seyir izlemesi, ithalatın ihracattan daha yüksek oranda artmasına neden olmuştur. 2010 yılında yaşanan yüksek oranlı ithalat artışının getirdiği dış ticaret açığı, cari açığın yükselmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 2009 yılında 14 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşen cari işlemler açığı, 2010 yılında 47,7 milyar ABD dolarına çıkmış, 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise 54,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 17- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

(Yüzde Değişim)

	2009	2010	2011 (1)	2012 (2)
İhracat (Milyar ABD Doları)	102,1	113,9	134,8	148,5
İthalat (Milyar ABD Doları)	140,9	185,5	236,9	248,7
İhracat	-22,6	11,5	18,4	10,2
İthalat	-30,2	31,6	27,7	5,0
İhracat Fiyatları	-16,6	4,9	12,6	2,5
İthalat Fiyatları	-20,1	8,9	13,2	1,1
Reel İhracat	-7,3	6,3	5,2	7,4
Reel İthalat	-12,7	20,8	13,1	3,9
Mamul Fiyatları	-6,5	2,6	7,0	1,1
Yakıt Dışı Başlıca Emtia Fiyatları	-15,7	26,3	21,2	-4,7
Ham Petrol Varil Fiyatı ⁽³⁾ (ABD Doları)	61,8	79,0	103,2	100,0
Ham Petrol Varil Fiyatı ⁽⁴⁾ (ABD Doları)	61,1	77,2	104,7	97,0
GSYH Büyüme Hızı	-4,8	9,0	7,5	4,0
Sanayi Büyümesi	-6,9	12,6	7,2	3,5
Yurt içi Nihai Talep Büyümesi	-5,1	10,7	9,3	3,9
Dünya Büyüme Hızı	-0,7	5,1	4,0	4,0
Dünya Mal ve Hizmet Ticareti	-10,7	12,8	7,5	5,8
Avro Bölgesi Büyüme Hızı	-4,3	1,8	1,6	1,1
Reel Kur (1 ABD Doları + 1,5 Avro)	-7,6	11,6	-11,0	1,2
Birim İşgücü Maliyeti ⁽⁵⁾	-7,0	-1,8	2,0	2,7

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, IMF Dünya Ekonomik Görünümü, Eylül 2011

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Brent, Dubai, Batı Teksas ham petrol spot fiyatlarının yıllık ortalamasıdır.

(4) İthal edilen ham petrolün ortalama maliyetidir.

(5) 2011 yılı değeri Haziran ayı itibarıyla yıllıklandırılmıştır.

Dış Ticaret Dengesi

2010 yılının Ocak-Ağustos döneminde, ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle 32 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı, 2011 yılının aynı döneminde 61,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Ayrıca, ihracatın ithalatı karşılama oranı aynı dönemde yüzde 63,4'ten yüzde 55,4'e gerilemiştir. Bu gelişmede, iç talepteki hızlı artışın yanında enerji ve emtia fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlar temel faktörler olarak gözlemlenmektedir.

İhracat

İhracat, 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 21,9 oranında artarak 88,7 milyar ABD doları olmuştur. Söz konusu dönemde, toplam ihracatın yüzde 93,8'ini oluşturan imalat sanayii ürünlerindeki yüzde 23,3 oranındaki artış, ihracat performansının temel belirleyicisi olmuştur. Aynı dönemde tarım ve ormancılık sektörü ihracatı yüzde 2,9, madencilik sektörü ihracatı ise yüzde 3,3 oranında artmıştır.

Fasillara göre ihracat rakamlarına bakıldığında ilk sıralarda yer alan kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları faslının yüzde 17,8 oranında artışla 10,5 milyar ABD doları; makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam parçaları faslının yüzde 26,5 oranında artışla 7,6 milyar ABD doları; demir ve çelik faslının yüzde 35,4 artışla 7,5 milyar ABD doları olarak gerçekleştiği görülmektedir.

TABLO II: 18- Ülke ve Fasillara Göre İhracat

	Yıllık		Ocak – Ağustos	
	2009	2010	2010	2011
TOPLAM İHRACAT	102,1	113,9	72,8	88,7
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-27)	47,0	52,7	33,4	42,2
Diğer	55,1	61,2	39,4	46,6
Seçilmiş Ülke Grupları				
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	12,3	14,5	8,9	11,4
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	5,9	7,6	4,6	6,0
Bağımsız Devletler Topluluğu	8,0	10,3	6,2	8,5
Türk Cumhuriyetleri	3,4	3,9	2,5	3,2
İslam Konferansı Teşkilatı	28,6	32,5	20,9	23,9
En Yüksek İhracat Yapılan İlk Beş Ülke				
Almanya	9,8	11,5	7,1	9,4
İngiltere	5,9	7,2	4,4	5,3
İtalya	5,9	6,5	4,2	5,5
Fransa	6,2	6,1	4,0	4,6
Irak	5,1	6,0	3,7	5,0
En Yüksek İhracat Yapılan İlk Beş Fasil ⁽¹⁾				
87. Kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları	12,3	13,8	8,9	10,5
84. Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	8,1	9,4	6,0	7,6
72. Demir ve çelik	7,6	8,7	5,5	7,5
61. Örme giyim eşyası	6,9	7,7	5,1	5,9
85. Elektrikli makine ve cihazlar	6,6	7,5	4,6	5,5

Kaynak: TÜİK

(1) Sıralama 2010 yılı verilerine göre yapılmıştır.

2011 yılının tamamında ihracatın yüzde 18,4 oranında artarak 134,8 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. İhracat fiyatlarının 2011 yılında yüzde 12,6 oranında artması ve reel ihracat artışının yüzde 5,2 olması beklenmektedir.

TABLO II: 19- İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)

	(Milyar ABD Doları)				(Yüzde Pay)				(Yüzde Değişim)	
	Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık	Ocak-Ağustos
	2009	2010	2010	2011	2009	2010	2010	2011	10/09	11/10
TOPLAM İHRACAT	102,1	113,9	72,8	88,7	100	100	100	100	11,5	21,9
Tarım ve Ormanlık	4,3	4,9	3,0	3,1	4,3	4,3	4,1	3,4	13,5	2,9
Balıkçılık	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	-17,4	25,5
Maden. ve Taş Ocak.	1,7	2,7	1,8	1,8	1,6	2,4	2,4	2,0	59,7	3,3
İmalat Sanayi	95,4	105,5	67,5	83,2	93,4	92,6	92,7	93,8	10,5	23,3
Diğer	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7	34,7	7,3

Kaynak: TÜİK

Not: Yuvarlamalar nedeniyle hesaplamalar net sonuçları vermeyebilir.

İthalat

İthalat, 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 39,3 oranında artarak 160,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu dönemde, hızlı iç talep artışına bağlı olarak ithalatın bütün ana kalemlerinde yüksek oranlı artışlar görülmekle birlikte, özellikle sermaye malları ve enerji ürünleri ithalatında toplam ithalatın üzerinde artışlar kaydedilmiştir. Tüketim ve ara malları ithalatı sırasıyla yüzde 34 ve yüzde 38,2 oranında artarken; sermaye malları ithalatındaki yükseliş yüzde 49,5 oranında gerçekleşmiştir.

2011 yılında ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 27,7 oranında artarak 236,9 milyar ABD dolarına yükselmesi beklenmektedir. 2011 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 13,2 oranında artması ve reel ithalat artışının yüzde 13,1 olması beklenmektedir.

TABLO II: 20- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)

	(Milyar ABD Doları)				(Yüzde Pay)				(Yüzde Değ.)	
	Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık	Ocak-Ağustos
	2009	2010	2010	2011	2009	2010	2010	2011	10/09	11/10
TOPLAM İTHALAT	140,9	185,5	114,9	160,1	100	100	100	100	31,7	39,3
Sermaye Malları	21,5	28,8	16,6	24,9	15,2	15,5	14,5	15,5	34,3	49,5
Ara Malları	99,5	131,4	83,0	114,6	70,6	70,8	72,2	71,6	32,1	38,2
Tüketim Malları	19,3	24,7	15,0	20,1	13,7	13,3	13,0	12,5	28,2	34,0
Diğer	0,7	0,5	0,3	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	-18,1	65,9
Enerji Ürünleri (27. Fasil)	29,9	38,5	23,9	34,0	21,2	20,7	20,8	21,3	28,7	42,5
Enerji Hariç	111,0	147,0	91,0	126,1	78,8	79,3	79,2	78,7	32,4	38,6

Kaynak: TÜİK

2010 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan siyasi gelişmelere bağlı olarak yükselen enerji fiyatları, yakıt ithalatını artırmış ve cari açığı olumsuz etkilemiştir. Nitekim 2010 yılında yüzde 6,5 seviyesinde olan cari açık/GSYH oranı, bu olumsuz gelişmenin de etkisiyle 2011 yılının ilk çeyreğinde (yıllıklandırılmış) yüzde 7,9'a, ikinci çeyreğinde ise yüzde 9,2'ye yükselmiştir. Enerji fiyatlarının 2002 seviyesinde sabit kaldığı varsayıldığında ise söz konusu oran, 2010 yılında yüzde 3,7'ye, 2011 yılı ikinci çeyreği itibarıyla yüzde 5,6'ya gerilemektedir.

TABLO II: 21- Enerji Fiyatlarının Cari Açık Üzerine Etkisi

(Milyar ABD Doları, Yıllıklandırılmış)

	2009	2010	2011-1.Ç.	2011-2.Ç.
Cari İşlemler Hesabı	-14,0	-47,7	-60,0	-72,5
Net Enerji İthalatı (27. Fasil İhracatı - İthalatı)	-26,0	-34,0	-37,0	-40,2
2002 Fiyatlarıyla Net Enerji İthalatı	-12,0	-13,2	-11,8	-11,6
Enerji Fiyat Etkisinden Arındırılmış Cari İşlemler Açığı (1)	0,0	-26,9	-34,8	-44,0
Cari İşlemler Açığı / GSYH (%)	-2,3	-6,5	-7,9	-9,2
Enerji Fiyat Etkisinden Arındırılmış Cari İşlemler Açığı / GSYH (%)	0,0	-3,7	-4,6	-5,6

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, TCMB

(1) TÜİK tarafından yayımlanan Dış Ticaret İstatistikleri ve Endekslerinden zımni olarak oluşturulan enerji ürünleri fiyat endeksi kullanılarak ilgili yıllar için 2002 enerji fiyat seviyesinin aynı kalması durumunda cari işlemler açığının seviyesini göstermektedir.

Hizmetler Dengesi, Gelir Dengesi ve Cari Transferler

2010 yılında 20,8 milyar ABD dolarına ulaşan turizm gelirleri, 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 17 oranında artarak 15,1 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Hizmetler dengesi altındaki en büyük gelir kalemi olan turizm gelirlerinin, 2011 yılının tamamında 24 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ocak-Ağustos döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 32,3 oranında artarak 11,7 milyar ABD doları olan hizmetler dengesi fazlasının, 2011 yılının tamamında 19,3 milyar ABD doları olması beklenmektedir.

Gelir dengesindeki açık, 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 23,8 oranında artarak 5,6 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Söz konusu dönemde portföy yatırımları ve doğrudan yatırımlar kalemlerinden sırasıyla 1,9 ve 0,2 milyar ABD doları gelir elde edilirken aynı kalemler için 2,6 ve 2,5 milyar ABD doları gider oluşmuştur. 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde 3,1 milyar ABD doları faiz gideri ve 0,7 milyar ABD doları faiz geliri olmak üzere diğer yatırımlar kaleminde 2,4 milyar ABD doları açık verilmiştir. Bu dönemde, cari transferler ise önceki yılın aynı dönemdeki seviyesine göre yüzde 24,2 oranında artarak 1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, 2010 yılının Ocak-Ağustos döneminde 20,8 milyar ABD doları olan faiz ödemeleri hariç cari işlemler açığı, 2011 yılının aynı döneminde 48,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

TABLO II: 22- Cari İşlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2009	2010	2011(1)	2012(2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-14,0	-47,7	-71,7	-65,4
DIŞ TİCARET DENGESİ	-24,9	-56,4	-85,3	-81,8
İhracat (fob)	104,3	117,9	138,8	152,6
İhracat (fob)	102,1	113,9	134,8	148,5
Bavul Ticareti ve Uyarlama	2,2	4,0	4,1	4,2
İthalat (fob)	-132,1	-173,9	-220,8	-232,4
İthalat (cif)	-140,9	-185,5	-236,9	-248,7
Navlun ve Sigorta ve Uyarlama	8,8	11,6	16,1	16,3
HİZMETLER DENGESİ	16,7	14,6	19,3	21,5
Gelir	33,5	34,1	39,4	42,8
Gider	-16,7	-19,4	-20,1	-21,3
Turizm	17,1	16,0	19,1	21,0
Gelir	21,3	20,8	24,0	26,0
Gider	-4,1	-4,8	-4,9	-5,1
GELİR DENGESİ	-8,2	-7,3	-7,2	-6,9
Gelir	5,2	4,5	4,5	5,0
Gider	-13,4	-11,8	-11,7	-11,9
Yatırım Geliri Dengesi	-8,1	-7,2	-7,1	-6,8
Doğrudan Yatırımlar	-2,7	-2,4	-2,8	-2,6
Portföy Yatırımları	0,3	-0,5	-0,6	-0,3
Diğer Yatırımlar	-5,6	-4,3	-3,7	-3,9
Faiz Geliri	1,7	1,1	1,3	1,4
Faiz Gideri	-7,3	-5,4	-4,9	-5,3
Uzun Vade	-6,8	-5,1	-4,4	-4,7
CARİ TRANSFERLER	2,3	1,4	1,6	1,8

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TCMB
(1) Gerçekleşme tahmini, (2) Program

b) 2012 Yılı Hedefleri

2012 yılında ihracatın yüzde 10,2 oranında artarak 148,5 milyar ABD doları, ithalatın ise yüzde 5 oranında artarak 248,7 milyar ABD doları seviyesine ulaşacağı ve böylece dış ticaret açığının 100,3 milyar ABD doları olacağı öngörülmektedir. Bavul ticareti, navlun, sigorta, limanlarda sağlanan mallar ve parasal olmayan altın ile uyarlama kaleminin dahil edildiği ödemeler dengesindeki gösterimiyle dış ticaret dengesinin ise 81,8 milyar ABD doları açık vereceği tahmin edilmektedir.

İhracat fiyatlarının 2012 yılında yüzde 2,5, ithalat fiyatlarının ise yüzde 1,1 oranında artacağı ve böylece ihracat ve ithalatın reel olarak sırasıyla yüzde 7,4 ve yüzde 3,9 oranında yükseleceği tahmin edilmektedir.

2012 yılında turizm gelirlerinin 26 milyar ABD dolarına, turizm giderlerinin ise 5,1 milyar ABD dolarına ulaşacağı öngörülmektedir. 2012 yılında hizmet gelirlerinin 42,8 milyar ABD doları, hizmet giderlerinin ise 21,3 milyar ABD doları olması; böylece hizmetler dengesinin 21,5 milyar ABD doları fazla vermesi beklenmektedir. 2012 yılında gelir

dengeinde 6,9 milyar ABD doları açık öngörülürken, cari transferler kaleminde 1,8 milyar ABD doları fazla beklenmektedir.

Cari işlemler açığının bu gelişmeler sonucunda 2012 yılında 65,4 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2012 yılında cari açığın GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre gerileyerek yüzde 8 olacağı tahmin edilmektedir.

2. Sermaye ve Finans Hesapları

Küresel krizden çıkış sürecinde özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişleri 2010 yılında önemli ölçüde artarak 482,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir⁵. Sermaye hareketlerinde görülen olumlu gelişmeler Türkiye'ye de yansımış ve 2009 yılında 9 milyar ABD dolarına gerileyen rezerv hariç sermaye girişi, 2010 yılında 55,8 milyar ABD doları ile kriz öncesi seviyelerin üzerine çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler ve yükselen piyasa ekonomilerine yönelik doğrudan yabancı sermaye girişleri, 2009 yılında 310,6 milyar ABD doları seviyesinden 2010 yılında 324,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu büyüklüğün 2011 yılında 429,3 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir.⁶ 2010 yılında dünya genelinde doğrudan yabancı yatırım akımlarında kaydedilen genişleme, Türkiye'yi de etkilemiş ve 2009 yılında 6,9 milyar ABD doları olan net doğrudan yatırım girişi, 2010 yılında 7,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ise söz konusu kalem 8,6 milyar ABD doları ile 2010 yılındaki büyüklüğünü aşmıştır.

2010 yılında finansal piyasalardaki belirsizliklerin azalmasına bağlı olarak, Türkiye'ye yönelik portföy yatırım girişleri 16,1 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Söz konusu yılda, DİBS yatırımlarında 10,7 milyar ABD doları, hisse senedi yatırımlarında 3,5 milyar ABD doları net giriş olurken Hazine tarafından ihraç edilen yurt dışı tahviller yoluyla 4,1 milyar ABD doları net borçlanma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bankalar 2010 yılında başlattıkları yurt dışı tahvil ihraçları yoluyla 1 milyar ABD doları tutarında uzun vadeli kaynak girişi sağlamıştır. 2011 yılının ilk sekiz ayında, Türkiye'ye yönelik net portföy yatırımları 17,8 milyar ABD dolarına ulaşmış ve söz konusu büyüklüğün alt kalemleri olan DİBS'de 12,4 milyar ABD doları, bankaların yurt dışı tahvil ihraçlarında 2,3 milyar ABD doları ve Hazine'nin yurt dışı tahvil ihracında 1,5 milyar ABD doları net giriş; hisse senetlerinde ise 1,2 milyar ABD doları çıkış kaydedilmiştir.

Diğer yatırımlar kaleminde 2010 yılında hızlı bir toparlanma gerçekleşmiş ve dış ticaret hacmindeki canlanma ile uluslararası piyasalardaki borçlanma imkânlarında kaydedilen artışların etkileriyle net giriş 32 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu gelişmede yurt dışı bankaların mevduatlarındaki yüksek oranlı artış yanında yurt içi bankaların özellikle kısa vadeli kredi kullanımlarındaki artış etkili olmuştur. Ayrıca, bankalar tarafından yurt dışında bulunan 13,6 milyar dolar tutarındaki varlıkların yurt içine getirilmesi, 2010 yılı için diğer dikkat çekici gelişme olmuştur. 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise diğer yatırımlar kaleminde 22,9 milyar ABD doları giriş kaydedilmiştir. Bankaların ve diğer sektörlerin yurt dışından sırasıyla 9 ve 5,6 milyar ABD doları tutarındaki kredi kullanımları ile 11,2 milyar ABD doları tutarındaki efektif mevduatların diğer sektörler tarafından yurt içine getirilmesi diğer yatırımlar kalemindeki gelişmede belirleyici olmuştur.

⁵ IMF, Dünya Ekonomik Görünümü Raporu, Eylül 2011

⁶ IMF, Dünya Ekonomik Görünümü Raporu, Eylül 2011

TABLO II: 23- Sermaye ve Finans Hesabı

(Milyar ABD Doları)

	2009	2010	2011(1)	Ocak-Ağustos	
				2010	2011
Cari İşlemler Dengesi	-14,0	-47,7	-75,1	-26,8	-54,3
Türlerine Göre Sermaye Hareketleri (rezerv hariç)	9,1	55,9	70,5	34,7	49,3
Doğrudan Yatırımlar (net)	6,9	7,8	12,4	4,0	8,6
Portföy Yatırımları (net)	0,2	16,1	19,9	14,1	17,8
Yabancıların Hisse Senedi Alımları	2,8	3,5	0,9	1,3	-1,2
Yabancıların DİBS Alımları	-1,7	10,7	13,8	9,3	12,4
Diğer Yatırımlar (net)	2,0	32,0	38,3	16,6	22,9
Kullanıcıya Göre Sermaye Hareketleri (2)	2,2	48,1	58,1	30,6	40,7
Kamu Kesimi	0,1	15,6	13,9	14,1	12,4
Özel Kesim	2,1	32,4	44,2	16,5	28,3
Bankalar	4,9	40,4	28,9	22,5	11,0
Banka dışı	-2,8	-8,0	15,3	-6,0	17,3
Doğrudan Yatırımlar (net)	6,9	7,8	12,4	4,0	8,6
Rezerv Varlıklar (3)	-0,1	-12,8	-7,4	-10,0	-4,7
Net Hata Noksan	5,1	4,7	12,1	2,2	9,6
Bilgi İçin					
Doğrudan Yatırımlar (net)/Cari İşlemler Dengesi	-49,0	-16,4	-16,5	-15,0	-15,8
Net Hata Noksan/Cari İşlemler Dengesi	-36,2	-9,8	-16,1	-8,4	-17,8

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) Doğrudan yatırımlar girişinde kamu özel ayrımı net olarak yapılamadığından ve borç yaratan bir kalem olarak kabul edilmediğinden kullanıcıya göre sermaye hareketleri kısmında hesaplamaya dahil edilmeyip ayrı olarak verilmiştir. Ayrıca sermaye hesabı altında yer alan göçmen transferleri ve üretilmeyen ve finansal olmayan varlıklar kalemleri hesaplamaya dahil edilmemiştir.

(3) (-) işareti artışı göstermektedir.

Doğrudan yatırımlar hariç sermaye hareketleri 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllık bazda incelendiğinde; yurt dışından sağlanan krediler ile yurt dışı tahvil ihraçları ve DİBS'lere yatırım başta olmak üzere 13,9 milyar ABD dolarının kamu kesimi yoluyla, bankaların yurt dışı uzun ve kısa vadeli kredi kullanımları ve sendikasyon kredileri ile yurt dışı banka ve yerleşiklerin mevduatları başta olmak üzere 44,2 milyar ABD dolarının ise özel kesim yoluyla yurt içine getirildiği görülmektedir.

3. Dış Borç Stoku

2010 yılında bir önceki yıla göre yüzde 7,8 oranında artarak 289,4 milyar ABD doları olan toplam dış borç stoku, 2011 yılının ikinci çeyreği itibarıyla 309,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu gelişmede söz konusu dönemde özel sektör kısa ve uzun vadeli dış borçlarında gerçekleşen artışlar belirleyici olmuştur.

2010 yılında yüzde 39,4 olarak gerçekleşen dış borç stokunun GSYH'ya oranının, 2011 yılının ikinci çeyreği itibarıyla aynı seviyeler civarında olduğu gözlenmektedir. Diğer taraftan, 2010 yılında yüzde 27 olarak gerçekleşen kısa vadeli dış borçların toplam dış borç stoku içindeki payı 2011 yılı ikinci çeyreği sonunda yüzde 27,4'e yükselmiştir.

TABLO II: 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011(1)
Toplam Dış Borç Stoku	207,7	249,5	280,4	268,4	289,4	309,6
Vadesine Göre						
Kısa Vadeli Dış Borçlar	42,6	43,1	53,1	49,7	78,2	85,0
Kamu	1,8	2,2	3,2	3,6	4,3	5,8
TCMB	2,6	2,3	1,9	1,8	1,6	1,6
Özel	38,3	38,7	48,0	44,3	72,4	77,5
Finansal Kuruluşlar	20,7	16,6	24,5	22,6	48,4	50,8
Finansal Olmayan Kuruluşlar	17,6	22,1	23,5	21,8	23,9	26,7
Uzun Vadeli Dış Borçlar	165,1	206,3	227,3	218,7	211,2	224,7
Kamu	69,8	71,4	75,0	79,9	84,7	89,5
TCMB	13,1	13,5	12,2	11,5	10,3	10,5
Özel	82,2	121,5	140,0	127,3	116,2	124,7
Finansal Kuruluşlar	28,5	41,9	41,2	35,4	34,5	39,7
Finansal Olmayan Kuruluşlar	53,7	79,6	98,8	91,8	81,8	85,0
Borçluya Göre						
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku	71,6	73,5	78,3	83,5	89,0	95,3
TCMB Dış Borç Stoku	15,7	15,8	14,1	13,3	11,8	12,1
Özel Sektör Dış Borç Stoku	120,5	160,2	188,0	171,6	188,6	202,2
Yüzde Oranlar						
Kısa V. Dış Borçlar/ Top. Dış Borç Stoku	20,5	17,3	18,9	18,5	27,0	27,4
Kamu Dış Borç Stoku/Top. Dış Borç Stoku	34,5	29,5	27,9	31,1	30,7	30,8
TCMB Rezervler(net) / Kısa Vadeli Dış Borçlar	148,5	177,2	139,8	150,5	109,9	117,0
Toplam Dış Borç Stoku / GSYH (2)	39,5	38,5	37,8	43,5	39,4	39,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Not: Yuvarlamalar nedeniyle hesaplamalar net sonuçları vermeyebilir.

(1) Haziran ayı sonu itibarıdır.

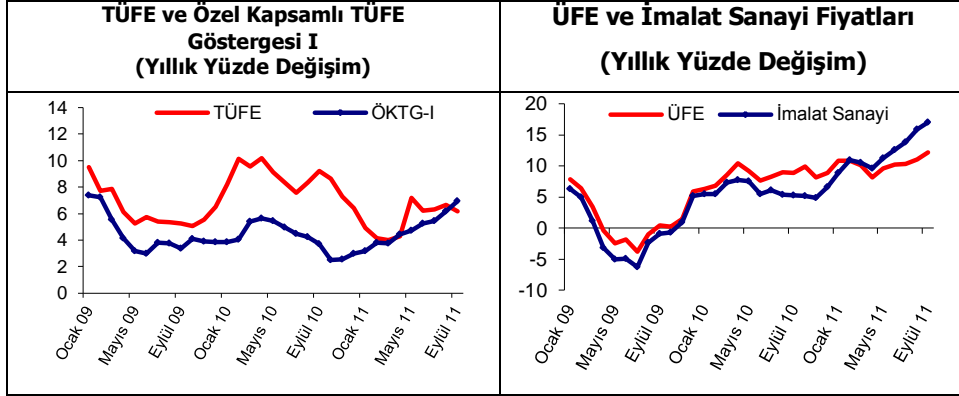
(2) 2011 yılı GSYH verisi Haziran ayı itibarıyla yıllıklandırılmıştır.

D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI

1. Enflasyon

2010 yılı sonunda TÜFE ve ÜFE yıllık artış oranları sırasıyla yüzde 6,40 ve yüzde 1,31 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında enflasyon gelişmelerinde işlenmemiş gıda fiyatları ve ilk çeyrekte gerçekleşen akaryakıt, alkol ve tütün ürünlerini kapsayan vergi oranlarındaki artışlar önemli rol oynamıştır. Yıllık enflasyon söz konusu gruplardaki gelişmeler sonucunda Nisan ayında yüzde 10,19'a kadar yükselmiş, işlenmemiş gıda fiyatlarındaki oynaklığa bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemiştir. 2010 yılı boyunca 2009 yılı sonundaki oranın üzerinde seyreden yıllık enflasyon dördüncü çeyrek sonunda işlenmemiş gıda fiyatlarındaki keskin düşüşle önemli oranda gerileyerek 2009 yıl sonuna göre yaklaşık 0,13 puan azalma kaydetmiştir.

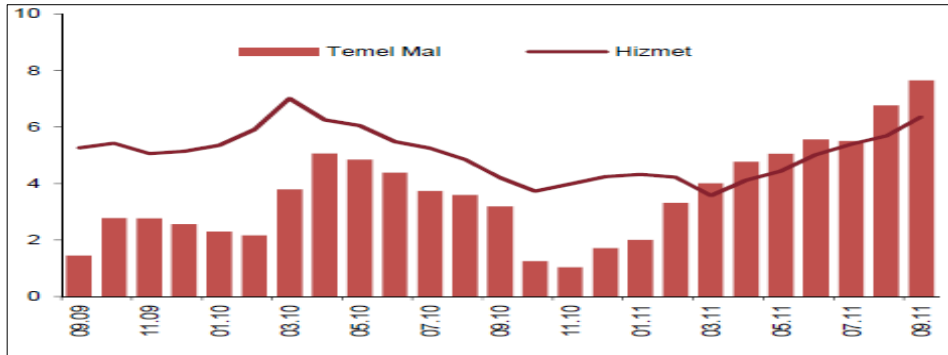
GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri

Kaynak: TÜİK

2010 yılı son çeyreğindeki yıllık enflasyonun düşüş eğilimi baz etkisi ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki olumlu gelişmeler nedeniyle 2011 yılının ilk aylarında da sürmüştü ve TÜFE yıllık artış oranı Mart ayı sonu itibarıyla yüzde 3,99 ile oldukça düşük bir düzeye gerilemiştir. Bunun yanında Türk Lirasındaki değer kayıpları ve uluslararası emtia fiyatlarındaki artışlar 2011 yılının ilk aylarından itibaren özellikle temel mal fiyatları üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmaya başlamıştır. 2011 yılının ikinci çeyreğinden başlayarak ABD doları cinsinden ithalat fiyatları gerilese de, Türk Lirası cinsinden ithalat fiyatları söz konusu dönemden bu yana önemli oranda değer kaybına uğrayan Türk Lirasının etkisiyle belirgin biçimde yükselmiştir. 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 17,03 oranına kadar yükselen imalat sanayi enflasyonunun da işaret ettiği gibi söz konusu durumun maliyetler üzerinde oluşturduğu etki temel mal fiyatlarını etkilemiş ve temel mal grubu yıllık enflasyonu 2010 yılı sonuna kıyasla 5,94 puan artarak Eylül ayı itibarıyla yüzde 7,64 oranında gerçekleşmiştir. Hizmetler grubu fiyatları, 2011 yılının ilk çeyreğinde işlenmemiş gıda fiyatlarındaki düşüş ve olumlu baz etkileri ile Mart ayında 2010 yılı Aralık ayına göre 0,67 puan düşüşle yıllık bazda yüzde 3,57 oranında gerçekleşmiştir. İkinci çeyreктen itibaren ise olumsuz baz etkileri ve enerji fiyatlarındaki artışlar nedeniyle yükselmeye başlayan grup fiyatları Eylül ayında 2010 yıl sonuna göre 2,12 puan artarak yıllık bazda yüzde 6,36 oranında gerçekleşmiştir.

GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)

Kaynak: TCMB

Temel mal ve hizmet fiyatlarında meydana gelen artışlar sonucunda TÜFE yıllık artış hızı 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 6,15'e yükselmiştir. Özel kapsamlı TÜFE göstergelerinden ÖKGT-H ve ÖKGT-I endeksleri yıllık artış oranları ise 2010 yılı Ekim ayından bu yana istikrarlı olarak yükselerek 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla sırasıyla yüzde 7,42 ile yüzde 6,96 olarak gerçekleşmiş ve TÜFE yıllık artış hızından yüksek değerler almıştır.

Üretici fiyatları 2011 yılında da uluslararası emtia ve döviz kurlarındaki gelişmelere bağlı olarak yukarı yönlü dalgalanmaya devam etmiştir. Tarım fiyatları mevsimsel gelişmeler sonucunda dalgalı seyrederken, imalat sanayinde özellikle ikinci çeyrekte başlayarak tüm alt gruplarda artışlar kaydedilmiştir. İmalat sanayi fiyatlarına ek olarak, Eylül ayında yıllık enflasyonun ana metal imalatında yüzde 37,36'ya, ara malları grubunda ise yüzde 20,89'a yükselmesi Türk Lirası cinsinden ithalat fiyatlarının oluşturduğu maliyet baskısının önemine işaret etmektedir. Bu gelişmeler sonucunda 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla yıllık üretici fiyat enflasyonu yüzde 12,15'e yükselmiştir.

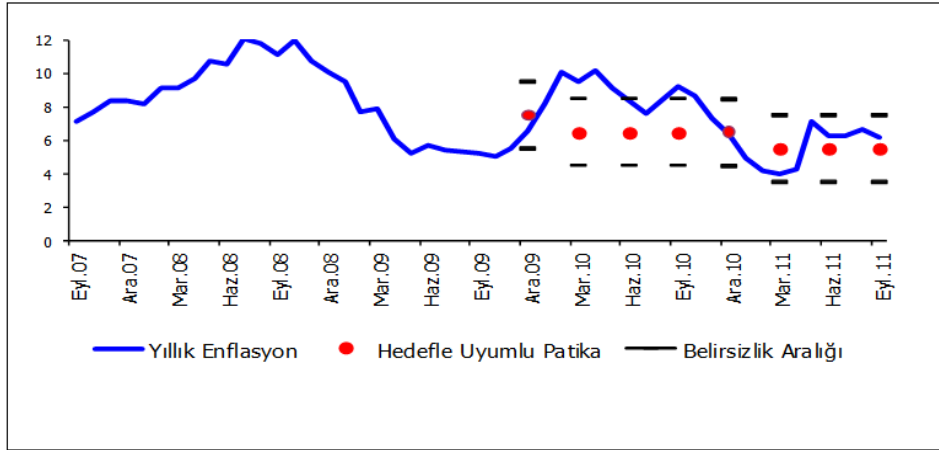
2. Para ve Kur Politikası

a) Mevcut Durum

Merkez Bankası fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek temel amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde para politikası uygulamalarını sürdürmektedir. 2011 yılı için enflasyon hedefi Hükümetle birlikte yüzde 5,5 olarak belirlenmiştir. Merkez Bankasının hesap verme yükümlülüğüne esas teşkil edecek olan belirsizlik aralığı ise ± 2 puan olarak ilan edilmiştir.

Merkez Bankası makro finansal dengesizliklerin kontrol altına alınması amacıyla temel olarak iki ara hedef belirlemiştir. Bunlar, kısa vadeli sermaye girişlerini caydırmak ve kredi genişlemesini yavaşlatmaktır. Bu doğrultuda Merkez Bankası, fiyat istikrarından taviz vermeden finansal istikrarı gözetebilmek amacıyla politika faizine ek olarak zorunlu karşılıklar ve faiz koridorunu faal şekilde kullanmaya başlayarak para politikası araçlarını zenginleştirmiştir.

GRAFİK: 5- Yıllık Enflasyon ve Hedefle Uyumlu Patika

Kaynak: TCMB, TÜİK

Merkez Bankasının 2010 ve 2011 yılları para politikası uygulamalarında küresel kriz sonrası toparlanma sürecinde yaşanan küresel dengesizlikler ve belirsizlikler etkili olmuştur. 2010 yılı ilk çeyreğinden itibaren iç talepte kademeli ve istikrarlı bir toparlanma eğilimi gözlenmesine karşın, dış talebe ilişkin belirsizlikler devam etmiş ve bunun sonucunda iç talep ve dış talebin seyrindeki ayrışma belirginleşmiştir. Bazı Avrupa ülkelerinde öne çıkan mali sorunların etkisiyle dış talebe ilişkin belirsizlikler 2010 yılı Mayıs ayından itibaren artmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde, Mayıs-Ağustos 2010 döneminde mevcut para politikası duruşu korunmuş; politika faiz oranları düşük düzeylerde sabit tutulmaya devam edilmiştir.

Krizin finansal piyasalar üzerindeki etkilerinin hafiflemesiyle birlikte Merkez Bankası, 2010 yılı Nisan ayında kriz sırasında alınan likidite önlemlerinin geri alınmasını ve para politikasının operasyonel çerçevesini normalleştirmeyi içeren çıkış stratejisini açıklamıştır. Merkez Bankası, kriz döneminde aldığı likidite tedbirlerini aşamalı olarak geri çekmiş, bu kapsamda piyasaya ihtiyacından fazla sağlanan likiditeyi kademeli olarak azaltmıştır. Likidite yönetimi stratejisinin daha etkili kullanılabilmesine yönelik operasyonel çerçevede değişiklik yapılmıştır. Bir haftalık repo faiz oranları politika faizi olarak belirlenirken, faiz koridoru sistemi korunmuştur. Ayrıca, likidite yönetimi araçları arasındaki vade uyumunu sağlamak amacıyla, 15 Ekim 2010 tarihinden itibaren açık piyasa işlemleri çerçevesinde piyasa yapıcısı bankalara tanınan repo imkânının sadece gecelik vadede kullanılmasına karar verilmiş ve üç ay vadeli repo ihalelerine son verilmiştir.

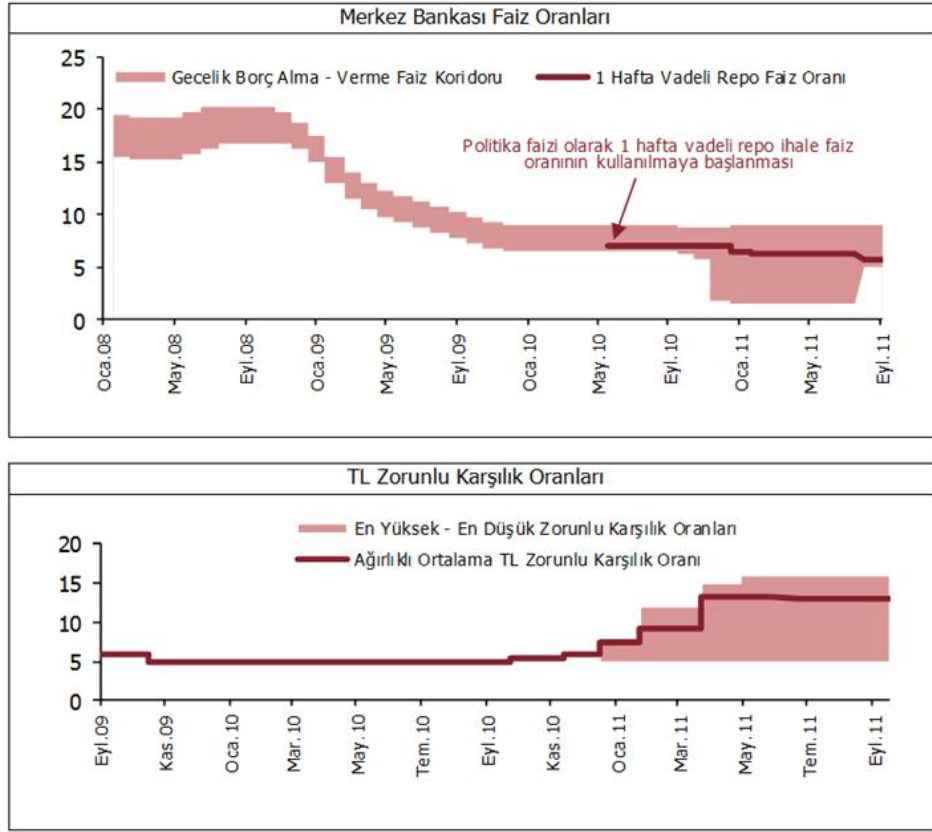
Küresel piyasalardaki normalleşme belirginleştikçe döviz likiditesine ilişkin sağlanan imkânların kontrollü ve aşamalı olarak kriz öncesi seviyelere getirilmesi hedefi çerçevesinde, yabancı para zorunlu karşılık oranı 2010 yılı Nisan, Temmuz ve Eylül aylarında yapılan düzenlemelerle toplamda 2 puan artırılarak yüzde 11 seviyesine çıkarılmıştır. Ayrıca, uluslararası likidite koşullarında gözlenen iyileşme ve bankacılık sisteminin döviz likiditesindeki artış dikkate alınarak, 2010 yılı Ekim ayında, Merkez Bankasının Döviz ve Efektif Piyasaları Döviz Depo Piyasasındaki aracılık işlemlerine son verilmiş ve bankaların kendilerine tanınan borçlanma limitleri çerçevesinde Merkez Bankasından alabilecekleri döviz depo işlemlerinin vadesi bir haftaya indirilmiştir.

2010 yılının son çeyreğine gelindiğinde gelişmiş ülkelerdeki merkez bankalarının miktarsal genişleme sürecini başlatması ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarının güçlenmesi, Merkez Bankasının para politikası stratejisinde önemli değişiklikler yapmasını gerektirmiştir. Kısa vadeli sermaye girişlerinin iç ve dış talebin büyüme hızlarındaki ayrışmayı beslemesi, cari işlemler açığının hızla artmasına neden olmuş ve makro finansal riskleri azaltıcı yönde önlem alınmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede Merkez Bankası, bir yandan kısa vadeli faizleri düşük tutarak sermaye girişlerini caydırmayı amaçlayan, diğer yandan zorunlu karşılık oranlarını artırarak kredi artış hızını yavaşlatmayı hedefleyen bir stratejiyi uygulamaya koymuştur. Buna ek olarak, finansal sistemin yükümlülüklerinin uzatılması da destekleyici bir amaç olarak benimsenmiştir.

Kısa vadeli spekülasyon sermaye girişlerinin caydırılarak döviz kurunun iktisadi temellerden kopuk hareketlerinin sınırlandırılması ve küresel risk iştahındaki ani değişimlerin yol açabileceği makro finansal risklerin azaltılması amacıyla yönelik olarak gecelik borçlanma faizi Eylül-Aralık 2010 döneminde 500 baz puan düşürülerek yüzde 1,50 oranına, politika faizi ise Aralık 2010-Ocak 2011 döneminde 75 baz puan indirilerek yüzde 6,25 oranına çekilmiştir. Bunun yanı sıra faiz koridorunun daha da genişletilmesiyle, para

piyasasında kısa vadeli faizlerdeki oynaklığın konjoktüre göre ayarlanmasına imkân tanıyan bir operasyonel çerçeve oluşturulmuştur.

GRAFİK: 6- Merkez Bankası Politika Bileşiminin Seyri

Kaynak: TCMB

Makroekonomik ve finansal dengesizlikleri azaltmaya yönelik uygulanan politika bileşiminin kredi genişlemesinin sınırlanması hedefi doğrultusunda, piyasadaki TL likiditesini ve kredi arzını kontrol etmek amacıyla zorunlu karşılık oranları kullanılmıştır. Bu çerçevede zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulamasına son verilmiş ve 2010 yılı Eylül, Kasım ve Aralık aylarında alınan kararlarla karşılık oranlarının ağırlıklı ortalaması artırılmıştır. Ayrıca 2010 yılı Aralık ayında alınan kararla TL zorunlu karşılığa tabi yükümlülüklerin kapsamı genişletilmiştir. Bunun yanı sıra, bankacılık sisteminin yükümlülük vadesinin uzatılarak finansal istikrarın güçlendirilmesi amacıyla, zorunlu karşılık oranları kısa vade için daha yüksek olacak şekilde vadelere göre farklılaştırılmıştır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerle birlikte, Türkiye'ye yönelik sermaye girişlerinin güçlenmesi döviz likiditesine ilişkin önlem almayı gerekli kılmıştır. Bu çerçevede, 2010 yılı Ağustos ayında günlük döviz alım ihale tutarı artırılmış ve ülkemize yönelik sermaye akımlarından daha etkin bir şekilde faydalanmak amacıyla, 2010 yılı Ekim ayında döviz alım ihalelerinde likidite koşullarını dikkate alan yöntem değişikliğine gidilmiştir. Yeni

yöntemin rezerv birikimi açısından döviz arzının döviz talebine oranla arttığı dönemlerde yeterli esnekliği sağladığı dikkate alınarak, 2011 yılı Ocak ayından itibaren gerçekleştirilen düzenli ihalelerde bankaların opsiyon hakkı kaldırılmış ve günlük ihale alım tutarı 50 milyon ABD dolarına yükseltilmiştir.

2011 yılı ilk çeyreğinde petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki hızlı artışların sürmesi enflasyon üzerindeki yukarı yönlü riskleri artırmış, bu doğrultuda Merkez Bankası ikincil etkileri sınırlamak amacıyla ilave bir parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. Merkez Bankası iç ve dış talepteki ayrışmadan kaynaklanan makro finansal risklerin azaltılması amacıyla söz konusu sıkılaştırmanın politika faizinden ziyade zorunlu karşılıklar vasıtasıyla yapılmasının daha etkili olacağını değerlendirmiş ve 2011 yılı Ocak, Mart ve Nisan aylarında alınan kararlarla TL zorunlu karşılık oranlarının ağırlıklı ortalamasında güçlü bir artışa gitmiştir. Ayrıca 2011 yılı Nisan ayında yabancı para zorunlu karşılık oranlarında vadeye göre farklılaştırmaya gidilerek kısa vadeli yabancı para zorunlu karşılık oranları sınırlı oranda artırılmıştır.

2011 yılının ikinci çeyreğinde bazı Avrupa ülkelerinde kamu borçlarının sürdürülebilirliğine ve küresel büyümeye ilişkin endişelerin artması risk iştahını azaltarak Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını olumsuz etkilemiştir. Sermaye akımlarındaki gelişmeler dikkate alınarak, günlük döviz ihalelerinde alımı yapılacak tutar 2011 yılı Mayıs ve Haziran aylarında yapılan düzenlemelerle düşürülmüş ve 22 Temmuz 2011 tarihi itibarıyla döviz alım ihalelerine ara verilmiştir. Ayrıca, 2011 yılı Temmuz ayında bankacılık sektöründe yükümlülüklerin vadesinin uzamasını teşvik etmek amacıyla, yabancı para zorunlu karşılık oranları uzun vadeli yükümlülükler için azaltılmış, bir yıldan kısa vadeli yükümlülükler için ise değişikliğe gidilmemiştir.

2011 yılı Ağustos ayı başında, küresel büyümeye ve bazı Avrupa ülkelerindeki kamu borcu sorununa ilişkin endişelerin derinleşmesi küresel ekonomide yeni bir yavaşlama riskini artırmıştır. Söz konusu durumun dış talebi olumsuz etkileyebileceği, iç talepte ise artan küresel belirsizlik nedeniyle yavaşlamanın devam edebileceği ve iktisadi faaliyetin hızında bir süredir gözlenen yavaşlamanın süreceği öngörüsüyle Merkez Bankası, 4 Ağustos 2011 tarihinde olağanüstü bir toplantı düzenleyerek, politika faizinde 50 baz puan indirmeye gitmiştir. Buna ek olarak, risk iştahının daha da bozulması halinde dengeleyici likidite tedbirlerinin etkili bir şekilde devreye sokulabilmesini sağlayabilmek amacıyla, gecelik borçlanma faizi yükseltilerek faiz koridoru daraltılmış, haftalık repo ihale yönteminde teknik bir düzenlemeye gidilmiş ve zorunlu karşılıkların tesis koşullarında değişiklik yapılmıştır.

2011 yılı Ekim ayında Merkez Bankası, 2010 yılının son çeyreğinden itibaren uygulamakta olduğu birden fazla araca dayalı ve fiyat istikrarı ile finansal istikrarı birlikte gözetilen yeni para politikası stratejisi dâhilinde, enflasyon ve finansal istikrara dair kısa vadede oluşan risklerin olumsuz etkilerini önlemeye yönelik olarak ek tedbirler almıştır. Merkez Bankası, enflasyonda beklenen hızlı yükselişin orta vadeli enflasyon beklentilerini ve görünümünü etkilemesinin önüne geçmek amacıyla gecelik borç verme faiz oranını yüzde 9'dan yüzde 12,5'e yükselterek faiz koridorunu önemli ölçüde genişletmiştir. Böylelikle, enflasyon beklentilerinin kontrol altında tutulması ve enflasyonun orta vadeli hedeflerle uyumlu seviyelerde gerçekleşmesi için gereken parasal sıkılaştırma uygulanmaya başlanmıştır. Gecelik borç verme faizini yükseltmek yoluyla faiz koridorunun genişletilmesi, ekonomik ve finansal gelişmelerin seyrine göre Merkez Bankasına parasal sıkılaştırmanın ölçüsünü ayarlayabilme esnekliği sağlamıştır. Ayrıca, tedbir paketi

dâhilinde, gerekmesi halinde TL zorunlu karşılık oranlarında sınırlı bir indirimle gidilebileceği; TL zorunlu karşılıkların yüzde 40'a kadar olan kısmının döviz olarak tutulabilmesine de izin verilebileceği açıklanmıştır.

Merkez Bankası 5 Ağustos 2011 tarihinden itibaren gerek görüldüğü günlerde döviz satım ihaleleri düzenlemeye başlamıştır. 12 Eylül 2011 tarihinde alınan kararla döviz satım ihalelerinde yöntem değişikliğine gidilerek günlük piyasa gelişmeleri doğrultusunda döviz satışı yapma kararı alınan günlerde, ilan edilecek tutarın, o gün satımı yapılabilecek en fazla tutar olmasına karar verilmiştir. 25 Ekim 2011 tarihi itibarıyla ihaleler yoluyla satılan toplam döviz miktarı 7,95 milyar ABD dolarıdır. 2010 yılı sonu itibarıyla 80,7 milyar ABD doları düzeyinde olan altın hariç brüt döviz rezervleri, 14 Ekim 2011 tarihi itibarıyla 85,9 milyar ABD doları düzeyine yükselmiştir.

TABLO II: 25- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri

(Milyon ABD Doları)

Yıl	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Toplam Net Döviz Alımları
2004	4 104	-	1 283	9	5 378
2005	7 442	-	14 565	-	22 007
2006	4 296	1 000	5 441	2 105	6 632
2007	9 906	-	-	-	9 906
2008	7 584	100	-	-	7 484
2009	4 314	900	-	-	3 414
2010	14 865	-	-	-	14 865
2011 (1)	6 450	7 950	-	(2)	-1 500

Kaynak: TCMB

(1) 25 Ekim 2011 tarihi itibarıyla

(2) 18 Ekim 2011 tarihinde döviz satım müdahalesi gerçekleştirilmiş ancak satım miktarı henüz açıklanmamıştır.

2011 yılı Eylül döneminde 2010 yılı sonuna göre Merkez Bankası net dış varlıklarının ABD doları ve TL değeri artmıştır. Söz konusu dönemde net iç varlıklar kalemi 18,9 milyar TL azalarak -26,1 milyar TL olmuştur. Bu azalışta değerlendirme hesabında yaşanan 16,3 milyar TL tutarında düşüş etkili olmuştur. Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon hacmi, yüzde 17,6 oranında artarak 57,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Merkez Bankası Parası, 2010 yılı sonunda 70,6 milyar TL iken 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 72 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

M1, M2 ve M3 para arzları, 2011 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 2010 yılı sonuna göre sırasıyla yüzde 8,9, yüzde 11,3 ve yüzde 11,9 oranlarında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, dolaşımdaki paranın artan bir seyir izlemesi etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta, mevduat bankalarındaki vadeli yabancı para mevduatların yükselişi belirleyici olmuştur.

TABLO II: 26- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri

	2009	2010	2011		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
(Milyon TL)					
Para Arzları					
M1	103 331	133 885	130 796	141 356	145 827
M2	490 787	587 815	613 088	642 028	654 290
M3	518 767	616 201	643 899	677 343	689 720
(Milyon TL)					
Net Dış Varlıklar	92 497	114 572	122 315	139 227	152 890
Net İç Varlıklar	-5 388	-7 112	-8 357	-12 478	-26 058
DİBS Portföyü	8 708	8 023	7 889	7 881	8 051
Değerleme Hesabı	-5 010	-7 446	-8 467	-12 243	-23 780
Rezerv Para	64 724	75 987	94 037	122 077	123 450
Emisyon	38 340	48 938	51 280	55 875	57 553
Bankalar Serbest Mevduatı	26 179	26 806	42 666	66 038	65 524
Parasal Taban	45 806	65 074	71 028	69 058	54 723
APİ'den Borçlar	-18 917	-10 913	-23 009	-53 019	-68 728
Merkez Bankası Parası	50 732	70 617	74 775	76 545	71 961
Kamu Mevduatı	4 926	5 543	3 747	7 487	17 238
(Milyon ABD Doları)					
Net Döviz Pozisyonu	37 272	50 278	53 738	55 010	53 118
Net Dış Varlıklar	61 431	74 109	79 066	86 033	82 854
Net Rezervler	70 237	80 212	85 754	92 321	87 048
KMDTH ve SDMH (-)	12 889	11 345	11 812	11 518	9 078
İç Döviz Yükümlülükleri	24 160	23 831	25 328	31 023	29 736
Döviz Olarak Takip Edilen Kamu Mevduatı	10 562	4 850	6 380	6 032	3 965
Bankaların Döviz Mevduatı	13 597	18 981	18 949	24 991	25 771

Kaynak: TCMB

Not: Alt kalemlerin tamamı gösterilmediği için toplamlar tutmayabilir. Veriler ayın son Cuma günü itibarıyladır.

b) 2012 Yılı Hedefleri

Para politikası, finansal istikrarı da gözeterek şekilde enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Bu kapsamda, 2012 yıl sonu hedefi yüzde 5 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, Merkez Bankası 2011 yılı Ekim ayında yayımladığı Enflasyon Raporunda 2012 yıl sonu enflasyon tahminini yüzde 5,2 olarak açıklamıştır.

2001 yılından itibaren uygulanmakta olan dalgalı döviz kuru rejimine devam edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. GENEL DEVLET

1. Mevcut Durum

Makroekonomik göstergelerde son dönemde görülen iyileşmenin en önemli belirleyicilerinden biri olan maliye politikası mali disipline uygun olarak yürütülmeye devam edilmiştir. Merkezi yönetim bütçesinin yanı sıra mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeli işletmeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'leri kapsayan kamu sektörünün en önemli göstergesi olan kamu kesimi borçlanma gereği, gerek küresel krizin ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemesi gerekse bu etkilerin azaltılması amacıyla alınan önlemler sonucunda 2009 yılında GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 3,5 puan artarak yüzde 5,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte alınan tedbirlerin kararlılıkla uygulanması ve ekonominin öngörülenden daha erken ve güçlü bir biçimde toparlanması vergi ve sosyal güvenlik prim tahsilatını olumlu yönde etkilemiştir. Böylece 2010 yılı kamu mali dengelerinde önemli bir iyileşme sağlanmış ve kamu kesimi borçlanma gereği GSYH'ya oran olarak yüzde 2,3 seviyesine gerilemiştir.

2010 yılında kaydedilen yüksek büyüme performansı 2011 yılında da devam etmiş, ayrıca bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenleme kapsamında ilâve gelirler elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, kamu harcama politikasının mali disiplin gözetilerek uygulanması, kamu kesimi borçlanma gereğindeki düşüş eğiliminin devam etmesini sağlamıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, 2011 yılında bir önceki yıla göre GSYH'ya oran olarak, kamu kesimi borçlanma gereğinin 1,3 puan iyileşerek yüzde 1; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise 0,3 puan artarak yüzde 1,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2011 yılında özelleştirme gelirleri dahil genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının 2010 yılına göre 1 puan artarak yüzde 36,4 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Öte yandan GSYH'ya oran olarak, faiz dışı harcamaların 2010 yılı düzeyine yakın seyretmesine karşın faiz harcamalarının 1,1 puan azalmasıyla bir önceki yılda yüzde 38,3 olarak gerçekleşen genel devlet toplam harcamalarının 2011 yılında yüzde 37,4 düzeyine gerilemesi beklenmektedir.

Böylece, GSYH'ya oran olarak 2010 yılında yüzde 2,9 olan genel devlet açığının 2011 yılında yüzde 1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet dengesinin ise GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 0,9 puan iyileşme göstererek yüzde 2,2 düzeyinde fazla vereceği öngörülmektedir.

KUTU: 1-Genel Devlet İstatistiklerinin Üretilmesi ve Konsolidasyonu

Ülkemizde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1975 yılında yayımlanmaya başlanan kamu kesimi genel dengesi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeli işletmeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'leri kapsamaktadır. Kamu kesimi genel dengesi belli bir dönemde kamunun gelir, gider, tasarruf ve yatırımları ile tasarruf-yatırım farkının hangi kaynaktan finanse edildiğini göstermektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1999 yılında üretilmeye başlanan genel devlet istatistiklerinde toplam harcama ve gelir büyüklüklerinin elde edilmesi ve kapsam dahilinde yer alan idareler arasındaki mali ilişkilerin netleştirilmesi açısından kamu kesimi genel dengesinden farklı bir yöntem esas alınmıştır. Genel devlet toplam harcama ve gelir büyüklükleri elde edilirken KİT'ler kapsam dışında bırakılmış, uluslararası standartlara paralel olarak gayri safilik ilkesi esas alınmış ve yöntem olarak gelir-gider kalemleri arasında herhangi bir netleştirme işlemi yapılmamıştır.

Genel devlet kapsamında yer alan birimlerin harcama ve gelirlerinin hesaplanması sürecinde; bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden birimin hesabında gelir, nihai olarak harcayan birimin hesabında da gider olarak yazılmaktadır. Böylece, kapsam dahilindeki birimler arasındaki transfer işlemlerinde, ilgili transfer tutarlarının, transferi yapan kuruluşta harcama olarak; transfer yapılan kuruluşta da gelir olarak gösterilmemesi sağlanmıştır.

Yapılan bu işlem sonucunda kuruluşlar itibarıyla denge rakamları değişmekte, ancak toplam genel devlet dengesi değişmemektedir.

Benimsenen konsolidasyon yaklaşımı çerçevesinde;

- Genel bütçe vergi gelirleri üzerinden mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar ve diğer transferler, merkezi yönetim bütçesi bazından temizlenmekte ve ilgili oldukları mahalli idare ya da fon dengesinde gösterilmekte,

- Merkezi yönetim bütçesinden sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası sistemine aktarılan cari transferler, merkezi yönetim bütçesi harcama bazından ve sosyal güvenlik ile genel sağlık sigortası sisteminin gelir bazından temizlenmekte,

- Döner sermayeli işletmeler, fonlar ve İşsizlik Sigortası Fonundan merkezi yönetim bütçesine aktarılan tutarlar merkezi yönetim bütçesi gelir bazından ve ilgili birimlerin harcama bazından temizlenmekte,

- Genel devlet kapsamı içerisinde yer alan merkezi yönetim bütçesi haricindeki diğer alt kurumsal birimler arasındaki mali ilişkiler mükerrerliği önleyecek şekilde düzenlenmektedir.

2. 2012 Yılı Hedefleri

2011 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 20 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen genel devlet vergi gelirlerinin 2012 yılında da aynı düzeyi koruması beklenmektedir. Vergi gelirleri içerisinde GSYH'ya oran olarak vasıtasız vergilerin yüzde 5,7, vasıtalı vergilerin yüzde 13,6, servet vergilerinin ise yüzde 0,7 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2011 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 1,9 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen genel devlet vergi dışı normal gelirlerinin 2012 yılında yüzde 2 düzeyine yükseleceği öngörülmektedir. Genel devlet faktör gelirlerinin GSYH'ya oranının ise, bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 4,7 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı amacıyla özel kesim ve kamu kesiminden elde edilen prim tahsilatlarının toplamı olan sosyal fon gelirlerinin GSYH'ya oran olarak, 2012 yılında bir önceki yıl düzeyini koruması ve yüzde 9,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2012 yılında özelleştirme gelirlerinin GSYH'ya oranının, özellikle enerji sektöründe yapılması öngörülen özelleştirmelerin etkisiyle, bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak yüzde 0,9 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bu çerçevede, 2012 yılında GSYH'ya oran olarak, özelleştirme gelirleri hariç genel devlet gelirlerinin bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak yüzde 35,9 olması, genel devlet toplam gelirlerinin ise 0,4 puan artarak yüzde 36,8 düzeyine yükselmesi beklenmektedir.

GSYH'ya oran olarak, 2011 yılında sırasıyla yüzde 3,5 ve yüzde 33,9 olması beklenen genel devlet faiz ve faiz dışı harcamalarının, 2012 yılında yüzde 3,6 ve yüzde 34 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Böylece, 2012 yılında toplam genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 37,6 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler sonucunda, GSYH'ya oran olarak, 2011 yılında yüzde 1 düzeyinde olması beklenen genel devlet açığının, 2012 yılında yüzde 0,8 düzeyine gerilemesi beklenmektedir. Diğer taraftan, GSYH'ya oran olarak, 2011 yılında yüzde 2,2 olması beklenen faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının, 2012 yılında yüzde 1,9 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

GSYH'ya oran olarak 2011 yılında yüzde 1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen kamu kesimi borçlanma gereğinin, 2012 yılında yüzde 1,1 olacağı öngörülmektedir.

2011 yılında yüzde 1,2 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının ise 2012 yılında yüzde 1,1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

TABLO III: 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
	2008	2009	2010	2011 (2)	2012 (3)	2008	2009	2010	2011 (2)	2012 (3)
Vergiler	172 251	176 136	216 109	256 137	285 321	18,12	18,49	19,58	19,99	20,01
-Vasitasız	55 714	57 294	61 621	74 575	81 559	5,86	6,01	5,58	5,82	5,72
-Vasitalı	111 139	112 789	147 096	173 268	194 357	11,69	11,84	13,33	13,52	13,63
-Servet	5 398	6 053	7 392	8 294	9 406	0,57	0,64	0,67	0,65	0,66
Vergi Dışı Normal Gelirler	17 777	19 195	20 420	24 597	28 124	1,87	2,02	1,85	1,92	1,97
Faktör Gelirleri	53 379	59 414	60 749	63 539	67 626	5,62	6,24	5,50	4,96	4,74
Sosyal Fonlar	61 459	70 823	89 514	117 716	130 962	6,47	7,44	8,11	9,19	9,18
TOPLAM	304 867	325 568	386 792	461 989	512 034	32,07	34,18	35,04	36,05	35,91
-Özelleştirme Gelirleri	8 185	4 370	3 924	4 256	12 469	0,86	0,46	0,36	0,33	0,87
TOPLAM GELİR	313 051	329 938	390 716	466 245	524 503	32,93	34,64	35,40	36,38	36,78
Cari Harcamalar	149 059	168 771	187 776	217 092	237 758	15,68	17,72	17,01	16,94	16,67
Yatırım Harcamaları	32 363	31 574	37 606	46 634	47 727	3,40	3,31	3,41	3,64	3,35
-Sabit Sermaye	31 960	31 611	37 773	46 457	47 533	3,36	3,32	3,42	3,63	3,33
-Stok Değişmesi	403	-37	-167	177	194	0,04	0,00	-0,02	0,01	0,01
Transfer Harcamaları	147 243	181 794	197 608	214 917	250 908	15,49	19,08	17,90	16,77	17,60
-Cari Transferler	140 634	172 212	184 974	208 273	241 886	14,80	18,08	16,76	16,25	16,96
-Sermaye Transferleri	6 609	9 582	12 633	6 644	9 022	0,70	1,01	1,14	0,52	0,63
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	277 147	327 551	373 269	434 392	484 366	29,16	34,39	33,82	33,90	33,97
TOPLAM HARCAMA	328 665	382 139	422 990	478 643	536 393	34,58	40,12	38,32	37,35	37,62
BORÇLANMA GEREĞİ	15 614	52 201	32 274	12 398	11 891	1,64	5,48	2,92	0,97	0,83
FAİZ DIŞI BORÇLANMA GEREĞİ	-35 904	-2 388	-17 448	-31 853	-40 137	-3,78	-0,25	-1,58	-2,49	-2,81
FAİZ GİD. VE ÖZEL. GEL. HARİÇ BORÇ. GER.	-27 719	1 983	-13 524	-27 597	-27 668	-2,92	0,21	-1,23	-2,15	-1,94

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

TABLO III: 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)

	2008	2009	2010	2011 (1)	2012 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği	17 432	52 761	40 081	22 230	21 054
KİT Borçlanma Gereği	-247	-3 426	-7 041	345	3 616
İşletmeci KİT Borçlanma Gereği	-612	-4 213	-8 049	-645	2 992
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Borçlanma Gereği	364	787	1 008	990	624
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	6 018	4 211	-1 738	-577	497
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-666	-828	-1 425	-1 344	-794
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	53	-546	-346	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-7 647	-3 743	-3 844	-7 480	-8 536
Fonlar Borçlanma Gereği	424	346	-456	-431	-330
TOPLAM KKBG	15 367	48 775	25 232	12 743	15 507
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-37 163	-6 585	-25 094	-32 135	-37 304
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	23 551	53 145	29 156	16 999	27 976
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-28 978	-2 214	-21 171	-27 879	-24 835
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği	1,83	5,54	3,63	1,73	1,48
KİT Borçlanma Gereği	-0,03	-0,36	-0,64	0,03	0,25
İşletmeci KİT Borçlanma Gereği	-0,06	-0,44	-0,73	-0,05	0,21
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Borçlanma Gereği	0,04	0,08	0,09	0,08	0,04
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	0,63	0,44	-0,16	-0,05	0,03
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-0,07	-0,09	-0,13	-0,10	-0,06
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	0,01	-0,06	-0,03	0,00	0,00
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-0,80	-0,39	-0,35	-0,58	-0,60
Fonlar Borçlanma Gereği	0,04	0,04	-0,04	-0,03	-0,02
TOPLAM KKBG	1,62	5,12	2,29	0,99	1,09
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-3,91	-0,69	-2,27	-2,51	-2,62
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	2,48	5,58	2,64	1,33	1,96
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-3,05	-0,23	-1,92	-2,18	-1,74

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO III: 3- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeci	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	147 937	18 735	3 567	0	0	-44	170 194	-1 573	-10	-1 583	168 612
a. Vasitasız	47 996	5 883	3 567	0	0	-44	57 402	-1 573	-10	-1 583	55 819
b. Vasitalı	99 941	12 852	0	0	0	0	112 793	0	0	0	112 793
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	20 616	5 315	356	0	0	-489	25 799	-1 490	0	-1 490	24 309
3. Faktör Gelirleri	19 237	6 279	52	1 537	1 865	1 788	30 757	9 629	-857	8 772	39 530
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 187	-30 476	0	-29 290	0	0	0	-29 290
5. Cari Transferler	-131 432	-3 077	-2 273	1 019	29 249	0	-106 515	2 031	152	2 183	-104 332
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	56 357	27 252	1 702	3 743	638	1 255	90 946	8 597	-715	7 882	98 828
II. CARİ GİDERLER	-84 180	-21 056	-2 125	0	0	0	-107 361	0	0	0	-107 361
III. KAMU TASARRUFU	-27 823	6 196	-423	3 743	638	1 255	-16 415	8 597	-715	7 882	-8 533
IV. YATIRIMLAR	-22 085	-12 002	0	0	-91	-622	-34 801	-6 345	-1 122	-7 467	-42 268
a. Sabit Sermaye	-22 085	-11 999	0	0	-91	-704	-34 879	-3 699	-764	-4 463	-39 342
b. Stok Değişmesi	0	-3	0	0	0	82	78	-2 646	-358	-3 004	-2 926
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-49 908	-5 806	-423	3 743	546	632	-51 216	2 252	-1 836	415	-50 801
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-2 853	1 598	77	0	0	234	-944	1 915	1 011	2 927	1 983
1. Servet Vergileri	4 234	1 819	0	0	0	0	6 053	0	0	0	6 053
2. Diğer Transferler	-5 132	-543	77	0	0	0	-5 599	2 794	447	3 241	-2 358
3. Kamulaş. ve Sabit Değer. Art.	-1 955	323	0	0	0	234	-1 398	-879	565	-314	-1 712
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	52 761	4 208	346	-3 743	-546	-866	52 160	-4 167	825	-3 342	48 818
1. Kasa-Banka Değişimi	0	2 188	261	0	0	-231	2 217	-143	197	54	2 271
2. Dış Borçlanma (net)	6 123	1 035	153	0	0	0	7 312	-2 866	60	-2 806	4 506
-Dış Borç Ödemesi	-8 272	-447	-65	0	0	0	-8 784	-18 809	-31	-18 840	-27 625
-Dış Borç Kullanımı	14 395	1 483	218	0	0	0	16 096	15 944	91	16 035	32 131
3. İç Borç/Alacak (net)	46 638	988	-68	-3 743	-546	-597	42 672	-1 205	530	-675	41 997
4. Stok Değişim Fonu	0	-3	0	0	0	-38	-41	46	38	84	43
BORÇLANMA GEREĞİ	52 761	4 211	346	-3 743	-546	-828	52 201	-4 213	787	-3 426	48 775

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO III: 4- 2010 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	181 041	23 755	4 074	0	0	-34	208 836	-2 030	-55	-2 085	206 751
a. Vasitasız	50 957	6 738	4 074	0	0	-34	61 735	-2 030	-55	-2 085	59 650
b. Vasitalı	130 084	17 016	0	0	0	0	147 100	0	0	0	147 100
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	20 354	5 217	334	0	0	-479	25 425	-829	0	-829	24 596
3. Faktör Gelirleri	18 855	7 282	-3	621	1 921	1 964	30 640	9 677	-1 079	8 598	39 238
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 046	-28 569	0	-26 523	0	0	0	-26 523
5. Cari Transferler	-130 995	-3 365	-1 604	1 176	27 069	209	-107 509	1 607	0	1 607	-105 902
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	89 255	32 888	2 801	3 844	422	1 660	130 869	8 424	-1 134	7 290	138 159
II. CARİ GİDERLER	-94 104	-23 805	-2 634	0	0	0	-120 543	0	0	0	-120 543
III. KAMU TASARRUFU	-4 849	9 083	167	3 844	422	1 660	10 326	8 424	-1 134	7 290	17 616
IV. YATIRIMLAR	-29 215	-11 373	0	0	-76	-315	-40 978	-3 193	-423	-3 616	-44 594
a. Sabit Sermaye	-29 215	-11 375	0	0	-76	-621	-41 287	-5 165	-612	-5 777	-47 064
b. Stok Değişmesi	0	2	0	0	0	307	309	1 972	189	2 161	2 470
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-34 064	-2 290	167	3 844	346	1 345	-30 652	5 231	-1 557	3 673	-26 978
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-6 018	4 038	289	0	0	211	-1 480	3 358	894	4 251	2 772
1. Servet Vergileri	4 723	2 669	0	0	0	0	7 392	0	0	0	7 392
2. Diğer Transferler	-9 429	234	289	0	0	0	-8 906	3 895	582	4 477	-4 429
3. Kamulaş. ve Sabit Değer. Art.	-1 311	1 135	0	0	0	211	34	-537	311	-226	-191
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	40 081	-1 749	-456	-3 844	-346	-1 556	32 132	-8 589	664	-7 925	24 207
1. Kasa-Banka Değişimi	0	-1 879	-310	0	0	211	-1 979	-1 785	219	-1 565	-3 544
2. Dış Borçlanma (net)	7 756	1 425	-69	0	0	0	9 111	-919	-1 196	-2 115	6 997
-Dış Borç Ödemesi	-10 680	-489	-69	0	0	0	-11 238	-3 841	-1 196	-5 037	-16 276
-Dış Borç Kullanımı	18 436	1 914	0	0	0	0	20 350	2 923	0	2 923	23 273
3. İç Borç/Alacak (net)	32 326	-1 283	-77	-3 844	-346	-1 635	25 141	-5 346	1 984	-3 362	21 780
4. Stok Değişim Fonu	0	-11	0	0	0	-131	-142	-539	-344	-883	-1 026
BORÇLANMA GEREĞİ	40 081	-1 738	-456	-3 844	-346	-1 425	32 274	-8 049	1 008	-7 041	25 232

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO III: 5- 2011 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	214 314	28 602	5 096	0	0	-41	247 971	-1 317	0	-1 317	246 654
a. Vasıtasız	61 471	8 173	5 096	0	0	-41	74 699	-1 317	0	-1 317	73 382
b. Vasıtalı	152 843	20 429	0	0	0	0	173 272	0	0	0	173 272
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	20 929	6 106	567	0	0	-366	27 235	-1 564	0	-1 564	25 671
3. Faktör Gelirleri	15 877	8 270	92	3 568	2 537	2 218	32 562	4 420	-128	4 292	36 853
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 462	-18 445	0	-15 983	0	0	0	-15 983
5. Cari Transferler	-129 705	-3 492	-2 307	1 450	16 046	616	-117 392	2 310	12	2 322	-115 070
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	121 415	39 485	3 448	7 480	139	2 427	174 393	3 849	-117	3 732	178 126
II. CARİ GİDERLER	-110 267	-28 298	-2 833	0	0	0	-141 397	0	0	0	-141 397
III. KAMU TASARRUFU	11 148	11 188	616	7 480	139	2 427	32 996	3 849	-117	3 732	36 729
IV. YATIRIMLAR	-33 590	-15 723	0	0	-139	-765	-50 216	-6 558	-34	-6 591	-56 807
a. Sabit Sermaye	-33 590	-15 736	0	0	-139	-782	-50 246	-6 421	-444	-6 865	-57 111
b. Stok Değişmesi	0	13	0	0	0	17	31	-136	410	273	304
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-22 442	-4 535	616	7 480	0	1 662	-17 219	-2 709	-150	-2 859	-20 078
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	211	5 129	-184	0	0	-128	5 028	4 031	-326	3 705	8 733
1. Servet Vergileri	5 497	2 797	0	0	0	0	8 294	0	0	0	8 294
2. Diğer Transferler	-3 924	2 026	-34	0	0	0	-1 932	4 508	116	4 624	2 692
3. Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-1 362	306	-150	0	0	-128	-1 334	-477	-442	-919	-2 253
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	22 230	-594	-431	-7 480	0	-1 535	12 191	-1 322	476	-846	11 345
1. Kasa-Banka Değişimi	0	-1 024	-132	0	0	-533	-1 690	2 234	-32	2 203	513
2. Dış Borçlanma (net)	2 806	847	-80	0	0	0	3 573	-2 344	159	-2 185	1 388
-Dış Borç Ödemesi	-11 511	-425	-80	0	0	0	-12 016	-2 349	-2	-2 351	-14 367
-Dış Borç Kullanımı	14 317	1 272	0	0	0	0	15 589	6	161	166	15 755
3. İç Borç/Alacak (net)	19 425	-400	-220	-7 480	0	-811	10 515	-535	863	327	10 843
4. Stok Değişim Fonu	0	-17	0	0	0	-190	-207	-677	-513	-1 191	-1 398
BORÇLANMA GEREĞİ	22 230	-577	-431	-7 480	0	-1 344	12 398	-645	990	345	12 743

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini

TABLO III: 6- 2012 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	238 716	32 104	5 280	0	0	-47	276 053	-878	0	-878	275 175
a. Vasitasız	67 324	9 133	5 280	0	0	-47	81 691	-878	0	-878	80 814
b. Vasitalı	171 391	22 971	0	0	0	0	194 362	0	0	0	194 362
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	24 538	6 779	454	0	0	-433	31 338	-1 431	0	-1 431	29 906
3. Faktör Gelirleri	14 626	9 163	-13	3 999	1 732	2 368	31 875	2 388	-202	2 186	34 060
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 709	-26 916	0	-24 206	0	0	0	-24 206
5. Cari Transferler	-153 623	-3 849	-2 534	1 828	25 498	0	-132 680	2 392	8	2 400	-130 280
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	124 257	44 196	3 188	8 536	315	1 888	182 379	2 470	-194	2 276	184 655
II. CARİ GİDERLER	-120 226	-31 289	-3 148	0	0	0	-154 663	0	0	0	-154 663
III. KAMU TASARRUFU	4 031	12 906	39	8 536	315	1 888	27 716	2 470	-194	2 276	29 992
IV. YATIRIMLAR	-31 889	-18 501	0	0	-315	-955	-51 660	-9 540	-249	-9 789	-61 449
a. Sabit Sermaye	-31 889	-18 508	0	0	-315	-882	-51 594	-8 474	-602	-9 077	-60 671
b. Stok Değişmesi	0	7	0	0	0	-73	-66	-1 066	354	-712	-778
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-27 858	-5 594	39	8 536	0	933	-23 944	-7 070	-443	-7 513	-31 457
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	6 805	5 106	290	0	0	-21	12 181	4 476	101	4 576	16 757
1. Servet Vergileri	6 290	3 115	0	0	0	0	9 406	0	0	0	9 406
2. Diğer Transferler	565	1 905	290	0	0	0	2 761	5 285	35	5 320	8 081
3. Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-50	86	0	0	0	-21	15	-809	66	-744	-729
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	21 054	488	-330	-8 536	0	-912	11 763	2 594	342	2 936	14 700
1. Kasa-Banka Değişimi	0	906	-174	0	0	-507	224	-146	-22	-168	57
2. Dış Borçlanma (net)	2 458	516	-89	0	0	0	2 885	-1 185	113	-1 072	1 813
-Dış Borç Ödemesi	-9 495	-399	-89	0	0	0	-9 983	-1 180	-1	-1 181	-11 163
-Dış Borç Kullanımı	11 953	915	0	0	0	0	12 868	-5	113	109	12 976
3. İç Borç/Alacak (net)	18 595	-924	-67	-8 536	0	-287	8 781	4 323	533	4 856	13 637
4. Stok Değişim Fonu	0	-9	0	0	0	-118	-127	-398	-282	-680	-807
BORÇLANMA GEREĞİ	21 054	497	-330	-8 536	0	-794	11 891	2 992	624	3 616	15 507

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Program

A. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

1. Mevcut Durum

2009 yılının son çeyreğinde başlayan ekonomik toparlanma 2010 yılında da güçlü bir şekilde devam etmiş, merkezi yönetim bütçe açığının ve kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH içindeki payları önceki yıla göre sırasıyla 1,9 puan ve 2,8 puan düşerek yüzde 3,6 ve yüzde 2,3 olarak gerçekleşmiştir.

Büyüme ortamının devam ettiği 2011 yılında ise GSYH'ya oran olarak merkezi yönetim bütçe açığının yüzde 1,7'ye, kamu kesimi borçlanma gereğinin ise yüzde 1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bazı kamu alacaklarına sağlanan ödeme kolaylıkları, bir yandan bütçe gelirlerini artırırken, diğer yandan ilâve gelir elde eden Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılan açık finansmanını azaltmıştır. Buna ilâve olarak, faiz giderlerinde bir önceki yıla göre beklenen düşüşün de 2011 yılı merkezi yönetim bütçe dengesindeki iyileşmede etkili olacağı görülmektedir. Bu bağlamda, kamu kesiminin en önemli politika aracı olan merkezi yönetim bütçesi, 2011 yılında da kamu kesimi genel dengesinde beklenen iyileşmenin temel belirleyicisi olacaktır.

Merkezi yönetim bütçesi toplam gelirlerinin GSYH'ya oranının 2010 yılındaki yüzde 23 seviyesinden 2011 yılında yüzde 22,7 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda, 2011 yılında GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre, vergi gelirlerinin 0,4 puan artarak yüzde 19,5'e yükseleceği, vergi dışı diğer gelirlerin ise 0,7 puan azalarak yüzde 3,2'ye gerileyeceği öngörülmektedir.

13.02.2011 tarihli ve 6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla birikmiş kamu alacaklarının, yeniden yapılandırılması suretiyle taksitler halinde ödenmesi, mükellef ile vergi idaresi arasındaki davaların sulh yoluyla çözümü, inceleme ve tarhiyat safhasındaki kamu alacakları için bu Kanunla sağlanan kolaylıklardan yararlanma ve mükelleflere işletmelerindeki emtia ile kayıtlarını uygun hale getirme imkanı, matrah ve vergi artırımında bulunan mükelleflere vergi incelemesinden muafiyet avantajı ve pişmanlıkla beyan uygulamasının teşvikine ilişkin kolaylıklar sağlanmıştır. Söz konusu uygulamayla, 2011 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla tahsil edilen gelirlerin toplamı 11,4 milyar TL'dir ve yıl sonunda toplam tahsilatın 12,5 milyar TL'ye ulaşması beklenmektedir. Öte yandan, alacakların tahsiline yönelik herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı durumda dahi söz konusu Kanun kapsamına giren unsurlardan 2011 yılı içerisinde 7,5 milyar TL civarında bir tahsilatın yapılabileceği tahmini dikkate alındığında, yapılandırmanın merkezi yönetim bütçesi gelirlerine net katkısının 5 milyar TL civarında olması öngörülmektedir.

6111 sayılı Kanunla bazı kamu alacaklarına sağlanan ödeme kolaylıkları neticesinde elde edilen gelirlerin yanı sıra, ithalden alınan vergiler ile motorlu taşıt satışlarından elde edilen Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) geliri, vergi gelirlerinde öngörülen artışın temel belirleyicileridir. Vergi dışı diğer gelirlerde öngörülen düşüş ise, faiz gelirleri ile özel gelirlerde yaşanan azalmadan kaynaklanmaktadır.

2011 yılında, gelir vergisi ve kurumlar vergisi tahsilatının, bütçe hedefinin sırasıyla 0,3 milyar TL ve 3 milyar TL üzerine çıkması beklenmektedir. Kurumlar vergisi tahsilatındaki artışta yeniden yapılandırma sonucu elde edilen gelirlerin belirleyici olduğu görülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesi vergi gelirlerinin yaklaşık yüzde 25'ini oluşturan ÖTV tahsilatının 2011 yılında bütçe hedefinin 1,6 milyar TL üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu durumda, motorlu araç satışlarında görülen yüksek artış ile tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV tahsilatındaki olumlu gelişmeler etkili olacaktır. Bu kapsamda, bütçe hedeflerine göre, motorlu taşıtlar ve tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV tahsilatında sırasıyla 1,6 milyar TL ve 1,1 milyar TL artış olması beklenmektedir. Öte yandan, petrol ve doğalgaz ürünleri üzerinden alınan ÖTV tahsilatının bütçe hedefinin 1 milyar TL altında kalacağı öngörülmektedir.

12.10.2011 tarihli ve 2011/2304 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla (BKK) alkollü içkiler üzerindeki maktu ÖTV tutarları yüzde 20 ile yüzde 23 arasında değişen oranlarda artırılmıştır. Hafif ticari araçlar üzerindeki ÖTV oranı 5 puan, motor hacmi 1600 cm³ ile 2000 cm³ arasında olan binek otomobiller üzerindeki ÖTV oranı 20 puan, motor hacmi 2000 cm³'ü geçen binek otomobiller üzerindeki ÖTV oranı ise 46 puan artırılmıştır. Bunun yanı sıra, kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalat üzerinden alınan Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi oranı yüzde 3'ten yüzde 6'ya yükseltilmiştir. Cep telefonları üzerindeki nispi ÖTV oranı 5 puan artışla yüzde 25'e çıkarılmış, maktu ÖTV tutarı ise 100 TL olarak yeniden belirlenmiştir. Söz konusu BKK ile, sigara üzerindeki nispi ÖTV oranı 6 puan artırılarak yüzde 69, asgari maktu ÖTV tutarı ise yüzde 9,4 artışla bir paket sigara için 2,9 TL olarak belirlenmiştir. Ancak, 21.10.2011 tarihli ve 2011/2343 sayılı BKK ile, sigara üzerindeki nispi ÖTV oranının 31.12.2012 tarihine kadar yüzde 65 olarak uygulanması hükme bağlanmıştır.

2011 yılında yurtiçi iktisadi faaliyet hacmindeki artış dolayısıyla, bütçe hedefine göre, dahilde alınan Katma Değer Vergisi (KDV) tahsilatının 3,5 milyar TL, damga vergisi ve harçlardan tahsil edilen gelirlerin ise 1 milyar TL yüksek gerçekleşmesi beklenmektedir. Bununla beraber, ithalattaki yüksek artışın etkisiyle ithalde alınan KDV tahsilatının da bütçe hedefinin 7,2 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Özelleştirme gelirlerinin 9,5 milyar TL olan bütçe hedefinin altında kalarak 3 milyar TL olacağı öngörülmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç vergi dışı diğer gelirlerin ise bütçe hedefinin 1,3 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2011 yılı merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamalarının başlangıç ödeneğinin 5,5 milyar TL üzerinde, GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 1,2 puan azalarak yüzde 21,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2010 yılında yüzde 4,4 düzeyinde gerçekleşen faiz ödemelerinin GSYH içindeki payının ise başlangıç ödeneğine göre 4,9 milyar TL düşüşle yüzde 3,3 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Böylece, 2011 yılı merkezi yönetim bütçesi toplam harcamalarının başlangıç ödeneğinin 599 milyon TL üzerinde ve GSYH'ya oran olarak yüzde 24,4 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Personel harcamaları için 2011 yılı bütçesinde; 72,3 milyar TL'si personel giderleri, 12,7 milyar TL'si sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ve 588 milyon TL'si de personel yedek ödeneği olmak üzere toplamda 85,6 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. Ocak ve Temmuz aylarında yapılan yüzde 4 ve yüzde 4 oranındaki genel maaş artışlarına ilâve olarak Ocak ayında yüzde 0,22 oranında enflasyon farkı verilmesi, ilâve personel istihdamı ve bazı çalışanların mali ve sosyal haklarında yapılan iyileştirmeler nedeniyle söz konusu harcamaların 2011 yılı sonu itibarıyla 86,4 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 6,7 olacağı tahmin edilmektedir.

Mal ve hizmet alım giderlerinin 2011 yılında başlangıç ödeneğinin 2,5 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi ve GSYH'ya oranının yüzde 2,5 olması beklenmektedir. Bu gelişme üzerinde; Karayolları Genel Müdürlüğü bitüm giderlerinde fiyat ve miktar artışlarından kaynaklanan ilâve ödenek ihtiyacının yanı sıra yeşil kart giderlerindeki artış ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen projeler kapsamında ortaya çıkan ilâve kaynak talepleri etkili olmuştur.

2011 yılında kamu iktisadi teşebbüslerine ve kamu bankalarına yapılan görev zararı ödemelerinin başlangıç ödeneğinin 752 milyon TL altında, diğer görev zararı ödemelerinin ise özellikle üniversitelerin faturalı ödemeleri dolayısıyla başlangıç ödeneğinin 415 milyon TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu gelişmeler doğrultusunda görev zararları kalemine tahsis edilen 5 milyar TL'lik ödeneğin 4,7 milyar TL'sinin kullanılacağı öngörülmektedir.

6111 sayılı Kanunla bazı kamu alacaklarının ödenmesinde getirilen kolaylıklar kapsamında sosyal güvenlik prim tahsilatında sağlanan artış sonucunda, sosyal güvenlik açık finansmanının başlangıç ödeneğinin 14,6 milyar TL altında kalarak, 16 milyar TL düzeyinde gerçekleşeceği, açık finansmanı dışında kalan sosyal güvenlik transferlerinin ise başlangıç ödeneğinin 4,8 milyar TL üzerinde olacağı öngörülmektedir.

Diğer hazine yardımlarının, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının ilâve ihtiyaçları nedeniyle başlangıç ödeneğinin 1 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Siyasi partilere yapılan transferler 327 milyon TL olarak gerçekleşmiş, kâr amacı gütmeyen diğer kuruluşlara yapılan transferlerde ise seçim sandıklarının yenilenmesi ve bilimsel araştırmalar için 200 milyon TL ödenek ilâve edileceği öngörülmüştür. Yararlanıcı öğrenci sayısı ve burs miktarının öngörülenin üzerinde artması nedeniyle burslar ve harçlıklar ile yiyecek amaçlı transferler için sırasıyla 233 milyon TL ve 42 milyon TL ilâve harcama yapılacağı tahmin edilmektedir.

Tarımsal amaçlı transferlerin 2011 yılında, miktar ve tutar artışlarına paralel olarak prim ödemelerinde artış yaşanması, 2012 yılında ödenmesi planlanan hububat priminin 2011 yılında ödenmesine karar verilmesi ve tarım sigortası kapsamının genişletilmesi gibi nedenlerden ötürü, başlangıç ödeneğini 1 milyar TL aşarak 7 milyar TL düzeyinde olması beklenmektedir. Ayrıca, KOSGEB KOBİ desteğinin 79 milyon TL, tabii afetten zarar gören çiftçilere yapılan yardımların 17 milyon TL, SHÇEK yardımlarının ise 24 milyon TL ilâve yük getireceği öngörülmektedir.

Vergi gelirlerinin bütçe hedeflerinin üzerinde gerçekleşmesi sonucunda, mahalli idarelere ve fonlara ayrılan payların başlangıç ödeneğinin 1,9 milyar TL üzerine çıkarak 30,6 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, 115,8 milyar TL ödenek tahsis edilen cari transferlerin, 2011 yılı sonunda 110,3 milyar TL olarak gerçekleşeceği ve GSYH'ya oranının yüzde 8,6 düzeyinde olacağı öngörülmektedir.

2011 yılı merkezi yönetim bütçesinde 21,7 milyar TL ödenek öngörülen sermaye giderlerinin yıl sonunda 8,4 milyar TL artışla 30,1 milyar TL olarak gerçekleşmesi ve GSYH'ya oranının yüzde 2,3 düzeyinde olması beklenmektedir. Söz konusu gelişmede, yedek ödeneklerin de kullanılmasıyla, özellikle ulaştırma sektöründe yürütülen proje ve faaliyetlere ayrılan kaynakların artırılması belirleyici olmaktadır. Ayrıca, 11.08.2009 tarihli

ve 5921 sayılı Kanunla değiştirilen 4447 sayılı Kanunun geçici 6'ncı maddesiyle, İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinden GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere yapılacak aktarma tutarlarının hesabında kullanılacak oran, 2011 yılında dörtte bir olarak uygulanmıştır. Bu kapsamda, 2011 yılında 1,2 milyar TL'nin merkezi yönetim bütçesine aktarılması beklenmektedir.

Sermaye transferlerinde, KÖYDES, TÜBİTAK Ar-Ge ödeneği, kalkınma ajansları, SODES, denkleştirme ödeneği ve evrensel hizmetler kalemlerinde başlangıç ödeneği düzeyinde harcama yapılması beklenmektedir. BELDES, il özel idareleri ve diğer idarelerin talepleri ile bilimsel araştırmalar için ise başlangıç ödeneğinin 1 milyar TL üzerinde harcama yapılacağı tahmin edilmektedir.

Yurtiçi borç verme giderlerinin, 2011 yılında başlangıç ödeneğinin 937 milyon TL altında gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu gelişmede, KİT'lere yapılan sermaye transferlerindeki 801 milyon TL'lik düşüş ile risk hesabı kapsamında öngörülen ödeneğin kullanılmaması belirleyici olmuştur. Diğer taraftan, yurtdışı borç verme giderlerinin başlangıç ödeneğine göre 330 milyon TL artması beklenmektedir. Böylece, borç verme giderlerinin başlangıç ödeneğinin 607 milyon TL altında kalarak 5,8 milyar TL olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler ışığında, 33,5 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 2,8 seviyesinde programlanan 2011 yılı merkezi yönetim bütçe açığının 22,2 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 1,7 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir. Böylece, merkezi yönetim bütçe dengesinde bir önceki yıla göre GSYH'ya oran olarak 1,9 puanlık iyileşme yaşanacaktır. GSYH'ya oran olarak, 2010 yılında yüzde 0,5 açık veren program tanımlı merkezi yönetim bütçe dengesinin ise 2011 yılında yüzde 0,9 seviyesinde fazla vermesi beklenmektedir.

Borçlanma politikası, belirlenen stratejik ölçütlere göre, piyasa koşulları ile maliyet unsurları göz önünde tutularak yürütülmüştür. Bu kapsamda, 2011 yılı Ocak-Eylül döneminde iç borçlanmanın yüzde 43,5'i TL cinsi iskontolu, yüzde 36,1'i TL cinsi sabit faizli, yüzde 9,2'si TL cinsi değişken faizli, yüzde 10,3'ü TL cinsi TÜFE'ye endeksli, yüzde 0,9'u TL cinsi Gelire Endeksli Senetlerle (GES) gerçekleştirilmiştir.

2011 yılında yurtiçi tasarrufların artırılması, vadenin uzatılması, yatırımcı tabanının genişletilmesi ve finansman araçlarının çeşitlendirilmesi amacıyla geliştirilen yeni borçlanma uygulamaları sürdürülmüştür. İlk defa 2009 yılında ihraç edilen GES ve 2010 yılında başlatılan 10 yıl vadeli TÜFE'ye endeksli senetlerin ihracına 2011 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda, 2011 yılı Ocak-Eylül döneminde toplam 854 milyon TL tutarında GES ile 8,9 milyar TL tutarında 10 yıl vadeli TÜFE'ye endeksli devlet tahvil ihraç edilmiştir. Ayrıca, 2011 yılında Ekim ayı itibarıyla uluslararası sermaye piyasalarında gerçekleştirilen tahvil ihraçları toplamı 4,3 milyar ABD Doları tutarında olmuştur.

2010 yılında yüzde 8,1 olan TL cinsi iskontolu iç borçlanmanın ortalama maliyeti, uluslararası piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde yüzde 8,3'e yükselmiştir. 2010 yılında 44,1 ay olan iç borçlanmanın ortalama vadesi ise bu dönemde 47,5 ay seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla, merkezi yönetim bütçesi borç stoku; 366,7 milyar TL'si iç borç, 147,8 milyar TL'si dış borç olmak üzere 514,5 milyar TL

olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, 2010 yılı sonuna göre iç borçlardaki artış oranı yüzde 3,9 olurken, dış borç miktarı yüzde 22,4 oranında artmıştır. Borç stoku içerisinde TL cinsi borçların oranı yüzde 70,4 olurken, döviz cinsinden ve dövize endeksli borçların oranı yüzde 29,6 olmuştur.

2010 yılı sonunda 465,8 milyar TL olarak gerçekleşen ve GSYH'ya oranı yüzde 42,2 olan AB tanımlı genel yönetim nominal borç stoku, 2011 yılının ilk yarısı itibarıyla 484,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Söz konusu oranın 2011 yılı sonunda yüzde 39,8 düzeyine gerilemesi beklenmektedir.

TABLO III: 7- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2008	2009	2010	2011 (1)	2008	2009	2010
Brüt Borç Stoku	380 321	441 508	473 561	514 491	40,0	46,3	42,9
İç Borç Stoku	274 827	330 005	352 841	366 695	28,9	34,6	32,0
Tahvil	260 849	315 969	343 317	366 027	27,4	33,2	31,1
Nakit	234 713	299 196	340 854	363 570	24,7	31,4	30,9
Nakit Dışı	26 136	16 772	2 463	2 456	2,7	1,8	0,2
Bono	13 978	14 036	9 525	669	1,5	1,5	0,9
Nakit	13 978	14 036	9 525	669	1,5	1,5	0,9
Nakit Dışı	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Dış Borç Stoku	105 494	111 504	120 720	147 796	11,1	11,7	10,9
Kredi	46 655	49 921	52 410	62 774	4,9	5,2	4,7
Uluslararası Kuruluşlar	28 600	32 200	32 263	36 883	3,0	3,4	2,9
Hükümet Kuruluşları	8 376	8 517	9 751	12 015	0,9	0,9	0,9
Diğer	9 680	9 204	10 397	13 876	1,0	1,0	0,9
Tahvil	58 838	61 582	68 309	85 022	6,2	6,5	6,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı
(1) Eylül ayı sonu itibarıdır.

2. 2012 Yılı Hedefleri

Merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ya oranının, 2012 yılında bir önceki yıl seviyesinin 0,4 puan üzerinde yüzde 23,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2012 yılında, vergi politikasının başta cari açığın azaltılması olmak üzere makroekonomik istikrarın önünde tehdit oluşturabilecek unsurlarla mücadelede etkin bir araç olarak kullanılması planlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak, 12.10.2011 tarihli ve 2011/2304 sayılı BKK ile bazı tedbirler alınmıştır. Söz konusu tedbirlerin 2012 yılı vergi gelirlerine 5,5 milyar TL katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca, genel ekonomik koşullar göz önüne alınarak bazı maktu vergiler güncellenecek ve gelir kaybına yol açacak düzenlemelerden kaçınılacaktır. Bu çerçevede, 2012 yılı vergi gelirlerinin GSYH'ya oran olarak 2011 yılındaki yüzde 19,5 seviyesini koruyacağı tahmin edilmektedir.

Bazı kamu alacaklarına ödeme kolaylıkları getiren düzenlemenin bütçe gelirleri üzerindeki net etkisinin 2012 yılında bir önceki yıla göre azalarak 3,5 milyar TL civarında olacağı tahmin edilmektedir. Bu kapsamda GSYH'ya oran olarak kurumlar vergisi tahsilatının 0,1 puan azalacağı öngörülmektedir. 2012 yılında GSYH'ya oran olarak, toplam KDV'nin 2011 yılı seviyesinde gerçekleşmesi, motorlu araçlar üzerinden alınan ÖTV'nin araç satışlarında oluşması beklenen daralmayla 0,1 puan gerilemesi, tütün

mamulleri ve alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV'nin ise, yapılan vergi artışları sonucunda 0,2 puan artması beklenmektedir.

Kamu bankalarından elde edilecek temettü gelirlerinin GSYH'ya oran olarak 0,1 puan azalması, buna karşılık özelleştirme gelirlerinin 0,5 puan artması beklenmektedir. Bu doğrultuda, merkezi yönetim bütçesi vergi dışı diğer gelirlerinin GSYH'ya oranının 2012 yılında bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 3,7 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

Faiz hariç harcamaların GSYH'ya oran olarak, 2012 yılında bir önceki yılda olduğu gibi yüzde 21,1 düzeyinde, faiz ödemelerinin ise önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 3,5 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, merkezi yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 24,6 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2012 yılı personel ödenekleri öngörülürken, kamu personeli maaş ve ücretlerinin toplu sözleşme neticesinde, mali imkanlar ve hedefler göz önünde bulundurularak belirleneceği, sisteme 90 bin kişinin dahil olacağı ve sistemden 40 bin kişinin çıkacağı, mahalli idarelerin ihtiyaç fazlası personelinin merkezi yönetim kapsamındaki bazı idarelere geçişinin yapılacağı, sözleşmeli er-erbaş istihdamı yapılacağı, ayrıca kamuda yeni personel istihdam edilmesiyle ilgili olarak merkezi yönetim bütçe kanunlarında sınırlamalar konulmaya devam edileceği göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda, 2012 yılı merkezi yönetim bütçesi personel giderleri, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ve personel giderlerine ilişkin yedek ödeneğin toplamının GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 7 olması beklenmektedir.

5510 sayılı Kanun uyarınca yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamalarının 2012 yılından itibaren SGK'ya devredilecek olmasından ötürü sağlık giderleri kaleminde bir önceki yıla göre 4,4 milyar TL'lik bir düşüş beklenmektedir. 2012 yılında bir önceki yıla göre GSYH'ya oran olarak, savunma ve güvenlik giderleri ile diğer mal ve hizmet alım giderlerinde beklenen 0,1'er puanlık azalmayla birlikte mal ve hizmet alım giderleri toplamının 0,5 puanlık bir düşüşle yüzde 2 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Cari transferlerin GSYH'ya oran olarak 2012 yılında bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak yüzde 9,1 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Bu gelişme üzerinde, 2011 yılında sosyal güvenlik açık finansmanını önemli ölçüde azaltan yeniden yapılandırmadan elde edilen gelirlerin 2012 yılında azalması etkili olacaktır. Ayrıca, yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamalarının SGK'ya devredilmesinin etkisiyle sosyal güvenliği olmayanların sağlık primi ödeneğinin bir önceki yıla göre 3,7 milyar TL artışla 4,1 milyar TL'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Öte yandan, hanehalkına yapılan transferler, sosyal amaçlı transferler, tarımsal desteklemeler ve yurtdışına transferlerin GSYH içindeki paylarının bir önceki yıl seviyesinde gerçekleşmesi programlanmaktadır.

Genel bütçe vergi gelirlerinin GSYH içindeki oranının bir önceki yıl seviyesini koruyacağı 2012 yılında, mahalli idarelere ve fonlara ayrılan payların GSYH'ya oranının da, 2011 yılıyla aynı seviyede kalarak yüzde 2,4 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

TABLO III: 8- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Değişim)		(Yüzde Dağılım)			(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2010	2011 (1)	2012 (2)	2011 (1)	2012 (2)	2010	2011 (1)	2012 (2)	2010	2011 (1)	2012 (2)
HARCAMALAR	294 359	313 172	350 898	6,4	12,0	100,0	100,0	100,0	26,7	24,4	24,6
01 - Personel Giderleri	62 315	73 468	81 692	17,9	11,2	21,2	23,5	23,3	5,6	5,7	5,7
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	11 063	12 971	14 279	17,3	10,1	3,8	4,1	4,1	1,0	1,0	1,0
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	29 185	32 574	28 859	11,6	-11,4	9,9	10,4	8,2	2,6	2,5	2,0
04 - Faiz Giderleri	48 299	42 610	50 250	-11,8	17,9	16,4	13,6	14,3	4,4	3,3	3,5
05 - Cari Transferler	101 857	110 297	130 220	8,3	18,1	34,6	35,2	37,1	9,2	8,6	9,1
06 - Sermaye Giderleri	26 010	30 098	27 914	15,7	-7,3	8,8	9,6	8,0	2,4	2,3	2,0
07 - Sermaye Transferleri	6 773	5 324	4 243	-21,4	-20,3	2,3	1,7	1,2	0,6	0,4	0,3
08 - Borç Verme	8 857	5 829	8 625	-34,2	48,0	3,0	1,9	2,5	0,8	0,5	0,6
09 - Yedek Ödenekler	0	0	4 817	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	0,3
GELİRLER	254 277	290 941	329 845	14,4	13,4	100,0	100,0	100,0	23,0	22,7	23,1
1 - Genel Bütçe	246 051	283 202	321 869	15,1	13,7	96,8	97,3	97,6	22,3	22,1	22,6
01 - Vergi Gelirleri	210 560	249 352	277 677	18,4	11,4	82,8	85,7	84,2	19,1	19,5	19,5
02 - Vergi Dışı Gelirler	27 254	27 971	29 948	2,6	7,1	10,7	9,6	9,1	2,5	2,2	2,1
03 - Sermaye Gelirleri	2 922	3 365	11 458	15,2	240,5	1,1	1,2	3,5	0,3	0,3	0,8
04 - Alınan Bağış ve Yardımlar	5 316	2 514	2 786	-52,7	10,8	2,1	0,9	0,8	0,5	0,2	0,2
2 - Özel Büt. İda. ve Düz. Den. Kur.	8 226	7 740	7 976	-5,9	3,1	3,2	2,7	2,4	0,7	0,6	0,6
BÜTÇE AÇIĞI	-40 081	-22 230	-21 054	-44,5	-5,3				-3,6	-1,7	-1,5
Bilgi İçin:											
Faiz Dışı Harcamalar	246 060	270 562	300 648	10,0	11,1				22,3	21,1	21,1
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	8 217	20 380	29 196	148,0	43,3				0,7	1,6	2,0
Program Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi	-6 012	11 803	14 834	-296,3	25,7				-0,5	0,9	1,0

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları genel bütçe vergi dışı gelirlerinden düşülmüştür.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2011 yılında genel ekonomik koşullar ve uygulanan politikalar sonucunda oluşan mali alanın bir kısmının ilâve yatırımlar için kullanılması öngörülmüştür. Bu çerçevede, Bütçe Kanunuyla 21,7 milyar TL ödenek tahsis edilen 2011 yılı sermaye giderlerinin 30,1 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 2,3 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2012 yılında söz konusu kalemin GSYH'ya oran olarak yüzde 2 düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

Sermaye transferlerinin, 2012 yılında bir önceki yıla göre 1,1 milyar TL azalarak 4,2 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 0,3 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu kapsamda; KÖYDES için 550 milyon TL, SUKAP için 500 milyon TL, SODES için 250 milyon TL, kalkınma ajansları için 450 milyon TL ve TÜBİTAK Ar-Ge harcamaları için 800 milyon TL kullanılması programlanmaktadır.

Başta TCDD olmak üzere KİT'lere yapılan sermaye transferlerinde, 2012 yılında bir önceki yıla göre 2,9 milyar TL'lik bir artış olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra, 2012 yılında yararlanıcı sayısı ve kredi miktarındaki artışa paralel olarak öğrenim ve harç kredisi ödemelerinde artış, yurtdışı borç verme giderlerinde ise düşüş öngörülmektedir. Bu gelişmeler ışığında, 2012 yılında borç verme giderlerinin GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak yüzde 0,6 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

Merkezi yönetim bütçe açığının, yukarıda açıklanan gelir ve gider beklentileri çerçevesinde, 2011 yılında 22,2 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,7 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilirken, 2012 yılında 21,1 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,5 düzeyine gerilemesi hedeflenmektedir.

Program tanımlı merkezi yönetim bütçesi faiz dışı fazlasının ise, 2012 yılında bir önceki yıla göre 3 milyar TL artarak 14,8 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 1 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Borç yönetimine ilişkin olarak, 2012 yılında da stratejik ölçüt uygulamasına devam edilecektir. Bu kapsamda, borçlanma politikasının yürütülmesinde karşılaşılabilecek faiz ve döviz kuru risklerinin hafifletilmesi amacıyla, borçlanmanın faiz yenileme süresinin uzatılması ve ağırlıklı olarak TL cinsinden gerçekleştirilmesi, ortalama borçlanma vadesinin piyasanın elverdiği ölçüde uzatılması hedeflenmektedir. Ayrıca, nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla yıl boyunca yeterli düzeyde rezerv tutulması politikasına devam edilecektir.

Devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) yatırımcı tabanının genişletilmesi amacına yönelik olarak, yeni enstrümanların geliştirilmesi ile perakende satış yöntemine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

DİBS birincil ve ikincil piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla uygulanmakta olan piyasa yapıcılığı sisteminin 2012 yılında da sürdürülmesi planlanmaktadır. Ayrıca, ikincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve DİBS alım-satım işlemlerinde likiditenin sağlanmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi politikasına devam edilecektir.

B. MAHALLİ İDARELER

1. Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyelerine bağlı idareler, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2010 yılında, elektrik ve havagazı tüketim vergisinin tekrar belediyeler tarafından tahsil edilmeye başlanması, emlak vergisinde yeniden değerlendirme sonrası ortaya çıkan yeni vergi değerleri ile ekonomik büyümenin etkisiyle genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılan paylarda ve diğer gelir kalemlerinde meydana gelen reel artışlar sonucu mahalli idare gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 21,8 oranında artarak 39,2 milyar TL'ye yükselmiştir.

Mahalli idare harcamaları ise, sermaye giderlerinin son yıllarda görülen hızlı artışlar sonrası tekrar uzun dönem ortalama değerlerine gerilemesiyle birlikte sadece yüzde 2,9 oranında artarak 37,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Böylece, 2009 yılında GSYH'nın yüzde 0,4'ü seviyesinde açık veren mahalli idareler dengesi, 2010 yılında yüzde 0,2 düzeyinde fazla vermiştir.

TABLO III: 9-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	2009	2010	2011(1)	2012(2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Belediyeler	8 879	11 276	13 272	14 857
Büyükşehir Belediyeleri	6 047	7 210	8 499	9 535
İl Özel İdareleri	1 909	2 424	2 852	3 194
TOPLAM	16 835	20 910	24 623	27 585
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Belediyeler	0,93	1,02	1,04	1,04
Büyükşehir Belediyeleri	0,63	0,65	0,66	0,67
İl Özel İdareleri	0,20	0,22	0,22	0,22
TOPLAM	1,77	1,89	1,92	1,93

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2011 yılında, mahalli idare gelirlerinin, genel bütçe vergi gelirleri payındaki artış ve özelleştirme hasılatının etkisiyle bir önceki yıla göre yüzde 22,1 oranında artarak 47,8 milyar TL'ye ulaşacağı, GSYH içindeki payının da yüzde 3,7 olacağı tahmin edilmektedir.

Mahalli idare harcamalarının ise, özellikle sermaye giderlerinin etkisiyle, yüzde 26,2 oranında artarak 47,2 milyar TL olması ve GSYH içindeki payının da yüzde 3,7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bu gelişmeler neticesinde, mahalli idareler fazlasının 2010 yılına göre azalarak GSYH'nın yüzde 0,05'i seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2. 2012 Yılı Hedefleri

2012 yılında, mahalli idare gelirlerinin 53,1 milyar TL, harcamalarının ise 53,6 milyar TL olarak gerçekleşeceği, böylece mahalli idareler dengesinin 497 milyon TL açık vereceği tahmin edilmektedir.

TABLO III: 10- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	2009	2010	2011(2)	2012(3)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
GELİRLER	32 148	39 156	47 801	53 066
1.Vergiler	20 554	26 424	31 399	35 219
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	5 315	5 217	6 106	6 779
3.Faktör Gelirleri (Net)	6 279	7 282	8 270	9 163
4.Sermaye Transferi (Net)	0	234	2 026	1 905
HARCAMALAR	36 359	37 418	47 224	53 563
1.Cari Giderler	21 056	23 805	28 298	31 289
2.Yatırım Harcamaları	12 005	11 384	15 739	18 510
a.Sabit Sermaye	11 999	11 375	15 736	18 508
b.Stok Değişimi	6	9	3	3
3.Cari Transferler	3 077	3 365	3 492	3 849
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-323	-1 135	-306	-86
5.Sermaye Transferi (Net)	543	0	0	0
GELİR-GİDER FARKI	-4 211	1 738	577	-497
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
GELİRLER	3,37	3,55	3,73	3,72
1.Vergiler	2,16	2,39	2,45	2,47
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	0,56	0,47	0,48	0,48
3.Faktör Gelirleri (Net)	0,66	0,66	0,65	0,64
4.Sermaye Transferi (Net)	0,00	0,02	0,16	0,13
HARCAMALAR	3,82	3,39	3,69	3,76
1.Cari Giderler	2,21	2,16	2,21	2,19
2.Yatırım Harcamaları	1,26	1,03	1,23	1,30
a.Sabit Sermaye	1,26	1,03	1,23	1,30
b.Stok Değişimi	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	0,32	0,30	0,27	0,27
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-0,03	-0,10	-0,02	-0,01
5.Sermaye Transferi (Net)	0,06	0,00	0,00	0,00
GELİR-GİDER FARKI	-0,44	0,16	0,05	-0,03

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) İl özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyükşehir belediyelerine bağlı idareleri kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2012 yılında, mahalli idarelerin sürekli işçi kadrolarından merkezi idareye yapılacak devrin ortaya çıkaracağı tasarruf ile altyapı yatırımlarının merkezi yönetim bütçesi kanalıyla desteklenmesinin mahalli idare dengesi üzerinde olumlu etkisi olacaktır. Bu durumun, artması beklenen sermaye giderleri ile mal ve hizmet alım giderlerinin, mali yapıda bozulmaya neden olmaksızın, finanse edilmesine yardımcı olacağı tahmin edilmektedir.

Ayrıca, mali disiplini artırmaya yönelik olarak, mahalli idarelerin genel bütçe vergi gelirleri payından kamuya olan borçlarına mahsuben yapılacak kesinti oranı, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.

C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER

1. Mevcut Durum

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Milli Piyango İdaresi ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

TABLO III: 11- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2009	2010	2011(1)	2012(2)
(Cari Fiyatlarla Milyon TL)				
A. Gelirler	24 992	27 589	31 473	34 644
- İşletme Gelirleri	24 457	26 998	30 312	34 100
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	535	382	545	544
- Bütçe Transferleri	0	209	616	0
B. Giderler	24 164	26 165	30 128	33 850
- İşletme Giderleri	23 205	25 416	28 638	32 276
- Yatırım Harcamaları	704	621	782	882
- Stok Artışı	- 44	- 175	173	191
- Sabit Kıymet Artışı	- 234	- 211	128	21
- Dolaysız Vergiler	47	36	43	49
- Fonlara Transferler	486	478	365	431
C. Gelir-Gider Farkı	828	1 425	1 344	794
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. Gelirler	2,62	2,50	2,46	2,43
- İşletme Gelirleri	2,57	2,45	2,37	2,39
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,06	0,03	0,04	0,04
- Bütçe Transferleri	0,00	0,02	0,05	0,00
B. Giderler	2,54	2,37	2,35	2,37
- İşletme Giderleri	2,44	2,30	2,23	2,26
- Yatırım Harcamaları	0,07	0,06	0,06	0,06
- Stok Artışı	0,00	-0,02	0,01	0,01
- Sabit Kıymet Artışı	-0,02	-0,02	0,01	0,00
- Dolaysız Vergiler	0,00	0,00	0,00	0,00
- Fonlara Transferler	0,05	0,04	0,03	0,03
C. Gelir-Gider Farkı	0,09	0,13	0,10	0,06
Bilgi İçin: Dönem Karı / GSYH (%)	0,08	0,10	0,09	0,09

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

1 Ağustos 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6009 sayılı Kanunla, devlete ait üniversitelerin tıp fakültelerine bağlı sağlık uygulama ve araştırma merkezi birimlerinden, ilgili üniversite rektörlüğünün talebi üzerine, Kanunda oluşturulan kurulca belirlenmiş kriterler çerçevesinde mali durumunun zayıf olduğu kararlaştırılanlara, belirlenecek tedbirleri uygulamayı kabul etmesi ve fiilen uygulaması şartıyla, yapılacak protokol kapsamında Bakanlar Kurulu kararıyla Maliye Bakanlığının bir yıl içinde ilgili üniversite bütçelerine aktarılacak ödeneklerden ilgili döner sermaye bütçesine yardım yapması hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda, üniversite hastanelerine 2010 yılında 209 milyon TL bütçe transferi yapılmış olup 2011 yılında da 168 milyon TL bütçe transferi yapılacağı tahmin edilmektedir.

30 Ocak 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5947 sayılı Kanunla 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda değişiklik yapılarak, 30 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, döner sermaye işletmesinden verilen hizmetler dolayısıyla öğretim elemanları adına ayrıca ücret talep edilemeyeceği düzenlenmiştir. 25 Şubat 2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6111 sayılı Kanunla, yukarıda bahsi geçen düzenlemeden dolayı devlete ait üniversitelerin tıp ve diş hekimliği fakültelerine bağlı sağlık uygulama ve araştırma merkezi döner sermaye işletme birimlerine 2011 yılında ortaya çıkabilecek nakit ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından Kanunda düzenlenen tutarda ödeme yapılması ve bu ödemelerin Hazinece karşılanması hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda, üniversite hastanelerine 2011 yılında 448 milyon TL tutarında bütçe transferi yapılması öngörülmüştür.

GSYH'ya oran olarak, 2010 yılında yüzde 0,13 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin gelir-gider farkının 2011 yılında yüzde 0,10 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Döner sermayeli işletmelerin dönem karı 2010 yılında GSYH'nın yüzde 0,10'u düzeyinde gerçekleşmiş olup bu oranın 2011 yılında yüzde 0,09 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2. 2012 Yılı Hedefleri

2012 yılında GSYH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin gelir-gider farkının yüzde 0,06; dönem karının ise yüzde 0,09 civarında gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

1. Mevcut Durum

Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve İşsizlik Sigortası Fonu yer almaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşları gelir-gider dengesine, İŞKUR'un sadece yatırımı dahil edilmekte olup İşsizlik Sigortası Fonu dengesi ayrı bir tabloda gösterilmektedir.

2011 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferlerinin GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,88 puan azalarak yüzde 4,11 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu düşüşte, yüksek büyüme hızı ve kayıtlı istihdamdaki artış nedeniyle prim gelirlerinin artması ve SGK prim alacaklarının yeniden yapılandırılmasından elde edilen gelirler etkili olmuştur.

2011 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına ek ödeme, devlet katkısı, hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim indirim, özrürlü primi indirim, faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahil 52,7 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir.

Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur emeklileri açısından, 2011 yılı Ocak ayında yüzde 4'e tekabül eden artış miktarı 60 TL'nin altında olan emekli aylıkları 60 TL, diğer emekli aylıkları yüzde 4; Temmuz ayında ise tüm emekli aylıkları yüzde 4 oranında artırılmıştır.

Sosyal güvenlik prim gelirlerini etkileyen en temel parametrelerden biri olan asgari ücret, 1 Ocak-30 Haziran 2011 dönemi için yüzde 4,7 oranında artırılarak brüt 760,5 TL'den brüt 796,5 TL'ye, 1 Temmuz-31 Aralık 2011 dönemi için ise yüzde 5,1 oranında artırılarak brüt 837 TL'ye yükseltilmiştir.

TABLO III: 12- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2009	2010	2011 (1)	2012 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. Gelirler	74 173	91 965	120 937	131 728
- Prim Tahsilatları	55 704	68 167	89 757	98 735
B. Giderler	102 876	118 689	136 983	157 227
- Sigorta Ödemeleri	68 051	79 646	92 512	105 751
- Sağlık Giderleri (3)	28 863	32 556	36 547	43 414
- Yatırım Harcamaları (4)	91	76	139	315
C. Gelir-Gider Farkı	-28 703	-26 724	-16 046	-25 498
D. Bütçe Transferleri	29 249	27 069	16 046	25 498
- Bütçe Transferleri (5)	52 685	55 039	52 709	69 123
E. Finansman Açığı	- 546	- 346	0	0
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. Gelirler	7,79	8,33	9,44	9,24
- Prim Tahsilatları	5,85	6,18	7,00	6,92
B. Giderler	10,80	10,75	10,69	11,03
- Sigorta Ödemeleri	7,14	7,22	7,22	7,42
- Sağlık Giderleri (3)	3,03	2,95	2,85	3,04
- Yatırım Harcamaları (4)	0,01	0,01	0,01	0,02
C. Gelir-Gider Farkı	-3,01	-2,42	-1,25	-1,79
D. Bütçe Transferleri	3,07	2,45	1,25	1,79
- Bütçe Transferleri (5)	5,53	4,99	4,11	4,85
E. Finansman Açığı	-0,06	-0,03	0,00	0,00

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Çalışan kamu görevlilerinin sağlık harcamalarının 15 Ocak 2010 tarihinden itibaren SGK'ya devredildiği dikkate alınmıştır. Yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamalarının 2012 yılından itibaren SGK'ya devredileceği öngörülmüştür.

(4) İŞKUR'un sadece yatırım harcaması dahil olup gelir-gider farkının değişmemesi amacıyla toplam gelire yatırım bedeli kadar ekleme yapılmıştır.

(5) Faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim teşviki ve özürü primi teşvikinden kaynaklanan transferler ile 2011 yılından itibaren prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dahil edilmiştir.

25 Şubat 2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla sosyal güvenlik sistemini ilgilendiren aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır.

Söz konusu Kanunla, 2010 yılı Kasım ayı ve önceki aylara ilişkin SGK prim alacaklarının yeniden yapılandırılması ve yapılandırılan alacakların 3 yıla kadar taksitler şeklinde ödenmesi düzenlenmiştir. Ayrıca yapılandırılan alacakların, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı müstakil bütçeli ve kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşlarca 6 yıla kadar, Türkiye'de faaliyet gösteren spor kulüplerince de 7 yıla kadar taksitler şeklinde ödenmesi imkanı getirilmiştir. Yapılandırma kapsamında, 2011 yılına ilişkin 8 milyar TL, 2012 yılına ilişkin de 3,7 milyar TL gelir elde edilmesi beklenmektedir. Ancak, SGK tarafından icra yoluyla tahsil edilen geçmiş dönem prim borçlarının bir kısmının prim yapılandırma kapsamına girmesinden dolayı icra gelirlerinin önceki yıllara göre düşmesi

öngörülmektedir. Bu kapsamda, prim alacaklarının yeniden yapılandırılmasının SGK gelirlerine net etkisinin 2011 yılında 5,6 milyar TL, 2012 yılında ise 1 milyar TL olması beklenmektedir.

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununda yapılan değişiklikle, önceden sigorta şirketlerince karşılanan tedavi giderlerinin 6111 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren kazazedenin sosyal güvencesi olup olmadığına bakılmaksızın SGK tarafından karşılanması ve bu kapsamdaki sağlık giderlerinde kullanılmak üzere trafik kazalarına sağlık teminatı sağlayan zorunlu sigortalarda; sigorta şirketlerince yazılan primlerin ve Güvence Hesabınca tahsil edilen katkı paylarının en fazla yüzde 15'inin sigorta şirketleri ve Güvence Hesabı tarafından SGK'ya aktarılması düzenlenmiştir.

3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanunda yapılan değişiklikle yeşil kart sahibiyken çalışmaya başlayan kişilerin ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, genel sağlık sigortası kapsamına girmesi sebebiyle yeşil kartlarının askıya alınması, bu kişilerin çalışmalarının sona ermesinden sonra yeşil kartlarının tekrar aktif hale getirilmesi düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle kayıtdışı çalışanların bir kısmının kayıt altına alınması amaçlanmıştır.

6111 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, istihdamı artırmaya yönelik politika ve tedbirleri kapsayacak aktif işgücü programları çerçevesinde kullanılmak üzere bir önceki yıl İşsizlik Sigortası Fonuna aktarılan devlet katkısının yüzde 30'u ayrılırken, Kanunla birlikte 4447 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle bu tutar İşsizlik Sigortası Fonunun bir önceki yıl prim gelirlerinin yüzde 30'u olarak değiştirilmiştir. Böylelikle aktif işgücü programlarına yönelik kullanılacak kaynak dört katına çıkarılmıştır. Ayrıca, önceki düzenlemede de olduğu gibi Bakanlar Kuruluna söz konusu oranı yüzde 50'ye kadar artırma yetkisi verilmiştir.

4447 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle 31 Aralık 2015 tarihine kadar işe alınan sigortalılar için 25 Şubat 2011 tarihinden itibaren özel sektör işverenlerince işe alınan ve fiilen çalıştırılanların; işe alındıkları tarihten önceki son altı ay içinde çalışmamış olmaları, işyerinin mevcut istihdam sayısına ek olarak yeni istihdam şeklinde işe alınmaları halinde prime esas kazançları üzerinden hesaplanan sigorta primlerinin işveren hisselerine ait tutarının İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanması düzenlenmiştir. Bu kapsamda işe alındıkları tarihten itibaren Kanunda belirtilen koşullara göre 18-29 yaş arasında olan erkekler ile 18 yaşından büyük kadınlara 54 aya kadar; 29 yaşından büyük erkeklere ise 30 aya kadar söz konusu teşvikten faydalanma imkanı getirilmiştir. Ayrıca, çalışmakta iken mesleki yeterlilik belgesi alanlar veya mesleki ve teknik eğitim veren orta veya yükseköğretimi bitirenlerin de 18 aya kadar söz konusu teşvik hükümlerinden yararlanabilmesi düzenlenmiştir. Bununla birlikte, 4447 sayılı Kanun kapsamındaki istihdam teşviklerinden diğer kanunlarda düzenlenen istihdam teşvikleriyle birlikte yararlanılabilmesi imkanı getirilmiştir.

5510 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süresiz olarak çalışanlar, ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerlerinde çalışanlar ile kısmi süreli çalışanlara tam süreli hizmet akdiyle çalışanlar statüsünde sigortalı sayılma imkanı getirilmiştir. Ayrıca, söz konusu düzenlemeyle kısmi süreli çalışanların işsizlik sigortası primlerini ödemeleri koşuluyla işsizlik sigortasından faydalanabilmeleri sağlanmıştır.

Hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim teşviki kapsamında merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya 2010 yılında 3.820 milyon TL transfer yapılmış olup 2011 yılında 4.799 milyon TL transfer yapılması beklenmektedir.

2010 yılında SGK ilaç ve tedavi harcamaları, sırasıyla 13.547 ve 18.469 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2011 yılındaysa SGK ilaç ve tedavi harcamalarının sırasıyla 14.300 ve 21.665 milyon TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2011 yılında ilaç ve tedavi harcamalarına yönelik alınan tedbirlere rağmen söz konusu harcamaların artışında muayene ve reçete sayısındaki artış etkili olmuştur.

11 Aralık 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan SGK Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğle orijinal ve jenerik ilaçlar ile depocuya satış fiyatı 6,79 TL'nin üzerinde olan 20 yıllık ilaçlara ilave yüzde 9,5 kamu iskontosu getirilmesi hükmüne bağlanmıştır.

Danıştay'ın 2010/6584 esas sayılı Kararıyla, SGK Sağlık Uygulama Tebliğinde bir reçetede en fazla 4 kalem ilaç yazılabilmesine ilişkin hükmün yürütmesinin durdurulması nedeniyle 6 Nisan 2011 tarihinden itibaren söz konusu hüküm uygulanmamaktadır.

TABLO III: 13- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2009	2010	2011(1)	2012(2)	2009	2010	2011(1)	2012(2)
A. Gelirler	9 713	8 991	10 306	12 617	1,02	0,81	0,80	0,88
- Prim Gelirleri	3 016	3 529	4 105	5 485	0,32	0,32	0,32	0,38
- Devlet Katkısı	1 019	1 176	1 450	1 828	0,11	0,11	0,11	0,13
- Faiz Gelirleri	5 579	4 128	4 675	5 222	0,59	0,37	0,36	0,37
B. Giderler	5 970	5 147	2 827	4 081	0,63	0,47	0,22	0,29
- Sigorta Giderleri (3)	1 304	875	815	903	0,14	0,08	0,06	0,06
- MYB'ye Transferler(4)	4 141	3 664	1 184	1 305	0,43	0,33	0,09	0,09
- Diğer Giderler	525	608	828	1 873	0,06	0,06	0,06	0,13
C. Gelir-Gider Farkı	3 743	3 844	7 480	8 536	0,39	0,35	0,58	0,60
D. Toplam Fon Varlığı	42 101	45 945	53 424	61 960	4,42	4,16	4,17	4,35

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) İşsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği ve ücret garanti fonu giderleri dahil edilmiştir.

(4) İşsizlik Sigortası Fonunun GAP kapsamındaki yatırımlar öncelikli olmak üzere ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik altyapı yatırımlarının finansmanı için merkezi yönetim bütçesine yapılacak transfer rakamı bu kalemde gösterilmektedir.

2011 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirlerinin GSYH'nın yüzde 0,32'si, faiz gelirlerinin GSYH'nın yüzde 0,36'sı, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,11'i oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin GSYH'ya oran olarak yüzde 0,80 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Fonun 2011 yılı toplam giderlerinin 2.827 milyon TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,22'sine ulaşması beklenmektedir. 2011 yılının ilk sekiz ayında aylık ortalama 173 bin kişi işsizlik ödeneği almış olup 2011 yılı işsizlik ödeneği giderlerinin 799 milyon TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

6111 sayılı Kanunla, 4447 sayılı Kanunda düzenlenen kısa çalışma ödeneğinin üst sınırı brüt asgari ücretin yüzde 120'sinden yüzde 150'sine çıkarılmıştır. 2010 yılında kısa

çalışma ödeneği almayı hak eden kişi sayısı 27.147 iken 2011 yılının ilk sekiz ayında bu rakam 5.411 olarak gerçekleşmiştir. Kısa çalışma ödeneği alan kişi sayısının azalmasında hızlı ekonomik toparlanma etkili olmuştur. 2010 yılında İşsizlik Sigortası Fonundan 42 milyon TL kısa çalışma ödeneği harcaması yapılırken 2011 yılında söz konusu harcamanın yaklaşık 4 milyon TL olması beklenmektedir.

6111 sayılı Kanunla genişletilen 4447 sayılı Kanun kapsamındaki istihdam teşvikleri için 2011 yılında İşsizlik Sigortası Fonundan SGK'ya 336 milyon TL tutarında transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca aktif işgücü programları kapsamında 263 milyon TL harcama yapılması beklenmektedir.

26 Mayıs 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5763 sayılı Kanunla 4447 sayılı Kanunda değişiklik yapılarak İşsizlik Sigortası Fonu faiz gelirlerinin dörtte birinin 2009-2012 döneminde Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlar öncelikli olmak üzere ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik altyapı yatırımlarının finansmanında kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılması hükme bağlanmıştır. Ancak, 18 Ağustos 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5921 sayılı Kanunla 4447 sayılı Kanunda değişiklik yapılarak 2009-2010 yıllarına münhasır olmak üzere dörtte bir olan transfer oranı dörtte üçe yükseltilmiştir. Bu kapsamda, 2010 yılında 3.664 milyon TL merkezi yönetim bütçesine aktarılmış olup 2011 yılında 1.184 milyon TL aktarılması beklenmektedir.

Sonuç olarak, 2011 yılında toplam Fon varlığının 53,4 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 4,17'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2. 2012 Yılı Hedefleri

Asgari ücretin 2012 yılı Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 3 oranında, Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur emekli aylıklarının ise önceki altı aylık enflasyon tahminine göre Ocak ve Temmuz aylarında sırasıyla yüzde 4,22 ve yüzde 2,78 oranında artırılması öngörülmüştür. Ayrıca, 2012 yılında emekli aylıklarında kademeli intibak yapılacağı öngörülmüştür.

SGK sağlık harcamaları kapsamına Devredilen SSK, Devredilen Bağ-Kur, Devredilen Emekli Sandığı, çalışan kamu görevlileri, ödeme gücüne sahip olup zorunlu sigortalı olmayanlar, 18 yaş altı çocukların sağlık harcamalarına ilave olarak 2012 yılından itibaren yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamaları da dahil edilmiştir.

2012 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 131,7 milyar TL, toplam giderlerinin 157,2 milyar TL ve gelir gider açığının 25,5 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 9,24; giderlerin yüzde 11,03 ve açığın yüzde 1,79 olması hedeflenmiştir.

2012 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim indirimi ve özürülü primi teşviki, prim ödeme gücü olmayanların GSS primi de dahil olmak üzere toplam 69,1 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 4,85'i oranında bütçe transferi yapılması öngörülmektedir.

2012 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,38'i, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,37'si, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,13'ü oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir. 4447 sayılı Kanun uyarınca, 2012 yılında Fonun faiz gelirinin dörtte birine tekabül eden 1.305 milyon TL'nin Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlar öncelikli olmak üzere ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye

yönelik altyapı yatırımlarının finansmanında kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılacağı öngörülmüştür. Bu çerçevede, Fonun toplam giderinin 4.081 milyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2012 yılında toplam Fon varlığının 62 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 4,35'ine ulaşması hedeflenmektedir.

E. FONLAR

1. Mevcut Durum

Fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirlerinin 2011 yılında 5,8 milyar TL, giderlerinin ise 5,3 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman fazlasının 431 milyon TL olması öngörülmektedir.

2011 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 2,9 milyar TL nakit girişi beklenmektedir.

TABLO III: 14- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2009	2010	2011(2)	2012(3)	2009	2010	2011(2)	2012(3)
A. Fon Gelirleri	4 052	4 697	5 755	6 025	0,42	0,43	0,44	0,42
- Vergi Gelirleri	3 567	4 074	5 096	5 280	0,37	0,37	0,40	0,37
- Vergi Dışı Normal Gelirler	356	334	567	454	0,04	0,03	0,04	0,03
- Faktör Gelirleri (Net)	52	0	92	0	0,01	0,00	0,01	0,00
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Sermaye Transferleri (Net)	77	289	0	290	0,01	0,03	0,00	0,02
B. Fon Giderleri	4 398	4 241	5 323	5 695	0,46	0,38	0,42	0,40
- Cari Giderler	2 125	2 634	2 833	3 148	0,22	0,24	0,22	0,22
- Faktör Giderleri (Net)	0	3	0	13	0,00	0,00	0,00	0,00
- Sabit Sermaye Yatırımları	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Cari Transferler (Net)	2 273	1 604	2 307	2 534	0,24	0,15	0,18	0,18
- Sermaye Transferleri (Net)	0	0	184	0	0,00	0,00	0,01	0,00
C. Gelir-Gider Farkı	- 346	456	431	330	-0,04	0,04	0,03	0,02
D. Finansman	346	- 456	- 431	- 330	0,04	-0,04	-0,03	-0,02
- Dış Borç Kullanımı	218	0	0	0	0,02	0,00	0,00	0,00
- Dış Borç Ödemesi	-65	-69	-80	-89	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
- İç Borç - Alacak İlişkisi (Net)	-68	-77	-220	-67	-0,01	-0,01	-0,02	0,00
- Kasa - Banka Değişimi	261	-310	-132	-174	0,03	-0,03	-0,01	-0,01
Bilgi İçin:								
- Özelleştirme Gelirleri	2 335	3 470	2 947	10 733	0,25	0,31	0,23	0,75

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2. 2012 Yılı Hedefleri

2012 yılında Özelleştirme Fonu'nun 10,7 milyar TL tutarında özelleştirme geliri elde etmesi beklenmektedir.

2012 yılında fonların gelirlerinin 6 milyar TL, fon giderlerinin 5,7 milyar TL, böylece fon sistemi finansman fazlasının 330 milyon TL olması hedeflenmiştir.

II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda özel sektör yatırımlarının ve üretim kapasitesinin artması ile özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşması sonucunda KİT'lerin sayısı ve ekonomi içerisindeki payı azalmıştır. Bu çerçevede, KİT'lerin ürettiği katma değer GSYH'ya oranının 2000 yılındaki yüzde 3,5 seviyesinden, 2011 yılında yüzde 1,2 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dâhil 2010 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,64 finansman fazlası oluşturan KİT'lerin, 2011 yılında yüzde 0,03 finansman açığı oluşturacağı tahmin edilmektedir. KİT dengesindeki bu olumsuz gelişmenin temel sebebi, enerji KİT'lerinin maliyetlerindeki artışın satış fiyatlarına zamanında yansıtılmamasıdır.

2011 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dâhil KİT sisteminin 1 milyar TL dönem kârı ve 2,2 milyar TL faiz dışı açık oluşturması beklenmektedir. Söz konusu kuruluşlara nakit olarak 4,7 milyar TL sermaye transferi, 2,3 milyar TL görev zararı ödemesi yapılması ve bu kuruluşların yatırım harcamasının 6,9 milyar TL olması beklenmektedir.

Stratejik yönetim anlayışını yerleştirmeye yönelik başlatılan faaliyetler kapsamında KİT'ler stratejik planlarını ve iç kontrol eylem planlarını hazırlamıştır. Stratejik planların izlenmesi ve değerlendirilmesi ile performanslarının ölçülmesine dair usûl ve esaslar 2011 yılında yayımlanmıştır. KİT'ler bu usûl ve esaslar çerçevesinde performans programlarını ve değerlendirme raporlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK), Türkiye Elektromekanik Sanayi A.Ş. ve Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün (TİGEM) yeniden yapılandırılmasına yönelik başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir.

2011 yılında ham petrol fiyatları ve dolar kurunun bir önceki yıla göre beklenenin üzerinde artması sebebiyle Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.'nin (BOTAŞ) doğal gaz alım maliyeti, Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.'nin elektrik alım maliyeti ve Elektrik Üretim A.Ş.'nin (EÜAŞ) yakıt maliyeti yükselmiştir. Yıl içerisinde BOTAŞ'ın ortalama doğal gaz satış fiyatı ortalama doğal gaz alım fiyatının altına düşmüştür. Doğal gaz satış fiyatlarında Ekim ayında yapılan ayarlamaya rağmen alım maliyetleri tam olarak karşılanamamıştır.

İhtiyaç sahiplerine bedelsiz dağıtılmak üzere Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) ve TTK tarafından 2011 yılında yaklaşık 1,9 milyon ton, 2012 yılında ise yaklaşık 2 milyon ton kömür temin edileceği tahmin edilmektedir.

2010 yılında 1.297 milyon TL dönem kârı elde eden Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO), ham petrol fiyatlarındaki artışa paralel olarak satış hasılatının artması sonucu 2011 yılında 1.446 milyon TL dönem kârına ulaşması beklenmektedir. 2010 yılında bütçeye 162 milyon TL temettü ödemesi yapan Kuruluş, önceki yıllardan biriken temettü borçlarının bir kısmı da dâhil edilmek suretiyle 2011 yılında 588 milyon TL ödeme gerçekleştirmiştir. TPAO'nun yıl içerisinde Kuzey Marmara ve Değirnenköy Yeraltı Depolama Tesislerinde bulunan 2.153 milyon Sm³ doğal gazı BOTAŞ'tan satın alması neticesinde, faiz dışı fazlası 2011 Yılı Programında öngörülen seviyenin altında gerçekleşmiştir.

2010 yılında 439 milyon TL dönem kârı elde eden Eti Maden İşletmelerinin 2011 yılında 674 milyon TL dönem kârına ulaşması beklenmektedir. Kuruluş, bütçeye 2010 yılında 184 milyon TL, 2011 yılında 269 milyon TL temettü ödemesi gerçekleştirmiştir. Uluslararası piyasalarda bor madenine olan talebin artmasına paralel olarak Kuruluşun üretim kapasitesini ve satış hasılatını yükseltmeye devam etmesi, dönem kârındaki ve temettü ödemelerindeki artışta etkili olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesinin (TCDD) elektrifikasyon, sinyalizasyon ve yüksek hızlı tren yatırımlarının ve istihdam giderlerinin finansmanı, bütçeden Kuruluşa yapılan sermaye transferleriyle karşılanmaktadır. 2010 yılında Kuruluşun toplam yatırım harcaması KİT'lerin toplam yatırımlarının yüzde 41,1'ine karşılık gelirken, 2011 yılında bu oranın yüzde 45,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Kuruluşa 2010 yılında 2,5 milyar TL, 2011 yılında ise 3,6 milyar TL sermaye transferi yapılmıştır.

Yaş çay alım fiyatlarının paketli çay satış fiyatlarından daha hızlı artması, yüklü miktarda stokla çalışılması ve yüksek personel maliyetleri Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün (ÇAYKUR) zarar etmesine ve faiz dışı açık vermesine sebep olmaktadır. Gerekli yatırımların gerçekleştirilebilmesi ve personel maliyetlerinin karşılanabilmesi için 2011 yılından itibaren ÇAYKUR'a her yıl yüksek tutarda sermaye transferi yapılması gerekmektedir.

Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü, et satış fiyatlarının istikrarlı bir seviyede tutulması amacıyla pazar payını artırmaya yönelik 2011 yılında isim hakkı kullanımı verdiği ve satılan ürünleri sağladığı mağazalar aracılığıyla bayilik sistemine geçmiştir. Mevcut durumda 56 olan bayi sayısının önümüzdeki dönemde, nüfusun yoğun olduğu şehirler başta olmak üzere, ülke genelinde artırılması planlanmaktadır.

2011 yılından itibaren Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) müdahale alımlarında protein oranına dayalı alım sistemine başlamıştır. 2011/2012 alım sezonunda Temmuz ve Ağustos ayları için yüzde 11,5-12 oranında protein içeren Anadolu kırmızı sert buğday fiyatı 605 TL/ton ve makarnalık buğday fiyatı 640 TL/ton olarak açıklanmıştır. Bir önceki alım döneminde uygulandığı gibi alım fiyatlarının Kasım ayına kadar her ay kademeli olarak artırılmasına karar verilmiştir. Yüksek oranda protein içeren kaliteli buğdaylara daha yüksek fiyat verilmektedir. Bununla birlikte, mısır ithalatında GDO'lu ürünlerden kaynaklanan olumsuzlukların yurt içindeki yem sektörünü buğdaya yöneltmesi ve dahilde işleme rejimi kapsamındaki ihracat öncesi buğday ithalatına getirilen sınırlandırma sonucunda mamul madde ihracatçıların hammadde ihtiyaçlarını yurt içi piyasalardan temin etmesi nedenleriyle TMO, makul seviyede müdahale alımı yaparak piyasanın dengeye kavuşmasını sağlamıştır.

TİGEM'in en büyük işletmesi olan Ceylanpınar'da gerçekleştirilen yatırımlar sonucunda, Kuruluşun toplam satış hasılatında 2011 yılından itibaren artış sağlanmaya başlanmıştır.

2010 yılında 3,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşen satış/devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamaları, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 334 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme süreci devam etmektedir. 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla Vangözü, Boğaziçi, Gediz, Trakya, Dicle, İstanbul Anadolu Yakası, Toroslar ve Akdeniz Elektrik Dağıtım Şirketlerinin satış onayı alınmış olup satış sözleşmesi imzalanma aşamasındadır. Aras Elektrik Dağıtım Şirketinin özelleştirilmesi için yapılan ihale Danıştay tarafından iptal edilmiş olup Karara karşı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından temyiz başvurusu yapılmıştır.

EÜAŞ'a ait 19 grup akarsu santralinden 18'inin işletme hakkı devri yöntemiyle satış Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından onaylanmıştır.

2011 yılında Sümer Holding A.Ş.'ye ait Mazıdağı Fosfat Tesisleri ile diğer kuruluşlara ait çeşitli taşınmazlar özelleştirilmiştir.

Doğusan Boru Sanayii ve Ticaret A.Ş.'deki yüzde 56,1 oranındaki kamu hissesi ile Acıpayam Selüloz Sanayii ve Ticaret A.Ş.'de bulunan yüzde 76,8 oranındaki kamu hissesinin özelleştirilmesi amacıyla ihaleye çıkılmış olup çeşitli teklifler alınmıştır. Her iki kuruluştaki hisselerin özelleştirilmesiyle ilgili onay süreci devam etmektedir.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye ait Portföy-B içerisinde yer alan Malatya, Erzincan, Elazığ ve Elbistan Şeker Fabrikaları ile Portföy-C içerisinde yer alan Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum ve Çarşamba Şeker Fabrikalarının portföy grubu olarak bir bütün halinde özelleştirilmesi için ihaleye çıkmıştır.

Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda olan bazı otoyol ve köprülerin işletme haklarının verilmesi yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla ihale ilanı verilmiştir. Ayrıca, Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş.'nin yüzde 80 oranındaki hissesinin özelleştirilmesi için ihale duyurusu yapılmıştır.

TCDD'ye ait İskenderun Limanının işletme hakkı devri yöntemiyle özelleştirilmesine ilişkin karar ÖYK tarafından onaylanmıştır. Devir sözleşmesinin imzalanmasına ilişkin süreç devam etmektedir. Özelleştirme ihalesi iptal edilen İzmir ve Derince limanlarının ihalelerinin tekrar yapılması amacıyla imar planı çalışmaları sürdürülmektedir.

2. 2012 Yılı Hedefleri

2012 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dâhil KİT sisteminin finansman açığının GSYH'ya oranı yüzde 0,25 olarak programlanmıştır. Bu hedefe ulaşabilmesi; Genel Yatırım ve Finansman Programında öngörülen fiyat ayarlamalarının gerçekleştirilmesi, tarım KİT'lerinde alım miktar ve fiyatlarının öngörülenin üstünde stok artışına yol açmayacak şekilde tespit edilmesi, yatırım harcamalarının belirlenen seviyede kalması ve bütçeden yapılacak transferlerin gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilecektir.

2012 yılında, elektrik dağıtım bölgelerine ilişkin özelleştirmelerin tamamlanması ve EÜAŞ'a ait üretim santrallerinden bir kısmının özelleştirme çalışmalarına başlanması öngörülmektedir.

TİGEM'in sertifikalı tohum ve damızlık hayvan üretimine yönelik faaliyetlerini verimli ve etkin bir şekilde sürdürebilmesi amacıyla, öncelikle Ceylanpınar İşletmesinde başlatılan yeniden yapılandırma uygulamaları, 2012 yılından itibaren Yeniden Yapılandırma Raporu çerçevesinde Kuruluş geneline yaygınlaştırılacaktır.

2012 yılında tarım KİT'leri tarafından 3 milyon ton buğday, 9 milyon ton şeker pancarı ve 620 bin ton yaş çay yaprağı alımı programlanmıştır.

TABLO III: 15- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	2010	2011(1)	2012(2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. GELİRLER	82 708	90 885	100 097
I. İşletme Gelirleri	73 646	79 922	88 369
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	66 554	73 660	82 520
2. Diğer Gelirler	7 091	6 262	5 849
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	3 507	4 083	4 025
1. Amortismanlar	2 766	3 202	3 529
2. Karşılıklar	741	881	496
III. Bütçe ve Fonlar	5 555	6 879	7 703
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. GİDERLER	74 659	90 241	103 089
I. İşletme Giderleri	67 476	79 586	90 006
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	55 589	69 574	77 959
2. Diğer Giderler	11 887	10 012	12 047
II. Yatırım Harcamaları	5 165	6 421	8 474
III. Stok Artışı	-1 432	814	1 464
IV. Sabit Kıymet Artışı	537	477	809
V. Dolaysız Vergiler	2 229	1 479	1 092
VI. Temettü Ödemeleri	631	1 402	1 216
VII. Diğer Giderler	53	62	27
C. GELİR-GİDER FARKI	8 049	645	-2 992
D. FİNANSMAN	-8 049	-645	2 992
I. Kasa Banka Değişimi	-1 785	2 234	-146
II. İç Borçlanma (Net)	-5 346	-535	4 323
III. Dış Borçlanma (Net)	-919	-2 344	-1 185
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
A. GELİRLER	7,49	7,09	7,02
I. İşletme Gelirleri	6,67	6,24	6,20
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	6,03	5,75	5,79
2. Diğer Gelirler	0,64	0,49	0,41
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,32	0,32	0,28
1. Amortismanlar	0,25	0,25	0,25
2. Karşılıklar	0,07	0,07	0,03
III. Bütçe ve Fonlar	0,50	0,54	0,54
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. GİDERLER	6,76	7,04	7,23
I. İşletme Giderleri	6,11	6,21	6,31
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	5,04	5,43	5,47
2. Diğer Giderler	1,08	0,78	0,84
II. Yatırım Harcamaları	0,47	0,50	0,59
III. Stok Artışı	-0,13	0,06	0,10
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,05	0,04	0,06
V. Dolaysız Vergiler	0,20	0,12	0,08
VI. Temettü Ödemeleri	0,06	0,11	0,09
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR-GİDER FARKI	0,73	0,05	-0,21
D. FİNANSMAN	-0,73	-0,05	0,21
I. Kasa Banka Değişimi	-0,16	0,17	-0,01
II. İç Borçlanma (Net)	-0,48	-0,04	0,30
III. Dış Borçlanma (Net)	-0,08	-0,18	-0,08

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO III: 16 - Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2010	2011(1)	2012(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. GELİRLER	25 773	20 258	22 877
I. İşletme Gelirleri	23 695	19 414	22 100
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	20 265	16 599	18 892
2. Diğer Gelirler	3 430	2 815	3 208
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1 496	716	734
1. Amortismanlar	516	526	527
2. Karşılıklar	980	190	207
III. Bütçe ve Fonlar	582	128	43
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. GİDERLER	26 781	21 248	23 501
I. İşletme Giderleri	26 270	20 259	23 036
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	19 275	15 601	18 022
2. Diğer Giderler	6 995	4 658	5 014
II. Yatırım Harcamaları	612	444	602
III. Stok Artışı	155	104	-72
IV. Sabit Kıymet Artışı	-311	442	-66
V. Dolaysız Vergiler	55	0	0
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. Diğer Giderler	0	0	0
C. GELİR-GİDER FARKI	-1 008	-990	-624
D. FİNANSMAN	1 008	990	624
I. Kasa Banka Değişimi	219	-32	-22
II. İç Borçlanma (Net)	1 984	863	533
III. Dış Borçlanma (Net)	-1 196	159	113
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. GELİRLER	2,34	1,58	1,60
I. İşletme Gelirleri	2,15	1,52	1,55
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	1,84	1,30	1,32
2. Diğer Gelirler	0,31	0,22	0,22
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,14	0,06	0,05
1. Amortismanlar	0,05	0,04	0,04
2. Karşılıklar	0,09	0,01	0,01
III. Bütçe ve Fonlar	0,05	0,01	0,00
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. GİDERLER	2,43	1,66	1,65
I. İşletme Giderleri	2,38	1,58	1,62
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	1,75	1,22	1,26
2. Diğer Giderler	0,63	0,36	0,35
II. Yatırım Harcamaları	0,06	0,03	0,04
III. Stok Artışı	0,01	0,01	-0,01
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,03	0,03	0,00
V. Dolaysız Vergiler	0,01	0,00	0,00
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR-GİDER FARKI	-0,09	-0,08	-0,04
D. FİNANSMAN	0,09	0,08	0,04
I. Kasa Banka Değişimi	0,02	0,00	0,00
II. İç Borçlanma (Net)	0,18	0,07	0,04
III. Dış Borçlanma (Net)	-0,11	0,01	0,01

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO III: 17 - KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam			Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil Toplam		
	2010	2011(1)	2012(2)	2010	2011(1)	2012(2)
Toplam Personel Sayısı (Kişi)	150 192	146 778	145 582	186 119	173 715	171 446
- Memur ve Sözleşmeli Personel	75 777	75 358	75 251	85 120	82 048	81 603
- İşçi	74 415	71 420	70 331	100 999	91 667	89 842
Toplam Personel Harcamaları (3)	6 296	6 861	7 269	7 907	8 281	8 701
- Memur ve Sözleşmeli Personel	2 621	2 954	3 143	2 912	3 239	3 421
- İşçi	3 674	3 908	4 126	4 996	5 042	5 281
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı (3)	66 554	73 660	82 520	86 820	90 259	101 411
Görev Zararı Tahakkukları (3)	3 216	1 542	2 126	3 216	1 542	2 126
İşletme Faaliyet Kâr-Zararı (3)	10 470	1 446	2 783	9 015	341	1 469
Faiz Ödemeleri (3)	593	561	670	605	628	784
Dönem Kâr-Zararı (3)	9 386	1 879	489	6 811	1 034	-447
Faktör Gelirleri (3)	9 677	4 420	2 388	8 598	4 292	2 186
Temettü Ödemeleri (3)	631	1 402	1 216	631	1 402	1 216
Sabit Sermaye Yatırımları (3)	5 165	6 421	8 474	5 777	6 865	9 077
Bütçe ve Fon Transferleri (3)	5 555	6 879	7 703	6 138	7 007	7 746
Borçlanma Gereği* (3)	-8 049	-645	2 992	-7 041	345	3 616
Borçlanma Gereği* (3) (4)	-2 494	6 235	10 696	-904	7 352	11 363
Borçlanma Gereği* (3) (5)	-8 108	-857	2 619	-7 092	78	3 138
Borçlanma Gereği*/GSYH (Yüzde)	-0,73	-0,05	0,21	-0,64	0,03	0,25
Borçlanma Gereği* (4)/GSYH (Yüzde)	-0,23	0,49	0,75	-0,08	0,57	0,80
Borçlanma Gereği* (5)/GSYH (Yüzde)	-0,73	-0,07	0,18	-0,64	0,01	0,22
Personel Harcamaları/Hasılat (Yüzde)	9,46	9,31	8,81	9,11	9,17	8,58
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	0,89	0,76	0,81	0,70	0,70	0,77

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(*) Eksi işareti finansman fazlasını göstermektedir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Cari fiyatlarla, Milyon TL

(4) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.

(5) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞME EKSENLERİ

I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

Küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme yetkinliği rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Ekonomik gelişmede bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmış, özellikle işgücünün eğitim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır.

2011 yılında Türkiye, Dünya Ekonomik Forumunun küresel rekabet gücü endeksine göre yapılan sıralamada 142 ülke arasında 59. sırada yer almaktadır.

Söz konusu çalışmaya göre Türkiye, büyük ve rekabetçi pazarı, etkin işleyen mal piyasası, oldukça gelişmiş iş dünyası ve altyapısı değerlendirildiğinde verimlilik kaynaklı gelişmişlik düzeyinde görülmektedir.

TABLO IV: 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri)

Gösterge	2007	2008	2009	2010	2011
Kapsanan Ülke Sayısı	131	134	133	139	142
Küresel Rekabet Endeksi	53.	63.	61.	61.	59.
- Temel Gereker	63.	72.	69.	68.	64.
- Etkinlik Geliştiriciler	51.	59.	54.	55.	52.
- Yenilik ve Gelişkinlik Etkenleri	48.	63.	58.	57.	58.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

TABLO IV: 2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri İtibarıyla Sıralamadaki Yeri)

	2007	2008	2009	2010	2011
Temel Gereker					
Kurumlar	55.	80.	96.	88.	80.
Altyapı	59.	66.	62.	56.	51.
Makroekonomik İstikrar	83.	79.	64.	83.	69.
Sağlık ve Temel Eğitim	77.	78.	74.	72.	75.
Etkinlik Geliştiriciler					
Yüksek Öğretim ve Mesleki Eğitim	60.	72.	73.	71.	74.
Mal Piyasaları Etkinliği	43.	55.	56.	59.	47.
İşgücü Piyasası Etkinliği	126.	125.	120.	127.	133.
Mali Piyasaların Gelişmişliği	61.	76.	80.	61.	55.
Teknolojiye Hazırlık Durumu	53.	58.	54.	56.	55.
Piyasa Büyüklüğü	18.	15.	15.	16.	17.
Yenilik ve Gelişkinlik Etkenleri					
İş Gelişkinliği	41.	60.	52.	52.	58.
Yenilik	53.	66.	69.	67.	69.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

Kamu mali yönetim reformunun gerçekleştirilmesi ve bağımsız para politikası uygulamasıyla kronik enflasyon döneminin geride bırakılması sonucunda makroekonomik istikrarın sağlanmasında son yıllarda önemli mesafe alınmıştır. Ayrıca, AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilen reformlar, üreticiler ve yatırımcılar için istikrar ve güven ortamının sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Küresel rekabet endeksinin makroekonomik istikrar alt bileşeninde Türkiye, 2007 yılında 83. sıradan 2009 yılında 64. sıraya kadar ilerleyerek önemli bir iyileşme göstermiş ancak 2010 yılında tekrar 83. sıraya gerilemiştir. 2011 yılında ise Türkiye, bu bileşende 142 ülke arasında 69. sıraya yükselmiştir. Bu gelişmeye rağmen altyapı kalitesinin limanlar ve elektrik arzı başta olmak üzere artırılması, daha iyi temel eğitim ve sağlık hizmetleri vasıtası ile insan kaynaklarının geliştirilmesi, işgücü piyasasındaki verimsizliklerin çözümlenmesi ve kamu kurumlarının şeffaflık ve etkinliğinin artırılması gibi bazı temel sorunlara eğilinmesi gereği önemini korumaktadır.

İşletmelerin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü olan bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede; makroekonomik istikrarda, iş ortamının kalitesinde, finansmana erişimde, enerji ve ulaştırma altyapısında, çevrenin korunması ve kentsel altyapıda, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasında, kayıtdışılığın azaltılmasında, tarımsal yapının etkinleştirilmesinde ve sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçilmesinde iyileşme sağlanması gerekmektedir.

A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Küresel krizden çıkış sürecinde dünya ekonomileri arasında ayrışma gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde canlanma beklentilerin altında kalmış, mali ve finansal belirsizlik özellikle 2011 yılı Ağustos ayından itibaren artmıştır. Küresel krizin etkilerini azaltmak amacıyla uygulanan politikalar, gelişmiş ülkelerde kamu açıkları ve borç stoklarının ciddi boyutlarda artmasına ve özellikle AB ülkelerinde kamu borçlarının sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine neden olmuştur.

Gelişmiş ülkelerde zayıf büyüme performansı ve artan belirsizlikler karşısında kısa dönem büyüme tahminleri aşağı doğru revize edilmektedir. Düşük büyüme hızları, kamu borçlarının sürdürülebilirliği ve mali istikrarın yeniden tesisine yönelik kaygıları artırmaktadır. Krizden çıkış sürecinde hızlı büyüme sürecine giren yükselen piyasa ekonomileri, kırılğan sermaye akımları, yavaşlayan dış talep ve enflasyon riskiyle karşı karşıyadırlar.

2010 yılında ekonomide kaydedilen canlılık ve özel kesim kaynaklı büyüme 2011 yılının ilk yarısında da devam etmiştir. 2011 yılının ilk altı aylık döneminde gözlenen yüksek büyüme performansı, temelde özel tüketim ve özel sabit sermaye yatırımlarındaki artışlardan kaynaklanmıştır. Yurt içi talepteki artış ve beklentilerdeki iyileşmeyle birlikte sanayi üretim endeksi ve kapasite kullanım oranları kriz öncesi seviyelerine yaklaşmıştır.

Önemli ihracat pazarımız olan AB ülkelerinde büyümenin sınırlı kalmasına karşılık ihrac pazarlarının çeşitlenmesi 2011 yılı ihracat performansına olumlu etki yapmıştır. Ancak, mal ve hizmet ihracatının yeniden artmaya başlamasına rağmen, yurt içi talep ve üretimdeki canlanmaya bağlı olarak mal ve hizmet ithalatının daha hızlı artması

neticesinde net ihracatın büyümeye katkısı negatif olmuştur. Dış ticaretteki bu gelişmeler sonucunda 2011 yılının ilk sekiz ayında cari işlemler açığı hızlı bir yükselme eğilimine girmiştir.

2011 yılının ilk yarısında ekonomide canlanmanın devam etmesiyle birlikte, ekonomideki belirsizliklerin azalması ve istihdamın artırılmasına yönelik olarak alınan tedbirler sonucunda işsizlikte düşüş eğilimi gözlenmiştir.

OVP'de yer alan tedbirlerin kararlılıkla uygulanmasının, bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasının, ekonominin öngörülenden daha hızlı bir şekilde büyümesinin ve ithalat üzerinden alınan vergilerdeki önemli artışın 2011 yılı kamu mali göstergelerine olumlu yansımaları beklenmektedir. Bu beklentiler altında, GSYH'ya oranla yüzde 2,8 olması programlanan 2011 yılı merkezi yönetim bütçe açığının yüzde 1,7 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Kamu kesimi borçlanma gereğinin de GSYH'ya oran olarak yüzde 1'e gerilemesi beklenirken, faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç kamu kesimi dengesinin ise GSYH'ya oranla yüzde 2,2 düzeyinde fazla vereceği öngörülmektedir. 2010 yılında 3,9 puan gerileyen AB tanımlı genel devlet nominal borç stokunun GSYH'ya oranının, 2011 yılında bu eğilimini koruyarak yüzde 39,8 düzeyine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2011 yılının genelinde uluslararası emtia ve enerji fiyatlarındaki yukarı yönlü dalgalanmalar, gıda fiyatlarındaki artışlar, nominal döviz kurlarındaki yükselmeler, ÖTV ile ilgili düzenlemeler çekirdek enflasyonun artış eğilimine girmesi ve baz etkisi yıllık enflasyonun tahmin seviyesini aşmasında etkili olmuştur.

2010 yılının son çeyreğine gelindiğinde gelişmiş ülke merkez bankalarının parasal genişleme sürecine girmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan finansal riskler, TCMB'nin para politikası stratejisinde önemli değişiklikler yapmasını gerektirmiştir. Fiyat istikrarı ve finansal istikrarın birbirlerini tamamlayıcı iki önemli hedef olması sebebiyle Banka, finansal sistemde istikrarı sağlayıcı tedbirler almaya yönelmiştir. Bu tedbirleri alırken bir yandan ekonomik aktivitedeki gelişmeleri ve enflasyon dinamiklerini, diğer yandan artan cari açık sorununu göz önünde bulundurmıştır.

Merkez Bankası, önümüzdeki dönemde de küresel ekonomideki sorunların para politikası stratejisinin oluşturulmasında etkili olacağını belirtmektedir. Fiyat istikrarı ve finansal istikrarı beraber gözetilen politika bileşiminin, uzun bir dönem uygulanacağını belirten Merkez Bankası, küresel risklerin artması ve yurt içi iktisadi faaliyetteki yavaşlamanın belirginleşmesi halinde bütün politika araçlarının genişletici yönde kullanılacağını belirtmektedir. Diğer taraftan, temel amacı olan fiyat istikrarında ortaya çıkabilecek riskler karşısında ise politika bileşiminin net etkisinin daraltıcı yönde güçlendirileceğini belirtmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Programda yer alan hedefler, sürdürülebilir bir büyüme sürecinde ekonomide kırılganlık yaratan cari açığı azaltmaya yönelik oluşturulan politikalar çerçevesinde belirlenmiştir. 2012 Yılı Programının temel makroekonomik öncelikleri; büyümede istikrar sağlamak, cari açığı azaltmak, istihdamı artırmak, enflasyonu tek haneli seviyelerde tutmak ve kamu dengelerindeki iyileşmenin sürdürülmesini sağlamaktır. Maliye ve para politikalarının uyumlu bir şekilde uygulanması, Program hedeflerine ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Program bu amaçla, kısa vadeli tedbirlerle orta vadeli yapısal reformları kapsamaktadır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.			
Tedbir 1. Plan, program ve bütçe ilişkisinin güçlendirilmesi amacıyla kamu harcamalarını program bazlı sınıflandırma çalışmalarına başlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı	Mart Sonu	Kamu harcamalarının; planlama, programlama, bütçeleme, uygulama, izleme ve değerlendirme etkinliğini artırmak amacıyla analitik bütçe yapısıyla uyumlu harcama programları çerçevesinde sınıflandırılabilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 2. Harcama programlarında verimlilik artışı sağlamak amacıyla idari bir mekanizma oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Eylül Sonu	Yıl içerisinde ilgili kuruluşların da işbirliğiyle yapılacak düzenli değerlendirme toplantılarıyla harcama programları yeniden ele alınacaktır.
Tedbir 3. Mali sonuç doğuracak düzenlemelerde etki analizlerinin daha fazla yapılması için gerekli altyapı hazırlanacaktır.	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Özel Sektör, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Mevzuat hazırlık çalışmalarında düzenleyici etki analizine daha fazla başvurulmasını sağlamak amacıyla Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte değişiklik yapılacak, eğitim ve işbirliği programları uygulanacaktır.
Tedbir 4. Kamuda taşıt tedariki ve kullanımı ile harcırah sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Taşıt Kanunu ve Harcırah Kanununun günün şartlarına uygun olarak yenilenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 5. Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin taşınır kayıt ve işlemleri tek bir sistem üzerinden yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	İlgili kurumların sisteme dâhil edilebilmesi için eğitimler düzenlenecek ve atıl durumda bulunan taşınırlarının ihtiyacı olan idarelere bedelsiz devri sağlanacaktır.
Tedbir 6. Cadde ve sokak aydınlatmaları konusunda mevcut sistemin etkinleştirilmesini teminen gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Cadde ve sokak aydınlatma bedellerinin ödenmesine ve denetimine ilişkin süreç yeniden belirlenecektir.
Tedbir 7. Hazine taşınmazlarının ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu idarelerine tahsisli olup, tahsis amacına uygun kullanılmayan Hazine taşınmazları tespit edilecek ve imarları yapıp, hissedarlıkları giderilerek yatırımlara yönlendirilecektir.

Tedbir 8. Hazine taşınmazlarıyla ilgili işlemler Milli Emlak Otomasyon Projesi (MEOP) kapsamında güncellenecek ve geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kuruluşlar arasındaki bilgi paylaşımının e-Devlet kapısı üzerinden verilmesine yönelik yazılımlar hazırlanacak, MEOP-Coğrafi Bilgi Sistemi ve buna bağlı uygulamaların tamamlanması çalışmalarına devam edilecek ve MEOP-WEB tabanlı yeni uygulamalar tamamlanacaktır.
Tedbir 9. Hazine taşınmazlarının yönetiminde etkinliği artırmaya yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Hazine taşınmazlarının etkin bir şekilde yönetilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacak ve dağınık olan mevzuatın tek bir kanunda toplanması için çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 10. Kamu ihale sisteminin etkinliğinin artırılması yönünde düzenlemeler yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	4734 ve 4735 sayılı Kanunlarda değişiklik yapılacaktır.
Öncelik 2. Basit, öngörülebilir, adil ve geniş tabanlı bir vergi sisteminin oluşturulması çalışmaları sürdürülecektir.			
Tedbir 11. Gelir vergisi sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Konseyi, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Etkili ve verimli bir vergi sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar kapsamında, serbest piyasa ekonomisiyle uyumlu, yatırımları ve istihdamı destekleyen ve vergiye uyumu artırarak kayıtdışılığı azaltan, yeni Gelir Vergisi Kanunu hazırlanması için mevcut mevzuatta yapılması öngörülen değişiklikler tamamlanacak, yeni Gelir Vergisi Kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 12. Vergi Usul Kanununun gözden geçirilmesi tamamlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Konseyi, Meslek Odaları, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Vergi cezalarının caydırıcılığının artırılması başta olmak üzere, mükellef hakları, uyumsuzlukların çözümü ve değerlendirme hükümlerinin modern vergi sistemiyle uyumlu hale getirilmesi için mevcut mevzuatta yapılması öngörülen değişikliklerin gözden geçirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülecektir.
Öncelik 3. Kamu idarelerinde mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.			
Tedbir 13. Mali yönetim ve kontrol sisteminin uygulama etkinliğinin ve idari kapasitesinin artırılmasına yönelik mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Mali yönetim ve kontrol sisteminin uygulama etkinliğinin ve idari kapasitesinin artırılması amacıyla 5018 sayılı Kanunda değişiklik öngören Kanun Tasarısı çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 14. İç denetim alanında merkezi uyumlaştırma birimi	Maliye Bakanlığı (S), Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma	Aralık Sonu	Maliye Bakanlığına bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, kamu iç denetim sistemini geliştirmek ve

kurulacaktır.	Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İç Denetim Koordinasyon Kurulu		koordine etmek üzere, İç Denetim Merkezi Uyumlaştırma Birimi işlevini 5018 sayılı Kanunda belirtildiği gibi, bağımsız ve tarafsız bir organ olarak yerine getirecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
Öncelik 4. 6085 sayılı Sayıştay Kanunu çerçevesinde etkin ve yaygın bir dış denetimin sağlanması için Sayıştayın uygulama altyapısı güçlendirilecektir.			
Tedbir 15. 6085 sayılı Sayıştay Kanunu çerçevesinde etkin ve yaygın bir dış denetimin sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Sayıştay Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	6085 sayılı Sayıştay Kanunu çerçevesinde, Sayıştayın AB uygulamaları ve uluslararası denetim standartları ile uyumlu bir denetim yapması için gerekli ikincil düzenlemeler tamamlanacak ve yeni dış denetim anlayışına yönelik uygulamalar başlatılacaktır.
Öncelik 5. Dış denetimin, iç kontrol ve iç denetim sisteminin yapısının ve iş süreçlerinin iyileştirilmesine daha fazla katkı vermesi sağlanacaktır.			
Tedbir 16. Kamu kesiminde iç kontrol sistemleri ve iç denetimin sağlıklı bir şekilde işlemesi yönünde Sayıştay tarafından gerekli çalışmalar yürütülecektir.	Sayıştay Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Sayıştayın denetim faaliyetlerinden beklenen verimin sağlanabilmesi için tüm kamuda iç kontrol sistemlerinin uluslararası standartlarda kurulmuş ve iç denetimin de işlerlik kazanmış olması gerekmektedir. Bu çerçevede kamu kesiminde iç kontrol sistemleri ve iç denetimin sağlıklı bir şekilde işlemesi yönünde Sayıştay tarafından gerekli çalışmalar yürütülecektir.
Öncelik 6. Mahalli idarelerde mali yapının iyileştirilmesi ve mali disiplinin artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.			
Tedbir 17. Belediye ve il özel idareleri öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Belediye ve il özel idarelerinin öz gelirlerini artıran bir Kanun tasarısı hazırlanacaktır. Böylece, yerel yönetimlerin hem mali yapıları güçlendirilecek hem de yönetim sorumluluklarının artırılması sağlanacaktır.
Öncelik 7. KİT'lerde hesap verebilirlik, kârlılık, verimlilik, karar alma süreçlerinde esneklik ve stratejik yönetim anlayışı esas alınacaktır.			
Tedbir 18. Elektrik alım satımına ilişkin gün öncesi piyasası ve orta vadede oluşacak vadeli işlemler piyasası işleticisinin ayrı bir tüzel kişilik olarak yapılandırılmasına ilişkin hazırlıklar tamamlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S); TEİAŞ, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Halen TEİAŞ tarafından yürütülen mali uzlaştırma işlemlerinin ve oluşturulacak gün öncesi piyasası ve orta vadede oluşacak vadeli işlemler piyasalarının işletilmesinin, mali ve idari özerkliğe sahip "Piyasa İşleticisi" tarafından sürdürülmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

B. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Türkiye’de son dönemde, başta makroekonomik istikrarın sağlanması olmak üzere, gerçekleştirilen çeşitli düzenlemelerle iş ortamının iyileştirilmesinde önemli mesafe alınmış ve yatırımlarda artış kaydedilmiştir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmaları kapsamında kurulmuş olan teknik komiteler, 2011 yılında izlenecek olan eylem planlarını 2011 yılı Mart ayında kamuoyuna açıklamışlardır. Ayrıca, 2011 yılı içerisinde YOİKK yapısının ve işleyişinin gözden geçirilmesi çalışmaları başlatılmıştır. YOİKK Yönlendirme Komitesinde ise gündemdeki müşterek konular ele alınmış, eylem planlarındaki gelişmeler değerlendirilmiş ve YOİKK’ın işleyişi ile ilgili teknik komitelerin önerileri görüşülmüştür.

2011 yılında, şirketlerin yapıları ile ilgili önemli düzenlemelerin yer aldığı ve şirketlerin işleyişinde elektronik ortamların kullanılmasına imkan sağlayan yeni Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, özel borç alacak ilişkilerine modern bir hukuki çerçeve kazandıran yeni Borçlar Kanunu yasalaşmıştır.

Yargı sürecinin hızlanması, yatırımcılar için büyük önem arz eden tahkimin ülkemizde yaygınlaştırılması ve tahkim kültürünün yerleştirilmesine yönelik düzenlemeleri içeren Hukuk Muhakemeleri Kanunu 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sanayi kuruluşlarının ambalaj atıklarının belediye ve/veya anlaşmalı lisanslı toplama-ayırma tesislerine bedelsiz verilmesi yükümlülüğünün kaldırmasını sağlayan Ambalaj Atıkları Kontrolü Yönetmeliği değişikliği 24.08.2011 tarihli ve 28035 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Sanayi ve ticaret sektörlerindeki verilerin bütünsel, sistematik ve birbiriyle uyumlu bir biçimde toplanması, güncellenmesi ve sunulmasını mümkün kılarak, piyasadaki yatırımcıların ve diğer kullanıcıların daha doğru karar vermelerine katkı sağlayabilecek bir girişimci bilgi sisteminin geliştirilmesi çalışmalarına Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda devam edilmektedir.

İş ortamına ilişkin düzenlemeler ile bunlara ilişkin uygulamaların ölçülmesi ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması amacıyla yıllık olarak hazırlanan Dünya Bankası’nın “Doing Business 2012” raporunda, Türkiye, iş yapma kolaylığı baz alınarak yapılan genel sıralamada, revize edilmiş verilere göre, 183 ülke arasında 2010 yılında bulunduğu 73. sıradan 2011 yılında 71. sıraya yükselmiştir.

Ülkemizde yatırıma başlanmasından işletmeye geçiş dönemine kadar, ilgili kuruluşlar tarafından verilen izin, onay ve lisans işlemlerinde yeterince açık olunmaması, mükerrerlik ve bürokrasinin fazlalığı gibi sorunlar çeşitli düzenlemelere rağmen devam etmektedir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun etkili uygulanmasına ve toplumda rekabet kültürünün artmasına paralel olarak Rekabet Kurumuna yapılan başvurular ve sonuçlanan dosyaların sayısı giderek artmaktadır. Rekabet savunuculuğu kapsamında önemli çalışma alanlarından biri olan sektör araştırması konusunda Rekabet

Kurumu tarafından 2010 yılında 2 sektör araştırması tamamlanmış olup, 2011 yılı Eylül sonu itibarıyla 11 sektör araştırması ise halen devam etmektedir.

Rekabet kurallarının esasına ilişkin değişiklikler içeren, 4054 sayılı Kanunun uygulamasında daha fazla esneklik ve hukuki belirlilik sağlanması ve Türk rekabet mevzuatının AB mevzuatı ile uyumunun artırılması amacıyla hazırlanan kanun tasarısının 2012 yılında yasalması hedeflenmektedir.

TABLO IV: 3- İş Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Ülke	İşe Başlama		Mülkiyete Alma		Sözleşmeyi Yürütme		İş Kapatma	Vergi Ödemeleri	
		İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Süre (Yıl)	Adet	Brüt Kâra Oranı (%)
2010	Türkiye	6	6	6	6	35	420	3,3	15	44,5
	OECD Ortalaması	5,6	13,8	4,8	32,7	31,2	517,5	1,7	14,2	43
2011	Türkiye	6	6	6	6	36	420	3,3	15	41,1
	OECD Ortalaması	5	13	5	31	31	518	1,7	13	42,7

Kaynak: Dünya Bankası

İşletmelerin rekabet gücünün ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılmasına etki eden bir diğer alan ise fikrî haklar sistemidir. Ülkemizde 2010 yılı itibarıyla başvurusu yapılan toplam patent sayısı 8.343, faydalı model sayısı 3.033, marka sayısı 85.128, tasarım sayısı ise 30.441'dir. Yerli başvuruların oranı markalarda yüzde 86'ya, tasarımlarda yüzde 97'ye, faydalı modellerde yüzde 99'a ve patentlerde yüzde 39'a ulaşmıştır.

2008/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulan Fikrî ve Sinaî Mülkiyet Hakları Koordinasyon Kurulu kapsamında ulusal fikrî ve sinaî mülkiyet hakları strateji belgesi oluşturma çalışmalarına devam edilmektedir.

6015 sayılı Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanunla karar alma birimi olarak oluşturulan Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu ve sekretarya birimi olarak Hazine Müsteşarlığı bünyesinde oluşturulan Devlet Yardımları Genel Müdürlüğü çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulunun Görev ve Yetkileri ile Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Denetlemeye ilişkin ikincil mevzuat hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir.

2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen yeni yatırım teşvik sisteminin uygulanmasına, bölge ve sektörlerin talep ve ihtiyaçları doğrultusunda 2010/1166, 2011/1597, 2011/1710 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile değişiklikler yapılarak devam edilmektedir.

İhracatta devlet yardımları kapsamında; Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği, Teknik Müşavirlik Şirketlerine Sağlanacak Devlet Yardımları, Tasarım Desteği, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY'nin Desteklenmesi, Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesi ve Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesine ilişkin tebliğlerde değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler ile mevcut desteklerin kapsamı genişletilmiş, uygulamada karşılaşılan sorunlar giderilmeye çalışılmıştır.

KOBİ'lerin kredilere erişimlerinin artırılması amacıyla KOSGEB tarafından 2004 yılından itibaren yürütülen kredi programlarında, bankalar tarafından KOBİ'lere sıfır veya düşük faizli krediler kullanılmaktadır. Son yıllarda KOSGEB tarafından sürdürülen kredi programlarına ayrılan kaynağın artırılmasıyla, KOSGEB kredi desteğinden yararlanan işletme sayısında ve kullanılan kredi miktarında artış sağlanmıştır. Bu kapsamda 2010 yılında 43.310 işletmeye sağlanan 147 milyon TL tutarında faiz desteği ile 1,9 milyar TL'lik kredi hacmi oluşturulmuştur. 2011 yılının ilk altı aylık döneminde, 2010'da başlatılan ve kredi kullanım süreci devam eden kredi faiz destek programları kapsamında 44.279 işletmeye sağlanan 151 milyon TL tutarında faiz desteği ile 2,4 milyar TL'lik kredi hacmi oluşturulmuştur.

TABLO IV: 4- KOSGEB Kredi Desteği

Yılı	Kredi Adedi	Kullandırılan Kredi Miktarı (Milyon TL)	Kredi Faiz Desteği (Milyon TL)
2007	33 949	1 363	164
2008	20 972	1 413	162
2009	60 831	2 594	142
2010	43 310	1 912	147
2011(1)	46 279	2 540	156

Kaynak: KOSGEB, 2011
(1) Eylül sonu itibarıyla

Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkârlar ile KOBİ'lere kullandırılan krediler 2007 yılından 2011 yılı Haziran ayına kadar geçen süre içerisinde yüzde 86 oranında artış göstererek yaklaşık 18,4 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde bankacılık sektörü toplam KOBİ kredileri yüzde 77 artarak 76,8 milyar TL'den 135,6 milyar TL'ye yükselmiştir.

TABLO IV: 5- Halk Bankası KOBİ Kredileri

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2007	2008	2009	2010	2011(1)
Ticari Krediler	2 137	1 184	3 633	3 226	4 022
Girişimci Kredileri	1 376	6 479	3 290	2 611	2 813
Esnaf Kredisi	6 377	2 781	5 355	9 772	11 605
Toplam	9 890	10 444	12 278	15 609	18 440

Kaynak: Halkbank, 2011
(1) 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla.

KOBİ'lerin teminat sorununun çözümü amacıyla kurulmuş olan Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş.'nin ortaklık yapısına 2009 yılı Ekim ayında 19 banka katılmış ve toplam sermayesi 60 milyon TL'den 240 milyon TL'ye yükseltilmiştir. Yeni yapılanmada TOBB, KOSGEB ve bankaların tamamı yüzde 33'er, diğer ortaklar ise yüzde 1'lik paya sahip olmuşlardır. Kuruluşun şube sayısı 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla 26'ya, anlaşmalı banka ve finans kuruluşu sayısı ise, ortak bankalarla birlikte 37'ye ulaşmıştır. 15 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15197 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Hazine Müsteşarlığı'nın kredi garanti kurumlarına 1 milyar TL'ye kadar destek sağlayabilmesine ilişkin yapılan düzenleme çerçevesinde 2010 yılı başı itibarıyla KGF tarafından Hazine destekli kefalet işlemlerine başlanmıştır. 2011 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla toplam 563 milyon TL tutarında 1.643 adet kefalet verilmiştir. Toplam tutarın 246 milyon TL'lik kısmına karşılık gelen 639 adet kefalet Hazine desteklidir.

TABLO IV: 6- KGF A.Ş. Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi

(Milyon TL)

Yıl	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Tutarı	Yaratılan Kredi Hacmi
2006	317	46,9	74,9
2007	305	53,0	75,4
2008	1 138	284,6	402,6
2009	2 605	565,4	790,6
2010	3 090	938,9	1 302,4
2011 (1)	1 643	563,6	821,0

Kaynak: KGF A.Ş.

(1) Haziran ayı itibarıyla.

2010 yılında KOSGEB yeni bir destekleme mekanizması oluşturarak, KOBİ Proje Destek Programı, Tematik Proje Destek Programı, İşbirliği ve Güçbirliği Destek Programı, Genel Girişimcilik Destek Programı ve Girişimcilik Destek Programlarını başlatmıştır. Bu kapsamda 2011 yılı Ocak-Eylül dönemi itibarıyla 20.317 işletmeye 108 milyon TL tutarında destek sağlanmıştır.

Büyüme potansiyeli olan KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon temin edebilmesini sağlamak amacıyla KOBİ'lere yönelik İMKB bünyesinde ayrı bir piyasa olarak Gelişen İşletmeler Piyasası kurulmuş bulunmaktadır. KOSGEB, KOBİ'lerin söz konusu piyasaya açılmalarını kolaylaştırmak ve teşvik etmek amacıyla halka açılma giderlerini karşılamaya yönelik bir destek programını 2011 yılı içinde uygulamaya koymuştur.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca tüm tacirler 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun ticari defter ve finansal tablolar tutmakla yükümlüdür. Aynı tarihten itibaren, sermaye şirketleri bağımsız denetime tabi olacaktır. Sermaye şirketi statüsündeki KOBİ'lerin söz konusu değişikliklere uyum sağlayabilmesi için bu süreçte bilgilendirilmeleri ve desteklenmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda KOSGEB, KOBİ'lerin bağımsız denetim giderlerine destek olunmasına yönelik bir destek programını 2011 yılı Temmuz ayında uygulamaya koymuştur.

İşletmelerin rekabet gücünün artırılmasında başarılı bir yöntem olan kümelenme yaklaşımı son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Bu kapsamda Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB ve Kalkınma Ajansları tarafından çeşitli proje ve destek programları yürütülmektedir. Söz konusu çalışmalarda başta Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) olmak üzere küme oluşumları ve kümelenme potansiyeli taşıyan

yığınlar belirlenmiştir. Belirlenen oluşumların rekabetçi kümelere dönüştürülmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu amaçla Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ulusal düzeyde rekabetçi ve yenilikçi kümelenmelerin geliştirilmesine yönelik destekleme mekanizması oluşturma çalışmaları yürütülmektedir. 2010 ve 2011 yıllarında illerde ihtiyaç analizi çalışmaları yapılmış, kapasite artırmaya yönelik eğitimler, toplantı ve çalıştaylar düzenlenmiştir. 2012 yılında ulusal küme destek programı hazırlıklarının tamamlanarak uygulamaya konulması planlanmaktadır.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011-2013 dönemini kapsayacak şekilde yeniden hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Plan, sanayi sektörünün yanı sıra istihdam ve katma değer oluşturma potansiyeli artan hizmet sektörlerindeki KOBİ'lerin de ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır.

2011 yılı Eylül sonu itibarıyla ülkemizde 1.965.093 esnaf ve sanatkâr bulunmaktadır. Bu dönemde 153.124 esnaf ve sanatkâr faaliyete başlarken 109.660'ı faaliyetlerini sona erdirmiştir. Toplam işletme sayısı ve istihdam içinde önemli paya sahip olan esnaf ve sanatkârlar, ölçek ve sermaye yapılarının küçük olması, verimlilik, kalite ve teknoloji seviyelerinin düşüklüğü gibi nedenlerden ötürü iş ortamındaki değişikliklerden daha fazla etkilenmektedir.

TABLO IV: 7- Yıllar İtibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkâr Sayısı

Yıl	Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkâr Sayısı	Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkâr Sayısı
2006	249 265	105 817
2007	171 236	118 776
2008	166 815	117 808
2009	162 912	91 165
2010	176 992	93 719
2011(1)	153 124	109 660

Kaynak: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

(1) Eylül ayı sonu itibarıdır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu doğrultuda, girişim gücü yüksek, verimlilik bilinci olan, modern teknolojiyi içselleştirmiş ve tam olarak faydalanabilen, finansal piyasalara kolay erişen bir işletme yapısına ve altyapı ihtiyaçlarının karşılandığı, girdi maliyetlerinin düşürüldüğü, devlet yardımlarının etkin olduğu, bürokrasinin azaltıldığı, kurumsallaşmanın yaygınlaştığı, fikri hakların korunduğu, işletmelerin adil koşullarda rekabet ettiği bir iş ortamı yapısına ulaşılması hedeflenmektedir.

KOBİ'lerin, yeni girişimcilerin, esnaf ve sanatkârların rekabet gücünün artırılması amacıyla etkin hizmet ve destekler sağlanacak, küme yapılanmalarına yönelik destek programı oluşturulacaktır. Bu kapsamda sağlanan destekler büyümeyi ve yeni yatırımı teşvik eden, ayrıca seçicilik taşıyan bir yapıya kavuşturulacaktır.

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi amacıyla ülkemizdeki kooperatiflerin ekonomik ve sosyal katkıları analiz edilecek, ihtiyaçları belirlenecek ve etkin strateji ve destekler geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 8. Bürokrasinin azaltılması, işlemlerin hızlandırılması ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi konusundaki çalışmalar sürdürülecektir.			
Tedbir 19. YOİKK teknik komitelerince hazırlanan eylem planları hayata geçirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S),İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Yatırım ortamının iyileştirilmesi reform programı çalışmaları kapsamında kurulan YOİKK bünyesindeki teknik komitelerin eylem planlarında yer alan konular, ilgili kurumlar tarafından öngörülen takvim doğrultusunda sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 9. Yatırımların ve ihracatın artırılmasına, KOBİ'lerin, yeni girişimcilerin, esnaf ve sanatkârların rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik destek mekanizmaları çeşitlendirilecek ve mevcut desteklerin etkinliği artırılacaktır.			
Tedbir 20. KOBİ'ler proje esaslı destek programlarıyla desteklenecektir.	KOSGEB (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Makro politika belgeleri çerçevesinde belirlenen tematik alanlarda hazırlanan projelere, KOBİ'lerin, üretim, yönetim-pazarlama vb. alanlarda gelişmelerini sağlayacak projelere ve işletmelerin ortak tedarik, tasarım, laboratuvar gibi konulardaki işbirliği projelerine sağlanan destekler artırılacaktır.
Tedbir 21. Kooperatifçilik Strateji Belgesi hazırlık çalışmaları tamamlanarak uygulamaya konulacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S),Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Kooperatifçilik faaliyetlerinin geliştirilip, yaygınlaştırılmasının sağlanması amacıyla başlatılan Kooperatifçilik Strateji Belgesi hazırlık çalışmaları tamamlanacak ve uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 10. Yenilik kapasitesini, verimliliği, ihracatı artıran ve girişimciliği geliştiren rekabet gücü yüksek kümelenme oluşumları desteklenecektir.			
Tedbir 22. Rekabetçilik ve yenilik alanlarında ulusal küme destek programı uygulamaya konulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, KOSGEB, TOBB	Aralık Sonu	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2010-2011 yıllarında hazırlıkları sürdürülen küme destek programı uygulamaya konulacaktır. Başta ulusal nitelikteki gelişmiş kümeler olmak üzere ilgili kurumlar tarafından yapılan analiz ve çalışmalarda ön plana çıkan kümelere yönelik destekler sağlanacaktır. Bu kapsamda; kümelere yönelik yönetim, yenilik ve teknoloji geliştirme, üniversite-sanayi işbirliği, verimlilik ve sosyal sermaye alanlarındaki projelere eş finansman sağlanması planlanmaktadır.

Öncelik 11. KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin artırılması amacıyla; sağlanan destekler etkinleştirilecek, finansal araçlar çeşitlendirilecek ve KOBİ'lerin muhasebe ve finansal raporlama standartlarına uyum sağlamaları temin edilecektir.			
Tedbir 23. Kredi Garanti Fonu A.Ş.'nin geliştirilmesi ve uygulamanın yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	KOSGEB (S), TOBB, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	KGF A.Ş.'nin iş süreçlerinin, kurumsal yapısının ve destek performansının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Öncelik 12. Gümrük altyapısının geliştirilmesi ve gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.			
Tedbir 24. Gümrük iş ve işlemleri basitleştirilecek ve kolaylaştırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Gümrük iş ve işlemlerinin basitleştirilmesi ve kolaylaştırılması amacıyla gümrük iş süreçlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi kapsamında, tespit edilmiş alanlarda gümrük beyannamelerine eklenen belgelerin sayısının azaltılması yada belge eklenmemesi sağlanacak, bu çerçevede gerekli mevzuat değişiklikleri ve altyapı düzenlemeleri tamamlanacaktır.
Tedbir 25. Komşu ülkelerle başlatılan ortak sınır kapısı çalışmaları Gürcistan, İran, Azerbaycan (Nahçıvan) ve Suriye ile yürütülecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TOBB, TİM	Aralık Sonu	Gürcistan, İran, Azerbaycan (Nahçıvan) ve Suriye ile ortak kapı oluşturulması için gerekli protokoller imzalanacak, ihtiyaç duyulan sınır kapılarında yap-işlet devret modeli ile yenileme ve inşaa çalışmaları yürütülecek, ülkeler arasında ihtiyaç duyulan BİT bağlantıları kurulacak ve ortak kapılara ilişkin pilot uygulamalar başlatılacaktır.
Tedbir 26. İpek Yolu Ülkeleri Gümrük İdareleri Arasında İşbirliği Anlaşması çerçevesinde tarihi ipek yolu rotasındaki ülkelerle yasal ticaret kolaylaştırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, TİKA, TOBB, TİM, UND	Aralık Sonu	Söz konusu ülkelerle gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi, harmonizasyonu, hızlandırılması, fiziki altyapının iyileştirilmesi, bilgi değişimi ve işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır. 2008 yılında ülkemizde başlatılan İpek Yolu ülkeleri gümrük idareleri arasında ticaretin kolaylaştırılması çalışmalarının sürdürülmesi ve somutlaştırılması için geliştirilen Kervansaray Projesi hayata geçirilecek ve oluşturulan çalışma grupları marifetiyle ihtiyaç ve boşluk analizi yapılacak, gerekli uluslararası hukuki metinler oluşturulacak ve pilot uygulama için alanlar belirlenerek uygulamaya geçilecektir.
Tedbir 27. Rusya Federasyonu ile Basitleştirilmiş	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı,	Eylül Sonu	Önceki yıllarda Rusya Federasyonu ile seçilen hava alanlarında pilot uygulaması başlatılan BGH'de

Gümrük Hattı (BGH) uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Türkiye İhracatçılar Meclisi, TOBB, UND		yaşanan sorunlar giderilecek, uygulamada haksız rekabete yol açılmaması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından uygulama Türkiye-Rusya arasındaki ticarete yoğun olarak kullanılan kara ve deniz kapılarında yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 28. Bulgaristan ile hudut kapılarındaki araç ve yolcu geçiş işlemleri hızlandırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, TOBB, UND	Aralık Sonu	Ülkemiz ile Bulgaristan arasında yolcu geçişlerinin hızlandırılması amacıyla Erken Bildirimli Yolcu Hattı-ERBİY Projesi ile özellikle Avrupa'da çalışan vatandaşlarımızın yolcu gümrük geçişlerinin daha hızlı, kolay ve asgari bekleme süreleri ile gerçekleştirilebilmesi için ön bildirim sistemine dayanan yeni bir hat oluşturulacaktır.
Öncelik 13. Fikrî mülkiyet sisteminin etkinliğini sağlamak üzere; kısa, orta ve uzun vadeli stratejiler belirlenecek, kurumsal kapasite, hukuki altyapı ve kurumlar arası işbirliği güçlendirilecek, toplum düzeyinde yaygın ve yerleşik fikrî haklar kültürü oluşturulacaktır.			
Tedbir 29. Sınai mülkiyet haklarıyla ilgili mevzuatta değişiklik öngören yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	Sınai mülkiyet mevzuatının, uluslararası gelişmelere, AB mevzuatına uyuma ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik olarak güncellenmesi ve değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda mevzuat çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 30. 5000 sayılı Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Aralık Sonu	Enstitünün daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulması ve kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla hazırlanacak olan kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 31. Patent Değerlendirme Ajansının kurulmasına ilişkin kanun tasarısı taslağı hazırlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Aralık Sonu	Patentin ekonomik değerinin tespitinde yardımcı olmak, sanayi kesimi ile buluş sahibini bir araya getirmek, yenilikçilik sürecinde destek sunmak gibi işlevleri üstlenecek olan Patent Değerlendirme Ajansının kurulmasına ilişkin kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 32. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik yapılacak, telif hakları ile ilgili kurumsal kapasite güçlendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	5846 sayılı Kanunun; AB müktesebatıyla uyumlu olmayan maddeleri ile uygulamada sorun yaratan maddelerinin değiştirilmesine yönelik kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir. Ayrıca, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kurumsal kapasitesinin

			güçlendirilmesi, uygulamanın uluslararası standartlara yükseltilmesi ve etkin bir koordinasyonun sağlanması amacıyla hazırlanacak kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 14. İşletmelere yönelik veri altyapıları ve bilgi sistemleri geliştirilecektir.			
Tedbir 33. Girişimci Bilgi Sistemi geliştirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, TÜİK, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Proje kapsamında sanayi ve ticaret envanterini içeren bilgi sisteminin oluşturulması ve bu bilginin ilgili kuruluşlarla paylaşımının sağlanması amaçlanmaktadır.
Tedbir 34. Kooperatif bilgi ve denetim sistemi oluşturulacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık Sonu	Kooperatiflere yönelik veri altyapısı ile izleme ve denetleme sistemi geliştirilecektir. Bu kapsamda; kooperatiflerin kuruluşu, ana sözleşme değişiklik başvuruları, ticaret sicil işlemleri ve kooperatif bilgilerinin güncellenmesi gibi işlemler elektronik ortamda yapılacaktır. Diğer kamu kuruluşları ve ticaret sicil memurlukları ile entegrasyon sağlanarak bu kesime yönelik hizmetler etkinleştirilecektir.

C. EKONOMİDE KAYITDIŞILIĞIN AZALTILMASI

1. Mevcut Durum

Ülkemizde ekonomik hayatın önemli bir yapısal sorunu olan kayıtdışılığı ortaya çıkaran etmenler arasında, yaşanan makroekonomik istikrarsızlıklar, geçmişteki yüksek enflasyonist ortam, yüksek vergi ve prim oranları ile diğer idari-mali-yasal yükler gibi ekonomik sebeplerin yanı sıra yolsuzluk, çarpık kentleşme, işletmelerin çok büyük bölümünün küçük ölçekli olması, işsizliğin yüksek olması, kamu harcamalarında israf olduğu yönünde toplumda genel bir algının mevcudiyeti, bürokratik formalitelerin fazlalığı, nakit kullanımının yüksekliği, denetim sisteminin yeterince etkin olmaması, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, sıkça çıkarılan afların gerek toplumdaki adalet duygusunu gerek kamuya karşı yükümlülüklerini zamanında yerine getirme duyarlılığını aşındırması ve kayıtdışılıkla mücadelede toplumsal ve siyasi iradenin oluşmaması gibi sosyal ve yapısal faktörler yer almaktadır.

Kayıtdışı faaliyetlerdeki artış, bireyler ve işletmeler arasında haksız rekabetin doğmasına, gelir dağılımının bozulmasına, kayıtlı çalışan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun ve toplumdaki vergi bilincinin azalmasına yol açmaktadır. Bu durumun yaygınlaşması, kayıtdışılık sorununun toplum nezdinde normalleşmesine, meşruiyet algısının güçlenmesine ve böylece toplumsal değerlerin zedelenmesine neden olmaktadır.

Kayıtdışı ekonomiye yönelik çalışmalar, ülkemizde kayıtdışı ekonominin boyutunun gelişmiş ekonomilere kıyasla oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak, artan kamu finansman ihtiyacının vergi oranlarının yükseltilmesi yoluyla karşılanması, vergiye karşı direnci daha da artırmakta, kayıtdışılığı bir kısır döngü haline getirmektedir.

Ayrıca, kayıtdışı ekonomi, ilk aşamada kayıtdışı çalışan işletmelere rekabet avantajı sağlıyor gibi algılsa da, bu tür şirketlerin kurumsallaşmasını ve ölçek ekonomisinin getirilerinden yararlanmalarını engellemekte, vergilendirilemeyen kayıtdışı ekonomik faaliyetler nedeniyle girdiler üzerinde artan vergi yükü, uluslararası alanda rekabet edebilirlik açısından dezavantaj oluşturmaktadır.

Son yıllarda, ülkemizde, yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında bürokrasinin azaltılmasına, enflasyon muhasebesi uygulamasına, gümrük, sosyal güvenlik ve vergi işlemlerinde büyük ölçüde otomasyona geçilmesine, kaçakçılıkla mücadeleye, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve az gelişmiş yörelerde istihdamın artırılmasının teşvikine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle, kayıtlı çalışan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun artırılması amacıyla; gelir vergisi alanında, son on yılda kademeli olarak, tarife dilimi sayısı yediden dörde, en üst tarife diliminde yüzde 55 olan vergi oranı ise yüzde 35 seviyesine indirilmiş, ücretlerde, vergi iadesi olarak bilinen uygulama kaldırılarak asgari geçim indirimi uygulanmaya başlanmıştır. Kurumlar vergisi oranı da aynı dönemde yüzde 30-33 seviyesinden yüzde 20'ye indirilmiştir. Katma değer vergisi oranlarında da, eğitim, sağlık, tekstil ve turizm başta olmak üzere birçok sektörde son yıllarda önemli indirimler yapılmıştır. Ayrıca, hem istihdamı artırmak hem de kayıtlı istihdamı teşvik etmek amacıyla 5 puan prim indirimi, genç ve kadın istihdamının teşviki, özürli istihdamının teşviki gibi düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeler, kayıtdışılığı besleyen unsurlarla mücadeleye yönelik altyapının oluşturulması bakımından önem arz etmektedir.

25 Şubat 2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6111 sayılı Kanunla, kayıtdışı istihdamın azaltılmasına katkı sağlayacak çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

6111 sayılı Kanunla, 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanunda yapılan değişiklikle yeşil kart sahibiyken çalışmaya başlayan kişilerin ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, genel sağlık sigortası kapsamına girmesi sebebiyle yeşil kartlarının iptal edilmesi yerine askıya alınması, bu kişilerin çalışmalarının sona ermesinden sonra tekrar aktif hale getirilmesi düzenlenmiştir. Böylece, yeşil kartlarının iptal edilmemesi için kayıtdışı çalışmayı tercih eden kişilerin kayıtlı çalışmalarının özendirilmesi amaçlanmıştır.

6111 sayılı Kanunla, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamında özellikle kayıtdışılığın yoğun olduğu genç ve kadın istihdamına yönelik istihdam teşvikleri genişletilmiş; 4447 sayılı Kanun kapsamındaki istihdam teşviklerinden diğer kanunlarda düzenlenen 5 puan prim indirimi gibi istihdam teşvikleriyle birlikte yararlanabilme imkanı getirilmiştir. İlave istihdamın işverene maliyetini azaltmaya yönelik söz konusu düzenlemelerin kayıtlı istihdamı artırması beklenmektedir.

6111 sayılı Kanunla, 5510 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanlara; ticari taksi, dolmuş ve benzeri

nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerlerinde çalışanlara; kısmi süreli çalışanlara hizmet akdiyle çalışanlar statüsünde sigortalı sayılma imkanı getirilmiştir.

2011-2013 yıllarını kapsayan Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı hazırlıkları tamamlanmıştır.

Vergi denetiminde etkinliğin artırılması amacıyla, 10 Temmuz 2011 tarihinde yürürlüğe giren 646 sayılı KHK ile vergi denetim birimleri tek çatı altında birleştirilmiştir.

Vergi kayıp ve kaçığının boyutunun ölçülmesine yönelik çalışmalar ile nesnel risk faktörleri çerçevesinde, riskli mükelleflerin tespit edilmesini sağlamayı amaçlayan Merkezi Risk Analizi Modelinin test çalışmaları tamamlanmıştır.

Vergilendirmede mükellef hizmetlerinin etkinleştirilmesi kapsamında 2011 yılının ilk 7 ayında toplam 10 çeşit beyanname, bildirim ve form gözden geçirilmiştir. 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla 3.020 mükellef elektronik fatura uygulamasından yararlanmıştır.

Kamu düzeni ve toplum sağlığının korunması, haksız rekabetin önlenmesi ve vergi kayıplarının azaltılması amacıyla, 27 Ekim 2011 tarihli 2011/18 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle 2011-2013 yıllarını kapsayan Tütün ve Tütün Mamulleri Kaçakçılığı ile Mücadele Eylem Planı yürürlüğe girmiştir.

Kayıtdışı istihdamın önlenmesi kapsamında Maliye Bakanlığı vergi dairelerince düzenlenen yoklama fişlerinin birer örneklerinin aylık periyotlarla Sosyal Güvenlik Kurumuna gönderilmesi ve söz konusu fişlerde yer alan kişi ve işyerlerinin Sosyal Güvenlik Kurumuna tescilli olup olmadıklarının araştırılması uygulamasına devam edilmektedir. Bu kapsamda, 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla 13.351 kişi ve 1.774 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

Alo 170 Kayıtdışı İstihdam ve Sosyal Güvenlik Bilgi Hattı aracılığıyla elde edilen bilgilerin ve ihbarların değerlendirilmesi sonucunda, 2008 yılından 2011 yılı Ağustos ayına kadar 25.857 kişi ve 2.136 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir. Yazılı ihbar ve şikâyetlerin değerlendirilmesiyle de bu dönemde 747 kişinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

Kurumların kendi mevzuatı çerçevesinde kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi çalıştırılmasının önlenmesi konusunda ortak hareket etmesi ve kurumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla imzalanan Ortak Eylem Protokolünün uygulanmasıyla aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununa istinaden çıkarılan yönetmelik eki formların 2008 yılı Temmuz ayından itibaren SGK'ya gönderilmesine başlanmış ve 2011 yılı Ağustos itibarıyla 58.482 kişinin sigortasız, 3.640 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık İl Müdürlüklerince düzenlenen portör muayene listelerinin 2008 yılı Haziran ayından itibaren SGK'ya gönderilmesi sağlanarak, 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla 63.503 kişi ve 3.512 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde sosyal güvenlik kontrol memurlarınca yapılan tespitler sonucunda 94.306 kişi ve 20.329 işyerinin, kamu idarelerinin denetim elemanlarınca yapılan tespitler sonucunda da 9.184 kişi ve 1.103 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

28 Eylül 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5510 Sayılı Kanunun 8'inci Maddesinin Yedinci Fıkrasının Uygulanması Hakkında Tebliğ uyarınca, 2008 yılı Ekim ayından itibaren bankalardan ve 14 adet kamu kurum ve kuruluşundan, işlemi yapılan kişilerin T.C. Kimlik Numaralarıyla birlikte mesleki bilgileri de alınmaya ve sigortalılık kontrolleri yapılmaya başlanmıştır. 21 Nisan 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan ve söz konusu tebliğde yapılan değişiklikle, 5 adet kamu kurum ve kuruluşundan, çiftçi kayıt sisteminden, internet sağlayıcılarından, Türk Telekomünikasyon A.Ş. ve GSM operatörlerinden de işlemi yapılan kişilerin T.C. kimlik numaralarıyla birlikte mesleki bilgileri de alınmaya ve sigortalılık kontrolleri yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, 2008 yılından 2011 yılı Ağustos ayına kadar 698.411 kişi ve 18.292 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilerek, kişi ve işyerlerinin tescil işlemleri yapılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonominin rekabet gücünün artırılmasının yanı sıra kamu finansman kaynaklarının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, kayıtlı ekonomiye geçiş süreciyle ulaşmak istenen temel amaçlardır.

2011-2013 yıllarını kapsayacak şekilde güncellenen Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı çerçevesinde kayıtdışı ekonomiyle mücadeleye 2012 yılında da devam edilecektir. Bu kapsamda, uygulamanın etkinliğinin artırılması amacıyla kurumlar arası işbirliği güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 15. Hazırlanan Eylem Planı çerçevesinde kayıtdışıyla etkin bir şekilde mücadele edilecektir.			
Tedbir 35. 2011 -2013 yıllarını kapsayan Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı uygulanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S); Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, İlgili Diğer Kamu Kurum, Kuruluşları ve STK'lar	Aralık Sonu	2011 – 2013 yıllarını kapsayan Eylem Planı kararlılıkla uygulanacak, üçer aylık dönemler itibarıyla izleme ve değerlendirmeye ilişkin rapor yayımlanacaktır.
Öncelik 16. Kayıtdışı ekonomiyle mücadelenin denetim boyutunu güçlendirmeye ve etkinleştirmeye yönelik uygulamalar hayata geçirilecek ve gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 36. Vergilendirmede mükellef hizmetleri etkinleştirilecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S); Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Mükelleflerin vergisel işlemlerde kullandığı beyanname, bildirim ve formlar gözden geçirilecektir. Yürürlüğe giren elektronik fatura uygulamasının kullanımı genişletilecek ve bankaçılık ödeme sistemleri ile entegrasyonu sağlanacaktır. Fatura ve diğer belgelerin elektronik ortamda arşivlenmesine imkan tanıyacak teknik ve hukuki altyapı oluşturulacaktır. Mükelleflerin tutmak zorunda oldukları Yevmiye defteri ve defter-i kebirin muhasebe kayıtlarının elektronik

			ortamda oluşturulması, muhafazası ve iletilmesiyle ilgili standartlar belirlenecek, gerekli hukuki ve teknik altyapı oluşturulacaktır.
Tedbir 37. Denetime tabi tutulacak mükelleflerin seçiminde Merkezi Risk Analizi Modeli uygulanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S); Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Riskli mükelleflerin merkezden tespit edilerek incelemeye sevkinden nesnel kriterlere dayandırılmasını sağlamak amacıyla geliştirilen Merkezi Risk Analizi Modeli etkin bir şekilde uygulanacaktır.
Tedbir 38. Vergi denetim kapasitesi artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S); Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	İdarenin vergi inceleme kapasitesi geliştirilecektir. Sürekli eğitim uygulaması ile mevcut beşeri sermayenin niteliği artırılacaktır. Vergi inceleme standartları geliştirilerek incelemelerin hızlı ve etkin bir şekilde yapılması sağlanacaktır.
Tedbir 39. Kaçak işçi çalıştıran işletmelerin kamu ihalelerinden belli bir süreyle men edilmesine yönelik düzenleme yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S); Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu İhale Kurumu	Aralık Sonu	Kamu İhale Kanununda kayıtdışı istihdamla mücadele amacıyla; kayıtdışı işçi çalıştırdığı saptanan işverenin, tüzel kişi olması halinde tüzel kişiliğin yanı sıra ortakları ve onların ortak olduğu diğer şirketler de kamu ihalelerine beş yıl süreyle giremeyeceklerine dair değişiklik yapılacaktır.
Öncelik 17. Kaçakçılıkla etkili bir şekilde mücadele edilecektir.			
Tedbir 40. Akaryakıt başta olmak üzere; canlı hayvan, et, çay, şeker ve şeker mamülleri ve e-ticaret yoluyla yapılan kaçakçılıkla mücadelenin etkili bir şekilde sürdürülmesi amacıyla Eylem Planları hazırlanarak yürürlüğe konulacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S); Gelir İdaresi Başkanlığı, Adalet Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, EPDK ve Şeker Kurumu ile Diğer İlgili Kuruluşlar	Aralık Sonu	Kaçakçılığın yüksek boyutta olduğu tespit edilen söz konusu alanlarda kapsamlı Eylem Planları hazırlanarak yürürlüğe konulacaktır. Bu doğrultuda, kaçakçılıkla mücadelede araç ve yöntemler geliştirilecek, kurumlar arası işbirliği güçlendirilecektir.

D. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2010 yılı sonu itibarıyla finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü, bir önceki yıla göre yüzde 21,3 oranında artarak 1.140 milyar TL'ye yükselmiştir. Benzer şekilde aynı dönemde ABD doları bazında sektörün aktif büyüklüğü yüzde 18,1 oranında artarak 737 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2008 yılında yüzde 86,7 olan finans sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı, 2009 yılında yüzde 98,7'ye ve 2010 yılında yüzde 103,3'e yükselmiştir. Mevduat bankalarının finans sektörü içindeki payının 0,5 puan azalarak yüzde 81,8'e gerilemesiyle, bankacılık sektörünün finans sektörü içindeki payı 0,4

puan azalarak yüzde 88,3'e inmiştir. Toplam aktif büyüklüğü TL bazında yüzde 224,4 oranında artan yatırım ortaklıklarının sektör içindeki payı 2010 yılında bir önceki yıla göre 1 puan artarak yüzde 1,6'ya yükselmiştir.

TABLO IV: 8- Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (2010)

	Milyon TL	Milyon ABD doları	Sektör Payı (%)	GSYH 'ya Oran (%)	Kuruluş Sayısı
Bankalar	1 006 671	651 146	88,3	91,2	49
Mevduat Bankaları	932 371	603 086	81,8	84,5	32
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	30 962	20 027	2,7	2,8	13
Katılım Bankaları	43 339	28 033	3,8	3,9	4
Sigorta ve Emeklilik	36 786	23 795	3,2	3,3	63
Hayat Dışı	14 321	9 264	1,3	1,3	38
Hayat-Bireysel Emeklilik	20 844	13 482	1,8	1,9	24
Reasürans	1 621	1 049	0,1	0,1	1
Finansal Kiralama Şirketleri	15 794	10 216	1,4	1,4	35
Factoring Şirketleri	14 543	9 407	1,3	1,3	76
Tüketici Finansman Şirketleri	6 047	3 911	0,5	0,5	11
Varlık Yönetim Şirketleri	658	425	0,1	0,1	6
Yetkili Müesseseler (1)	585	378	0,1	0,1	755
İkrazatçılık (2)	364	236	0,0	0,0	25
Aracı Kurumlar	7 474	4 835	0,7	0,7	103
Yatırım Ortaklıkları	18 183	11 761	1,6	1,6	54
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	17 246	11 155	1,5	1,6	21
Yatırım Fonları	33 220	21 488	2,9	3,0	486
A tipi	1 542	997	0,1	0,1	132
B tipi	31 678	20 490	2,8	2,9	354
Toplam (3)	1 140 326	737 172	100,0	103,3	883

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, TSPAKB, Emeklilik Gözetim Merkezi
(1) Aktif büyüklüğü olarak 2010 yılı toplam ödenmiş sermaye değeri verilebilmektedir.
(2) Aktif büyüklüğü olarak toplam işlem hacmi verilebilmektedir.
(3) Yetkili müessese ve ikrazatçılar hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

Bankacılık

2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla 31'i mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası ve 4'ü katılım bankası olmak üzere bankacılık sektöründe toplam 48 adet banka faaliyet göstermektedir.

Türk bankacılık sektörü 2011 yılında büyümesini sürdürmekte ve sektörün sağlamlık göstergeleri yönetilebilir düzeylerde seyretmektedir. 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü geçen yılın aynı dönemine göre TL bazında yüzde 26,1 oranında artarak 1.146 milyar TL'ye; ABD doları bazında ise yüzde 22,9 oranında artarak 711,5 milyar ABD dolarına ulaşmış; sektör aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı da 6,7 puan artarak yüzde 95,4'e yükselmiştir.

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla sektördeki aktif payları fonksiyon ve sahiplik itibarıyla belirgin bir değişiklik göstermemiştir. Sektörün toplam aktifleri içerisinde mevduat bankalarının payı yüzde 92,8, katılım bankalarının payı yüzde 4,2, kalkınma ve yatırım bankalarının payı yüzde 3,0 olarak gerçekleşirken, kamu bankalarının payı yüzde 31,7, özel sermayeli bankaların payı yüzde 52,6 ve yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 15,7 olmuştur.

TABLO IV: 9- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1)

	2009	2010	Haziran	
			2010	2011
Temel Büyüklükler				
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	834,0	1 006,7	908,6	1 146,2
Krediler (Milyar TL)	392,6	525,9	454,8	620,4
Mevduat (Milyar TL)	514,6	617,0	564,5	659,4
Banka Sayısı (Adet)	49	49	49	48
Şube Sayısı (Adet)	9 581	10 066	9 728	10 351
Personel Sayısı (Bin kişi)	184,2	191,2	188,7	194,6
Performans				
Net Dönem Kârı (Milyar TL)	20,2	22,1	12,2	10,4
Vergi Sonrası Aktif Kârlılığı (Yüzde) (2)	3,3	2,5	3,6	2,5
Vergi Sonrası Özkaynak Kârlılığı (Yüzde) (2)	26,4	20,1	28,6	19,2
Kredi / Mevduat (Yüzde)	76,3	85,2	80,6	94,1
Kredi / Toplam Aktifler (Yüzde)	47,1	52,2	50,1	54,1
Riskler				
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	20,6	19,0	19,2	17,1
Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-11,6	-13,9	-10,5	-17,0
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	0,4	0,0	0,7	1,0
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Brüt) / Brüt Krediler (Yüzde)	5,3	3,7	4,4	2,9
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	0,9	0,6	0,7	0,5
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	31,5	28,6	30,6	24,4

Kaynak: BDDK

(1) Katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmış olup mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dâhildir.

(2) Son 12 aylık döneme ilişkin olarak; olağanüstü gelir ve giderler hariç vergi öncesi kâr/zarar toplamaları ile aktif ve özkaynak ortalamaları dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Bankacılık sektörü kredilerinde 2009 yılında gözlenen durgunluğun ardından 2010 yılında başlayan canlanmanın 2011 yılında da devam ettiği görülmektedir. Bu çerçevede, talepteki artışa bağlı olarak 2010 Haziran – 2011 Haziran döneminde sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 39 oranlarında artan tüketici ve ihracat kredileri ile yüzde 35 oranında büyüyen işletme kredilerine bağlı olarak sektördeki kredi hacmi yüzde 36,4 oranında artışla 620,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu dönemde, kredilerin toplam aktiflere oranı yüzde 50,1'den yüzde 54,1'e; GSYH'ya oranı yüzde 43'ten yüzde 50,1'e yükselmiştir. Kullanıcılar itibarıyla bakıldığında ise; aynı dönemde KOBİ kredileri yüzde 44 oranında artarak 146,2 milyar TL'ye yükselirken, bireysel kredi hacmi yüzde 43 oranında artarak 276,2 milyar TL'ye ve diğer ticari ve kurumsal krediler yüzde 24 oranında artarak 198 milyar TL'ye ulaşmıştır. Diğer taraftan, tahsili gecikmiş alacak stokunun toplam brüt kredilere oranı yine bu dönemde yüzde 4,4'ten yüzde 2,9'a gerilemiştir.

Ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün toplam aktiflere oranı 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu bankalarında yüzde 31,1, özel bankalarda yüzde 23,8 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 12,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün pasif yapısına bakıldığında; bankaların en önemli fon kaynağı durumundaki toplam mevduatın, 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 16,8 oranında artışla 564,5 milyar TL'den 659,4 milyar TL'ye çıktığı, buna mukabil mevduatın bankacılık sektörü pasifleri içerisindeki payının yüzde 62,1'den yüzde 57,5'e gerilediği görülmektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yurt dışından sağladıkları sendikasyon ve seküritizasyon kredileri 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla 2010 yılı Haziran ayına göre ABD doları bazında yüzde 30,2 oranında artarak 19,7 milyar ABD dolarından 25,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranında 2002 yılında başlayan ancak 2009 yılında kesintiye uğrayan artış eğilimi 2011 yılında ivme kazanmıştır. 2010 yılı Haziran ayında yüzde 80,6 olan mevduatın krediye dönüşüm oranı 2011 yılı Haziran ayında yüzde 94,1 olarak gerçekleşmiştir. Gruplar itibarıyla ise bu oran özel bankalarda yüzde 102,3, kamu bankalarında yüzde 76,9 ve yabancı bankalarda yüzde 107,8'dir.

Bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranı kredi portföyünde görülen büyümeye ve risk ağırlıklı varlıklardaki artışa bağlı olarak 2010 Haziran – 2011 Haziran döneminde 2,1 puan düşerek yüzde 19,2'den yüzde 17,1'e gerilemiştir. Bu çerçevede, 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla, sermaye yeterlilik oranları kamu bankalarında yüzde 20, özel bankalarda yüzde 16,2 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 15,9 iken fonksiyonel gruplar itibarıyla mevduat bankalarında yüzde 16, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 54,4 ve katılım bankalarında yüzde 14,2 olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla, bankacılık sektörünün bilanço içi yabancı para açık pozisyonu, 2010 yılı Haziran ayına göre 10,9 milyar ABD doları artarak 27,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu dönemde bilanço içi açık pozisyon bilanço dışı işlemlerle dengelenmiş ve 2010 yılı Haziran ayında 0,7 milyar ABD doları fazla veren yabancı para net genel pozisyonu, 2011 yılı ortası itibarıyla 1 milyar ABD doları fazla vermiştir.

2011 yılının ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine göre Türk bankacılık sektörünün net dönem kârı, yüzde 14,8 oranında azalarak 10,4 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu gerilemede net faiz gelirlerindeki azalmanın yanı sıra genel karşılık provizyonlarındaki artış ve kambiyo zararları belirleyici faktörler olmuştur.

Düzenlemeler alanında; bankacılık sektörüne yönelik temel alt düzenlemeler önceki yıllarda büyük ölçüde tamamlanmış olduğundan, 2010 Haziran – 2011 Haziran döneminde genel olarak mevcut düzenlemelerde yeni ihtiyaçlar ışığında değişikliklere gidilmiştir. Bu çerçevede yapılan düzenlemeler; bankaların kuruluş ve faaliyetleri, koruyucu hükümler, finansal raporlama, iç sistemler, özkaynaklar, bankaların tahvil ve bono ihraçlarına ilişkin usul ve esaslar ile kredi kartlarından ve tüketici kredilerinden kaynaklanan risklerin sınırlandırılması konularında yoğunlaşmıştır.

Sektörde şeffaflığın artırılmasını ve müşteri haklarının daha etkin şekilde korunmasını teminen; bankaların, bireysel müşterilerine sundukları hizmetler karşılığında talep ettikleri her türlü faiz dışı unsur ve yasal kesinti ile bazı bankacılık ürünleri için temel maliyet unsuru olan faiz oranları bilgilerini "Bankacılık Ürün ve Hizmet Ücretleri" adı altında kendi

internet sitelerinde yayımlamalarına ve bunların eş zamanlı olarak BDDK internet sitesinde de yayımlanmasına başlanmıştır.

Sermaye Piyasası

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla, 2010 yılı sonuna göre İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) işlem gören şirket sayısı 17 adet artarak 361'e yükselmiştir. Aynı dönemde, sermaye piyasalarının gelişmişlik göstergesi olarak kullanılan piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı 3,7 puan gerileyerek yüzde 39,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. İMKB'de işlem gören şirketlerin halka açık hisselerinin toplam piyasa değeri, 2008 yılı sonunda 61,6 milyar TL seviyesine kadar gerilemiş ve 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla 165,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu dönemde, İMKB şirketlerinin halka açık hisselerindeki yabancı payı piyasa değeri bazında yüzde 62,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

TABLO IV: 10- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	2008	2009	2010	2011 Haziran
Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	570	548	566	580
İMKB Şirketleri (Adet)	323	322	344	361
Borsa Dışı Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	247	226	222	219
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım, Milyon TL)	61 581	124 320	165 727	165 294
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım, Yüzde)	67,46	67,29	66,18	62,22
Piyasa Kapitalizasyonu (Milyon TL)	182 025	350 761	472 553	470 138
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH (Yüzde)	19,15	36,82	42,81	39,13
Aracı Kuruluşlar (Adet)	145	144	144	142
Aracı Kurumlar (Adet)	104	103	103	102
Bankalar (Adet)	41	41	41	40
Menkul Kıymet Yatırım Fonları (Adet)	340	316	486	543
Net Aktif Değer (Milyon TL)	23 979	29 608	33 220	33 157
Bireysel Emeklilik Fonları (Adet)	121	130	140	147
Şirket Sayısı (Adet)	12	13	13	13
Fon Katılımcı Sayısı (Adet)	1 933 266	2 203 886	2 534 840	2 772 223
Net Aktif Değer (Milyon TL)	6 373	9 097	12 012	13 378
Yabancı Yatırım Fonları (Adet)	80	77	69	64
Net Aktif Değer (Milyon TL)	54	58	55	58
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları (Adet)	34	33	31	29
Net Aktif Değer (Milyon TL)	553	712	750	730
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (Adet)	14	14	21	23
Net Aktif Değer (Milyon TL)	4 269	4 740	17 246	19 124
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları (Adet)	2	2	2	2
Net Aktif Değer (Milyon TL)	141	153	187	192
Portföy Yönetim Şirketleri (Adet)	23	23	28	29
Net Aktif Değer (Milyon TL)	30 738	39 952	46 889	40 247
Bağımsız Denetim Şirketleri (Adet)	97	95	92	93
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri (Adet)	50	63	82	96
Derecelendirme Kuruluşları (Adet)	8	9	9	9

Kaynak: SPK, Merkezi Kayıt Kuruluşu, TÜİK, İMKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

Fon maliyeti ve fon arzının zamanlamasıyla ilgili getirilen esneklikler neticesinde menkul kıymet yatırım fonu sayısında 2010 yılında görülen önemli artışlar 2011 yılında da devam etmiştir. Nitekim, 2009 yılı sonunda 316 olan menkul kıymet yatırım fonu sayısı 2010 yılı sonunda 486 ve 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla 543 seviyesine çıkmıştır. Öte yandan, 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yıl sonuna göre menkul kıymet yatırım fonları net aktif değeri kısmi olarak azalmış ve 33,2 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bireysel emeklilik fonlarında katılımcı sayısı 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yıl sonuna göre yüzde 9,4 oranında artarak 2,8 milyon katılımcıya ulaşmıştır. Bireysel emeklilik şirketlerinin yönetmiş oldukları fon büyüklüğü, 2011 yılı Haziran ayında 13,4 milyar TL seviyesine yükselmiştir.

Sermaye piyasasında faaliyet gösteren diğer kurumlara bakıldığında, özellikle gayrimenkul değerlendirme şirket sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Nitekim, 2010 yılı sonunda 82 olan gayrimenkul değerlendirme şirket sayısı 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla 96'ya yükselmiştir. Bu dönemde, portföy yönetim şirketlerinin net aktif değeri gerileyerek 40,2 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

TABLO IV: 11- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2009	2010	Eylül	
			2010	2011
Tahvil ve Bono Piyasası				
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	416 802	445 837	336 302	395 751
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	2 982 531	3 012 293	2 360 440	2 081 731
Hisse Senetleri Piyasası				
İşlem Hacmi	482 534	635 664	452 788	568 482
Birincil Halka Arz Hasılatı Toplamı	10	3 110	1 362	1 230
Takasbank Borsa Para Piyasası				
İşlem Hacmi	38 468	48 272	35 979	115 352
Ödünç Pay Senedi Piyasası				
İşlem Hacmi	2 053	2 927	2 068	2 308
İstanbul Altın Borsası Altın Piyasası				
TL İşlem Hacmi	257	263	197	1 630
Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	6 814	4 623	3 348	7 442
TL ve Dolar İşlem Hacmi (Ton)	227	121	88	162
Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası				
İşlem Hacmi	334 173	431 682	313 495	335 242
İşlem Hacmi (Bin Adet)	79 431	63 952	48 105	54 008
Dönem Sonu Açık Pozisyon (Adet)	188 976	181 738	359 476	412 724

Kaynak: İMKB, İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank

2011 yılının ilk dokuz ayında 2010 yılının aynı dönemine göre, ağırlıklı olarak Devlet İç Borçlanma Senetlerinin işlem gördüğü ikincil piyasalardan, Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım-Satım Pazarı işlem hacmi yüzde 17,7 oranında artarken, Repo-Ters Repo Pazarı işlem hacmi yüzde 11,8 oranında azalmış ve sırasıyla 396 milyar TL ve 2.082 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde hisse senetleri piyasası işlem hacmi yüzde 25,6 oranında artış göstererek 568,5 milyar TL'ye yükselmiştir.

Sermaye piyasasının derinliğini artıran birincil halka arzlardaki gelişmelere bakıldığında, 2011 yılının ilk dokuz ayında 1.230 milyon TL tutarında arz gerçekleştiği görülmektedir.

İstanbul Altın Borsasında ABD dolarıyla yapılan işlemlerde altının bir onsunun ortalama satış fiyatı 2010 yılı itibarıyla 1.234 ABD dolarından 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 1.754 ABD dolarına yükselmiştir. Altın fiyatlarında görülen bu yüksek değerlere karşın İstanbul Altın Borsası işlem hacmi hem miktar hem de değer açısından önemli artışlar göstermiştir. Nitekim, 2010 yılının ilk dokuz ayında altın işlem hacmi 88 ton seviyesinden 2011 yılının aynı döneminde 162 ton seviyesine yükselmiştir.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası işlem hacmi 2011 yılının ilk dokuz ayında 2010 yılının aynı dönemine göre yüzde 6,9 oranında artarak 335,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu işlem hacminin yüzde 92,8'i, ağırlıklı olarak İMKB 30 endeksine dayalı sözleşmelerin işlem gördüğü endeks sözleşmelerinde gerçekleşmiştir. 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla enerji fiyatlarına dayalı vadeli işlem sözleşmeleri işlem görmeye başlamıştır.

2011 yılı içinde Sermaye Piyasası Kanununda yapılan değişikliklerle SPK, sermaye piyasalarında kurumsal yönetim ilkeleri ile kaldıraçlı alım satım işlem kurallarının belirlenmesi konusunda yetkilendirilmiştir. Bu çerçevede, SPK tarafından çıkarılan kurumsal yönetim ilkelerine ilişkin tebliğle İMKB 30 endeksi kapsamında işlem gören banka dışı halka açık şirketlere bazı alanlarda uyum zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, tüm halka açık şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında ilkelere uyum durumlarını açıklamaları gerekmektedir. Döviz, mal ve kıymetli maden gibi ticari varlıkların kaldıraçlı alım satım işlemlerine ilişkin SPK tarafından çıkarılan tebliğde karşı taraf riskini en aza indirecek teminat düzenlemeleri yer almış ve aracılık yetkisine sahip olabilecek kuruluşlar belirlenmiştir.

Sigortacılık

2008 yılının ikinci yarısında başlayan global ekonomik krizin sigortacılık sektörü üzerine olan olumsuz etkisi, Türkiye'de diğer ülkelere göre daha sınırlı bir düzeyde gerçekleşmiştir. Krizle birlikte, sigortacılık sektöründe gözlemlenen yoğun fiyat rekabetinin de etkisiyle sektör, 2008 ve 2009 yıllarında prim üretimi açısından reel olarak küçülmüş, ancak 2010 yılında gerçekleştirilen 14,1 milyar TL prim üretimiyle yüzde 6,8 oranında büyüyerek son iki yılın kayıplarını telafi etmiş ve yeniden büyüme eğilimine girmiştir.

2010 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörlerinde toplam 58 şirket aktif olarak faaliyet göstermektedir. Aktif olan şirketlerden 34'ü hayat dışı, 10'u hayat, 13'ü hayat ve emeklilik ve 1'i de reasürans alanında faaliyet göstermektedir. Bunlara ek olarak sektörde, ruhsat sahibi olmakla birlikte faaliyette bulunmayan veya faaliyeti kamu otoritesi tarafından durdurulmuş 4 hayat dışı ve 1 hayat sigorta şirketi bulunmaktadır.

Sigortacılık sektöründe 2010 yılında, hayat dışı branşlarda 11,9 milyar TL, hayat grubunda 2,2 milyar TL olmak üzere toplam 14,1 milyar TL brüt prim üretimi kaydedilmiştir. Direkt prim üretimi de 2009 yılına göre nominal olarak yüzde 13,4 artarak 13,8 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Reel bazda direkt prim üretimindeyse 2008 ve 2009 yıllarındaki daralmaların ardından yüzde 6,5 oranında artış kaydedilmiştir.

Sigortacılık sektörünün gelişme potansiyelinin yüksek olması nedeniyle, sektöre yabancı sermayenin ilgisi devam etmektedir. 2010 yılı sonu itibarıyla, sektörde yer alan şirketlerin 37 adedinde yabancı ortakların payı yüzde 50'nin üzerindedir. 2010 yılı sonuna göre, sektörde toplam ödenmiş sermaye içinde yabancı sermayenin payı yaklaşık yüzde 59 düzeyinde gerçekleşmiştir.

TABLO IV: 12- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2008	2009	2010
Aktif Toplamı (Milyar TL)	27,9	33,4	36,8
Hayat Dışı Şirketler	13,0	14,9	14,3
Hayat/Emeklilik	13,5	16,9	20,8
Reasürans Şirketleri	1,4	1,6	1,6
Sermayede Yabancı Payı (Yüzde)	51,4	55,0	58,8
Hayat Dışı Şirketler	51,2	55,0	58,2
Hayat/Emeklilik Şirketleri	51,9	54,8	60,7
Direkt Prim Toplamı (Milyar TL)	11,6	12,2	13,8
Hayat Dışı Şirketler	10,0	10,4	11,7
Hayat/Emeklilik	1,6	1,8	2,1
Performans (Milyon TL)			
Net Dönem Kârı	972	543	179
Hayat Dışı Şirketler	594	181	-186
Hayat/Emeklilik Şirketleri	246	273	301
Reasürans Şirketleri	132	89	64
Net Kâr (Zarar) / Toplam Aktif (Yüzde)	3,5	1,6	0,5
Net Kâr (Zarar) / Öz Sermaye (Yüzde)	12,6	5,6	2,2
Teknik Göstergeler (Yüzde)			
Konservasyon Oranı (1)			
Hayat Dışı Şirketler	74,6	75,5	79,9
Hayat/Emeklilik Şirketleri	92,0	89,4	73,3
Teknik Karlılık			
Hayat Dışı Şirketler	4,4	1,2	0,0
Hayat/Emeklilik Şirketleri	3,4	3,9	5,3
Prim Artış Hızı			
Hayat Dışı Şirketler	6,3	3,9	13,0
Hayat/Emeklilik Şirketleri	16,8	14,0	16,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(1) Bölüşmeli Treteler esas alınarak hesaplanmıştır.

Türkiye’de sigorta, bireysel emeklilik ve reasürans şirketlerinin konsolide bilançolarına göre sigortacılık sektörünün aktif toplamı, bir önceki yıla göre 2010 yılında yüzde 10,2 oranında artış göstererek 36,8 milyar TL’ye ulaşmıştır. Aktifler içinde cari varlıkların payı yüzde 77 iken uzun dönem varlıkların payı yüzde 23 oranındadır.

Sigortacılık sektörünün 2010 yılında net dönem kârı, hayat dışı sigorta şirketlerindeki 186 milyon TL tutarındaki zararın etkisiyle 179 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Böylece, sektörün net dönem kârının toplam aktiflere oranı 2010 yılında yüzde 0,5 olmuştur. Aynı dönemde sektörün öz sermaye kârlılığı 2009 yılındaki yüzde 5,6 seviyesinden yüzde 2,2 oranına gerilemiştir. Sektörde hayat dışı ve hayat şirketlerinin konservasyon oranları sırasıyla yüzde 79,9 ve 73,3 oranında gerçekleşmiştir.

Ülkemizde, çoğunlukla finansal varlıklara yatırım yapan sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketlerinin 2010 yılında finansal varlıkları 9,4 milyar TL olarak kaydedilmiştir. Devlet tahvili ve hazine bonosunun finansal varlıklar içindeki payı yüzde 83,3 oranında gerçekleşmiştir.

TABLO IV: 13- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı

	2006	2007	2008	2009	2010
Devlet Tahvili/Hazine Bonosu	4 350	5 244	7 576	8 319	7 819
Hisse Senedi	1 381	1 576	143	269	339
Yatırım Fonu	71	90	134	179	236
Diğer	888	968	899	899	989
Toplam	6 690	7 878	8 752	9 665	9 384

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Doğal Afet Sigortaları Kurumunun (DASK) açıkladığı verilere göre, zorunlu deprem sigortası, 2010 yılı sonu itibarıyla toplam 15,1 milyon konutun ancak yüzde 22'sine uygulanmış bulunmaktadır. Birinci derece deprem bölgesi olan Marmara Bölgesinde sigortalılık oranı yüzde 33,4'e ulaşmıştır. Kuruluşundan itibaren DASK, toplam 302 depremde 20,9 milyon TL civarında hasar ödemesi yapmıştır.

Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi (TARSİM) tarafından işlemleri yürütülen tarım sigortasında 2010 yılında 366.410 adet poliçeyle 185,4 milyon TL prim üretilmiş, 121,4 milyon TL tazminat ödemesi yapılmıştır. Bu uygulamayla 101.105 çiftçi, 6,6 milyon hektar tarım alanı ve 188.441 adet hayvan, devlet destekli tarım sigortası kapsamına alınmış bulunmaktadır.

BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre finansal kiralama şirketlerinin sayısı 13, faktoring şirketlerinin sayısı 7 adet azalırken; tüketici finansman şirketlerinin sayısı 1 adet artmıştır. Şirket sayısındaki azalma büyük oranda Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesinde gayri faal durumda olan 9 finansal kiralama ve 3 faktoring şirketinin faaliyet izinlerinin kaldırılmasından kaynaklanmıştır.

TABLO IV: 14- BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri

	2009	2010	Haziran	
			2010	2011
Finansal Kiralama Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	47	35	46	33
Şube Sayısı (Adet)	18	16	16	17
Personel Sayısı (Kişi)	1 280	1 286	1 287	1 281
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	14 701	15 794	14 247	17 056
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	576	462	268	300
Faktoring Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	78	76	81	74
Şube Sayısı (Adet)	26	28	27	33
Personel Sayısı (Kişi)	2 959	3 557	3 229	3 763
Aktif Büyüklük (Milyon TL)	10 490	14 543	12 338	15 136
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	329	402	194	224
Tüketici Finansman Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	10	11	10	11
Şube Sayısı (Adet)	1	1	1	2
Personel Sayısı (Kişi)	512	551	514	561
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	4 531	6 047	4 698	7 231
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	13	54	29	54

Kaynak: BDDK

Finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerinin aktif büyüklüğü 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 19,7, yüzde 22,7 ve yüzde 53,9 oranında artmış ve 17,1 milyar TL, 15,1 milyar TL ve 7,2 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde, net dönem kârı, finansal kiralama şirketlerinde yüzde 11,9, faktoring şirketlerinde yüzde 15,5 ve tüketici finansman şirketlerinde yüzde 86,2 oranında artış göstermiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kaynakları yatırıma yönlendirecek araç çeşitliliğine ve mali derinliğe sahip, uluslararası standartlarda düzenleme ve denetimi yapılan ve uluslararası seviyede rekabet edebilen bir finansal sistem amaçlanmaktadır.

Finansal piyasalarda güven ve istikrarın artırılması amacıyla; finansal piyasalar daha etkin izlenecek, sistemik risk yönetiminin etkinliği artırılacak ve yurt içi ve yurt dışı ilgili mercilerle işbirliği geliştirilecektir.

İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı doğrultusunda İstanbul'un uluslararası finans merkezi haline getirilmesi çalışmalarına hız kazandırılacaktır. Bu kapsamda finans sektöründe hukuksal altyapı geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 18. Yurtiçi tasarrufların artırılmasında finansal piyasa ve araçlar etkin olarak kullanılacaktır.			
Tedbir 41. Bireysel emeklilik sistemi yaygınlaştırılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı(S); SPK, Emeklilik Gözetim Merkezi, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRŞB)	Haziran Sonu	Bireysel emeklilik sistemini yaygınlaştırmak ve uygulamada karşılaşılan sorunları çözümlenmek amacıyla vergisel hususlar da dahil olmak üzere mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 42. Sigortacılık Bilinçlendirme ve Tanıtım Stratejisi uygulanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S); Milli Eğitim Bakanlığı, TOBB Sigorta Ekspertleri İcra Komitesi, TOBB Sigorta Acenteleri İcra Komitesi, TSRŞB, Sigortacılık Eğitim Merkezi (SAGEM) ve İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Sigorta bilincinin geliştirilmesi amacıyla; yazılı ve görsel araçlarla sigorta tanıtımı ve bilinçlendirme programları düzenlenecektir.
Öncelik 19. Yeni piyasa ve ürünler geliştirilecek, mali sistemin kurumsal ve fonksiyonel bazda derinleşmesi sağlanacaktır.			
Tedbir 43. Sermaye piyasalarının geliştirilmesine yönelik olarak mevzuat hazırlıkları	SPK (S); Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, BDDK, TBB,	Aralık Sonu	AB düzenlemeleri ve küresel piyasalardaki gelişmeler çerçevesinde, sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması

tamamlanacaktır.	TKBB		amacıyla hazırlanmakta olan Kanun değişikliği taslağı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 44. Faizsiz finansman araçlarının geliştirilmesine ve tanıtımına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	SPK (S); Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, BDDK, TBB, TKBB	Aralık Sonu	2011 yılında düzenlemesi yapılan kira sertifikalarının tanıtımına ve diğer ülke uygulamaları da incelenerek geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Öncelik 20. Finansal piyasalarda güven ve istikrarı güçlendirmeye yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.			
Tedbir 45. Finansal piyasalarda müşteri haklarının gözetilmesine yönelik uygulamalar güçlendirilecektir.	BDDK (S); İlgili Kuruluş ve Meslek Birlikleri	Aralık Sonu	Tüketicilerin bilgilendirilmesine yönelik olarak hazırlık çalışmaları büyük ölçüde tamamlanan Tüketici Köşesi kullanıma açılacak, tüketicilerin bilgilendirilmesi programlarına ağırlık verilecek, meslek ilkelerine uyumun, kuruluş birliklerince düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 46. Sermaye piyasalarında bilgi güvenliğinin sağlanması amacıyla mevzuat altyapısı oluşturulacaktır.	SPK (S); BDDK, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, İMKB, İAB, VOB, Takasbank, MKK, TSPAKB, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Eylül Sonu	Haziran 2011'de sona eren AB projesi kapsamında sermaye piyasalarında bilgi sistemleri yönetimi ve denetimi konusunda yapılan çalışmalar dikkate alınarak, sermaye piyasalarında bilgi güvenliğinin sağlanması amacıyla, sermaye piyasası paydaşlarınınca uyulacak standart ve kuralların belirleneceği bir tebliğ yayımlanacaktır.
Öncelik 21. Finansal sektörün düzenleme ve denetimi uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilecektir.			
Tedbir 47. BDDK yetki alanında yer alan kuruluş, piyasa ve araçlara yönelik düzenleyici çerçevenin esnekliği ve etkinliği artırılacak, kapsamı genişletilecektir.	BDDK (S); Hazine Müsteşarlığı, SPK, İlgili Kuruluş/Meslek Birlik ve Dernekleri	Aralık Sonu	İyi düzenleme ilkesi çerçevesinde düzenlemeler günün koşullarına göre gözden geçirilecek, BDDK'nın yetkisi kapsamında bulunan tüm kuruluş, piyasa ve araçların ihtiyatlı yaklaşım ile düzenleme ve denetime konu edilmesi sağlanacak, yeni yaklaşım ve araçlar ışığında denetimin etkinliği ve etkinliği artırılacaktır.
Öncelik 22. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi uygulamaya konulacaktır.			
Tedbir 48. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Strateji ve Eylem Planının	Kalkınma Bakanlığı (S); İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili Birlikler, Sektör	Aralık Sonu	İstanbul'un uluslararası finans merkezine dönüştürülmesine ilişkin kanuni düzenlemeleri de içeren bir paket

uygulanması hızlandırılacaktır.	Kuruluşları, STK'lar		hazırlanacaktır. Bu pakette yer alan yasal düzenlemeleri içeren Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
---------------------------------	----------------------	--	--

E. ENERJİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ

ENERJİ

1. Mevcut Durum

Fosil yakıtlar bakımından linyit hariç zengin rezervlere sahip olmayan Türkiye'de, 2008 yılından bu tarafa birincil enerji tüketiminde en büyük pay doğal gaz kaynağına aittir. Doğal gaz tüketimi 2009 yılında 2008'e göre düşmüş, ancak 2010 yılında tekrar yükselerek ekonomik daralma öncesindeki seviyeleri aşmıştır. 2010 yılında 37,5 milyar metreküp olan Türkiye doğal gaz tüketiminin 2011 yılında 41,6 milyar metreküp olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Tüketimin yüzde 56'sının elektrik üretiminde, yüzde 21'inin konutlarda, yüzde 20'sinin ise sanayi sektöründe gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Yerli üretimi düşük seviyelerde seyreden ve büyük oranda ithal edilen doğal gaz kaynağına bu ölçüde bağımlı olunması, önemli bir arz güvenliği riski oluşturmaktadır. Ülkede tüketilen petrolün de büyük ölçüde ithal bir kaynak olması, Türkiye'yi birincil enerji kaynakları açısından bağımlı bir ülke haline getirmektedir. Arz güvenliği sorununun aşılması için öncelikle yerli kaynakların daha fazla değerlendirilmesi, daha sonra hem ithal enerji kaynaklarının hem de ithal edilen kaynağın getirildiği ülkelerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Arz güvenliği sorununu hafifletmek üzere Türkiye'de bir yandan petrol ve doğal gaz aramaları sürdürülürken, diğer yandan yerli kaynakların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda özellikle yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi bir politika olarak benimsenmiştir. 08 Ocak 2011 tarih ve 27809 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yenilenebilir enerji için yeni teşvikler getirilmiştir. Bu düzenleme ile yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik için kaynak temelinde belirlenen fiyatlar üzerinden alım garantisi sağlanmıştır. Ayrıca yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesislerinde yurt içinde imal edilen ekipman kullanılması durumunda, bu tesislere işletmedeki ilk 5 yıl boyunca kaynak ve kullanılan ekipmanın türüne göre ilave fiyat teşvikleri verilmesi hükme bağlanmıştır.

Diğer yandan, EPDK'nın 27.09.2011 tarihli ve 28067 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan iki tebliği ile biyoyakıtların benzin ve motorin ile zorunlu olarak harmanlanması uygulaması başlatılmıştır. Buna göre; piyasaya akaryakıt olarak arz edilen benzin türlerine 01.01.2013 tarihinden itibaren yüzde 2, 01.01.2014 tarihinden itibaren de en az yüzde 3 oranında yerli tarım ürünlerinden üretilmiş biyoetanol ilave edilmesi zorunlu kılınmıştır. Benzer şekilde, piyasaya akaryakıt olarak arz edilen motorin türlerinin, yerli tarım ürünlerinden üretilmiş biyodizel içeriğinin 01.01.2014 tarihi itibarıyla en az yüzde 1, 01.01.2015 tarihi itibarıyla en az yüzde 2, 01.01.2016 tarihi itibarıyla en az yüzde 3 olması zorunluluğu getirilmiştir. Kararın, petrol bağımlılığının bir nebze de olsa azaltılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Doğal gaz iletim altyapısının temel tüketim alanlarını kapsayacak düzeyde genişletilmesi ve doğal gaz kullanımının özellikle konut sektöründe giderek yaygınlaşması

bu kaynak açısından arz güvenliği konusunu çok daha önemli hale getirmiştir. Hem arz güvenliği endişeleri hem de mevsimsel talep dalgalanmaları depolama kapasitesinin artırılmasını zorunlu kılmış olup bu yöndeki çalışmalar 2011 yılında da sürdürülmüştür. Bu kapsamda mevcut Kuzey Marmara ve Değirmenköy sahalarındaki depolama tesislerinin kapasite artırma projelerine devam edilmiş, ayrıca Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Tesisi projesinin ihalesi sonuçlandırılmıştır.

2010 yılından itibaren ekonomideki büyümeye paralel biçimde artan elektrik talebi 2011 yılında da artışını sürdürmüştür. 2011 yılında elektrik talebinin 2010 yılına göre yüzde 9,2 oranında büyümesi ve 229,8 milyar kWh'e ulaşması beklenmektedir. Bütün sektörlerin söz konusu talep artışına katkıda bulunduğu değerlendirilmektedir.

2009 ve 2010 yıllarında Türkiye'de hidrolojik şartların iyileşmesi ve barajların doluluk oranlarının yükselmesi, hidrolik kaynakların elektrik üretimindeki payını gözle görülür biçimde artırmıştır. Yeni devreye alınan hidroelektrik santrallerin ilave katkısı da bu artışta rol oynamıştır. Hidroelektrik santral kaynaklı elektrik üretiminde önceki iki yılda görülen artış eğilimi 2011 yılında da sürmüştür. 2009 yılında 36,0 milyar kWh ve 2010 yılında 51,8 milyar kWh olan hidroelektrik üretiminin 2011 yılında 52,9 milyar kWh'e yükselmesi beklenmektedir. Tamamen yerli bir kaynak olan hidroelektrik üretiminin bu yüksek artış, bir yandan arz güvenliğinin sağlanmasına önemli bir katkı yapmakta, diğer yandan da üretim maliyeti nispeten yüksek olan akaryakıt dayalı santrallerin elektrik üretimindeki payını azaltmaktadır. 2011 yılında taşkömürü, linyit ve doğal gaz dayalı santrallerden elde edilen elektrik miktarının da artacağı öngörülmektedir. Ancak bu kaynakların toplam elektrik üretimi içindeki payında önemli değişimler beklenmemektedir.

Yenilenebilir enerjinin desteklenmesi politikalarının bir sonucu olarak, yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminde de önemli artışlar kaydedilmiştir. 2011 itibarıyla jeotermal kaynaklardan elektrik üretimi yapan 6 santralin toplam kurulu gücü 94 MW'a ulaşmıştır. Rüzgâr enerjisi kurulu gücünün ise, 2011 yılında yaklaşık 300 MW'lık bir kapasite artışıyla 1.626 MW'a erişeceği öngörülmektedir.

Aynı bölge ve/veya aynı trafo merkezi için birden fazla başvurunun olduğu çeşitli rüzgâr projelerinin sisteme bağlanmasını temin etmek üzere 2010 yılında çıkarılan Rüzgâr Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi Kurmak Üzere Yapılan Lisans Başvurularına İlişkin Yarışma Yönetmeliği çerçevesinde, TEİAŞ Genel Müdürlüğü 2011 yılında önemli çalışmalar yürütmüştür. Bu kapsamda 2011 yılında toplam 13 ihale yapılarak başvurular sonuçlandırılmıştır. Yapılan ihaleler sonucunda 147 şirkete toplam 5.500 MW'lık kapasite tahsis edilmiştir. Yarışması yapılan çoklu projelerin bir kısmının lisanslandırılması EPDK tarafından tamamlanmış olup diğerlerinin lisanslandırma işlemleri devam etmektedir.

18.05.2009 tarihli ve 2009/11 sayılı Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararı olarak yayımlanan "Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Stratejisi Belgesi", Türkiye'nin uzun dönemli elektrik kaynak kullanım hedeflerini ortaya koymakta ve atılması planlanan adımları saptayarak sektöre yol göstermektedir. Bu belgeye göre, nükleer enerjinin 2020 yılına kadar elektrik üretimi içindeki payının yüzde 5 oranına ulaşması öngörülmüştür. Bu hedefe ulaşmak ve nükleer enerjinin elektrik amaçlı kullanımına imkân sağlamak üzere 2011 yılında çalışmalara devam edilmiştir. Mersin-Akkuyu'da yapılması planlanan 4.800 MW gücündeki nükleer güç santrali (NGS) için proje şirketi çalışmalarına başlamış, çeşitli izin ve lisans işlemleri için yasal ve idari başvurularda bulunmuştur. Proje şirketi, ilgili

anlaşma uyarınca, NGS inşası için gerekli olan her türlü izni, lisansı, onayı vb. aldıktan sonra ilk üniteyi 7 yıl içinde işletmeye almak durumundadır. Bu itibarla NGS'nin 2020 yılından itibaren devreye gireceği öngörülmektedir.

Mersin-Akkuyu'dan sonra ikinci NGS'nin Sinop'ta kurulması planlanmaktadır. İkinci NGS'nin de Hükümetlerarası İkili İşbirliği Anlaşması yöntemiyle yapılması öngörülmektedir. Bu çerçevede bugüne kadar Güney Kore ile yapılan görüşmeler olumsuz sonuçlanmıştır. Japonya ile yapılan görüşmelerde ise Fukuşima'da yaşanan nükleer kaza sonrasında kesinti yaşanmış ve henüz bir sonuca ulaşılmamıştır. Sinop'ta NGS kurulması öngörülen sahaya ilişkin çalışmalar EÜAŞ Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu amaçla EÜAŞ'a "Nükleer Saha Etüdüleri" projesi için ödenek tahsis edilmektedir.

Enerji üretiminden iletimine, dağıtımından kullanımına kadar olan bütün süreçlerde verimliliğin artırılması, israfın önlenmesi ve enerji yoğunluğunun hem sektörel hem de makro düzeyde azaltılması da Türkiye enerji sektörünün en önemli gündem maddelerinden birisidir. EİE Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalara göre sanayi, binalar ve ulaştırma sektörlerinde yapılacak verimlilik uygulamalarıyla hem genel enerji hem de elektrik tüketimlerinin yüzde 20-25 oranında düşürülmesi mümkün görülmektedir. Enerji verimliliği faaliyetlerinde bütün taraflar için bir yol haritası niteliğinde hazırlanan Enerji Verimliliği Strateji Belgesinin Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanarak yayımlanması planlanmaktadır.

25.10.2008 tarihli ve 27035 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik ile sanayide yapılacak enerji verimliliği çalışmalarını desteklemek üzere "verimlilik artırıcı proje" (VAP) ve "gönüllü anlaşma" modelleri yürürlüğe konulmuştur. VAP desteklerinde, hazırladıkları dokümanlarla Enerji Verimliliği Koordinasyon Kurulu (EVKK) onayı alan sanayi tesisleri, yaptıkları yatırımlar belli bir maliyeti aşmadığı sürece bu yatırımların yaklaşık yüzde 20'sini devletten geri alabilmektedirler. Bu kapsamda Türkiye genelinde 2009 yılında 17 projeye, 2010 yılında ise 15 projeye toplam 2 milyon TL'yi aşan destek sağlanmıştır. Gönüllü anlaşma desteklerinde ise, 3 yıl içerisinde enerji yoğunluğunu ortalama en az yüzde 10 oranında azaltmayı taahhüt ederek EİE ile gönüllü anlaşma yapan ve taahhüdünü yerine getiren şirketlere, anlaşmanın yapıldığı yıla ait enerji giderinin yüzde 20'si tutarında ödeme yapılmaktadır. EİE ile sanayi kuruluşları arasında 2009 yılında 11 ve 2010 yılında 11 olmak üzere toplam 22 gönüllü anlaşma imzalanmıştır. Sağlanan desteklerin tavan tutarlarının artırılması amacıyla yukarıda bahsi geçen yönetmeliğin değiştirilmesi için 2011 yılında çalışmalara başlanılmış, bu çalışmalar henüz sonuçlanmadığı için proje başvuruları geçici olarak dondurulmuştur.

Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri Birliği (ENTSO-E)'ne üyelik için piyasa kurallarına uyum sağlama çalışmaları uzunca bir süredir sürdürülen ülkemizde, 2010 yılında teknik ve idari düzenlemeler tamamlanarak ENTSO-E ile senkron-paralel çalışmaya başlanmış, 2011 yılında ise deneme işletme sürecinin ikinci ve üçüncü fazları bitirilmiştir. 02.06.2011 tarihinden itibaren Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye arasında, Avrupa Birliği kuralları ve ENTSO-E uygulamaları doğrultusunda elektrik alışverişi için sınırlı miktarda kapasite tahsisine izin verilmiştir. Bu izinle birlikte Avrupa'dan Türkiye yönüne 400 MW, Türkiye'den Avrupa yönüne ise 3.000 MW kapasitede elektrik enerjisi ticareti mümkün hale gelmiştir.

Türkiye elektrik sisteminin ENTSO-E sistemine entegrasyonu ile birlikte batı komşularımız dışındaki ülkeler ile senkron-paralel çalışma ancak bu ülkelerin de belirli standartları ve işlemleri yerine getirmesi ve ENTSO-E'nin onayı çerçevesinde mümkün olacaktır. Şu an için İran, Irak, Suriye, Gürcistan ve Azerbaycan (Nahçıvan) gibi komşularımızda senkron-paralel çalışma şartları mevcut değildir ve bu ülkelerle ünite yönlendirme ya da izole bölge besleme yöntemleriyle elektrik ticareti yapılmaktadır. Söz konusu ülkelerle Türkiye arasındaki elektrik ticareti kapasitesinin büyütülmesi için çeşitli yatırımlara devam edilmektedir.

Türkiye'nin enerji sektöründe 2000'li yılların başından itibaren başlatılan serbestleştirme girişimlerinde önemli bir aşamaya gelinmiş, piyasanın serbestleştirilmesi için özelleştirme çalışmaları yürütülmüştür. 2010 yılında, Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) tarafından işletilen ve toplam kurulu gücü 142 MW olan 52 adet küçük hidroelektrik santralin özelleştirme ihalelerine çıkmıştır. Bu santraller işletme hakkı devri yöntemiyle özelleştirilmek üzere 19 gruba ayrılmış, ihale sonrasında 18'inin satışı 26.08.2010 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. 2011 yılında bahse konu 18 gruptan 8'inin devir sözleşmesi imzalanmıştır. Diğer grupların devir sözleşmelerinin imzalanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Elektrik dağıtım sektöründeki özelleştirmelerde 2011 yılında beklenildiği ölçüde bir gelişme sağlanamamıştır. 2010 yılında ihalesi yapılan 3 elektrik dağıtım şirketinden ikisi (Çamlıbel ve Uludağ EDAŞ) 2010, biri (Fırat EDAŞ) ise 2011 yılında devredilmiştir. Buna karşılık 2010 yılında ihalesi tamamlanan 8 EDAŞ'ın (Vangölü, Boğaziçi, Trakya, Gediz, Dicle, İstanbul Anadolu Yakası, Akdeniz ve Toroslar) ve daha önce ihalesi Danıştay 13. Dairesi'nin 20.03.2009 tarihli kararıyla durdurulan Aras EDAŞ'ın devir işlemleri henüz tamamlanamamıştır. 1998 yılında özelleştirilen, ancak işlemi 2000 yılında mahkemeye taşınan Göksu EDAŞ ise 2011 başında özel sektöre devredilmiştir. Böylece daha önce yapılan devirlerle birlikte TEDAŞ'ın elindeki 20 dağıtım şirketinden 11'inin özelleştirmesi tamamlanmıştır. Kalan 9 EDAŞ'ın devri ile ilgili çalışmalar halen sürdürülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Enerji politikasının temel amacı; iktisadi kalkınmanın ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu enerjinin rekabetçi bir serbest piyasa ortamında sürekli, kaliteli, güvenli ve mümkün olan en düşük maliyetle teminidir.

2012 yılında nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapının güçlendirilmesine devam edilecektir. Elektrik arz kaynaklarının sağlıklı bir şekilde çeşitlendirilmesine katkı sunacak olan nükleer santral yapım çalışmaları sürdürülecektir.

Enerji arz güvenliğinin sağlanması ve sürdürülmesi için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine önem verilecektir. Bu kapsamda, yerli kömür kaynaklarımızın değerlendirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretiminde daha fazla pay sahibi olması için yürütülen çalışmalara devam edilecektir. Enerji üretim, iletim ve tüketiminde verimliliğinin artırılması, talep tarafı yönetiminin gerçekleştirilmesi ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanununun öngördüğü mekanizmaların etkin bir şekilde uygulanması öncelikli bir hedef olarak benimsenecektir.

Toplam enerji arzında önemli bir yer tutan doğal gazın arz güvenliğinin ulusal düzeyde artırılması sağlanacak, mevsimsel talep dalgalanmalarına karşı tedbirler

alınacaktır. Kuzey Marmara ve Değirmenköy sahalarındaki tesislerin kapasite artırımı çalışmalarına ve Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Tesisi projesinin yapımına devam edilecektir.

TABLO IV: 15- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

(Güç: MW, Üretim: GWh)

Yakıt Cinsleri	2010			2011 (1)			2012 (2)		
	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim
Taşkömürü	3 751	28 133	19 104	3 751	28 132	25 409	3 751	28 133	26 000
Linyit	8 140	52 094	35 942	8 140	52 094	38 746	8 140	52 096	40 000
Fuel-Oil	1 483	8 896	2 144	1 182	7 092	3 384	1 182	7 092	4 000
Motorin,LPG,Nafta	43	307	36	45	322	316	45	320	600
Doğal Gaz	16 112	120 842	98 144	17 009	127 570	102 038	17 093	128 198	103 800
Çok yakıtlı (3)	2 653	18 568		2 680	18 760		2 680	18 760	
Biyogaz-atık	97	485	458	108	541	421	134	670	600
TERMİK	32 279	229 325	155 828	32 915	234 510	170 314	33 025	235 268	175 000
HİDROLİK	15 831	54 459	51 796	17 131	58 931	52 942	18 400	63 296	58 500
Jeotermal	94	678	668	94	678	667	95	684	600
Rüzgâr	1 320	4 489	2 916	1 626	5 527	4 467	1 900	6 460	5 100
TOPLAM	49 524	288 951	211 208	51 766	299 647	228 390	53 420	305 708	239 200

(1)Gerçekleşme Tahmini

(2)Tahmin

(3)Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

Talep yönetimine yönelik tedbirler ile elektrik talep artışının sınırlanması, arz tarafı tedbirleri ile mevcut elektrik arz imkânının verimli kullanılması ve genişletilmesi hedeflenmektedir. Orta ve uzun dönemli arz güvenliği için, inşa halinde olan ve lisans almış santral projelerinin öngörülen tarihlerde devreye alınması büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, lisans alarak elektrik üretim tesisi yapmayı taahhüt etmiş girişimcilerin projelerini hayata geçirebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınmasına devam edilecektir. Enerji yatırımlarının insan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermeyecek bir anlayışla gerçekleştirilmesi için azami özen gösterilecektir.

Elektrik, doğal gaz ve petrol sektörlerinde, rekabetçi serbest piyasaların oluşturulması ve geliştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir. Serbest piyasa faaliyetlerinde, fiyat rekabetleri vasıtasıyla tüketicilerin olumlu yönde etkilenmesi, tekelleşme eğilimlerinin engellenmesi, dikey ve yatay bütünleşme girişimlerinin önüne geçilmesi ve yatırımların istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi amaçlanacaktır.

TABLO IV: 16- Elektrik Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	2000	2005	2010	2011 (1)	2012 (2)
ELEKTRİK ENERJİSİ						
KURULU GÜÇ	MW	27 264	38 843	49 524	51 766	53 420
Termik (3)	MW	16 070	25 917	32 373	33 010	33 120
Hidrolik (4)	MW	11 194	12 926	17 151	18 757	20 300
ÜRETİM						
Termik (3)	GWh	124 922	161 956	211 208	228 390	239 200
Hidrolik (4)	GWh	94 010	122 336	156 496	170 981	175 600
İTHALAT						
İHRACAT	GWh	3 786	636	1 144	4 750	5 300
TÜKETİM						
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 997	2 345	2 895	3 127	3 244

(1) Gerçekleşme tahmini ,

(2) Tahmin

(3) Jeotermal dahil,

(4) Rüzgâr dahil

MW: Milyon watt, GWh: Milyon kilowatt-saat

2008 yılında başlatılıp 2011 yılında da sürdürülen elektrik dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi çalışmaları, ilgili süreç ve devir işlemlerinin tamamlanmasıyla 2012 yılında bitirilecektir. Elektrik üretim varlıklarında da özelleştirme çalışmaları sürdürülecektir.

Küresel düzeyde enerji güvenliğine ilişkin kaygıların sürdüğü ve enerji güvenliği konusunun uluslararası gündemin ilk sıralarına yükseldiği günümüzde, Türkiye'nin güvenli bir transit güzergâhı ve terminal ülke olma politikası güçlendirilecektir.

2011 yılında yaklaşık 230 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2012 yılında yüzde 4,9 oranında artarak 241 milyar kWh'e ulaşacağı öngörülmektedir. Böylece 2011 yılında 3.127 kWh olarak tahmin edilen kişi başına elektrik tüketiminin, 2012 yılında 3.244 kWh'e yükselmesi beklenmektedir.

2012 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücünün yüzde 3,2 oranında artarak 53.420 MW'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Elektrik üretimindeki kaynak paylarının önemli ölçüde aynı kalması, doğal gaz yakıtlı santrallerin yüzde 43,4, hidrolik santrallerin yüzde 24,4 ve linyit yakıtlı santrallerin yüzde 16,7 oranında paylarla ilk sıraları alması beklenmektedir. Rüzgâr ve jeotermal elektrik üretimi toplam payının ise yüzde 2,4'e yükseleceği öngörülmektedir.

TABLO IV: 17- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		Biyogaz-atık ve diğer		TERMİK		HİDROLİK		Jeotermal + Rüzgâr		TOPLAM	
	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%
	1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80		57 543
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81		60 246	100,0
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69		67 342	100,0
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78		73 808	100,0
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79		78 322	100,0
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86		86 247	100,0
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84		94 862	100,0
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83		103 296	100,0
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1	111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1	116 440	100,0
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1	124 922	100,0
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1	122 725	100,0
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1	129 400	100,0
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1	140 580	100,0
2004	11 998	8,0	22 449	14,9	7 670	5,1	62 242	41,3	104	0,1	104 463	69,3	46 084	30,6	151	0,1	150 698	100,0
2005	13 246	8,2	29 946	18,5	5 483	3,4	73 445	45,3	122	0,1	122 242	75,5	39 561	24,4	153	0,1	161 956	100,0
2006	14 217	8,1	32 433	18,4	4 340	2,5	80 691	45,8	154	0,1	131 835	74,8	44 244	25,1	221	0,1	176 300	100,0
2007	15 136	7,9	38 294	20,0	6 537	3,4	95 025	49,6	214	0,1	155 206	81,0	35 851	18,7	511	0,3	191 568	100,0
2008	15 858	8,0	41 858	21,1	7 519	3,8	98 685	49,7	220	0,1	164 139	82,7	33 270	16,8	1 009	0,5	198 418	100,0
2009	16 148	8,3	39 537	20,3	4 804	2,5	96 095	49,3	340	0,2	156 924	80,6	35 958	18,5	1 931	1,0	194 813	100,0
2010	19 104	9,0	35 942	17,0	2 180	1,0	98 144	46,5	458	0,2	155 828	73,8	51 796	24,5	3 584	1,7	211 208	100,0
2011 (1)	25 409	11,1	38 746	17,0	3 700	1,5	102 038	44,7	421	0,2	170 314	74,6	52 942	23,2	5 134	2,3	228 390	100,0
2012 (2)	26 000	10,9	40 000	16,7	4 600	1,9	103 800	43,4	600	0,3	175 000	73,2	58 500	24,4	5 700	2,4	239 200	100,0

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Tahmin

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 23. Enerji arz güvenliğinin artırılması için izleme ve değerlendirme yapılacak, yerli ve yenilenebilir kaynaklardan daha çok yararlanılması sağlanacaktır.			
Tedbir 49. Elektrik arz güvenliği izlenecek ve gerekli önlemler alınacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, İlgili kuruluşlar	Aralık Sonu	Lisansların yatırıma dönüşmesi ve yatırımların öngörülen tarihlerde devreye girmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Kamu santrallerindeki rehabilitasyon ve verimlilik artırma yatırımlarına devam edilecektir. 5784 sayılı Kanun çerçevesinde elektrik arz güvenliği periyodik olarak değerlendirilecektir. Piyasanın arz güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı durumlarda arz güvenliğinin temini amacıyla kapasite mekanizması oluşturulacaktır.
Tedbir 50. Yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili olarak pompajlı HES potansiyeli belirlenecek, rüzgar izleme ve tahmin merkezi kurulacak, güneş enerjisi santrali için izleme ve denetim sistemi geliştirilecektir.	Elektrik İşleri Etüt İdaresi (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TEİAŞ, TEDAŞ, EÜAŞ, MTA, DSİ, DMİ, TÜBİTAK-UZAY, TKGM, Üniversiteler	Aralık Sonu	Tepe enerji talebinin karşılanmasına yönelik pompaj depolamalı HES projesinin fizibilite çalışmaları kapsamında jeolojik ve jeoteknik araştırmalar tamamlanacak, hibrid tesisin inşası için çalışmalar yürütülecektir. Rüzgâr enerjisine dayalı olarak yapılan ve teknik değerlendirme sonuç raporları EPDK'ya gönderilen RES lisans başvurularının olası revizyon talepleri, proje kontrolleri ve inşaat dönemi denetimleri yapılacaktır. TÜBİTAK-UZAY işbirliği ile yürütülmekte olan Rüzgâr Gücü İzleme ve Tahmin Merkezi (RİTM) projesi kapsamında tahmin yazılımları tamamlanacak, sisteme bağlanan işletmedeki rüzgâr santrallerinin üretim tahminlerinin yapılmasına başlanacaktır. Güneş enerjisi santralleri için izleme ve denetim sistemi kurulacaktır.
Tedbir 51. Yerli kömür kaynaklarımızın iklim değişikliği ile mücadele hedefleri dikkate alınarak değerlendirilmesi için yöntemler belirlenecek ve gerekirse mevzuat	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TKİ, EÜAŞ	Aralık Sonu	Bilinen linyit ve taşkömürü kaynaklarının tamamının 2023 yılına kadar elektrik üretiminde kullanılması amacıyla, uygun yerli linyit ve taşkömürü sahalarının, emisyonları kabul edilebilir sınırlar içinde tutabilen santral projeleriyle değerlendirilmesi uygulamasına devam edilecektir.

geliştirilecektir.			
Öncelik 24. Doğal gazın elektrik üretimi haricinde kullanımı rekabete dayalı olarak yaygınlaştırılacak, mevsimsel talep değişimleri de dikkate alınarak ulusal düzeyde doğal gaz ve petrol arz güvenliği sağlanacaktır.			
Tedbir 52. Doğal Gaz Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	Özel sektör ithalatına ve piyasanın serbestleşmesine yönelik hususların düzenlenmesi ve olağanüstü durumlarda veya kriz durumlarında doğal gaz sektöründe alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla 4646 sayılı Kanun revize edilecektir.
Tedbir 53. Spot LNG ithalatı konusu BOTAŞ'ın al ya da öde yükümlülükleriyle birlikte değerlendirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S); BOTAŞ, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK	Aralık Sonu	Doğal gazda mevsimsel talep dalgalanmalarından kaynaklanan arz açıklarının karşılanması ve uzun vadeli doğal gaz ithalatı anlaşması yapan firmaların yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri amacıyla sadece uzun vadeli ithalat anlaşması yapan firmalara spot LNG ithalatı izni verilmesine imkan tanıyan yasal düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 54. Doğal gaz depolama faaliyetlerine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	2009 yılı itibarıyla 2,1 milyar m3 olan doğalgaz depolama kapasitesinin 2016 yılına kadar iki katına çıkarılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Bunun için öncelikle mevcut doğalgaz depolama tesislerinin (Kuzey Marmara ve Değirmenköy-Çevre sahaları) gaz çekim kapasiteleri artırılabilecektir. Tuz Gölü Doğalgaz Depolama Tesisi Projesi ivedilikle gerçekleştirilecektir.
Tedbir 55. Ulusal Petrol Stok Ajansı kurulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	Petrol piyasasında sürekliliğin sağlanması çerçevesinde; kriz durumlarında veya olağanüstü durumlarda risklerin önlenmesini, uluslararası anlaşmalar gereği ulusal petrol stoku tutulmasını ve bu stokun etkin şekilde yönetilmesini sağlayacak bir ajans kurulacaktır.
Öncelik 25. Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıp/kaçakların asgari seviyeye indirilmesine, enerji verimliliğini artırmaya yönelik faaliyetlere hız verilecek ve bu kapsamda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 56. Enerji verimliliğine ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanarak enerji verimliliğini ve tasarrufunu artırmaya yönelik etkili mekanizmalar	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, EİEİ, Üniversiteler, Meslek Odaları, Üretici Birlikleri ve Dernekler	Aralık Sonu	Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik, verimlilik artırıcı proje destekleri yükseltilecek şekilde tadil edilecektir. Enerji Verimliliği Kanunu kapsamında başlatılan enerji verimliliği uygulama projelerinin

oluşturulacaktır.			desteklenmesine ve endüstriyel işletmelerle enerji yoğunluğunu azaltmak üzere gönüllü anlaşmalar yapılmasına devam edilecektir. Sanayide enerji verimliliğini tespit etmeye yönelik etüt ve veritabanı oluşturma çalışmaları yürütülecektir. Endüstriyel işletmelerde ve binalarda görevlendirilmesi gereken enerji yöneticilerinin sertifikalandırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Öncelik 26. Türkiye’de nükleer güç santralleri kurulabilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.			
Tedbir 57. Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik yasal altyapı oluşturulacak ve gerekli kurumsal yapılanma tamamlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TAEK	Aralık Sonu	Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi işlemlerinin bağımsız bir kurum tarafından yürütülmesini ve TAEK görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesini amaçlayan kanun tasarısı TBMM’ye sevk edilecektir.
Tedbir 58. 2014 yılına kadar nükleer santral inşasına başlanabilmesi için; üretim lisansı ve ÇED başvuru süreçlerinin takibi ile gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması ve müzakerelerin sonuçlandırılması sağlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TAEK, EÜAŞ, TEİAŞ, TETAŞ, EPDK, Dışişleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık Sonu	Akkuyu NGS için ilgili kurumlara yapılacak başvurularda ve işlemlerin sonuçlandırılmasında, sürecin sağlıklı işlemesi amacıyla koordinasyon sağlanacaktır. Akkuyu sahasında bir NGS kurulması için işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşlarla görüş alışverişinde bulunularak, gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması sağlanacaktır. Sinop NGS ile ilgili müzakerelerin hedeflenen sürede ve sağlıklı bir şekilde sonuçlandırılması için gerekli koordinasyon sağlanacaktır.
Öncelik 27. Kamu elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin rekabetçi bir piyasa oluşturulması hedefine hizmet edecek şekilde özelleştirilmesi sağlanacaktır.			
Tedbir 59. Elektrik üretim ve dağıtımında özelleştirme çalışmalarına devam edilecektir.	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Rekabet Kurumu, EÜAŞ, TEDAŞ, EPDK	Aralık Sonu	2010 yılında başlatılan elektrik üretim varlıklarının özelleştirme çalışmaları sürdürülecektir. Özelleştirilecek üretim tesislerinin belirlenmesinde, portföyler halinde gruplandırılmasında ve özelleştirme yöntemlerinin tespit edilmesinde piyasada hakim güç oluşturulmaması ve rekabetin sağlanması temel ölçüt olarak alınacaktır. 2012 yılında elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme işlemleri sürdürülecektir.

ULAŞTIRMA

1. Mevcut Durum

Artan ulaşım talebine uygun demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma türünün karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum, fiziki standartlar ve ağ yoğunluğu açısından yetersiz olan karayolu altyapısının, yasal sınırı aşan yüklemeler ve bakım-onarım hizmetleri için zamanında yeterli kaynak ayırlamaması gibi nedenlerle daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına neden olmaktadır.

Artan ulaşım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi, kısıtlı kaynakların kısa vadeli kaygılarla karayolu iyileştirme ve yapımına tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Yetersiz altyapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının rekabet edebilirliği demiryolu ağının ve taşımacılığının özel sektöre açılmasını öngören kanun taslaklarının yasalaşma sürecinin tamamlanamaması nedeniyle düşük kalmaktadır. Denizyollarında büyük liman altyapılarının inşasını özendirerek finansman modelleri etkin bir şekilde hayata geçirilememiştir. Sonuç olarak, kısıtlı kaynaklar, karayolu ağırlıklı yapı ve sürekli artan talep kendi kendini besleyen olumsuz bir yapı yaratmıştır.

AB Katılım Müzakerelerinde Trans-Avrupa Ağları (TEN) Faslında kapanış müzakereleri devam etmektedir. Diğer taraftan, Ulaştırma Operasyonel Programı için öngörülen hibe kaynaklarından sağlanan finansman ile Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi Köseköy-Gebze kesiminin ihale işlemleri 2011 yılında tamamlanmıştır.

TABLO IV: 18- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler

Birim	2009 (1)	2010 (2)	2011(7) (3)	Yıllık Artış (Yüzde)		
				2010 (2/1)	2011 (3/2)	
DEMİRYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt içi)	Milyon-Yolcu-Km	3 469	3 493	3 985	0,7	14,1
Yük Taşıma (Yurt içi)	Milyon-Ton-Km	9 308	10 282	10 560	10,5	2,7
Yük Taşıma (Yurt dışı)	Milyon-Ton-Km	855	1 018	1 040	19,1	2,2
DENİZYOLU ULAŞIMI						
Yük taşıma (Yurt içi) ⁽¹⁾	Milyon -Ton-Km	11 410	12 583	13 464	10	7
Yük taşıma (Yurt dışı) ⁽²⁾	Milyon -Ton-Km	828 500	936 200	1 027 000	13	9,7
Türk Deniz Tic. Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	8 110	8 730	9 350	7,6	7,1
HAVAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt içi) ⁽³⁾	Milyon-Yolcu-Km	6 819	8 007	8 791	17,4	10,0
Yolcu Taşıma (Yurt dışı) ⁽³⁾	Milyon-Yolcu-Km	33 311	39 943	43 857	19,9	9,5
KARAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt içi) ⁽⁴⁾	Milyon-Yolcu-Km	212 464	226 913	239 393	6,8	5,5
Yük Taşıma (Yurt içi) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	176 455	190 365	201 787	7,9	6,0
BORU HATTI ULAŞIMI						
Yük taşıma (Yurt içi) ⁽⁵⁾	Milyon-Ton-Km	2 743	2 520	1 766	-8,1	-29,9
Yük Taşıma (Transit) ⁽⁵⁾	Milyon-Ton-Km	56 038	54 242	57 028	-3,2	5,1
Doğal Gaz ⁽⁶⁾	Milyon-Sm ³	35 856	38 037	41 213	6,1	8,3

⁽¹⁾ Denizcilik Müsteşarlığı tarafından hesaplanan taşıma miktarlarıdır.

⁽²⁾ Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

⁽³⁾ Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

⁽⁴⁾ KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağına yapılan taşımalardır.

⁽⁵⁾ Yalnız ham petrol taşımalardır.

⁽⁶⁾ Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalardır.

⁽⁷⁾ Gerçekleşme tahmini

Hızlı ve plansız kentleşme, kentlerde yaşanan yüksek nüfus artış hızı ve motorlu taşıt sahipliğindeki yükseliş; Türkiye’de kent içi ulaşımda yaşanan fazla yakıt tüketimi, çevre kirliliği, kazalar ve trafik sıkışıklığı sorunlarının artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Kent içi ulaşımda bütün belediyeler için bağlayıcı olacak ulusal standart ve kriterlerin belirlenememiş olması, yüksek maliyetli raylı sistemlerin yapımı konusunda önceliklendirme yapılamamasına neden olmaktadır.

2010 yılı verilerine göre, Türkiye’de şehirlerarası yolcu taşımalarının yüzde 95,1’i, yük taşımalarının ise yüzde 89,2’si karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Bu oran AB-27 ülkelerinde 2008 yılı için yolcu taşımalarında yüzde 83, yük taşımalarında ise yüzde 46 düzeyindedir.

Eurostat tarafından 2009 yılı için derlenen verilere göre, AB-27 ülkelerinde karasal ulaşımda (karayolu ve demiryolu) yolcu taşımacılığının yaklaşık yüzde 92’si, yük taşımacılığının ise yaklaşık yüzde 77’si karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de karasal yolcu taşımacılığının yaklaşık yüzde 98 oranında karayolu ulaşımı ile sağlanıyor olması, AB-27 ülkelerinde görülen karayolu yoğunluklu yolcu taşımacılığı değerleriyle paralellik arz etmektedir. Ancak, yük taşımalarındaki karayolu payı AB-27 ortalamasına oranla oldukça yüksektir. Bu durum, karayolu yük taşımacılığına olan göreceli yüksek talebin diğer ulaştırma türlerine kaydırılarak daha dengeli bir ulaştırma sistemi sağlanması gerekliliğine işaret etmektedir.

Araç sahiplik oranlarına bakıldığında 2009 yılı verilerine göre AB-27 ülkelerinde 1000 kişiye düşen araç sayısı 473 iken bu oran ABD’de 782, Japonya’da 542, Rusya’da 212 ve Çin’de ise 23 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise 2010 yılı sonu itibarıyla araç sahiplik oranının 102 olduğu görülmektedir.

TABLO IV: 19- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu	Otoyol Yoğunluğu	Demiryolu Yoğunluğu
	km/1.000 km ²	km/1.000 km ²	km/1.000 km ²
	2008	2008	2009
Çek Cumhuriyeti	704	8	120
Fransa	575	16	55
Almanya	612	35	95
Belçika	457	58	117
Avusturya	406	20	64
AB-27	484	18	49
Türkiye	76 ⁽¹⁾	3	12

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma İstatistikleri, Karayolları Genel Müdürlüğü

(1) Yalnızca otoyollar, devlet ve il yolları dikkate alınmıştır.

Gelişmiş ülkelerde araç sahiplik oranı yüksek olmasına rağmen ölümcül kaza oranı gelişmekte olan ülkelere oranla oldukça düşüktür. Trafik güvenliği açısından 2009 yılı verilerine göre AB-27 ülkelerinde her bir milyon kişide trafik kazası sonucu ölüm sayısı 70 iken bu oranın ABD’de 109, Japonya’da 39, Rusya’da 184 ve Çin’de ise 51 olduğu görülmektedir. Aynı yılda ülkemizde her bir milyon kişide trafik kazası sonucu ölüm sayısının 60 olduğu görülmüştür. 2009-2010 yılları arasında toplam kaza sayısı yüzde 4,8 oranında artmış, ölüm sayısı yüzde 6,5 oranında azalırken yaralı sayısı ise yüzde 5 oranında artmıştır.

Mevcut ulaştırma altyapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye'nin AB-27 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. 2008 yılı itibarıyla AB-27'de 1000 kilometrekareye düşen ortalama karayolu uzunluğu 484 km, otoyol uzunluğu 18 km iken, ülkemizde sırasıyla 76 km ve 3 km'dir. Asfalt kaplamalı köy yolları değerlendirmeye alınsa dahi, ülkemizin karayolu yoğunluğunun AB-27 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir.

Karayolu

Ülkemizde özellikle yük taşımacılığının yüzde 89 düzeyinde karayolu ile gerçekleştiriliyor olması, karayollarındaki ağır taşıt trafiğini yükseltmekte ve bu durum trafik güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

2011 yılı başı itibarıyla köy yolları hariç toplam 62.785 km uzunluğundaki devlet ve il yollarının 3.447 km'si stabilize, toprak ve geçit vermez yol niteliğindedir. 2010 yılı başında 2.036 km olan otoyol uzunluğu 2011 yılı başında 2.080 km'ye ulaşmıştır. Karayollarında ağır taşıt trafiğine uygun bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplamalı devlet ve il yolu uzunluğu ise 10.197 km'dir.

TABLO IV: 20- Karayolu Ağının Durumu (1)

Yol Sınıfı	(Km)						
	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
Otoyollar	2 080	-	-	-	-	-	2 080
Devlet Yolları	8 758	22 146	75	162	47	207	31 395
İl Yolları	1 439	26 783	137	1 152	735	1 144	31 390
Toplam	12 277	48 929	212	1 314	782	1 351	64 865

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

(1) 2011 yılı başı itibarıyadır.

Bölünmüş Yol Yapım programı kapsamında 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla yaklaşık 1.525 km bölünmüş yol tamamlanmış ve otoyollar dahil çok şeritli karayolu ağı 21.248 km'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde yaklaşık 1.250 km de BSK kaplama yapımı tamamlanmıştır.

Sürücü belgelerinin AB sürücü belgeleriyle uyumlaştırılması, belirli araçlara hız sınırlayıcı teknik cihaz takılması, sürücülerin çalışma ve dinlenme sürelerinin düzenlenmesi, trafik kazalarına ilişkin AB standartlarıyla uyumlu veri tabanı oluşturulması ve ülkemizde sürücülere verilen eğitimlerle AB yesi ülkelerdeki sürücü eğitimi arasında denkliğin sağlanması amacıyla gerekli yasal düzenleme çalışmalarına devam edilmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı; 888 km'si hızlı tren hattı, 8.722 km'si konvansiyonel ana hat ve 2.330 km'si tali hat ve istasyon yolları olmak üzere toplam 11.940 kilometredir. Toplam ağın yüzde 33' sinyalli ve yüzde 26'sı elektrikli. Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu yetersizdir. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 26 olan elektrikli hat oranı, yüzde 52,2 olan AB-27 ortalamasının oldukça altındadır.

Ankara-Konya Hızlı Tren hattının 23.08.2011 tarihinde işletmeye açılması ve Ankara-Eskişehir Hızlı Tren hattındaki yolcu taşımalarında devam eden artışlarla birlikte, toplam yolcu taşımacılığında 2011 sonunda yüzde 14 artış olması beklenmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre yurt içi demiryolu yük taşımalarında yüzde 10,5 artış, uluslararası demiryolu yük taşımalarında ise yüzde 19,1 artış gerçekleşmiştir. Yük taşımacılığına olumlu yönde etki edecek yeni demiryolu yatırımları yapılmaktadır. Demiryolu taşımacılığından lojistik taşımacılığa geçiş kapsamında 16 adet lojistik merkez kurulması çalışmalarına devam edilmektedir. Önemli bir sanayi merkezi olan Kemalpaşa'nın demiryolu şebekesine bağlantısını sağlayacak Kemalpaşa Demiryolu Bağlantı Hattının yapım çalışmaları devam etmektedir.

Ankara-İstanbul Hızlı Tren projesinde; Eskişehir Gar Geçişi ve İnönü-Eskişehir kesimleri tamamlanma aşamasına gelmiş, İnönü-Köseköy kesiminde yapım çalışmalarına devam edilmiş ve Köseköy-Gebze kesiminin ise ihale işlemi tamamlanmıştır. Ankara-Sivas Hızlı Tren projesinde Yerköy-Sivas arasında altyapı inşaatı devam etmektedir. Kayaş-Yerköy kesiminin ise etüd-projelerinin yapımı sürdürülmektedir. 2011 yılı bitimine kadar Ankara-Afyonkarahisar-İzmir Hızlı Tren projesinin Ankara-Afyonkarahisar kesiminin altyapı ihalesine çıkılacaktır. Bursa ilinin hızlı tren ve konvansiyonel demiryolu ağına bağlantısını içeren Bursa-Yenişehir kesiminin ihale işlemi tamamlanma aşamasındadır.

Gebze-Haydarpaşa, Sirkeci-Halkalı Banliyö Hattının İyileştirilmesi ve Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi İnşaatı (Marmaray) projesinde Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri işi ile Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi İnşaatı işi planlandığı şekilde devam etmektedir. Banliyö Hatlarının Modernizasyonu ve Elektromekanik Sistemler işi ise 2010 yılında tasfiye edilerek yeniden ihalesine çıkmıştır. İhalenin 2011 yılı sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir. Marmaray projesinde kullanılacak 440 adet metro aracının temini planlanan şekilde devam etmektedir.

Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan arasında doğrudan demiryolu bağlantısını sağlayacak olan Kars-Tiflis-Bakü demiryolu projesinin altyapı inşaatında yaklaşık yüzde 60 oranında gerçekleştirme sağlanmıştır.

GAP Eylem Planı kapsamında 2011 yılında 144 km'lik demiryolu hattının yenilenmesi çalışmaları devam ettirilmiş olup 2012 yılında kalan 76 km'lik hattın yenilenmesi ile birlikte toplam 580 km güney demiryolu hattının tamamı yenilenmiş olacaktır.

Denizyolu

Türkiye'de 2010 yılı sonu itibarıyla 5,8 milyon TEU (Twenty Feet Equivalent Unit) konteyner ve 290 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. Küresel krize rağmen, 2001-2009 döneminde konteyner artışı yıllık ortalama yüzde 19 olarak gerçekleşmiştir. Büyük ölçekli liman yatırımlarının zamanında gerçekleştirilememesi, artan ticaret talebinin baskısıyla birlikte, küçük ölçekli liman ve iskelelerin yapımına yol açmaktadır. Ölçek ekonomisinden uzak limanlar ise yük trafiğinin dağılmasına ve liman başına elleçleme miktarının, AB'nin Akdeniz'deki limanlarıyla karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır.

Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak büyük ölçekli ana limanların oluşturulması hedefine yönelik olarak yürütülmüş olan Kıyı Yapıları Master Planı ile Çandarlı, Filyos ve Mersin Konteyner Limanlarına ilişkin fizibilite ve teknik dokümanlar tamamlanmıştır.

Çandarlı Limanının kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilecek olan mendirek inşaatı işi 2011 yılında ihale edilmiştir. Türkiye kıyılarında deniz emniyetini sağlamak amacıyla önemli körfezlerde Gemi Trafik Hizmetleri projesi devam etmektedir. Ayrıca, Acil Müdahale Merkezleri projesi başlatılmış, 4 adet Çok Maksatlı Hızlı Tahlisiye Botu temin edilmiştir. Türkiye'nin dünya gemi inşa sanayiindeki konumunun geliştirilmesi amacı çerçevesinde yatırımı sürdürülen Karadeniz Ereğli Tersaneler Bölgesi mendirek ve fener kulesi inşaatı tamamlanmıştır.

TABLO IV: 21- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafik (2009)

Limanlar	Konteyner (Bin TEU)
Valencia-İspanya	3 654
Algeciras-İspanya	2 953
Gioia Tauro-İtalya	2 725
Barcelona-İspanya	1 846
Ambarlı	1 836
Cenova-İtalya	1 311
Marsilya-Fransa	943
Mersin	845
La Spezia-İtalya	840
İzmir	827
Pire-Yunanistan	667
Haydarpaşa	187

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma İstatistikleri, TCDD İstatistikleri ve Altaş Liman İstatistikleri

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) tarafından işletilen havalimanı ve meydanlarının sayısı 42'ye ulaşmıştır. Bunun dışında Anadolu Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Anadolu Havaalanı ve özel şirket tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen, Zonguldak Çaycuma ve Antalya Gazipaşa Havaalanları ile sivil trafiğe açık meydan sayısı 46'dır.

DHMİ bünyesindeki hava meydanlarından; Atatürk, Esenboğa ve Antalya Havalimanlarında iç ve dış hat terminalleri, Adnan Menderes ve Dalaman Havalimanlarında ise dış hat terminalleri özel sektör tarafından işletilmektedir. Yine özel sektör tarafından işletilmekte olan Sabiha Gökçen Havalimanı da ilave edildiğinde, Kamu Özel İşbirliği modeli ile işletilen meydanların toplam yolcu trafiği içindeki payı iç hatlarda yüzde 58, dış hatlarda ise yüzde 94 düzeyine erişmiştir.

Ülkemiz hava meydanlarındaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 90'ı Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana, Trabzon ve Sabiha Gökçen havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve hava trafik yönetimi ile ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır.

Yap-İşlet-Devret modeliyle ihale edilen Zafer Havaalanı ile kamu kaynakları ile yürütülen Ordu-Giresun, Iğdır, Şırnak, Hakkari-Yüksekova ve Bingöl Havaalanlarının inşaat çalışmaları devam etmektedir.

2010 yılında havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 17,9 oranında artarak 52,3 milyon yolcu, iç hatlarda yüzde 22,7

oranında artarak 50,5 milyon yolcu ve toplamda ise yüzde 20,2 oranında artarak 102,8 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında toplam trafiğin 118 milyon yolcuyu aşması beklenmektedir.

Kent İçi Ulaşım

Türkiye’de 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 11 şehirde (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Eskişehir, Kayseri, Samsun, Antalya, Konya ve Gaziantep) raylı toplu taşıma sistemi (metro, hafif raylı sistem, tramvay) işletilmektedir. Proje büyüklükleri bazında İstanbul Büyükşehir Belediyesince yürütülen raylı sistem projeleri önem arz etmektedir.

Günümüzde işletilmekte olan raylı sistem projeleri gerek yabancı gerekse yerli finansman kaynakları kullanılarak ilgili Belediyelerce tamamlanmıştır. Ancak başta Ankara olmak üzere bazı şehirlerimizde raylı sistem projelerinin yapımında çeşitli sebeplerden dolayı aksaklıklar ve gecikmeler meydana gelmiştir. Bu gecikmelerin engellenmesi ve yarım kalan raylı sistem projelerinin tamamlanması amacıyla 05.06.2010 tarihli ve 6001 sayılı Kanun ile raylı sistem projelerinin Ulaştırma Bakanlığınca genel bütçe kaynaklarından yaptırılması imkânı getirilmiştir.

Söz konusu Kanuna dayanılarak alınan 25.10.2010 tarihli ve 2010/1115 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla da Ulaştırma Bakanlığınca Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinin yürütmekte olduğu bazı metro projelerini devralma yetkisi verilmiştir. Bu çerçevede Ankara metro projeleri Ulaştırma Bakanlığının Yatırım Programına dahil edilmiş olup ihale süreci devam etmektedir. Ayrıca İstanbul metro projelerinin Ulaştırma Bakanlığınca devriyle ilgili işlemler devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ulaştırma sektöründeki temel amaç, ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun, taşıma türleri arasında dengenin sağlandığı, çağdaş teknoloji ve uluslararası kurullarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik ve güvenli taşımacılığın yapıldığı bir ulaştırma altyapısının zamanında oluşturulmasıdır. Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır.

Karayolu sektöründe temel hedef, bölünmüş yol yapım çalışmalarına öncelikle yoğun taşıt trafiğine sahip ana güzergâhlarda devam edilmesi; ağır taşıt trafiği yüksek güzergâhların BSK kaplamalı hale getirilmesi; trafik güvenliği altyapısı ve denetim hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kara noktaların giderilmesi suretiyle yüksek kalite standartlarında hizmet veren, güvenli ve diğer taşıma türleri ile uyumlu bir karayolu ağının oluşturulmasıdır. Bu kapsamda 2012 yılında toplam 1.133 km bölünmüş yol, 1.322 km iki şeritli yol ve 3.758 km BSK yapımı hedeflenmiştir.

Otoyollarda mevcut altyapının korunmasına önem ve öncelik verilecek, akıllı ulaşım sistemleri kapsamında otomatik geçiş sistemleri yaygınlaştırılacak, sürücü bilgilendirme ve trafik yönetim sistemleri tesis edilecektir.

Yük taşımalarının demiryolu ağırlıklı yapılması ulaştırma sektöründe stratejik bir amaçtır. Bu doğrultuda demiryolunda özel sektör tren işletmeciliği geliştirilecektir. Yük taşımacılığı özel sektörün işletmecilik avantajlarından yararlanmak üzere

serbestleştirilecek ve TCDD yeniden yapılandırılarak kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye getirilecektir. Özel sektörle ortaklıklara gidilerek başta sanayi bölgelerine olmak üzere demiryolu bağlantı hatları yapılacak ve araç yatırımları özel sektöre bırakılacaktır.

Artan trafiğe çözüm üretecek büyük limanların oluşturulması amacı çerçevesinde 2012 yılında, mendirek inşaatı başlamış olan Çandarlı Limanının birinci aşamasına ait diğer altyapı ve üstyapı işlerinin YİD modeli ile ihalesi gerçekleştirilecektir. Türk limanlarının AB deniz otoyolları ana aksları üzerinde yer alması yönündeki çalışmalara devam edilecektir. Bu kapsamda, "Ortadoğu'nun Giriş Kapısı" olarak tasarlanan Mersin Konteyner Limanı projesinin hayata geçirilmesi yönünde gerekli adımlar atılacaktır. Deniz emniyeti kapsamında yürütülen projelerin tamamlanmasına öncelik verilecektir. Devletin liman işletmeciliğindeki azalan rolü düzenleyici rolünün önemini artırmıştır. Bu çerçevede, limanların etkin yönetilmesini amaçlayan liman yönetim modelinin oluşturulması çalışmaları 2012 yılında hızlandırılacaktır.

2012 yılında havalimanı ve havaalanlarındaki toplam trafiğin 135 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir. Sektörde, sistem planlaması anlayışıyla, ülkemizdeki havaalanları altyapısının mevcut durum analizinin yapılmasının ardından değerlendirme ve önceliklendirme yapılabilmesine imkân verecek ve bunun sonucunda orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışması başlatılacaktır.

Kent içi ulaşımda gerek yerel düzeyde, gerekse merkezi idare düzeyinde, proje seçimi ve finansmanı ile yapım ve işletme aşamalarında uygulanacak ulusal standartların oluşturulması çalışmalarına öncelik verilecektir.

2012 yılında DLHİ tarafından devranılan Ankara metrolarında yapım çalışmalarına devam edilecektir. İstanbul metrolarında da protokol imzalanması ve ihale aşamalarının ardından yapım çalışmalarının başlatılması beklenmektedir.

Kentlerimizde en yaygın ve temel toplu taşıma türü olan otobüs sistemlerinin geliştirilmesine öncelik verilecek, raylı sistem yatırımları zirve saatte, tek yönde 15.000 yolcu/saat üzerinde yolculuk talebine sahip koridorlarda gerçekleştirilecektir. Raylı sistem projelerinin yatırım programına alınması aşamasında projelerin ekonomik ve mali yapılabilirliğinin yanı sıra, teklif veren belediyenin mali yapısı da göz önünde bulundurulacaktır. Projelerin finansmanında özkaynak kullanımı esas olacak, dış finansman kaynakları sadece yüksek teknoloji uygulamalarını içeren işlerin yapımında kullanılacaktır. Kent içi raylı sistem projelerinde yerli sanayiden azami ölçüde faydalanılacaktır. Uluslararası rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla, projelerin planlama sürecinden başlayarak finansmanının sağlanmasına kadar bütün aşamalarda, belediyeler yerel sanayi ile işbirliğine yönlendirilecektir. Hazine garantili dış kredi ile gerçekleştirilecek raylı sistem projelerinde toplam maliyetin asgari yüzde 25'i belediye özkaynaklarından karşılanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 28. Ulaştırmanın tüm türlerinde trafik güvenliği artırılacaktır.			
Tedbir 60. Karayolu altyapısındaki kara noktalar iyileştirilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Emniyet Gn. Md. TCDD Gn. Md	Aralık Sonu	2012 yılında 158 kara noktada iyileştirme çalışmaları sürdürülecek olup, 125'inin yapımının tamamlanması hedeflenmektedir.
Tedbir 61. Ana karayolu güzergahlarında otokorkuluk, yatay-düşey işaretleme ve trafik levhaları iyileştirilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	2012 yılında yapımı tamamlanan bölünmüş yollar başta olmak üzere karayollarında 2.200 km otokorkuluk yapım ve onarımının gerçekleştirilmesi, 22 milyon m2 yatay işaretleme ve 105 bin m2 düşey işaret levhalarında yenileme yapılması hedeflenmektedir. Ayrıca; 2012 yılında Trafik Güvenliği Projesi kapsamında 220 yaya alt-üst geçidi yapımı projesinden 100'ünün tamamlanması planlanmaktadır.
Tedbir 62. Ağırlık denetimleri etkinleştirilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (S), KUGM, EGM, Jandarma Genel Komutanlığı	Aralık Sonu	Mevcut Ağırlık-Boyut Kontrol denetim istasyon sayısı artırılacak ve 2012 yılında 12 milyon aracın denetlenmesi sağlanacaktır.
Öncelik 29. Bölünmüş yol yapımı ve standartlarının yükseltilmesi ile mevcut karayolu altyapısı iyileştirilecektir.			
Tedbir 63. Bölünmüş yol yapımına devam edilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	2012 yılında 1.133 km bölünmüş yol yapılacaktır.
Tedbir 64. Ağır taşıt trafiği bulunan yolların fiziki standardı yükseltilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	2012 yılında ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan güzergâhlarda toplam 3.758 km BSK yapımı ve yenilenmesi gerçekleştirilecektir.
Öncelik 30. Akıllı ulaşım sistemlerinden yararlanarak merkezi ve yerel idarelerin yönetim ve koordinasyon kapasitesi güçlendirilecektir.			
Tedbir 65. Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, KGM, İçişleri Bakanlığı, Üniversiteler, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	Merkezi ve yerel idarelerin karayolu ağında akıllı ulaşım sistemleri uygulamalarında görülen farklılıkların önüne geçmek, ülkenin yatırım önceliklerini belirlemek ve entegre trafik yönetim sistemlerin kurulmasını temin etmek için ulusal strateji belgesi hazırlanacaktır.
Öncelik 31. Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir ve Ankara-Konya'dan oluşan çekirdek ağ üzerinde hızlı tren ile yolcu taşımacılığına başlanacaktır.			
Tedbir 66. Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağı oluşturulacaktır.	TCDD (S), DLHİ, Ulaştırma Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi İnönü-Köseköy kesiminin inşaat çalışmalarına devam edilecek, Köseköy-Gebze kesiminin inşaatına başlanacaktır. Ankara-Sivas Demiryolu projesinde Yerköy-Sivas kesiminde çalışmalara devam edilecek, Kayaş-Yerköy arası uygulama projesi tamamlanacaktır.

			Ankara-İzmir Hızlı Tren projesinin Ankara-Afyonkarahisar kesiminin ihale çalışmaları yürütülecektir.
Öncelik 32. Yük taşımacılığında demiryolu ve denizyoluna ağırlık verilecek; iç bölge bağlantıları geliştirilerek limanlar kombine taşımacılık yapılabilen lojistik merkezler haline getirilecektir. Uygun liman sahaları tespit edilecek, ana limanlar oluşturulacak ve limanların etkin yönetimi sağlanacaktır.			
Tedbir 67. Liman yönetim modeli oluşturulacaktır.	Denizcilik Müsteşarlığı (S), Ulaştırma Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Rekabet Kurumu, ÖİB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKİLM	Aralık Sonu	Liman yönetiminde dağınıklığın giderilmesi ve devlet tarafından belirlenecek politikanın, liman ihtiyaçlarını da gözönüne alacak şekilde uygulanmasını teminen bir liman yönetim modeli oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 68. Kıyı yapıları master planı mevzuata yansıtılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı, ÖİB, İlgili Belediyeler	Aralık Sonu	Büyük ölçekli ana limanlar oluşturulması kapsamında uygun liman sahalarını belirleyen kıyı yapıları master planının hayata geçirilmesini ve girişimcilerin bu sahalarla yönlendirilmesini teminen çalışma sonuçlarının liman yapımı ile ilgili mevzuata yansıtılması sağlanacaktır.
Tedbir 69. Limanların geri sahasında demiryolu aktarım terminalleri veya karada konteyner terminalleri kurularak, demiryolu taşımacılık anlayışından lojistik taşımacılık anlayışına geçilecektir. Organize sanayi bölgelerine, büyük fabrikalara ve limanlara özel sektör katkısı ile bağlantı hatları yapılacaktır.	TCDD (S), DLHİ (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Proje hazırlama ve kamulaştırma çalışmaları tamamlanan lojistik merkezlerin yapımına başlanacaktır. İzmir Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi demiryolu bağlantı hattı inşaatı tamamlanacaktır. İhalesi tamamlanmak üzere olan Bursa-Yenişehir demiryolunun inşaatına başlanacaktır. Adapazarı-Karasu Limanı Demiryolu Bağlantı Hattı inşaatına devam edilecektir.
Tedbir 70. Kombine taşımacılık konusunda strateji ve mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TCDD, Denizcilik Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Kombine taşımacılık alanında bir strateji belgesi oluşturularak, ihtiyaç duyulan mevzuatın taslak çalışmalarına başlanacaktır.
Öncelik 33. Havaalanlarında orta ve uzun vadede kapasite ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.			
Tedbir 71. Hava ulaşımı için master planlar hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (DHMI) (S), Kalkınma Bakanlığı, DLHİ, SHGM, Üniversiteler, TÖSHİD, Özel Havaalanı İşleticileri	Aralık Sonu	Ülke geneline yönelik olarak hava ulaşımı genel etüdü çalışmasına başlanacaktır. Ayrıca master planı bulunmayan havaalanları için hava alanı master planı hazırlanacaktır.
Tedbir 72. İstanbul Üçüncü Havalimanı için yer tespiti ve fizibilite çalışmaları	Ulaştırma Bakanlığı (DLHİ) (S), İstanbul Valiliği,	Aralık Sonu	İstanbul'un gelişim planlarıyla uyumlu olacak şekilde, ulaşım ve imar planları çerçevesinde yeni bir havalimanı için gerekli asgari fiziksel şartları taşıyan

başlatılacaktır.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi, DHMİ, Kalkınma Bakanlığı, SHGM		bölgeler arasından yer seçimi çalışmaları sonuçlandırılacaktır. Yeni havalimanı için gerekli etüt ve proje çalışmaları başlatılacaktır.
Öncelik 34. Kent içi ulaşımda yerel ve merkezi idare düzeyinde proje önceliklendirmesi ve finansmanı ile yapım ve işletme aşamalarında uygulanacak ulusal standartlar geliştirilecektir.			
Tedbir 73. Kent içi raylı sistem projelerinin incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (DLHİ) (S), Kalkınma Bakanlığı, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun gereği kent içi raylı sistem proje ve şartnamelerinin DLHİ tarafından onayı gerekmektedir. Söz konusu Kanunun ilgili maddesi gereğince bir yönetmelik çıkarılacak olup, raylı sistem projelerinin DLHİ tarafından onayı sürecinde yapılacak işlemler belirlenecektir.

F. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Ekonomik büyüme, nüfus artışı, üretim ve tüketim alışkanlıkları çevre üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmaktadır. Çevre yönetiminde uygulama, izleme ve denetim konusundaki yetersizlikler bu baskıyı önemli çevre sorunlarına dönüştürmekte, doğal kaynakların koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilmesi önünde engel teşkil etmektedir. Ayrıca, yerleşim alanlarında düzensiz ve izinsiz yapılaşma, yetersiz teknik altyapı, yüksek afet riski ve güvenlik sorunu gibi hususlar yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Küresel çevre sorunlarından biri olan iklim değişikliğinin, nedenleri ve sonuçları itibarıyla ekonomik ve sosyal yaşamı olumsuz etkilemesi beklenmektedir.

Çevre mevzuatının uygulanması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik proje ve programların yürütülmesine devam edilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma alanında, 2012 yılında gerçekleştirilecek Rio+20 Dünya Zirvesine hazırlıklar ulusal düzeyde Kalkınma Bakanlığının koordinasyonunda başlatılmıştır.

Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planının uygulanmasında eşgüdüm ve kapasite konularında sorunlar devam etmektedir. Farklı kuruluşlar tarafından yürütülen biyolojik çeşitliliğin izlenmesine ilişkin projelerin koordinasyonunun güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve korunması için ekonomik değerinin belirlenmesi gerekmektedir.

ADNKS verilerine göre, 2010 yılında kentlerde 52,3 milyon kişi yaşamakta olup kentleşme oranı yüzde 71, kentleşme hızı ise yüzde 2,9'dur.

TABLO IV: 22-Yıllar İtibarıyla Kent ve Kırsal Nüfusu

Yıl(1)	Toplam Nüfus (Bin Kişi)	Kent Nüfusu (Bin Kişi) (2)	Kent Nüfus Oranı (Yüzde)	Kırsal Nüfusu (Bin Kişi)	Kırsal Nüfus Oranı (Yüzde)	Kentleşme Hızı (Yüzde)
1970	35 605	10 222	28,7	25 384	71,3	5,3
1975	40 348	13 272	32,9	27 076	67,1	5,4
1980	44 737	16 065	35,9	28 672	64,1	3,9
1985	50 664	23 238	45,9	27 426	54,1	7,7
1990	56 473	28 958	51,3	27 515	48,7	4,5
2000	67 804	38 661	57,0	29 143	43,0	2,9
2007	70 586	49 083	69,5	21 503	30,5	3,5
2008	71 517	49 514	69,2	22 003	30,8	0,9
2009	72 561	50 873	70,1	21 688	29,9	2,7
2010	73 722	52 340	71,0	21 382	29,0	2,9

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK

(1) 1970-2000 arasındaki yıllarda yapılan nüfus sayımı sonuçlarıdır. 2007, 2008, 2009 ve 2010 yılları ADNKS sonuçlarıdır.

(2) Nüfusu 20.000 ve üzeri olan yerleşimler kent olarak kabul edilmiştir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurulması ile köklü yasal ve kurumsal değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan planlama alanına dair önemli bir gelişme daha önce Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı uhdesinde farklı dönemlerde gerçekleştirilmiş bulunan planlama çalışmalarının, farklı yaklaşımların tek çatı altında birleştirilmiş olmasıdır. Ayrıca ilgili Kanun Hükmünde Kararname kapsamında getirilen düzenleme ile her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurulması ile birlikte kentleşme münferit bir politika alanı olarak tanımlanmış olmaktadır. Bu doğrultuda imar mevzuatı da dahil olmak üzere kentleşme ile ilgili sorunların koordineli ve etkili bir biçimde ele alınması imkanı doğmuştur. Gerek çevre gerek kentleşmenin sürdürülebilirlik hakim teması altında bütünleştirilmesinin yolu açılmıştır. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kentleşme ve imar politikası itibarıyla; mekansal planlama, imar ve kentsel altyapı, kentsel dönüşüm ile coğrafi bilgi sistemleri alanlarında yeni ve önemli işlevler üstlenmiştir.

Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kentleşme politikalarına yön vermek amacıyla Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (KENTGES) hazırlanmıştır. KENTGES'in uygulanmasında kurumlar arası koordinasyonun sağlanması amacıyla İzleme ve Yönlendirme Kurulu faaliyete geçmiştir.

Kentlerimizde, kalkınma, yatırım ve mekansal gelişme politikalarının uyumsuzluğu çeşitli boyutlarda sorunlar doğurmaktadır. İmar mevzuatının fiziki planlama, uygulama ve yapılaşmaya yön verecek stratejik bir yaklaşımla geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Afet risklerinin azaltılması, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve özgün mimariye dayalı kentsel estetiğin sağlanması amacıyla kentsel dönüşüm, yenileme ve imar haklarının transferi alanlarındaki uygulamalara yön verecek ve uygulamalarda standardı sağlayacak kapsamlı bir çerçeve mevzuata ihtiyaç bulunmaktadır.

Bütünleşik ve sürdürülebilir kırsal alanı yönetimini sağlamak üzere yasal ve kurumsal düzenlemeler ile kırsal alanlarının planlanması ve kullanımına yönelik ilke ve standartların belirlenmesi çalışmalarına ihtiyaç devam etmektedir.

Değişen koşullar ve ihtiyaçlar da göz önüne alınarak "kent" tanımının yeniden ele alınması gerekmektedir.

2010 yılında yaklaşık 545 bin olan konut ihtiyacına karşılık, yapı kullanma izni alan konut sayısı 351 bin olmuştur. 2011 yılında 407 bin olan ihtiyaca karşılık, yapı kullanma izni alan konut sayısının 350 bin civarında olacağı tahmin edilmektedir.

Planlı kent ve konut çevreleri oluşturarak konut ihtiyacını karşılamak üzere sosyal ve teknik altyapıları tamamlanmış arsa üretimine öncelik verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle alt gelir gruplarının konut sorununu çözmek amacıyla uygun yapım ve finansman yöntemlerinin geliştirilmesi önemini korumaktadır. Bu kapsamda mülk konut politikalarının yanı sıra kiralık konut politikalarının da uygulanması gerekli görülmektedir.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca (TOKİ) kullanılan kaynaklar ağırlıklı olarak konut yapımına ayrılmakta olup, Ocak 2003-Eylül 2011 döneminde yapımına başlanan 511.529 konuttan 375.000'i sosyal ve teknik donatıları ile birlikte tamamlanma aşamasına gelmiştir. Ayrıca, bu dönemde 56.000 konuta tamamlama kredisi verilmiştir.

Türkiye su sıkıntısı yaşayabilecek ülkeler arasında yer almaktadır. Mevcut içme suyu miktarı, artan talep, kuraklık ve su toplama havzalarındaki kirlenme sonucunda yetersiz hale gelmektedir. Planlama, izleme, değerlendirme ve yaptırım noksanlığı, sorumlu tek bir otoritenin olmaması, ortak veri tabanı ve bilgi akışı yetersizliği, kuruluşlar arası eşgüdüm sağlanamaması ve yeterli düzeyde Ar-Ge yapılmaması gibi hususlar, su kaynakları yönetiminde karşılaşılan ana sorunlardır.

2008 yılı itibarıyla toplam belediye nüfusunun yüzde 99'u içme ve kullanma suyu şebekesinden, yüzde 88'i ise kanalizasyon şebekesinden yararlanmaktadır. İçme suyu ve kanalizasyon şebekesi ihtiyacı ağırlıklı olarak yerleşime yeni açılan ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmalarının devam ettiği alanlarda bulunmaktadır.

2006 yılında kaynaklardan ve akarsulardan çekilen su miktarının oranı yüzde 32 iken 2008 yılında bu oran yüzde 27'ye gerilemiştir. Baraj, göl ve göletlerden çekilen su miktarı ise yüzde 40'tan yüzde 45'e yükselmiştir. Bu kaynaklardan sağlanan suyun artırılmadan kullanılabilmesi, kuyu ve kaynak sularının da giderek kirlenmesi, içme suyu arıtma tesisi ihtiyacını artırmış; 2008 yılında toplam 4,6 milyar m³ içme ve kullanma suyunun 2,1 milyar m³'ü (yüzde 47'si) artılmıştır.

5491 sayılı Çevre Kanunu ile nüfusu 2 binin üzerindeki belediyelerin atık su arıtma tesislerini belirli bir sürede tamamlamaları, aksi takdirde cezai müeyyidelerle karşı karşıya kalabilecekleri hüküm altına alınmıştır. 2008 yılında yüzde 46 olan atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun 2017 yılına kadar kademeli olarak yaklaşık yüzde 81'e yükseltilmesi gerekmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanununun 68'inci maddesinin belediyelerin hem yurt içi hem yurt dışı borçlanmalarına ilişkin standartlar ve limitler getirmesi nedeniyle, belediyeler yapmak zorunda oldukları yüksek maliyetli arıtma tesisi yatırımlarını borçlanma kapasiteleri olmadığından gerçekleştirilememektedirler.

Belediyelerin acil nitelikli olan ancak finansmanında zorluk yaşanan içme suyu ve kanalizasyon projelerine kaynak sağlanması amacıyla 2011 yılında SUKAP programı başlatılmıştır. Program kapsamındaki nüfusu 25 bin ve daha az olan belediyelerin içme suyu ve/veya kanalizasyon işleri için merkezi bütçeden yüzde 50 oranında hibe sağlanmakta, kalan kısım için İLBANK'tan uygun koşullarda kredi verilmektedir. Nüfusu 25 bin üzerinde olan belediyeler, projeleri için borçlanma limitleri gözetilmeksizin İLBANK'tan kredi kullanabilmektedir.

İçme suyu kayıpları konusunda sağlıklı verilere ulaşılamamakla birlikte, faturalandırılmayan (kayıp/kaçak dâhil) su miktarının yüzde 55 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Su temin sistemindeki kayıp ve kaçaklar azaltılarak, su kaynaklarının etkin kullanılması önemini korumaktadır.

Su havzalarının koruma alanlarındaki evsel, endüstriyel ve tarımsal kirlilik, içme suyu teminini güçleştirmektedir. Bu nedenle, su kaynaklarının her tür kullanım amacıyla korunması, kirlenmesinin önlenmesi, kirlenmiş olan su kaynaklarının kalitesinin iyileştirilmesi için uzun vadeli koruma program ve tedbirlerini içeren havza koruma planları hazırlama çalışmaları sürdürülmektedir.

5491 sayılı Çevre Kanunu çerçevesinde nüfusu 2 binin üzerindeki belediyelerin evsel nitelikli katı atık bertaraf tesislerini nüfus büyüklüğü kriterine göre 2017 yılına kadar tamamlamaları hedeflenmektedir.

Ülkemizde 2009 yılında toplanan yaklaşık 27 milyon ton evsel nitelikli katı atığın yüzde 52'sinin düzenli depolama sahalarında, yüzde 1,2'sinin ise kompost tesislerinde bertaraf edildiği tahmin edilmektedir. 2011 yılı itibarıyla işletmede olan düzenli depolama tesisi sayısı 59 olup bu tesisler ile 756 belediyede 41 milyon nüfusa hizmet verilmektedir. 40 adet düzenli depolama tesisi ise inşaat ve ihale aşamasındadır. 2008 yılında toplam kapasitesi 551 bin ton/yıl olan 4 kompost tesisinde yaklaşık 47 bin ton kompost üretilmiştir.

2009 yılı itibarıyla üretilen yaklaşık 98 bin ton tıbbi atığın yüzde 16'sı yakılarak, yüzde 44'ü kireçle gömülerek, yüzde 40'ı ise sterilizasyon yöntemiyle bertaraf edilmiştir. 2011 yılı itibarıyla 17 ilde tıbbi atık sterilizasyon ünitesi bulunmakta olup bu tesislerden 54 il yararlanmaktadır. 10 ilde ise tıbbi atık sterilizasyon ünitesi kurulma aşamasındadır.

Ülke genelinde tehlikeli atık üretim miktarına ilişkin sağlıklı bir veri altyapısını oluşturmak ve bu atıkların geri kazanım ve bertaraf yöntemlerine göre dağılımını belirlemek üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca Atık Beyan Sistemi oluşturulmuştur. Bu çerçevede, 2009 yılı itibarıyla Bakanlık sistemine kayıtlı 20.136 atık üreten tesisten 15.664'ünün tehlikeli atık miktarı (maden atıkları hariç) 629.030 tondur. Diğer taraftan ülkemizde üçü yakma ve üçü düzenli depolama olmak üzere altı adet tehlikeli atık bertaraf tesisi bulunmaktadır.

Belediyeler, katı atık yönetiminde toplama ve taşıma konularındaki görevlerini büyük ölçüde yerine getirirken, bertaraf konusunda gereken etkinliği ve hassasiyeti göstermemektedir. Özellikle düzensiz depolama, depo sahalarının yer seçiminde yapılan hatalar ile işletme koşullarındaki olumsuzluklar giderek büyüyen sorunlara sebep olmaktadır.

Katı atık üretiminde öncelikle, üretilen çöp miktarının azaltılması gerekmektedir. Ayrıca atığın kaynağa ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hane halklarının bilinçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Ulusal düzeyde etkin bir katı atık yönetim sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar kapsamında evsel nitelikteki atıklar için Katı Atık Ana Planı tamamlanmıştır.

Ambalaj atıklarının oluşumunun önlenmesi, tekrar kullanımı, geri dönüşümü ve geri kazanım yolu ile bertaraf edilecek miktarın azaltılması, belirli bir yönetim sistemiyle kaynağında ayrı toplanması, taşınması ve ayrıştırılmasına ilişkin teknik ve idari standartların oluşturulması gibi hususları kapsayan Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği 2011 yılı Ağustos ayında yürürlüğe girmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda, insan sağlığını, doğal kaynakları ve estetik değerleri korumak suretiyle yeterli çevresel koruma düzeyine erişilmesi ve kentlerin temiz, güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yerler haline getirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 35. Çevre mevzuatının uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.			
Tedbir 74. Çevre mevzuatının etkin uygulanması için ölçüm, izleme, denetim, kontrol ve raporlama altyapısı etkinleştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Çevre mevzuatının etkili bir şekilde uygulanması için başta su, hava, toprak olmak üzere doğa korumaya ve kirliliği önlemeye yönelik kapasite geliştirme çalışmalarına devam edilecek, bu kapsamda bir ölçme, izleme ve denetim altyapısı günün teknolojisine uygun yöntem ve araçlarla geliştirilecektir.
Öncelik 36. İklim değişikliği ile mücadele çalışmaları Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi çerçevesinde yürütülecektir.			
Tedbir 75. İklim değişikliği ile mücadele ve uyuma yönelik başta enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, çevre dostu ulaşım yöntemleri, ormancılık, mera koruma projeleri yürütülecek, kuraklıkla mücadele edilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İklim Değişikliği Koordinatörlüğü	Aralık Sonu	Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi ile uyumlu olarak yürütülen iklim değişikliğinin bölgesel ve sektörel etkileri ile teknoloji ihtiyacının tespitine ve uyum konusunda farkındalığın geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. Enerji, tarım, atık, ulaştırma, ormancılık, sanayi sektörlerinde projelerle emisyon sınırlama ve uyum alanlarında projelere devam edilecektir.
Öncelik 37. Başta biyolojik çeşitlilik olmak üzere doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik anlamda değer kazanmasına yönelik çalışmalar yapılarak sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır.			
Tedbir 76. Doğa koruma alanlarının yönetiminde kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanarak, bu alanların çevresel, sosyal ve ekonomik değeri üzerine bilinçlendirme çalışması yapılacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Doğa koruma alanlarının yönetimine ilişkin kurumsal ve teknik kapasitenin artırılması sağlanacak, doğa koruma konusunda bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir.

Öncelik 38. Kalkınma ve mekânsal gelişme politikaları arasında uyum artırılacak; fiziki planlama, uygulama ve yapılaşmaya yön verecek stratejik bir planlama yapısı oluşturulacaktır.			
Tedbir 77. KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı etkili bir şekilde yürütülecek ve sonuçları izlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, yerel yönetimler	Aralık Sonu	KENTGES, içerdiği orta ve uzun vadeli eylemler önceliklendirilerek etkili bir şekilde yürütülecek, sonuçları izlenecek ve kamuoyuyla paylaşılacaktır.
Tedbir 78. Çevre düzeni planları ile kentleşme ve imar çalışmalarına yön verecek nitelikte olmak üzere; bölge planları ile bütünleşik olarak hazırlanacak mekânsal strateji planlarının usul ve esasları belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Bölgesel ve mekânsal gelişme planlaması ile kentleşme ve imar çalışmaları arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi amacıyla mekânsal strateji planları hazırlanacaktır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından söz konusu planların hazırlığında takip edilecek usul ve esaslar Kalkınma Bakanlığı ile birlikte belirlenecektir.
Öncelik 39. Kentlerin yaşam standartları yükseltilerek "yaşanabilirlik" düzeyleri artırılmış mekânlar oluşturulacak, sürdürülebilir kentsel gelişme sağlanacaktır.			
Tedbir 79. Kentleşme ve imar konularında hukuki ve idari çerçeve güçlendirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, TOKİ, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Arazi kullanımı, fiziki planlama, uygulama ve yapılaşma konularında temel ilkeleri, standartları ve denetim mekanizmasını da içerecek şekilde imar ve şehircilik mevzuatı yenilenecektir. Bölgesel gelişme ve mekânsal gelişme planlaması ilişkisi güçlendirilecek, mekânsal planlama hiyerarşisi sadelik ve yerindenlik ilkeleriyle geliştirilecektir. Cazibe merkezlerine, ticaret ve sanayi için önem arz eden alanlara, gelişmekte olan kırsal merkezi yerleşim yerlerine, yapılaşma baskısı altındaki turizm yörelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere planlamada öncelik verilecektir.
Öncelik 40. Afet risklerinin azaltılması, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve özgün mimariye dayalı kentsel estetiğin sağlanması amacıyla kentsel dönüşüm alanında kapsamlı bir çerçeve mevzuat oluşturulacaktır.			
Tedbir 80. Kentsel dönüşüm, yenileme ve imar hakkı transferi gibi uygulamalara ilişkin hukuki ve idari altyapı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, TOKİ, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm, yenileme ve imar hakkı transferine ilişkin usul ve esaslar geliştirilecek ve dönüşüm uygulamalarının tüm boyutları ile yönetilebileceği kurumsal

geliştirilecek, proje ve uygulamalar yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak yürütülecektir.			düzenlemeler gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda yerel yönetimlere teknik destek verilecektir. Deprem ve Afet riskli bölgeler ile çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmaların bulunduğu yerleşmelerde planlı, güvenli ve yaşanabilir alanlar oluşturulmasına yönelik dönüşüm projeleri yapılacak veya yaptırılacaktır.
Öncelik 41. Su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetimi amacıyla idari, yasal ve finansal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.			
Tedbir 81. Su kaynaklarının etkin kullanımı ve korunması için bütüncül su kaynakları yönetimi modeli geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İller Bankası, DSİ	Aralık Sonu	Bütüncül su kaynakları yönetimi modeli ile ilgili kurumlar arasında koordinasyon sağlanacak, yer üstü ve yer altı su kaynaklarını kapsayan hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Su kaynaklarının havza bazında yönetiminin sağlanması için strateji ve plan hazırlanacaktır.
Öncelik 42. Katı atık yönetiminde kaynaktan ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecektir.			
Tedbir 82. Katı atık yönetimi etkinleştirilecek ve evsel nitelikli katı atıkların mahalli idare birlikleri aracılığıyla düzenli depolama tesislerinde bertaraf edilmesi sağlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İller Bankası, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Ulusal ve bölgesel düzeyde atık yönetim plan çalışmaları tamamlanacaktır. Katı atıkların kaynaktan ayrıştırılarak, tekrar kullanım değerine sahip olanların ekonomiye kazandırılmasına yönelik kurumsal kapasite geliştirme ve halkın bilinçlendirilmesi çalışmaları sürdürülecektir. Katı atık yönetiminde mahalli idare birliklerinin etkin çalışmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.
Tedbir 83. Belediye atıkları için Biyobozunur Atık Azaltımı Stratejisi ve Yönetim Planı hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S) Kalkınma Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Söz konusu Strateji ve Yönetim Planı ile belediye atıklarının ön işleminde geri kazanım, kompostlaştırma, biyogaz üretimi veya enerji/madde geri kazanımı gibi yöntemler kullanılarak geri kazanımına ilişkin tedbirler belirlenecektir.

Öncelik 43. Alt ve orta gelir gruplarının konut ihtiyacının karşılanmasına öncelik verilecek, sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulmasına devam edilecektir.			
Tedbir 84. Toplu konut uygulamalarının kapsamının genişletilmesi ve yapı kooperatifçiliğinin desteklenmesi suretiyle öncelikle nüfus artışının hızlı ve konut fiyatlarının yüksek olduğu şehirlerde alt ve orta gelir gruplarına yönelik sosyal konut üretimi sağlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), TOKİ	Aralık Sonu	Mevcut konut finansman sistemi alt ve orta gelir gruplarının ödeme güçleri dikkate alınarak, yapı kooperatifçiliği ve kiralık konut üretimine fırsat sağlayacak şekilde gözden geçirilecektir. Maliyetlerin azaltıldığı, yapı güvenliğinin artırıldığı, alanın ve enerjinin rasyonel kullanıldığı yapım yöntemleri araştırılacaktır.

G. AR-GE ve YENİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Günümüzde bilim, teknoloji ve yenilik yeteneği, rekabet üstünlüğünün ve sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmenin belirleyici unsurlarından biri haline gelmiştir.

2009 yılı itibarıyla Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı Türkiye’de yüzde 0,85 iken, bu oranın AB-27 ortalaması 2008 yılında yüzde 1,9’dur. Özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının toplam Ar-Ge harcamalarına oranı 2005 yılında yüzde 33,8 iken bu oran 2009 yılında yüzde 47,4’e yükselmiştir. Ancak, bu oran 2008 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 63,9’un gerisinde olup, ülkemizde özel sektörün, özellikle de KOBİ’lerin Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge’ye olan talebinin artırılması ihtiyacı sürmektedir.

2009 yılı itibarıyla Türkiye’de Ar-Ge personeli toplam istihdamın yüzde 0,62’sini oluşturmaktayken, bu oran AB-27 ülkelerinde yüzde 1,57’dir. Ülkemizdeki tam zaman eşdeğeri (TZE) cinsinden toplam Ar-Ge personelinin 2005’te yüzde 30,4’ü özel sektör tarafından istihdam edilirken bu oran 2009’da yüzde 42,8’e ulaşmıştır. Bununla birlikte AB-27 ülkelerinde bu oran 2008 yılı itibarıyla yüzde 52’dir. Çalışma hayatında eşitlik anlamında önemli bir ölçüt olan kadınların TZE cinsinden toplam araştırmacı sayısındaki oranı, 2007 yılında Türkiye için yüzde 34 olarak hesaplanmış olup, AB-27 ortalaması olan yüzde 31’in üzerindedir.

Ar-Ge çalışmalarının ürüne dönüşmesi ve rekabet gücüne katkısının artırılmasında özel sektör önemli rol üstlenmektedir. Son yıllarda sağlanan teşviklerle Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin rekabet açısından gerekliliği konusunda farkındalık düzeyinin artması sayesinde özel kesimin Ar-Ge faaliyetlerinde artış görülmektedir. 2008 yılında özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payının, yükseköğretim kurumlarının payını ilk kez geçmiş olması da bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri alanında sağlanan teşvikleri düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanununun 2008 yılında yürürlüğe girmesini müteakip 131 Ar-Ge Merkezi başvurusu yapılmış ve 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 103 işletmeye Ar-Ge Merkezi Belgesi verilmesi

uygun bulunmuştur. Ar-Ge Merkezi Belgesi alan işletmelerin 2011 yılında 2 milyar TL Ar-Ge harcaması yapmaları ve 12.000 Ar-Ge personeli çalıştırmaları beklenmektedir. Belge alan şirketlerin çalışma alanları itibarıyla otomotiv, otomotiv yan sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri, dayanıklı tüketim malları, savunma sanayi ve elektrik-elektronik sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

TÜİK tarafından yapılan ve 2006–2008 yıllarını kapsayan yenilik araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de 10 ve daha fazla çalışanı olan işletmelerin yüzde 37,1’inin teknolojik yenilik faaliyetinde bulunduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışma yenilik faaliyetlerinin işletmelerin büyüklükleri ile orantılı olarak arttığını göstermektedir. 10–49 çalışanı olan işletmelerin yüzde 33,8’i, 50–249 çalışanı olan işletmelerin yüzde 43,7’si ve 250 ve daha fazla çalışanı olan işletmelerin yüzde 54,4’ü yenilik faaliyetinde bulunmuştur.

Ar-Ge’ye dayalı üretim yeteneğini güçlendirmek amacıyla Kalkınma Planında öncelikli olarak belirtilen biyoteknoloji, yeni nesil enerji teknolojileri, sanayi politikasının öncelik verdiği sektörlerdeki araştırmalar, yerli kaynakların katma değere dönüşmesini amaçlayan Ar-Ge faaliyetleri, sağlık araştırmaları, bilgi ve iletişim teknolojileri, savunma ve uzay teknolojileri ile Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu kararlarında yer alan öncelikli alanlarda büyük ölçekli araştırma merkezlerinin kurulmasına, gelişmekte olan üniversitelerde merkezi araştırma laboratuvarlarının oluşturulmasına, temel ve uygulamalı araştırma projelerinin desteklenmesine ve araştırmacı insan gücü yetiştirilmesine yönelik programlar sürdürülmektedir.

TABLO IV: 23– Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ar-Ge Harcamalarının GSYH içindeki payı (%)	0,67	0,79	0,76	0,71	0,73	0,85
GSYH Ar-Ge Harcaması (Milyon TL - Cari Fiyatlarla)	3 578	4 786	5 103	6 873	7 093	8 492
Sektörlere Göre Ar-Ge Harcamalarını Gerçekleştirenler (%)						
Yükseköğretim	67,9	54,6	53,2	48,2	44,2	47,4
Özel Sektör	24,2	33,8	35,6	41,3	43,8	40,0
Kamu	8	11,6	11,2	10,6	12,0	12,6
TZE(1) cinsinden Toplam Ar-Ge Personeli Sayısı	39 960	49 252	54 444	63 777	67 000	74 000
TZE* cinsinden Ar-Ge Personelinin Sektörlere Göre Dağılımı (%)						
Yükseköğretim	61,9	51,6	49,1	46,6	44,5	42,2
Özel Sektör	22,1	30,4	33,1	38,3	40,8	42,8
Kamu	16	17,9	17,8	15,1	14,7	15,0
TZE cinsinden 10 bin kişiye Düşen Ar-Ge Personeli Sayısı	20	25	27	31	32	35
Türkiye Kaynaklı Bilimsel Yayın Sayısı	15 443	16 718	18 928	21 961	22 995	24 916
Bilimsel Yayın Sayısına Göre Uluslararası Sıralamada Türkiye’nin Yeri	21	19	19	18	18	18

Kaynak :TÜİK, TÜBİTAK
(1) Tam zaman eşdeğeri

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) ile Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve duvarsız teknoloji kuluçka merkezleri faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilmektedir.

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla 31'i aktif 43 adet TGB ve 20 adet TEKMER kuruluşu bulunmaktadır. Aynı tarih itibarıyla TGB'lerde toplam 1.698 firma yer almakta olup bu firmalar tarafından 11.766'sı Ar-Ge personeli olmak üzere 14.311 kişiye istihdam imkanı sağlanmaktadır.

Ar-Ge harcamalarının etkin kullanımını ve Ar-Ge sonuçlarının uygulamaya geçirilmesini kolaylaştırmak amacıyla özellikle dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma, sağlık ve enerji gibi sektörlerde yerli teknolojiye dayalı ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik programların desteklenmesine devam edilmektedir. Bu kapsamda kamu kurumlarının faaliyet alanlarıyla ilgili yürütecekleri Ar-Ge destek programları 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlanmış olup, bu programların önümüzdeki yıllarda geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilim, teknoloji ve yenilik alanında yürütülen faaliyetlerin temel amacı, başta özel sektörde olmak üzere yenilik yeteneğini artırmak, bilim ve teknolojide yetkinleşmek ve bu etkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 44. Ulusal yenilik sistemindeki aktörler arasında işbirliği geliştirilecek, özel kesimin sistem içerisindeki etkinliği artırılacak ve bu alanda uluslararası işbirliği geliştirilecektir.			
Tedbir 85. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi Eylem Planı güncellenecektir.	TÜBİTAK (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, STK'lar, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	2011-2016 dönemini kapsayan Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisinin eylem planı ilgili tarafların katılımıyla güncellenecektir.
Tedbir 86. Bilim, araştırma, teknoloji ve yenilik alanlarında toplumsal farkındalık artırılacaktır.	TÜBİTAK (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, TÜBA, Yerel Yönetimler, STK'lar, Medya	Aralık Sonu	Bilim Merkezleri ve müzeleri kurulması çalışmaları devam ettirilecek, yazılı ve görsel basın aracılığı ile toplumsal farkındalık artırılacak, yarışma, burs ve bilim şenlikleriyle gençler ve çocuklar teşvik edilecektir. Ayrıca müfredatta yenilik kültürü ve farkındalığını artırıcı programlara yer verilecektir.
Öncelik 45. Başta KOBİ'ler olmak üzere, özel kesimin Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge'ye olan talebinin artırılması sağlanacak, yenilik tabanlı girişimcilik desteklenecektir.			
Tedbir 87. Özel sektöre aktarılan Ar-Ge desteklerinin etki analizi yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TOBB, KOSGEB, Üniversiteler, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Özel sektör tarafından yürütülen Ar-Ge projelerine verilen desteklerin, yenilik kültürünün oluşmasına ve faydaya dönüşmesine yönelik etki analizi çalışması yapılacaktır.
Tedbir 88. KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge destekleri	KOSGEB (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TPE, Üniversiteler, Bilim, Sanayi	Aralık Sonu	KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge, yenilik ve fikri mülkiyet haklarına yönelik destekler etkinleştirilerek

etkinleştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.	ve Teknoloji Odaları, Kalkınma Ajansları		yaygınlaştırılacak ve KOBİ'lerin Ar-Ge talebini artıracak faaliyetler sürdürülecektir. KOBİ'lerin Ar-Ge finansmanına destek olmak üzere başlangıç ve risk sermayesi uygulamaları etkinleştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. Özel sektör ile üniversiteler arasında Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik işbirliğinin yaygınlaştırılması sağlanacak, KOBİ'ler ve girişimcilerin Ar-Ge, yenilik ve endüstriyel uygulamaya yönelik projeleri desteklenecektir.
Tedbir 89. Yenilikçi genç girişimcilerin kurduğu şirketlerin sayısı artırılabilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Üniversiteler, TÜBİTAK, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yönetici Şirketleri	Aralık Sonu	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülen Teknogirişim Sermayesi Desteği 2009 yılında başlatılmıştır. Programın uygulaması geliştirilerek genç girişimciler tarafından üretilen teknolojilerin sanayicilere tanıtılması ve bu teknolojilerin ticarileşmesi sağlanacaktır.
Öncelik 46. Özel sektör ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik programlar ve rekabet öncesi Ar-Ge işbirlikleri ile yenilik tabanlı rekabetçi kümelenme çalışmaları desteklenecektir.			
Tedbir 90. Bilim ve teknoloji alanında işbirliği ağları ve platformları yaygınlaştırılacaktır.	TÜBİTAK (S), YÖK, Üniversiteler, Özel Sektör	Aralık Sonu	İlgili kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında bilim ve teknoloji alanında işbirliği ağları ve platformları ile ilgili olarak mevcut programlar yaygınlaştırılacak ve yeni programların başlatılması sağlanacaktır.
Tedbir 91. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin etkinliği artırılabilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TÜBİTAK, TOBB	Aralık Sonu	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun yürürlüğe girmiştir. İlgili uygulama yönetmeliği hazırlanacaktır.
Tedbir 92. Araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi ve teknoloji transferi uygulamaları etkinleştirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, TÜBİTAK, TPE, TOBB	Aralık Sonu	Araştırma sonuçlarının fikri mülkiyet haklarına ilişkin mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir. Ülkemiz için uygun Teknoloji Transfer Ofisi modeli tamamlanarak pilot ölçekte uygulaması başlatılacaktır.
Tedbir 93. Dışa bağımlılığın yüksek olduğu sektörlerde yerli	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı,	Aralık Sonu	Dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma, sağlık ve enerji gibi sektörlerden sorumlu kamu

ürün ve teknolojiler geliştirilmesine yönelik araştırma programları öncelikli olarak desteklenecek ve etkinleştirilecektir.	Milli Savunma Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler		kuruluşlarında Ar-Ge destek programları geliştirilecektir. TÜBİTAK tarafından yürütülen TARAL Programı kapsamındaki projelerde ve araştırma altyapısı desteklerinde öncelik bu alanlara verilecektir.
Öncelik 47. Araştırmacı insan gücü, özel sektörün ihtiyaçları da dikkate alınarak nitelik ve nicelik yönünden geliştirilecektir.			
Tedbir 94. Araştırmacı insan gücü yetiştirme programları yaygınlaştırılacaktır.	TÜBİTAK (S), Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, YÖK, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Öncelikli alanlar başta olmak üzere özel sektör- üniversite işbirliğini geliştirmeye yönelik araştırmacı insan gücü programları desteklenecek, mevcut araştırma kapasitesinin nitelik ve nicelik yönünden artırılabilmesi amacıyla yeni programlar geliştirilecek ve mevcut burslar artırılacaktır.
Tedbir 95. Yurt dışındaki yerli ve yabancı, nitelikli araştırmacıların ülkemizde çalışması özendirilecektir.	TÜBİTAK (S), Maliye Bakanlığı, MEB, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yurt dışındaki yerli ve yabancı, nitelikli araştırmacılar için ülkemizi daha cazip kılmak üzere gerekli mali, hukuki ve idari düzenlemeler sürdürülecektir.
Öncelik 48. Araştırma altyapılarının etkin kullanımı sağlanacaktır.			
Tedbir 96. Ülkemizdeki araştırma altyapılarını etkinleştirecek yol haritası çalışmaları başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler, Sanayi ve Ticaret Odaları, KOSGEB	Aralık Sonu	Kaynakların etkin kullanımı ve araştırmacıların birlikte çalışmasını sağlamak üzere kamu kurumlarında, özel kesimde ve üniversitelerde kurulacak ve kurulacak araştırma merkezlerinin öncelikli alanlarda ve belli yerlerde oluşturulmasını sağlayacak Türkiye Ar-Ge altyapı yol haritası çalışmaları başlatılacaktır.
Tedbir 97. Araştırma merkezlerinin etkin çalışmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Araştırma merkezlerinin daha etkin kullanımını ve sürdürülebilirliğini sağlamak üzere, merkezlerin özel sektör ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği kurmaları, yönetimi, sürdürülebilir finansmanı, personel istihdamı, tüm araştırmacılara 7 gün 24 saat hizmet verebilecek şekilde açık olması, performanslarının izlenmesi ve değerlendirilmesi gibi konularda idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

H. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Elektronik Haberleşme

Elektronik haberleşme sektörü, iletişim hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması yoluyla bilgi toplumuna dönüşümün hızlandırılması ve böylece ülkenin rekabet gücünün artırılması açısından kritik öneme sahiptir.

Sektöre ilişkin düzenleyici çerçeveyi belirleyen 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun Kasım 2008'de yayımlanmasını takiben ikincil mevzuatın Kanuna uyumlaştırılması çalışmaları 2011 yılı içerisinde de sürdürülmüştür.

Ekim 2011 itibarıyla Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından 338 işletmeci için 544 adet yetkilendirme yapılmış olup bunlardan 160 tanesi sabit telefon hizmetleri alanındadır. Sabit telefonlarda numara taşınabilirliği düzenlemesi Eylül 2009'da yürürlüğe girmiş ve Ekim 2011 itibarıyla yaklaşık 106 bin sabit telefon abonesi numarasını taşımıştır. 2011 yılı ilk yarısında alternatif işletmecilerin sabit telefon hizmetleri pazarında yüzde 6 olarak gerçekleşen payı bir önceki yıla göre gerilemiş olup, bu durum, yapılan düzenlemelere rağmen söz konusu pazarda yeterli rekabetin oluşmadığına ve düzenlemelerin etkin şekilde uygulanamadığına işaret etmektedir.

Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sağlamak üzere, altyapı işletmeciliği alanında Ekim 2011 itibarıyla 74 alternatif işletmeci yetkilendirilmiştir. Bu işletmeciler kendi altyapılarını kurmak üzere önemli ölçüde yatırım yapmaktadır. Söz konusu işletmecilerin sahip oldukları fiber optik kabloların toplam uzunluğu 2008 yılı sonunda 9.216 km iken Haziran 2011 itibarıyla 32.523 km'ye ulaşmıştır. Yerleşik işletmeci Türk Telekom'un ise 134 bin km fiber optik kablo altyapısı mevcuttur.

Alternatif işletmeciler yerel ağa erişim, veri akış erişimi veya yeniden satış yöntemleriyle yerleşik işletmecinin erişim altyapısı üzerinden sabit genişbant erişim hizmetleri sunabilmektedir. Söz konusu hizmetlerin sunumunda yüzde 90 oranında veri akış erişimi yöntemi kullanılmaktadır. Diğer taraftan, kendilerine ait fiber optik erişim altyapısı kurmaya başlayan bazı alternatif işletmeciler bu altyapı üzerinden müşterilerine genişbant erişim hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca, kullanıcıların sabit telefon hizmeti abonesi olmaksızın DSL genişbant erişim hizmetlerinden faydalanmasına imkân veren yalın ADSL uygulaması Temmuz 2010'da hayata geçirilmiştir. Haziran 2011 itibarıyla yerleşik işletmeci dışındaki işletmecilerin sabit genişbant erişim pazarındaki payı, abone sayısı bazında yüzde 16 seviyesindedir. Bu oranın bir önceki yılın aynı döneminde yüzde 12 olduğu dikkate alındığında, son bir yılda sabit genişbant erişim pazarındaki rekabetin kayda değer ölçüde arttığı görülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu oran AB'de yaklaşık yüzde 56'dır. Bu durum, Türkiye'de sabit genişbant erişim pazarındaki rekabet düzeyinin AB'ye nispetle düşük kaldığını ve bu alandaki düzenlemelerin de daha etkin şekilde uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Ağustos 2009'dan itibaren kullanıma sunulan üçüncü nesil (3G) mobil haberleşme hizmetlerinin kullanımı hızlı şekilde artmaktadır. 3G abone sayısı 2009 yılı sonunda 7,1 milyon iken Haziran 2011'de 24,8 milyona ulaşmıştır. Aynı dönemde mobil genişbant erişim hizmetlerini kullanan abone sayısı ise 641 binden 3,6 milyona yükselmiştir.

Sabit telefon abone sayısında, son yıllarda gözlenen düşüş devam etmektedir. Mobil telefon abone sayısı da numara taşınabilirliği ve her yöne tarifelerin etkisi ile ikinci hatların bir kısmının iptal edilmesi sonucunda 2009 ve 2010 yıllarında düşüş göstermiş, 2011 yılında ise küçük bir artış kaydetmiştir.

2007-2009 yılları arasında önceki yıllara oranla büyüme hızı düşen genişbant abone sayısı, 2009 yılından itibaren mobil genişbant hizmetlerinin sunulmaya başlamasının etkisiyle yeniden hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. 2011 yılı Haziran ayı itibarıyla toplam genişbant abone sayısı 11 milyon seviyesindedir. Genişbant abonelerinin yüzde 61'i erişim için DSL teknolojisini kullanmaktadır. Mobil genişbant teknolojisi kullanan abonelerin oranı ise yüzde 33 olup bu oran son bir yılda üç katına çıkmıştır. Alternatif sabit genişbant erişim teknolojilerinden olan kablo internet ve fiber optik bağlantılarının toplam genişbant pazarındaki payları ise sırasıyla, yüzde 3,4 ve yüzde 1,7 seviyesinde kalmıştır. Son bir yılda genişbant abone sayısında kaydedilen büyümenin çok büyük bir kısmı mobil genişbant erişim hizmetlerinin kullanımındaki artıştan kaynaklanmıştır. Bu durumun önümüzdeki dönemde de sürmesi ve mobil genişbant erişim hizmetlerinin genişbant pazarındaki payının artması beklenmektedir.

BTK, 3 Ekim 2011 tarihinde aldığı 2011/DK-10/511 no'lu kararıyla, Türkiye'de fiber genişbant erişim altyapılarının yaygınlaştırılmasına ilişkin kritik bir adım atmış ve "düzenleyici tatil" olarak adlandırılan yaklaşımı uygulamaya koymuştur. Söz konusu karara göre, 5 yıl boyunca veya fiber genişbant erişim abonelerinin sabit genişbant erişim aboneleri içindeki payı yüzde 25'e ulaşana kadar, toptan seviyedeki fiber erişim hizmetleri pazar analizi süreci dışında bırakılacaktır. Her ne kadar bu karar özellikle yerleşik işletmeciyi fiber genişbant erişim altyapısına yatırım yapmaya teşvik ediyor olsa da, söz konusu karar neticesinde, finansal durum ve ölçek nedeniyle gerekli yatırımı tümüyle kendisi yapamayacak durumda olan alternatif işletmecilerin, bahsi geçen süre boyunca, fiber genişbant erişim hizmetleri pazarına girebilmeleri ancak al-sat veya veri akışı erişimi yöntemleriyle mümkün olabilecektir. Bu durum, uzun dönemde alternatif işletmecilerin yatırım merdiveninde yükselerek kendi şebeke altyapılarını geliştirmelerini ve fiber genişbant erişim hizmetleri pazarında altyapıya dayalı rekabetin oluşmasını geciktirecektir.

Ülkemizde bilgisayar ve internet kullanımı hızla artmaktadır. 2011 yılı Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 16-74 yaş grubundaki bireylerden, son üç ay içinde bilgisayar ve internet kullananların oranları sırasıyla yüzde 46,4 ve yüzde 45'e ulaşmıştır. 2011 yılında hanelerde internet erişim oranı ise yüzde 42,9 olup internet erişimine sahip hanelerin yüzde 91,5'inde genişbant erişim bulunmaktadır. 2010 yılı Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi sonuçlarına göre bilgisayar kullanılan girişimlerin oranı yüzde 92,3, internet erişimine sahip girişimlerin oranı ise yüzde 90,9'dur. Girişimlere ait internet erişim oranları son yıllarda önemli bir değişim göstermemekle beraber, genişbant kullanımında kayda değer bir artış gözlenmiştir.

Genişbant hizmetlerinin kullanımındaki artışa paralel olarak, çeşitli işletmeciler tarafından hem sabit hem de mobil genişbant bağlantılar üzerinden sunulan telefon, yayın, elektronik içerik vb. yakınsamış hizmetlerin de arttığı gözlenmektedir. Bu sürecin önümüzdeki dönemde daha da hızlanması beklenmektedir.

Türkiye'nin küresel uydu haberleşmesi pazarındaki ağırlığını artırma politikasına paralel olarak, hem televizyon yayıncılığı hem de veri haberleşmesi için kullanılmak üzere, 2014 yılına kadar uzaya iki yeni uydu gönderilmesi yönündeki çalışmalar Türksat A.Ş.

bünyesinde devam etmektedir. Ayrıca, 2015 yılında uzaya gönderilmesi planlanan bir başka uydunun yerli üretimine yönelik çalışmalar da sürmektedir.

Son yıllarda Türkiye’de elektronik haberleşme alanında faaliyet gösteren işletmecilerin, gerek satın almalar gerekse diğer ülke işletmecileriyle işbirliği yoluyla, yurt dışı pazarlarda daha yoğun şekilde faaliyet göstermeye başladıkları gözlenmektedir.

Geçtiğimiz dönemde BTK, TÜBİTAK-ULAKBİM, Gazi Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi tarafından ortaklaşa yürütülen bir proje kapsamında Türkiye’de yeni nesil internet protokolü IPv6’ya geçişe ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların da sonucu olarak, 8 Aralık 2010 tarihli ve 2010/25 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kamu kurum ve kuruluşları için IPv6’ya geçişe ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Genelge uyarınca, kamu kurum ve kuruluşları internet üzerinden sundukları kamuya açık tüm hizmetleri 31 Ağustos 2013 tarihine kadar IPv6’yı destekleyecek hale getireceklerdir.

Bilgi Teknolojileri

Bilgi teknolojileri sektörü, gayri safi yurtiçi hasılaya sağlayabileceği doğrudan katkının yanı sıra, ekonominin genelinde getirdiği verimlilik artışı ve istihdam yaratma potansiyeli ile ülkemizin bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Özellikle bu sektör içerisinde yer alan yazılım ve hizmetler alanı, yenilikçi ve katma değeri yüksek yapısı, düşük sabit sermaye yatırımı ve ara malı ihtiyacı ile stratejik bir önem arz etmektedir.

Bilgi Toplumu Stratejisinde sektörün, e-devlet uygulamaları başta olmak üzere, planlanan çok sayıda bilgi toplumu uygulaması ile büyüyecek iç pazarda deneyim kazanması, referans geliştirmesi ve mali yapısının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu yetkinlikleri kazanan sektörün öncelikle bölgesel pazarlara açılarak küresel rekabet gücünün artırılması ve ihracat potansiyelinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulunun kararı ile başlatılan ve İş-Kur tarafından yürütülmekte olan Nitelikli Bilişim Çalışanları Programı ile BİT sektörünün ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında, tanınmış uluslararası firmalarca geliştirilen eğitim programları vasıtasıyla, nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. İlk etapta İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Gaziantep, Konya, Kayseri, Malatya ve Denizli illerinde ön lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip kişiler arasından seçilen 3.195 kişinin, belirlenen uzmanlık eğitimlerini alması planlanmıştır. Temmuz 2011 itibarıyla Ankara, Adana, Kayseri, Denizli ve Konya illerinde toplam 714 katılımcıya söz konusu eğitimler verilmiş ya da verilme aşamasındadır. Program kapsamındaki diğer illerde ise eğitim programlarının başlatılması yönündeki çalışmalar devam etmektedir.

BİT sektöründe meslek standartlarının belirlenmesi amacı ile Mesleki Yeterlilik Kurumu ve İstanbul Ticaret Odası arasında imzalanan “Meslek Standardı Hazırlama İşbirliği Protokolü” kapsamında çalışmalar sürmektedir. Yapılmakta olan çalışma, BİT sektörünün meslek tanımları ve seviyelerinin resmi olarak sınıflandırılmasını ve bu meslek tanımlarının gerektirdiği eğitim ve sertifikasyon seviyelerinin belirlenmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmaların yanı sıra, ortak ihtiyaçlara yönelik T.C. Kimlik Kartı Projesi ve kamu kurumları arasında elektronik belge değişimini sağlamayı amaçlayan e-Yazışma Projesi

gibi kurumsal bilgi teknolojisi yatırımlarını tetikleyecek çalışmalar ile devam etmekte olan e-devlet proje ve uygulamaları, sektörün gelişimine katkıda bulunacaktır.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) ve Mart 2008'de yürürlüğe giren, yeni ve özgün yazılım faaliyetlerinin desteklenmesini de içeren 5746 sayılı Ar-Ge Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, sektörü etkileyen düzenlemeler arasında ön plana çıkmaktadır. Haziran 2011 itibarıyla TGB'lerde yer alan 1.730 firmanın yüzde 58'i BİT alanında faaliyet göstermektedir. Aynı dönem itibarıyla Ar-Ge Merkezi Belgesi alan 102 işletmeden 13 tanesi bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe yer almaktadır. Bu merkezlerden hâlen faal olan 12 tanesi, Ar-Ge Merkezlerinin 2010 yılı toplam Ar-Ge bütçelerinin yüzde 15'ini oluşturmaktadır.

Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planında yer alan 97 numaralı Bilişim Vadisi eylemiyle; Türkiye'nin bölge ülkeleri içerisinde üretim ve operasyon merkezi niteliği kazanması, bilgi teknolojileri alanında dış yatırımın ülkeye çekilmesi, sektörde yer alan yerli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel ağlarını kullanarak yurt dışına açılımlarının sağlanması ve ürün geliştirme dışındaki pazarlama, satış ve benzeri iş yetkinliklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Projeye ilişkin fizibilite raporu 2010 yılı Ağustos ayında tamamlanmıştır. Bu raporda, Bilişim Vadisinin Türkiye'nin tek bir bölgesiyle sınırlı kalmayıp daha sonra çoklanacak dağıtık bir sisteme olanak sağlaması önerilmektedir. Eylem kapsamında İstanbul-Kocaeli öbeğine yönelik kurulum çalışmaları devam etmektedir. Bununla birlikte, Bilişim Vadisi yapılanmasının mevcut teknokent yapılanmasından ayrı olarak kurgulanması ihtiyacı hâlen devam etmektedir. Bu kapsamda, Bilişim Vadisinin kurumsal yönetim modelinin belirlenmesine ve ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemelerinin ivedilikle yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. 2012 yılında, hazırlanan fizibilitede Bilişim Vadisi kurgusu içinde düşünülen diğer bölgeler için detaylı analiz çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

BİT hizmetlerinin ortak kullanılan kaynaklar üzerinde, ölçeklenebilen bir yapı içerisinde sunumunu ifade eden bulut bilişim; veri depolama ve işleme için gerekli sermaye harcamaları ve istihdam ihtiyacında tasarruf imkânı yaratmaktadır. Genişbant internetin yaygınlaşması ile bulut bilişimin gerek arz gerek talep tarafında sektörde daha çok gündeme geldiği görülmektedir. Benzer şekilde, BİT, çevresel sorunlarla mücadelede önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Son zamanlarda, yeşil bilişim konusundaki bilinçlenmenin ve bu konudaki çalışmaların dünyada ve ülkemizde arttığı gözlenmektedir.

Kamu alımları özellikle bilgi teknolojileri hizmetleri pazarının gelişiminde ve bu pazarda büyük oyuncuların oluşmasında doğrudan bir etkiye sahiptir. Ayrıca bu etki ile iç pazarda deneyim kazanan ve büyüyen bilgi teknolojileri sektörünün dış pazarlara açılması kolaylaşmaktadır. Bu itibarla, kamu kurumlarının bilgi teknolojisi hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarının karşılanmasında kamu-özel sektör işbirliğinin yaygınlaştırılması ve ayrıca ihale mevzuatında bilgi teknolojileri alımlarına ilişkin düzenlemelerin yapılması ihtiyacı devam etmektedir. Diğer taraftan bazı kuruluşlara mevzuatla tanınan imtiyazların kamu alımlarında rekabeti bozduğu yönünde eleştiriler gündemdeki yerini korumaktadır.

2010 yılı itibarıyla BİT pazarının yüzde 70'i telekomünikasyon sektöründen, geri kalan yüzde 30'luk kısmı ise bilgi teknolojileri sektöründen oluşmaktadır. Donanım, paket yazılım ve hizmetler alt kırılımlarından oluşan bilgi teknolojileri pazarı içerisinde en büyük payı 6,08 milyar ABD dolarlık donanım pazarı alırken, yazılım pazarının büyüklüğü 584 milyon ABD doları, hizmetler pazarının büyüklüğü ise 909 milyon ABD doları

seviyesindedir. Bilgi teknolojilerinin toplam BİT pazarı içerisindeki payı, yüzde 43'lük dünya ortalamasına göre düşük seviyededir. Ülkemiz yazılım ve hizmetler sektörünün bilgi teknolojileri içerisindeki yüzde 20'lik payı ise, dünya ortalaması olan yüzde 70 oranı ile karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Bilgi teknolojileri hizmetleri pazarının gelişmesi, diğer sektörlerde BİT kullanımının yaygınlaşması ve bu teknolojilerin beraberinde getireceği imkânlardan yararlanılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

TABLO IV: 24- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler

	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Sabit telefon abone sayısı (bin kişi)	16 530	16 200	15 300
Sabit telefon abone yoğunluğu (%)	22,8	22	20,7
Mobil telefon abone sayısı (bin kişi)	62 800	61 800	65 000
Mobil telefon abone yoğunluğu (%)	86,6	83,9	87,8
Genişbant abone sayısı (bin kişi)	6 783	8 562	12 500
Genişbant abone yoğunluğu (%)	9,4	11,6	16,9
Kablo TV abone sayısı (bin kişi)	1 224	1 439	1 250
Bilgisayar kullanan bireylerin oranı (%) ⁽²⁾	40,1	43,2	46,4
İnternet kullanan bireylerin oranı (%) ⁽²⁾	38,1	41,6	45
İnternet erişimine sahip hane oranı (%)	30,0	41,6	42,9
Bilgisayar kullanılan girişimlerin oranı (%) ⁽³⁾	90,7	92,3	--
İnternet erişimine sahip girişimlerin oranı (%) ⁽³⁾	88,8	90,9	--
BİT Pazar Büyüklüğü (milyar ABD doları)	22,2	25,4	24,2
- Telekomünikasyon	15,5	17,8	16
- Bilgi Teknolojileri	6,7	7,6	8,2

Kaynak: BTK, TÜİK, Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) 16-74 yaş arası nüfus bazındadır.

(3) Seçilmiş sektörlerde 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimler bazındadır.

Posta ve Yayıncılık

Posta hizmetleri piyasasının kademeli bir şekilde serbestleştirilmesi, etkin rekabet ortamının sağlanması, sektörde politika belirleme, düzenleme ve işletme birimlerinin ayrılması ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlanan kanun hükmünde kararname tasarısı taslağı Başbakanlığa sunulmuştur.

Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş politikası doğrultusunda ve AB Müktesebatına uyum düzeyini artırmak üzere hazırlanan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun 3 Mart 2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve etkin kullanılmasıyla bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve bu yolla ülkemizin rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlanması temel amaçtır.

Bilgi Toplumu Stratejisinde yer verilen elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda devletin düzenleyici rolü etkinleştirilecek, yapılan düzenlemeler etkin şekilde uygulanacak,

alternatif altyapı ve hizmetlerin devreye girmesi sağlanacak, pazarın potansiyel gelişimi ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen sorunlar giderilecektir.

Kullanıcılara yüksek hızlarda genişbant erişim hizmeti sunulmasına imkân veren fiber optik şebeke altyapılarının yaygınlaştırılması ve kurulumunun kolaylaştırılmasına yönelik tedbirler hayata geçirilecektir.

Bilgi teknolojileri sektöründe yazılım ve hizmetler pazarının aldığı payın artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Kamu alımları, sektörün gelişimini destekleyecek ve yerli katma değeri artıracak bir politika aracı olarak kullanılacaktır.

Sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü karşılamaya yönelik eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.

Önümüzdeki dönemde uygulanacak yeni bilgi toplumu stratejisinin hazırlık çalışmalarına devam edilecektir.

Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş amacıyla gerekli hukuki ve teknik altyapı tamamlanacak, analog karasal yayınlar 2015 yılına kadar sonlandırılacaktır.

18 Aralık 2008 tarihinde müzakereye açılmış olan Bilgi Toplumu ve Medya Faslı çerçevesinde AB Müktesebatı uyumuna yönelik düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

2012 yılında telekomünikasyon hizmet pazarının 2011 yılına göre yüzde 4 oranında büyüyerek 16,6 milyar ABD dolarına ulaşması, aynı yıl içerisinde bilgi teknolojileri pazarının ise yüzde 10 oranında büyüyerek 9 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2012 yılında mobil telefon abone yoğunluğunun mevcut seviyesini koruyacağı, genişbant abone yoğunluğunun ise yüzde 19 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 49. Bilgi toplumu politika ve stratejileri yenilenecek, bunların etkin bir şekilde koordinasyonu, uygulanması ve sonuçlarının izlenmesi sağlanacaktır.			
Tedbir 98. Yeni bir bilgi toplumu stratejisi hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S); İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	2010 yılı sonunda tamamlanan Bilgi Toplumu Stratejisi uygulama sonuçları değerlendirilerek yeni bir bilgi toplumu stratejisi hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 50. Bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesi amacıyla elektronik haberleşme sektöründe alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuna önem verilerek sektörde rekabet ortamı geliştirilecektir.			
Tedbir 99. ".tr" uzantılı internet alan adları yönetimi yeniden yapılandırılacaktır.	BTK (S); Ulaştırma Bakanlığı	Aralık Sonu	07/11/2010 tarihli ve 27752 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "İnternet Alan Adları Yönetmeliği" uyarınca oluşturulacak olan ".tr"

			ağ bilgi sisteminin (TRABİS) belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde kurdurulması ve işlettirilmesi amacıyla yapılacak ihaleye ilişkin danışmanlık hizmeti alınacak ve ihale bu çerçevede düzenlenecektir.
Öncelik 51. Elektronik haberleşme sektörüne ilişkin düzenlemeler değişen teknoloji ve pazar yapısının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenecek, düzenlemelerin zamanında ve etkin şekilde uygulanması sağlanacaktır.			
Tedbir 100. Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü için ulusal piyasa gözetimi ve denetimi sisteminin geliştirilmesi ve e-piyasa gözetimi ve denetimi sistemi oluşturma çalışması başlatılacaktır.	BTK (S); İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü için ulusal piyasa gözetimi ve denetimi sisteminin geliştirilmesi ve e-piyasa gözetimi ve denetimi sisteminin uygulanmasına yönelik AB projesi kapsamında teknik şartnamenin hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Öncelik 52. Fiber optik şebeke altyapısının geliştirilmesi amacıyla yerel yönetimler ile şebeke altyapısı kuran ve işleten kuruluşların desteklenmesi yönünde çalışmalar yürütülecektir.			
Tedbir 101. Fiber optik şebeke altyapılarının kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla, yerel yönetimleri ve şebeke endüstrilerinde faaliyet gösteren kamu kuruluşlarını bu yönde teşvik edecek mekanizmalar tasarlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, BTK, İlgili Kamu Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Fiber optik şebeke altyapılarının kurulmasını kolaylaştırmak ve maliyetini azaltmak üzere, yerel yönetimler ve şebeke altyapısı kurup işleten kamu kuruluşlarını fiber optik kablo altyapısı oluşturma ve/veya bu altyapıların kurulmasını kolaylaştırma yönünde teşvik edecek finansal ve idari tedbirler konusunda öneriler geliştirilecektir.
Öncelik 53. Bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısındaki bölgesel farklılıklar azaltılarak, toplumun tüm kesimlerinin genişbant teknolojileri başta olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerine uygun maliyetlerle erişimi artırılacaktır.			
Tedbir 102. Elektronik Haberleşme Altyapısı Olmayan Köy, Mezra ve Benzeri Yerleşim Yerlerine Telefon ve İnternet Altyapısının Kurulması Ve İşletilmesi Projesi kapsamındaki çalışmalar yürütülecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (S); BTK	Aralık Sonu	İlgili Proje kapsamında, 2014 yılına kadar, büyük kısmı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, 2.500 civarında yerleşim yerine kurulması amaçlanan telefon ve internet altyapısının, 2012 yılı içerisinde 400 sahada faaliyete geçmesi sağlanacaktır.
Öncelik 54. Posta sektörü kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları ve AB düzenlemeleri paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılacak ve sektörde etkin düzenleme ve denetim sağlanacaktır.			
Tedbir 103. Posta hizmetleri piyasasının, AB düzenlemeleri de dikkate alınarak, kademeli olarak serbestleştirilmesi, piyasada etkin rekabet ortamının sağlanması ve	Ulaştırma Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, PTT	Mart Sonu	Posta sektörünü bütünüyle düzenleyen yeni kanun hükmünde kararname tasarısı taslağı PTT Gn. Md. tarafından hazırlanmış olup, "Posta Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname Tasarısı"

PTT Genel Müdürlüğünün sektörde oluşacak rekabet ortamına hazır hale getirilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.			taslağı olarak 2011 yılı Eylül ayında Başbakanlığa sunulmuştur.
Öncelik 55. Uluslararası yükümlülükler dikkate alınarak yayıncılık sektörü geliştirilecektir.			
Tedbir 104. Sayısal yayıncılık için gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacak ve teknik altyapı çalışmalarına devam edilecektir.	RTÜK (S); Ulaştırma Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, BTK, TRT	Aralık Sonu	Frekans planları hazırlanacak ve karasal sayısal TV yayınları ile analog FM yayınlarına yönelik sıralama ihalesi gerçekleştirilecektir.
Öncelik 56. Bilgi teknolojileri sektörünün ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında nitelikli insan kaynağı geliştirilecektir.			
Tedbir 105. Nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesi amacıyla sertifika programları yaygınlaştırılacaktır.	Türkiye İş Kurumu (S); Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	BİT sektörünün nitelikli personel ihtiyacını karşılamak üzere yürütülmekte olan eğitim programları, elde edilen sonuçlardan yararlanmak suretiyle yaygınlaştırılacaktır.
Öncelik 57. Bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe Ar-Ge faaliyetlerini ve sektörün yurtdışına açılımını desteklemek üzere çalışmalar yürütülecektir.			
Tedbir 106. Bilişim Vadisi Projesine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, KOSGEB, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, TOBB, TTGV	Aralık Sonu	Bilişim Vadisi'nin kurumsal yönetim modeli belirlenecek, ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemeleri yapılacak, Bilişim Vadisi kurgusu içinde düşünülen bölgeler için projelendirme çalışmaları tamamlanacak ve uygulama çalışmalarına başlanacaktır.

I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Son üç yıldır gelişmesini sürdüren tarım sektörü 2010 yılında yüzde 2,4 oranında büyümüştür. 2002-2007 yılları arasında sürekli azalarak yüzde 10,3'den yüzde 7,6'ya kadar gerileyen tarım sektörünün GSYH içerisindeki payı ise 2008-2010 yıllarında yükselişe geçmiş ve 2010 yılında yüzde 8,4 olarak kaydedilmiştir. Diğer yandan, sektörün toplam istihdam içindeki payı, 2009 yılında yüzde 24,7 iken, 2010 yılında yüzde 25,2'ye yükselmiştir. Böylece, tarımsal istihdam, yarısı ücretsiz aile işçisi olmak üzere yaklaşık 400 bin kişi artarak 5,7 milyon kişi seviyesine ulaşmıştır.

Arazi parçalılığı, işletme ölçeklerinin küçük olması ve örgütlenme yetersizliği gibi yapısal sorunların yanı sıra özellikle arazi kullanımı ile piyasa gelişmeleri konularında kamunun izleme ve değerlendirme kapasitesinin geliştirilmesi ihtiyacı sürmektedir.

İşletmelerin çok parçalılığını gidermeye yönelik olarak miras yoluyla bölünmelerinin önlenmesi amacıyla Türk Medeni Kanunu ile Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı

Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmaların sonuçlandırılması önem arz etmektedir.

Tarımsal politikaların belirlenmesinde büyük öneme sahip olan güvenilir tarım istatistiklerinin oluşturulması için hem veri toplama ve işlemeye hem de Çiftlik Muhasebe Veri Ağı, Çiftçi Kayıt Sistemi, Çiftlik Kayıt Sistemi ve Tarımsal İzleme ve Bilgi Sistemi gibi sistemlerin işletilmesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve TÜİK'in yerel ve merkezi kurumsal kapasitelerinin tamamlayıcı şekilde geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

AB uyum sürecindeki çalışmalar ve günümüz ihtiyaçları çerçevesinde; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki KHK'yı değiştiren 639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 8.6.2011 tarihli ve 27958 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenleme ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı hizmet birimleri; Tarım Reformu, Gıda ve Kontrol, Bitkisel Üretim, Hayvancılık ile Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlükleri şeklinde konu bazlı olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Toprak ve Su Kaynakları

2010 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki uzun ömürlü bitkiler dâhil toplam tarım alanı 24,4 milyon hektardır. Bu miktarın, 16,3 milyon hektarını ekilen, 4,3 milyon hektarını nadasa bırakılan, 0,8 milyon hektarını sebze yetiştirilen ve 3 milyon hektarını ise meyve, zeytin ağaçları ve bağcılık için ayrılan alanlar oluşturmaktadır.

2010 yılı sonu itibarıyla Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) 2.174 sulama tesisi ile net 2.727.440 hektar alan sulamaya açılmıştır. Bu alanın 2.181.738 hektarını oluşturan 718 tesis çeşitli kuruluşlara devredilmiş bulunmaktadır. Bu tesislerden, toplam sahanın 1.958.028 hektarını devralan 377 sulama birliği ile 111.510 hektarını devralan 120 kooperatife, işlevlerine uygun bir hukuki çerçeve kazandırmak amacıyla hazırlanan Sulama Birlikleri Kanunu 22.3.2011 tarihli ve 27882 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunla, devir mekanizmasını düzenleyen mevcut mevzuatın boşluklarının giderilmesi ve katılımcı su kullanım yönetiminin güçlendirilmesi öngörülmüş olup, ikincil düzenlemelerin ivedilikle tamamlanması önem taşımaktadır.

2006-2010 döneminde her yıl ortalama 69 bin hektarın üzerinde bir sahada su kaynağı yetersizliği nedeniyle sulama yapılamaması, su tüketiminde etkinliğin artırılması gereğini öne çıkarmaktadır. Diğer yandan, iklim değişikliğinin etkileri de dikkate alındığında, sulama projelerinin gözden geçirilme ihtiyacı bulunmaktadır.

2008 yılında uygulamaya konan GAP Eylem Planı ile 1.060 bin hektar sahada sulama hedeflenmiştir. Bu kapsamda öngörülen toplam 1.232 km uzunluğundaki ana kanalların 595 km'sinde ihale süreçleri tamamlanarak inşaatlara başlanmıştır. Bunun yanı sıra, uygulama projeleri 2008 yılında tamamlanan Silvan Barajının ihalesi tamamlanarak, 12.7.2011 tarihinde yapım sözleşmesi imzalanmıştır. Diğer yandan, uygulama projeleri tamamlanma aşamasına gelen Çetintepe Barajının 2011 sonuna kadar ihale edilmesi ve Koçali Barajının planlama revizyonunun bir an önce gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine, GAP Eylem Planının uygulamaya başlanması ile önemli bir ivme kazandırılmıştır. Bu kapsamda GAP illerinde toplam 2,1 milyon hektar alanda toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri programlanmış olup,

2011 yılında 600 bin hektar alandaki çalışmalar tamamlanmıştır. Benzer şekilde, KOP illerinde 200 bin hektar alanda toplulaştırma çalışmalarına başlanmıştır; DAP illerinde ise 188 bin hektar tarım alanının toplulaştırma çalışmalarına devam edilmektedir.

Ek olarak, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun özel arazi toplulaştırmaya dair hükümleri Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzüğü'nün 2009 yılında yayımlanması ile işlerlik kazanmıştır. Bu kapsamda, DSİ tarafından 2010 yılından bu yana toplam, münferit olarak 42.657 hektarlık alanda, sulama şebekesi yapımı işleri kapsamında ise 50.709 hektarlık alanda arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri işi ihale edilmiştir.

Bitkisel Üretim

Tarım sektörü katma değerindeki artışı büyük oranda sağlayan bitkisel üretimde, 2010-2011 döneminde iklim şartlarının elverişli olmasının da etkisiyle, başta hububatta olmak üzere, rekor artışları kaydedilmiştir.

Bitkisel üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmak amacıyla, genetik potansiyeli yüksek ve üstün vasıflı bitki çeşitlerine ait her türlü çoğaltım materyalinin standartlarla uyumlu, zamanında, uygun fiyatlarla, yurt içi üretimle karşılanması ve kullanımının yaygınlaştırılması hususu önemini korumaktadır.

Genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerinden kaynaklanabilecek risklerin önlenmesi ve insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitliliğin korunması için biyogüvenlik sisteminin kurulmasını amaçlayan 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu ve ilgili yönetmelikler yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, genetiği değiştirilmiş bitkisel ve hayvansal ürünlerle ilgili izlenebilirliğin sağlanması ile kontrol ve denetim sisteminin etkin şekilde yürütülmesi hususları önem taşımaktadır.

Organik tarımsal üretimin ve pazarlamanın düzenlenmesi ve geliştirilmesine ilişkin zaman içinde duyulan iyileştirme ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanan Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 6.10.2011 tarihli ve 28076 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte, başta kontrol ve denetime yönelik hizmetlerin artırılması olmak üzere, istatistiki altyapı da dâhil izlenebilirliğin iyileştirilmesi, eğitim ve yayım hizmetleri ile kurumsal kapasitenin geliştirilmesi hususları önem arz etmektedir.

Bitki sağlığı alanında ithalat da dâhil koruma ürünlerinin ruhsatlandırılması ve izlenmesine ilişkin altyapının geliştirilmesi, bir referans laboratuvarının kurulması ve üreticilerde farkındalığın oluşturulmasına yönelik yayım hizmetlerinin yürütülmesi hususları önemini korumaktadır.

Ticarete konu sebze ve meyveler ile arz ve talep derinliğine göre belirlenecek et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, su ve su ürünleri, bal ve yumurta gibi diğer gıda maddeleri ile kesme çiçek ve süs bitkilerinin ticaretinin düzenlenmesi hakkındaki 5957 sayılı kanun ile ilgili ikincil mevzuat ve kurumsal kapasite geliştirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Ürün borsalarının kurumsal ve finansal kapasitelerinin yeterince gelişmemiş olmasından dolayı tarımsal ürünlerde istikrarlı fiyatlar oluşmamaktadır. Bu nedenle, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında (VOB), fiyatı baz alınabilecek ürün çeşidi az sayıda kalmakta ve baz alınan fiyata dayalı vadeli işlem sözleşmeleri de kısıtlı hacimde işlem görebilmektedir. Nitekim, söz konusu Borsada, tarım ürünlerinden sadece pamuk ve

buğdayda işlem yapılabilen olup, VOB'un faaliyete başladığı 2005 yılından 2011 yılı Eylül ayına kadar, işlem hacmi, pamukta toplam 980 bin TL, buğdayda ise toplam 14.480 bin TL olmuştur. Diğer yandan, Ürün İhtisas Borsaları ve Lisanslı Depoculuk Sisteminin kurulmasına yönelik uygulama çalışmaları sürdürülmektedir. Bu kapsamda, TMO ve TOBB ortaklığıyla kurulan 40 bin ton depo kapasiteli lisanslı depoculuk şirketi 6.9.2011 tarihinde faaliyete geçmiştir.

Biyoyakıtların motorin ve benzin ile zorunlu olarak harmanlanmasına ilişkin teknik düzenleme tebliğlerinde değişiklik yapan tebliğler, 27.9.2011 tarihli ve 28067 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenlemelerle yerli tarım ürünlerinden üretilmiş biyoetanol ve biyodizelin, bir geçiş dönemi sonrasında, benzin ve motorinde belirli oranlarda kullanımı zorunlu hale getirilmiştir. Zorunlu harmanlama oranı uygulamasının, tarım ve tarıma dayalı sanayinin büyümesine ve çiftçi gelirlerinin artırılmasına olumlu katkı sağlaması mümkün olmakla birlikte, başta arz açığı bulunan yağlı tohumlu bitkiler de olmak üzere, ithalatı tetikleyeceği ve diğer ürünlerin ekim alanlarını etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

Hayvancılık

Ülkemizde birim hayvan başına elde edilen verim düzeyleri, hayvancılığın gelişmiş olduğu ülkelere göre düşük seviyelerde olup, TÜİK'in 2010 yılı verilerine göre, sığır karkas ağırlığı ortalama 216 kg, inek başına süt verimi ise 2.800 kg/laktasyon düzeyindedir. Gelişmiş ülkelerde bu miktarlar sırasıyla 270-280 kg karkas ve 5.000-6.000 kg/laktasyon civarındadır.

Türkiye'deki toplam 11,4 milyon baş olan sığır mevcudunun yüzde 41,4'ü kültür melezi sığırlarından, yüzde 36,9'u ise saf kültür ırkı sığırlarından oluşmaktadır. Toplam 23,1 milyon baş olan koyun varlığının ise, yüzde 95'ini verimi görece düşük olan yerli koyunlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık sığır elde edilebilmesi amacıyla, 2011 yılında suni tohumlama metoduyla yaklaşık 2,8 milyon baş sığır tohumlanması programlanmış olup, 2011 yılı Eylül sonu itibarıyla suni tohumlama sayısı yaklaşık 2 milyon adet olarak gerçekleşmiştir. Yıl sonuna kadar bu sayının 3 milyon düzeyine çıkarak programlanandan daha yüksek bir seviyeye ulaşması beklenmektedir.

Geçmiş yıllardaki ithalat seviyesine yakın bir şekilde 2010 yılında 25.301 baş damızlık gebe düve ithalatı yapılmışken, bu miktar 2011 yılı Eylül sonu itibarıyla 64.724 baş olarak gerçekleşmiştir. Yaklaşık 3.400 başı damızlık etçi ırk sığırlardan oluşan bu ithalatın, yıl sonuna kadar yaklaşık 80 bin baş düzeyine çıkması beklenmektedir. Bu durumun, yurt içi damızlık hayvan ihtiyacının karşılanması, büyük ölçekli işletmelerin sayısal olarak artırılması ve etçi ırk hayvan yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması ile et üretimine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Suni tohumlama uygulamalarındaki olumlu gelişmeler ve damızlık hayvan ithalatının sürdürülmesi Türkiye'nin sütçü ırk sığır varlığı kompozisyonunda da iyileşmeyi beraberinde getirmekte olup, toplam sığır varlığı içerisindeki kültür ve kültür melezi hayvan oranı yüzde 78,3 seviyesine çıkmıştır. Bu durum özellikle süt üretiminde önemli artışlara neden olmaktadır. Nitekim, 2008 yılında 12,2 milyon ton olan süt üretimi, 2010 yılında 13,6 milyon ton düzeyine çıkmıştır. Bu gelişme, et ve süt hayvancılığının bağlantılı yapısı da dikkate alındığında, mevcut süt piyasasındaki fiyat dalgalanmalarının artma olasılığını da gündeme getirmektedir.

2009 yılı ikinci yarısından itibaren sürekli bir artış eğilimine giren kırmızı et fiyatlarının düşürülmesi için ilk etapta, 2010 yılında, Et ve Balık Kurumu (EBK) Genel Müdürlüğüne kasaplık hayvan ithalatı görevi verilmiş; fiyatlarda bir gerileme olmaması nedeniyle daha sonra gümrük vergileri indirilerek, özel sektöre de besi materyali ve karkas et ithalatı izni verilmiştir. Bu kapsamda, Mayıs 2010-Ağustos 2011 döneminde, yaklaşık 1 milyon 250 bini küçükbaş olmak üzere 1 milyon 436 bin baş kasaplık canlı hayvan, 134 bin ton da soğutulmuş ve dondurulmuş et ithal edilmiştir. Bununla beraber, kırmızı et üretimi amacıyla başta koyunculuk olmak üzere hayvan sayısının artırılması ve besiciliğin yaygınlaştırılması önemini korumakta; diğer et üretim amaçlı hayvan yetiştiriciliğinin özendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, kırmızı ete olan talep baskısının azaltılması amacıyla, talebin tavuk, hindi ve balık gibi et türlerine yönlendirilmesi önemli bir seçenek olarak değerlendirilmelidir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde kârlılığı etkileyen en önemli unsur olan kaliteli kaba yem arzında destekleme politikalarıyla önemli miktarda artış sağlanmış olup, hayvan sayılarındaki artışa paralel şekilde, yem bitkilerinin kalite ve çeşit bakımından geliştirilmesi ve üretimlerinin artırılması sektör açısından daha da önemli hale gelmiştir.

2010 yılında, ihracat avantajı bulunan kanatlı hayvan eti üretimi, bir önceki yıla göre yüzde 13 oranında artarak 1,52 milyon ton olmuştur. Bu miktarın yüzde 94'ünü tavuk eti, yüzde 2'sini ise hindi eti oluşturmaktadır. Tavuk yumurtası üretimi ise 2010 yılında bir önceki yıla göre yüzde 17 oranında azalarak 11,8 milyar adet olarak gerçekleşmiştir.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin azaltılması yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınması ile ülke şartlarına uygun aşı, ilaç ve serum üretimlerinin miktar ve kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyaçları devam etmektedir. Bu çerçevede, AB Mali İşbirliği kapsamında, Kuduz Hastalığının Kontrolü ve Şap Hastalığının Kontrolü projelerinin ikinci aşamaları 2011 yılında başlatılmıştır. Bunun yanı sıra, hayvan hastalıkları ile mücadele amacıyla bir politika belgesinin hazırlanarak önümüzdeki dönemde uygulamalara yansıtılmasına yönelik çalışma başlatılmıştır.

Su Ürünleri

Su ürünleri üretimi, 2010 yılında yüzde 4,8 oranında artarak 653 bin tona yükselmiştir. Toplam üretim içindeki payı yüzde 25,6 olan yetiştiricilik üretimindeki artış bu yıl da devam ederek toplam yetiştiricilik üretimi 167 bin tona ulaşmıştır. Yetiştiricilik faaliyetlerindeki önemli maliyet unsurlarından biri olan su alanı kira bedellerinin tespiti konusunda, 6111 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak kira teknik şartlarının ve yıllık bedellerinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirleneceği ve gelirleri il özel idarelerine ait olmak üzere söz konusu Bakanlık tarafından kiralamanın yapılacağı hükme bağlanmıştır.

Avcılıkta etkin kaynak yönetim sisteminin kurulması önceliğini korumaktadır. Bu hedef doğrultusunda, idari kapasitenin geliştirilmesi için karaya çıkış noktalarında kontroller yapılabilmesi amacıyla 40 balıkçı barınağında ofisler kurulmuş olup, teknelerin kontrolünde uzaktan algılama yönteminin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak gemi izleme sisteminin yanı sıra Denizcilik Müsteşarlığının otomatik tanımlama sisteminin (AIS) kullanılması çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca, kaynak yönetiminin önemli unsurlarından biri olan stok değerlendirme çalışmalarına yönelik insan kaynaklarının

geliştirilmesi, fiziki, yasal ve idari ihtiyaçların tespit edilmesi amacıyla AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülen proje 2011 yılında tamamlanmıştır.

Sürdürülebilir balıkçılığın teminine yönelik düzenlemelerin yapılması ve AB Müktesebatına uyum gerekliliklerinin yerine getirilmesi amacıyla, 1971 yılında yürürlüğe girmiş olan Su Ürünleri Kanununda değişiklik ihtiyacı devam etmektedir.

Balıkçılık sektörünün en önemli altyapı ihtiyacı olan balıkçı barınaklarına ilişkin 2011 yılında tamamlanan ihtiyaç analizi çalışmasında, barınakların önemli bir kısmının imar planının bulunmadığı, üstyapılarında önemli eksikliklerin olduğu tespit edilmiş, idame-yenileme, yeni inşaat ile genişletme ihtiyaçları belirlenmiştir. Söz konusu yapıların imar planlarının hazırlanmasına ve idame-yenileme yatırımlarına öncelik verilmesi gerekmektedir.

Ormancılık

Ülkemizde ormanlar 21,2 milyon hektarlık bir alanı kaplamaktadır. 2010 yılında yapılan 84 bin hektarlık ilave ile birlikte 1963 yılından itibaren yeşil kuşak, endüstriyel ve toprak muhafaza amaçlı toplam 2,88 milyon hektar alanda ağaçlandırma gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, 2010 yılında yanan 3.317 hektar alanla birlikte, 1963 yılından itibaren 588.387 hektar orman alanı yangınlarla tahrip olmuştur.

Ormanlarımızın korunması, ekosistem bütünlüğü içerisinde işletilmesi ve geliştirilmesi ile ağaçlandırma ve erozyon kontrol çalışmalarına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi, 645 sayılı KHK ile Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde toplanmıştır.

Ağaçlandırma sahalarında ve özellikle yangına hassas alanlarda olmak üzere, doğal ormanlarda bakım çalışmalarının gereğince yapılamaması, ağaçlandırmaların biyolojik çeşitliliği sağlayacak şekilde çeşitli türde fidanlarla gerçekleştirilememesi ve ormancılık faaliyetlerinde eğitim ve uzmanlaşmaya yeterince ağırlık verilmemesi ağaçlandırma ve yangınla mücadele faaliyetlerinin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, son yıllarda daha şiddetli görülmeye başlanan sel olaylarına istinaden sel kontrol çalışmalarının hızlandırılması ile kara yolu ağaçlandırma çalışmalarına ağırlık verilmesi hususları önemini korumaktadır.

Tarım Destekleri

2001 yılında ülke genelinde uygulamaya konulan Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri (DGD) Programı ile birlikte geliştirilen kayıt ve izleme/kontrol sistemi kapsamında, 2004 yılı sonrasında çeşitli dönemlerde uygulamaya konulan organik tarım, iyi tarım uygulamaları, toprak analizi, Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şartlı alan bazlı ödemeler ile mazot ve gübre ödemeleri gibi şartsız alan bazlı ödemeler, üretimi yönlendirme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Alan bazlı ödemelerin destekleme bütçesi içerisindeki payı, 2004 yılında yüzde 80 iken, 2010 yılında yüzde 36,2 ve 2011 yılında yüzde 31,8 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO IV: 25- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2007	2008	2009	2010	2011(2)	2012(3)
Alan Bazlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri	2 607	2 124	1 247	2 056	2 238	2 358
DGD	1 640	1 140	0	0	0	0
Alan Bazlı Ek Ödeme (Org. Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi) (4)	10	0	13	81	150	170
Mazot	480	492	469	512	510	600
Gübre	345	352	596	622	625	710
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı	50	56	85	90	120	130
Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK) (5)	3	5	6	9	30	30
Fındık	0	0	0	652	710	710
Alternatif Ürün ödemeleri	0	0	4	9	17	8
Tütün	0	0	4	8	8	0
Fındık	0	0	0	1	9	8
Telaî Edici Ödemeler	79	79	74	81	76	0
Patates Siğili Desteği	23	23	11	8	0	0
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	56	56	63	73	76	0
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri (6)	1 797	1 848	2 007	2 056	2 523	2 236
Arz Açığı Olan Ürünlere Ödemeler (7)	1 273	1 135	826	923	1 516	1 310
Hububat	435	610	1 008	996	820	731
Çay	89	103	113	115	135	160
Bakliyat (Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek)	0	0	60	22	58	35
Hayvancılık Destek Ödemeleri	741	1 095	908	1 158	1 670	1 868
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Dest.(8)	80	109	247	304	302	409
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	40	47	61	80	240	264
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	23	39	175	30	73	45
TOPLAM	5 288	5 262	4 645	5 684	7 046	7 180
Afetten Zarar Gören Çiftçilere Yardım Ödemeleri	355	577	29	137	28	10
GAP Eylem Planı Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Destekleri (9)	0	25	75	126	114	120
GENEL TOPLAM	5 643	5 864	4 749	5 947	7 188	7 310

(1) 2007-2010 arası ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2) Gerçekleşme

(3) Program

(4) 2007 ve 2008 yıllarındaki alan bazlı ödemelerde "iyi tarım" uygulamaları bulunmamaktadır.

(5) 2007 ve 2008 yıllarında Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında yürütülmüştür.

(6) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(7) 2009 yılı ürün destekleme alımı ödemesi KİT Görev Zararı Ödeneğinden yapılmıştır.

(8) 2011 yılı Bütçe tutarının 52,3 milyon TL'si, 2012 yılı Bütçe tutarının 159 milyon TL'si TKDK hibe karşılığıdır.

(9) 2010 yılı tutarının 96,6 milyon TL'si GAP EP-Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Projeleri; 29 milyon TL'si DAP Hayvancılık Desteği içindir. 2011 tutarının 92,7 milyon TL'si GAP EP-Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Projeleri; 21,2 milyon TL'si DAP Hayvancılık Desteği içindir. 2012 tutarının ise 66,6 milyon TL'si GAP EP- Kırsal Kalkınma Projeleri, 31 milyon TL'si GAP EP- Hayvancılık Projeleri ve 22,4 milyon TL'si DAP Hayvancılık Desteği içindir.

2012 yılı destekleme ödemelerinde alan bazlı ödemelerin payının yüzde 32,8 olacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu alan bazlı ödemelerde; üretimle ilişkili destekler yüzde 14, mazot ve gübre ödemeleri yüzde 55,6, 2009 yılında başlatılan fındık gelir desteği ödemeleri ise yüzde 30 pay almaktadır.

Ürün bazlı olarak uygulanmakta olan ve "prim" olarak da adlandırılan fark ödemesi desteklemeleri, yağlı tohumlar, çay, hububat ve bakliyat için yapılmaktadır. 2004 yılında destekleme bütçesinin yüzde 11'ini oluşturan fark ödemesi desteklemelerinin, 2011 yılındaki payının yüzde 33,4 ve 2012 yılında ise yüzde 31,1 olacağı tahmin edilmektedir. 2010/159 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile prim ödemelerinin 30 adet tarım havzası temelinde farklılaştırılarak uygulanmasına devam edilecektir.

2000 yılından başlayarak beşer yıllık dönemler itibarıyla uygulanan hayvancılık desteklemeleri, 2008 yılından itibaren yıllık olarak uygulanmaktadır. Bu desteklerin toplam destekleme bütçesi içerisinde 2004 yılında yüzde 7 olan payının, 2011 yılında yüzde 23,7 olacağı ve 2012 yılında yüzde 26 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir.

Bununla beraber, GAP Eylem Planı kapsamında, bölgede sulama altyapısının iyileştirilmesine paralel şekilde hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla büyük süt hayvancılığı işletmelerinin desteklenmesine ilişkin program 2009 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle süt ve et piyasalarında görülen dengesizlik ve istikrarsızlığı azaltmaya yönelik 2010 yılında Doğu Anadolu Bölgesinde başlatılan ve etçi ırk hayvan yetiştiriciliği yapan büyük işletmelerin kurulmasının desteklenmesine ilişkin programa ise 2011 yılında devam edilmiştir. Ayrıca, 1.8.2010 tarihinde, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Kararda değişiklik yapılarak süt ve damızlık etçi sığır yetiştiriciliği yatırımlarına yönelik yatırım kredileri ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik işletme kredileri, yüzde 100 faiz desteği uygulanacak şekilde yürürlüğe konmuş olup aynı uygulama 2011 yılında da sürdürülmüştür.

TABLO IV: 26- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları

	Fiyatlar (TL/Ton)			Değişim (Yüzde)		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
1. Buğday (Ekmeklik) (1)	500	500	550	17,6	0,0	10,0
2. Arpa (Beyaz) (1)	375	375	415	17,2	0,0	10,7
3. Mısır (1)	430	450	490	-	4,7	8,9
4. Şeker Pancarı	108	115	118	8,0	6,5	2,6
5. Fındık (2)	4 000	-	-	-22,3	-	-
6. Haşhaş Kapsülü	2 200	2 600	2 800	10,0	18,2	7,7
7. Çay	737	790	885	15,2	7,2	7,2

Not: Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri avans fiyat uygulamasına geçtiklerinden birliklerin aldıkları ürünler tabloda yer almamaktadır.

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) Giresun kalite fındık başlangıç alım fiyatıdır.

Tarım ürünlerinin işlenmesi, değerlendirilmesi ve pazarlanması konularındaki tarımsal yatırımlar ile yeni alet ve ekipman alımlarının desteklenmesine ilişkin 2006-2010 dönemini kapsayan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programının değiştirilmesine yönelik BKK 19.2.2011 tarihli ve 27851 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, Program beş yıllık bir dönem için uzatılmıştır. Programın destekleme bütçesindeki payı 2007 yılında yüzde 1,4 iken, bu oranın 2012 yılında AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülecek olan kırsal kalkınma destekleri için katkı payı da dahil olmak üzere yüzde 5,7 olması öngörülmüştür. Söz konusu Programın, AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülmesine başlanan Kırsal Kalkınma Programı gözetilerek, bölgesel özellikleri dikkate alacak şekilde farklılaştırılması ihtiyacı bulunmakta, faiz indirimli tarımsal

krediler ile tarımsal amaçlı kooperatiflere kullandırılan kredi uygulamaları ve benzer nitelikli diğer proje bazlı destekler arasında tamamlayıcılığın sağlanması önem arz etmektedir.

TABLO IV: 27- Alım Yapılan Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları, TL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
1. Buğday	464	459	505	15,7	-1,1	10,0
2. Arpa	-	370	408	-	-	10,3
3. Çavdar	-	359	400	-	-	11,4
4. Mısır	409	436	485	-	6,5	11,2
5. Yulaf	-	370	408	-	-	10,3
6. Pamuk (1)	940	1 100	2 011	-4,0	17,1	82,8
7. Şeker Pancarı	114	124	115	14,1	9,2	-7,3
8. Ayçiçeği	827	750	919	-4,8	-9,4	22,5
9. Fındık (2)	4 230	4 500	4 507	-15,6	6,4	0,2
10. Kuru İncir	3 931	3 000	2 697	28,1	-23,7	-11,2
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	1 686	2 820	3 073	-1,2	67,3	9,0
12. Zeytinyağı	3 968	4 110	4 737	-7,0	3,6	15,3
13. Tiftik (1)	4 814	5 000	5 340	0,5	3,9	6,8
14. Antepfıstığı (3)	6 830	7 170	10 682	-16,0	5,0	49,0
15. Soya Fasulyesi	608	700	760	-6,2	15,2	8,5
16. Haşhaş Kapsülü	2 184	2 438	2 647	8,1	11,6	8,6
17. Çeltik	832	-	-	26,0	-	-
18. Yaş Koz (1) (4)	5 000	4 000	3 500	42,9	-20,0	-12,5
19. Çöplü Kırmızıbiber	909	-	640	21,0	-	-
20. Zeytin	2 643	2 620	3507	10,4	-0,9	33,9
21. Gülçiçeği	1 712	1 600	1 800	14,3	-6,6	12,5
22. Kırmızı Mercimek	-	2 000	-	-	-	-
23. Çay	737	789	885	15,2	7,1	12,2
24. Yaş Üzüm	277	-	-	22,2	-	-
25. Kuru Kayısı	-	-	-	-	-	-
26. Çekirdekli Kuru Üzüm	-	-	-	-	-	-
27. Siirt Fıstığı	464	459	-	15,7	-1,1	-
28. Kuru Fasulye	-	370	-	-	-	-
29. Nohut	-	359	1 500	-	-	318,0
30. Taze Kayısı	409	436	-	-	6,5	-
31. Taze Şeftali	-	370	-	-	-	-

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) 2009 ve 2010 yılında TMO alım yapmamıştır.

(3) Antep Fıstığı fiyat verisi olarak Kırmızı Kabuklu Yaş Antep Fıstığı fiyat verisi sunulmakta olup, önceki yıllara ait verilerde güncelleme yapılmıştır.

(4) Ağırlıklı olarak alımı gerçekleştirildiğinden 1. sınıf Yaş Kozaya ait fiyat verileri sunulmuş olup, önceki yıllara ait verilerde güncelleme yapılmıştır.

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu uyarınca, 2011 yıl sonu itibarıyla toplam 630 bin poliçe kesileceği ve 240 milyon TL devlet desteği sağlanacağı tahmin edilmektedir. Sigorta sisteminin belirli bir derinlik kazanması için gerekli görülen prim desteklerine bütçeden giderek artan oranda kaynak ayrılmakta ve söz konusu devlet desteği için 2012 yılı bütçesinde yüzde 10 oranında artış sağlanarak 264 milyon TL kaynak tahsis edilmesi öngörülmektedir. Sistemin sürdürülebilirliği için AB ülkelerinde olduğu gibi bu desteklerin verilmesi, ancak, aşamalı olarak azaltılması önem arz etmektedir.

TABLO IV: 28- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

Ürünler	Alım Miktarı (Bin Ton)			Üreticilere Yapılan Ödemeler (Cari Fiyatlarla, Bin TL)		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
1. Buğday	8	3 789	980	3 715	1 739 494	495 435
2. Arpa	0	1 293	917	0	478 415	373 929
3. Çavdar	0	48	16	0	17 381	6 257
4. Mısır	823	183	83	336 687	79 909	40 522
5. Yulaf	0	4	0,4	0	1 527	161
6. Pamuk	166,5	48	85,5	156 435	52 975	171 944
7. Şeker Pancarı (1)	8 355	9 522	10 132	952 064	1 185 238	1 160 874
8. Ayçiçeği	367,9	380	350	304 414	284 938	321 705
9. Fındık	300,8	0,07	0,04	1 272 469	3 150	1 654
10. Kuru İncir	3,7	4,1	3,7	14 543	12 432	9 881
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	35,5	33,9	29,2	59 843	95 615	89 768
12. Zeytinyağı	8,2	8,0	6,1	32 541	33 065	28 706
13. Tiftik	0,14	0,14	0,14	674	720	748
14. Antepfıstığı (2)	0,03	0,26	0,44	221	1 738	1 923
15. Soya Fasulyesi	12	4,4	0,8	7 294	3 105	572
16. Haşhaş Kapsülü	10	30,8	40,9	21 840	75 031	108 264
17. Çeltik	0,5	0	-	416	0	-
18. Yaş Koza (3)	0,13	0,14	0,14	640	556	489
19. Çöplü Kırmızıbiber	0,8	0	0,02	727	0	11,2
20. Zeytin	37,2	32,6	30,3	98 327	85 286	106 412
21. Gülçiçeği	2,7	1,93	1,11	4 623	3 094	2 914
22. Kırmızı Mercimek	0	0,07	-	0	140	-
23. Çay	650	594	591	479 120	468 893	522 484
24. Yaş Üzüm	0,6	0	-	166	0	-
25. Taze Kayısı	0	0	-	0	0	-
26. Taze Şeftali	0	0	0	0	0	0
TOPLAM				3 746 759	4 619 867	3 439 816

(1) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

(2) Taze Kırmızı Kabuklu Antep Fıstığı (Yaş Ben Fıstığı) alım miktarı yüzde 75 randıman oranıyla Kırmızı Kabuklu Yaş Antep Fıstığı alım miktarı rakamlarına dahil edilmiştir.

(3) Yaş koza alım miktarı rakamlarında güncelleme yapılmış olup, sadece 1. sınıf yaş koza alım miktarı verileri sunulmuştur.

İhracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracat sübvansiyonlarının dış ticarete konu, katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilmesi ve sınırlı kamu kaynaklarının etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir.

AB'ye katılım süreci, piyasalarda rekabetin tesisi ve sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması konuları göz önüne alındığında, tarım desteklerinin alan ve ürün temelinde farklılaştırılarak desteklerin idare ve kontrolünün alan bazlı yapılması, çeşitli kurumlar tarafından uygulanan farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanması ve bütçe programlanmasında işletmelerin gelir seviyesinin de dikkate alınması gereği ortaya çıkmaktadır.

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri ve ilgili KİT'lerin faaliyetlerine konu tarımsal ürünlerin alım fiyatlarında, 2009 yılında ortalama yüzde 7,1 ve 2010 yılında ise ortalama yüzde 6,9 oranında artış kaydedilmiştir.

Gıda

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu 13.12.2010 tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu Kanunla, kamunun sunacağı hizmetlerin tek elden yürütülmesi ve tüm yetkilerin tek otorite olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında toplanması amaçlanmıştır. Kanun kapsamında çıkarılacak ikincil mevzuatın yürürlüğe girmesiyle birlikte Bakanlığın gıda güvenilirliğine ilişkin işlevlerini yerine getirecek olan birimlerinin yeniden yapılandırılması ve görev dağılımı tamamlanacaktır.

AB'ye katılım sürecinde 2010 yılında açılan Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslıının kapanış kriterlerine uygun olarak, öncelikle hayvansal ürün işleme tesislerinin teknik ve hijyenik koşullarının AB standartlarına uyumu için bir ulusal program hazırlanması, programın desteklenmesi ve izlenmesi ile tüm resmi kontrollerde AB'ye uyumlu bir sistemin uygulanması gerekli görülmektedir. Bu çerçevede, gıda kontrol sisteminin bir parçası olarak denetim altyapısının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar ile risk analiz sistemi oluşturulması ve gıda güvenliği bilgi ağının geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Hayvan ve bitki sağlığı ile gıda kontrolüne yönelik çalışmakta olan laboratuvarların yeniden yapılandırılması ve akreditasyonu için gerekli programlamanın yapılarak ihtiyaçların karşılanması önem arz etmektedir.

Kamu şeker fabrikalarının amaçlandığı gibi 2014 yılı sonuna kadar özelleştirilmesi tamamlandığı takdirde, şeker sektöründe gerekli görülen yeni bir kota denetimi ve izleme sisteminin kurulması için mevzuat çalışmalarının bitirilmesi önemli görülmektedir.

TABLO IV: 29- Tarım Sektöründe Seçilmiş Göstergeler

	2008	2009	2010	2011(1)	2012 (2)
DSİ Tarafından İnşa Edilerek İşletmeye Açılan Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon ha)	2,64	2,69	2,73	2,85	2,97
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Arazi Toplaştırma Faaliyeti (Kümülatif, Milyon ha)	0,56	0,66	0,86	1,66	2,86
Sertifikalı Hububat (Buğday-Arpa) Tohumu Kullanım Oranı (Yüzde)	23,0	33,5	39,7	48,4	52,8
Organik Tarım Olarak Yetiştiricilik Yapılan Kültür Alanları (Bin ha)(3)	109	326	338	480	520
Melez ve Kültür Irkı Sığır Varlığının Toplam Sığır Varlığına Oranı (Yüzde)	73,7	75,7	78,3	81,5	84,0
Endüstriyel ve Toprak Muhafaza Ağaçlandırmaları (Kümülatif, Milyon ha)	2,73	2,80	2,88	2,95	3,04
Devlet Destekli Tarım Sigortaları Poliçe Sayısı (Bin adet)	261	307	375	630	700

Kaynak: GTHB, OSİB, Kalkınma Bakanlığı, DSİ Gen. Müd.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Geçiş süreci kültür alanı dahildir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Tarım sektöründe, gıda güvenliği ve güvenilirliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

AB'ye katılım sürecinde, Türkiye'nin üyelik sonrasında Birlik içerisinde rekabet edebilirliğini artıracak şekilde, kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 58. Tarımsal destekler üretimde etkinlik, verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak yeniden düzenlenecektir.			
Tedbir 107. Tarımsal destekleme politikaları, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak, üretimde etkinliği, verimliliği ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	AB'ye katılım sürecinde nihai hedefin işletme bazlı desteklemelerin olacağı, başta arz açığı olan ürünlere ilişkin destekler olmak üzere desteklerin alan ve ürün temelinde farklılaştırılacağı, desteklerin idare ve kontrolünün alan bazlı yapılacağı, farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanacağı, destek seviyesi belirlenirken işletmelerin gelir düzeyinin dikkate alınacağı ve Arazi Parsel Tanımlama Sisteminin Kurulması ve ÇKS'nin Geliştirilmesine Yönelik Strateji ile uyumlu takvimlendirmeyi de içeren bir strateji hazırlanacaktır.
Öncelik 59. Sektörde rekabet edebilirliğin artırılması amacıyla tarımsal ürün piyasaları güçlendirilecektir.			
Tedbir 108. Besi ve süt hayvancılığının dengeli bir şekilde gelişmesi sağlanacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Üretici Örgütleri	Aralık Sonu	Hayvancılıkta verimlilik ve kalite artışının sağlanması, olası süt arz-talep dengesizliğinin önüne geçilmesi ve et üretiminin düzenli bir şekilde artırılarak et arzı güvenliğinin sağlanması amacıyla, özellikle bölgesel programlar yoluyla, besi hayvancılığı, etçi ırk sığır yetiştiriciliği ile küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin geliştirilmesi desteklenecektir.
Tedbir 109. Tarımsal ürün piyasalarında istikrar sağlanmasına yardımcı olacak şekilde piyasayı güçlendirici altyapılar oluşturulacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Üretici Örgütleri	Aralık Sonu	Fiyat dalgalanmalarının azaltılması ile ürün arzı ve çiftçi gelirlerinde istikrarın sağlanması amacıyla, AB üye ülke uygulamalarını gözeterek, pazarlama standartlarının oluşturulması, fiyat izleme sisteminin kurulması, üretici örgütlerine ilişkin mevzuatın yeniden düzenlenmesi ile piyasayı düzenleyici niteliği olan kurum ve kuruluşların idari ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesine

			ilişkin bir yol haritası hazırlanarak gerekli çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 110. Şeker sektöründe kurumsal düzenleme tamamlanacak, kota yönetimi ve denetimi etkinleştirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S); Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Şeker Kurumu	Haziran Sonu	Şeker Kanununda, AB politikalarındaki değişimleri gözeterek ve özelleştirme sürecine paralel değişiklikleri içeren kanun tasarısı taslağı Başbakanlığa sevk edilecektir.
Tedbir 111. Organik tarımın geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik bir eylem planı hazırlanacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, TÜİK, Üretici Örgütleri, STK'lar, Üniversiteler	Eylül Sonu	Organik tarımda, başta kontrol ve denetime yönelik hizmetlerin artırılması olmak üzere, istatistik altyapı dahil izlenebilirliğin iyileştirilmesi, eğitim ve yayım hizmetleri ile kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik bir eylem planı hazırlanacaktır.
Tedbir 112. 4342 sayılı Mera Kanununda değişiklik yapılacaktır.	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Üretici Örgütleri, Üniversiteler	Aralık Sonu	Çayır ve meraların verimli ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak üzere, tespit ve tahdit çalışmaları hızla tamamlanacak, mera ıslahı ve kullanımında yaşanan sorunları çözecek ve belirlenecek kriterlere dayalı olarak uygun meraların hayvancılık yatırımlarında kullanımına yönelik kanunda değişiklik yapacak kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 113. Biyoyakıtlara ilişkin düzenlemelerin tarım sektörüne yönelik etkileri analiz edilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, EPDK, TAPDK, Üretici Örgütleri, STK'lar, Üniversiteler	Aralık Sonu	Zorunlu harmanlama oranı uygulamasının tarım sektörüne etkisinin, özellikle arazi kullanımı, gıda güvenliği, üretici gelirleri ile fiyatlar temelinde incelenmesini içeren bir etki analizi çalışması yapılacaktır.
Öncelik 60. Tarım sektöründe kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.			
Tedbir 114. 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkındaki Kanunda değişiklik yapılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S); Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Birliklerin sürdürülebilir mali ve idari yapılara sahip olması ve rasyonel bir finansman modeli oluşturulması yönünde düzenlemelerin yapılması ve 4572 sayılı Kanunda yeniden yapılandırma dönemine ilişkin geçici maddelerin kaldırılması amacıyla bu kanunda ve ilgili kararlarda gerekli düzenlemeler yapacak kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 115. Sebze ve meyvelerin ticaretine	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S); Gıda Tarım	Aralık Sonu	Sebze ve meyveler ile arz ve talep derinliğine göre belirlenecek diğer

ilişkin altyapı geliştirilecektir.	ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Rekabet Kurumu, TOBB, TESK, TÜSEMKOM, STK'lar		malların ticaretini düzenleyen 5957 sayılı kanunun gerektirdiği ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve Hal Kayıt Sistemi kurulacaktır.
Tedbir 116. Tarımsal istatistik verilerine dair nitelik ve nicelik sorunları giderilecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapı geliştirilecektir.	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Orman ve Su İşleri Bakanlığı, TÜİK, İTÜ	Aralık Sonu	AB gerekleri göz önüne alınarak, Çiftçi Kayıt Sistemi başta olmak üzere, tüm bilgi sistemleri Çiftlik Kayıt Sistemi temelinde bütünleştirilecek ve birbirini tamamlayıcı şekilde işletilecek, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile TÜİK'in yerel ve merkezi kurumsal kapasitesi kurumlar arası işbirliğiyle geliştirilecektir.
Öncelik 61. Kamu kurumlarının, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenilirliği hizmetlerine ilişkin kapasitesi geliştirilecektir.			
Tedbir 117. Gıda, yem, gıda hijyeni ve veteriner hizmetleri ile bitki sağlığına ilişkin idari ve kurumsal altyapı güçlendirilecek, özel sektörün uyum maliyetleri desteklenecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Ekonomi Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TAPDK, STK'lar	Aralık Sonu	5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa ilişkin ikincil mevzuat tamamlanacak, kamuda yeniden düzenlenen idari yapı ile özellikle hayvan hastalıklarıyla mücadele ile denetim ve kontrole ilişkin kurumsal yapı geliştirilecek, öncelikle hayvansal ürün işleme tesislerinin modernizasyon ihtiyaçlarının desteklenmesine ilişkin çalışmalar tamamlanarak mevcut destekler bu kapsamda yeniden düzenlenecektir.
Öncelik 62. Toprak ve su kaynakları etkin kullanılacaktır.			
Tedbir 118. Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak ilgili kanunlarda değişiklik yapan bir yasal düzenleme yapılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı.	Aralık Sonu	Türk Medeni Kanunundaki tarımsal işletmelere ilişkin miras hükümleri ile Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki tarımsal işletmelerin asgari büyüklüklerinin belirlenmesi konularında değişiklik yapan kanun tasarısı hazırlıkları yürütülecektir.
Öncelik 63. Su ürünleri sektöründe sürdürülebilir ve rekabetçi bir üretim yapısı geliştirilecektir.			
Tedbir 119. 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Avrupa Birliği Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı.	Aralık Sonu	Su Ürünleri Kanununda, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması amacıyla kaynakların korunması, kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi ile kaliteli ürün temini gibi konularda düzenlemeler yapacak kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.

Öncelik 64. Ormanlık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.			
Tedbir 120. Ormanlarımızın yangınlar, zararlı böcek ve hastalıklar ile her türlü yasa dışı müdahalelere karşı korunmasında etkinlik arttırılacak, ağaçlandırma ve erozyonla mücadele faaliyetleri sürdürülecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S); Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, Kooperatifler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Yangınlarla daha etkin mücadele amacıyla gerekli makine-teçhizat alımının yanı sıra orman yangınlarına hassas alanlardan başlamak üzere orman bakım çalışmaları yoğunlaştırılacak, yangına dirençli orman kurma ve yangın emniyet şeridi dâhil koruma faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. Ağaçlandırma, erozyon kontrol çalışmaları ve konu ile ilgili araştırmalar, değişen iklim koşulları gözetilerek planlanacak ve sürdürülecektir.
Tedbir 121. Çölleşme ve erozyonla mücadeleye ilişkin bilgi altyapısı ve kurumsal kapasite geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Çölleşme ve erozyonla mücadelede etkinliği arttırmak amacıyla Ulusal Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Stratejisi hazırlanacak, izleme sistemi geliştirilecek, uygulama projeleri hazırlanacak ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik eğitim programları düzenlenecektir.

İ. SANAYİ VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI

SANAYİ

1. Mevcut Durum

İmalat Sanayii

2009 yılında yaşanan küresel krizin ardından imalat sanayiinde 2010 yılı başından 2011 yılı Ağustos ayına kadar üst üste yedi çeyrek boyunca belirgin bir iyileşme yaşanmıştır. Bu dönemde üretim, istihdam, kapasite kullanım oranları ve özellikle dış ticaret hacminde önemli artışlar olduğu görülmektedir. Ekonomiye ilişkin olumlu beklentilerin bir göstergesi olarak yeni kurulan işletme sayısında da artış olmuştur.

2010 yılında yurt içi talepte ve ihracatta gözlenen yükselmenin etkisiyle imalat sanayii üretimi yüzde 14,4 oranında artmıştır. Üretimi en fazla artan sektörler tekstil, deri, ağaç ürünleri, kimyasal ürünler, kauçuk ve plastik, taş ve toprağa dayalı sanayi ürünleri, metal eşya, bilgisayar-elektronik ve optik ürünler, elektrikli teçhizat, makine ve otomotiv olmuştur. Öte yandan bütün ürünleri, ilaç ve diğer ulaşım araçları sektörlerinin üretiminde azalma olmuştur. 2011 yılı ilk sekiz ayında imalat sanayii üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre ortalama olarak yüzde 10,1 oranında artmıştır. Bu dönemde deri, ağaç ürünleri, basım, petrol ürünleri, kauçuk ve plastik, metal eşya, bilgisayar-elektronik ve optik ürünler, elektrikli teçhizat, makine, otomotiv ve mobilya en fazla üretim artışı kaydedilen sektörler olurken tekstil üretiminde azalma olmuştur.

TCMB verilerine göre imalat sanayii kapasite kullanım oranı 2010 yılında yüzde 72,6 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı ilk sekiz ayında da imalat sanayii kapasite kullanım oranı

ortalama yüzde 75 düzeyinde gerçekleşmiştir. İmalat sanayindeki iyileşmelere rağmen kapasite kullanım oranı hala 2008 yılı ve öncesi dönemdeki seviyelere ulaşamamıştır.

Kalkınma Bakanlığı verilerine göre imalat sanayii özel sektör sabit sermaye yatırımları ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında yüzde 35 oranında azalmış, 2010 yılında ise yeniden toparlanarak yüzde 30 oranında artış kaydetmiştir. 2011 yılında ise söz konusu yatırımların yüzde 24,6 oranında artması beklenmektedir. İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olan imalat sanayiinde verilen teşvik belgesi sayısı 2010 yılında yüzde 103, yatırım tutarı yüzde 338 oranında artmıştır. Bu artışta yatırımcıların belge başvurularını 2009 yılının Temmuz ayında yürürlüğe giren yeni yatırım teşvik sisteminin sonrasına ertelemeleri ve yeni sistemde 2010 yılında yatırıma başlanması halinde teşviklerin daha yüksek seviyede belirlenmesi etkili olmuştur. 2011 yılı ilk beş ayında ise, düzenlenen yatırım teşvik belgeleri bir önceki yılın aynı dönemine göre, belge sayısı itibarıyla yüzde 26 artarken yatırım tutarı yüzde 53 oranında azalmıştır.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, 2010 yılında bir önceki yıla göre imalat sanayii istihdamı yüzde 8,9, toplam istihdam ise yüzde 6,2 oranında artmıştır. 2011 yılı ilk altı ayında da imalat sanayii istihdamı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,8 oranında artmıştır.

TABLO IV: 30- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler (Yüzde)

	2009	2010	2011 ⁽²⁾	AB-27 ⁽⁵⁾ 2010
GSYH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	15,2	15,5	16,6 ⁽³⁾	15,4
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) ⁽¹⁾	-11,3	14,4	10,1	7,6
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	-23,8	10,5	23,3	22,7 ⁽⁶⁾
Toplam İhracat İçindeki Payı	93,4	92,6	93,8	91,5 ⁽⁶⁾
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	-26,1	30,9	37,4	24,5 ⁽⁶⁾
Toplam İthalat İçindeki Payı	78,8	78,3	77,3	89,9 ⁽⁶⁾
Sabit Sermaye Yatırımı Artışı (Sabit Fiyatlarla)	-35,0	30,0	24,6 ⁽⁴⁾	-
Özel Sektör S.S.Y. İçindeki Payı (Cari Fiy.)	39,8	38,1	40,0 ⁽⁴⁾	-
İmalat Sanayii İstihdam Artışı	-6,8	8,9	4,8 ⁽³⁾	-3,0
Kurulan İşletme Sayısı (Adet)	12 508	14 629	11 662	-
Kapanan İşletme Sayısı (Adet)	4 684	5 061	4 758	-
Kapasite Kullanım Oranı	65,3	72,6	75,0	76,5

Kaynak: TÜİK, TCMB, TOBB, EUROSTAT.

(1) NACE Rev.2'e göre 2005=100 Serisi (2) Ocak-Ağustos dönemi (3) Ocak-Haziran dönemi

(4) Kalkınma Bakanlığı-Yıllık Tahmin (5) EUROSTAT (6) SITC (3, 5-8)

Toplam ihracat, 2010 yılında yüzde 11,5 oranında artarak 113,9 milyar ABD doları, imalat sanayii ihracatı yüzde 10,5 artışla 105,5 milyar ABD doları olmuştur. İmalat sanayii ihracatının toplam ihracat içindeki payı 2009 yılında yüzde 93,4 iken 2010 yılında yüzde 92,6'ya gerilemiştir. 2010 yılında en fazla ihracat artışı görülen sektörler gıda, tekstil, deri, kağıt, petrol ürünleri, kimya, kauçuk ve plastik, makine, elektronik, tıbbi ve optik aletler, otomotiv ve mobilya olmuştur. 2011 yılının Ocak-Ağustos döneminde toplam ihracat 2010 yılının aynı dönemine göre yüzde 21,9 oranında artarak 88,7 milyar ABD doları, imalat sanayii ihracatı ise yüzde 23,3 artışla 83,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde gıda, tekstil, deri, petrol ürünleri, kimya, kauçuk ve plastik, metal eşya, makine, tıbbi ve optik aletler, otomotiv ve mobilya en yüksek ihracat artışı gösteren sektörler olmuştur.

Toplam ithalat, 2010 yılında yüzde 31,7 oranında artarak 185,5 milyar ABD dolarına yükselmiş; imalat sanayii ithalatı yüzde 30,9 oranında artarak 145,4 milyar ABD doları olmuştur. 2010 yılında ithalat artışının en fazla olduğu sektörler giyim, ağaç ürünleri, kağıt, petrol ürünleri, kauçuk ve plastik, taş ve toprağa dayalı sanayi ürünleri, ana metal, otomotiv ve diğer ulaşım araçlarıdır. Toplam ithalat 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 39,3 oranında artarak 160,1 milyar ABD doları, imalat sanayii ithalatı ise yüzde 37,4 oranında artarak 123,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Gıda, tekstil, giyim, deri, ağaç ürünleri, petrol ürünleri, kauçuk ve plastik, ana metal, metal eşya, elektronik, tıbbi ve optik aletler, otomotiv, diğer ulaşım araçları ve mobilya ithalatı en hızlı artan sektörler olmuştur.

2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde imalat sanayiinde dış ticaret açığı hızlı artış göstermiştir. 2010 yılında 39,9 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı 2011 yılı ilk sekiz aylık dönemde 40,5 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

TABLO IV: 31- İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı

(Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu(1)	TÜRKİYE						AB
	Üretim			İhracat			İhracat(3)
	2002	2006	2010(2)	2002	2006	2010	2009
Yüksek	5,1	4,5	4,2	6,2	5,6	3,4	22,2
Ortanın Üstü	18,2	23,6	23,4	24,3	30,8	32,2	39,7
Ortanın Altı	26,7	32,1	33,9	22,8	29,0	31,8	18,1
Düşük	50,0	39,8	38,5	46,8	34,6	32,6	20,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Veritabanı

(1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.

(2) 2008 yılı fiyatlarıyla Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

(3) OECD üyesi AB ülkeleri.

İmalat sanayiinin yapısında orta teknoloji sektörlerine doğru dönüşüm devam etmektedir. Çin ve Hindistan gibi ucuz emek gücüne sahip ülkelerle tekstil, giyim, deri gibi geleneksel sektörlerde rekabet güçleşmiş ve 2002 yılından itibaren üretimde darboğazlar yaşanmıştır. Buna karşılık otomotiv, makine, beyaz eşya, ana metal ve petrol ürünlerindeki ihracat artışları, orta teknoloji sektörlerinin üretim ve ihracattaki payının artmasında etkili olmuştur. Ancak, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında yüksek ve orta-üstü teknoloji sektörlerinin payı hala düşük kalmaktadır.

Sanayinin; kredi maliyetlerinin yüksekliği, kayıt dışı ekonomi ve düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, bürokrasinin fazlalığı, kamunun sağladığı bazı girdilerin fiyatlarının uluslararası fiyatlara göre yüksekliği, vergi oranlarındaki yükseklik gibi temel sorunları devam etmektedir. Ayrıca, teknoloji üretiminde yetersizlik, ileri teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaştırılmaması, nitelikli işgücü eksikliği, yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı, sanayinin kapasitesi ve potansiyeli konusunda yatırımcıların bilgiye erişimindeki zorluklar gibi genellikle yapısal nitelikteki sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının koordinasyonunda hazırlanan Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi (2011-2014), 07.12.2010 tarihli ve 2010/38 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararı ile onaylanarak 27.01.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Belgenin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla İzleme ve Yönlendirme Komitesi oluşturulmuş, yatay sanayi politikası alanları itibarıyla izleme çalışmaları başlatılmıştır. Ayrıca sanayi sektörlerinin rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayacak sektörel stratejilerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanarak uygulamaya konulmuştur. Belgelerin uygulama, izleme ve değerlendirme faaliyetlerine başlanmıştır. Türkiye Kimya Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Türkiye Demir-Çelik ve Demirdışı Metaller Sanayi Strateji Belgesi ve Eylem Planı Ekonomi Koordinasyon Kurulu'na sunulmuştur. Türkiye Elektrik Elektronik Sanayi Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Türkiye Seramik Sanayi Strateji Belgesi ve Eylem Planı tamamlanma aşamasındadır. Tekstil, Hazır Giyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörlerine Yönelik Strateji Belgesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Ülkemizde akreditasyon ve piyasa gözetim sistemlerinin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Güncel AB mevzuatına uyum sağlamak amacıyla 2012 yılında ürün güvenliği kanun taslağı oluşturulacaktır.

İmalat sanayiinde ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla; 50 ürün grubunda çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı kesin önlem, dokuz ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı kesin önlem, bir ürün grubunda sübvansiyona karşı telafi edici önlem, bir ürün grubunda dumping soruşturması, yedi ürün grubunda nihai gözden geçirme soruşturması ve bir ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınması soruşturması halen devam etmektedir. Çin başta olmak üzere, genellikle Uzakdoğu ülkelerinden kaynaklanan ithalatta fiyata dayalı haksız rekabetin önlenmesi için alınan tedbirler, tekstil, kimya, orman ürünleri, lastik ve metal eşya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

İmalat sanayiinin ithalatta meydana gelen artış nedeniyle yaşamış olduğu sorunların giderilmesi amacıyla İthalatta Korunma Önlemleri Mevzuatı çerçevesinde, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla tüm ülkelere yönelik olarak, gözlük çerçeveleri ile bazı çantalar, pamuk ipliği, bazı elektrikli aletler, ayakkabılar, kibritler, elektrikli süpürgeler, buharlı ütüler, motosikletler ve PET olmak üzere toplam 10 ürün grubunun ithalatında kesin ya da geçici korunma önlemi uygulanmaktadır.

Ayrıca, Rusya Federasyonu ve İran menşeli düz cam ithalatında ve İran menşeli naylon iplik, cam eşya ve çerçevesiz cam ayna olmak üzere toplam 4 ürün grubunun ithalatında korunma önlemi uygulanmaktadır.

Öte yandan 15 Eylül 2011 tarihinde yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile 54 ürün grubunu kapsayacak şekilde bazı tekstil ve hazır giyim ürünleri ithalatında ilave gümrük vergisi uygulaması başlatılmıştır.

Diğer yandan ithalatın yakından takip edilmesi amacıyla, İthalatta Gözetim Uygulanmasına İlişkin Mevzuat çerçevesinde 117 ürün/ürün grubu ithalatında gözetim uygulanmaktadır.

İşletmelerin rekabet gücünün artırılmasında başarılı bir yöntem olarak kümelenme yaklaşımı son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Türkiye'de başta Organize Sanayi Bölgeleri

(OSB) olmak üzere kümelenme potansiyeli taşıyan oluşumlar bulunmakla beraber, bunların geliştirilerek rekabetçi kümelere dönüştürülmesi ve yeni rekabetçi kümeler oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla, ulusal bir kümelenme stratejisi geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Planlı sanayileşmenin ve düzenli kentleşmenin sağlanması, sanayinin çevresel etkilerinin azaltılması ve KOBİ'lere daha iyi üretim koşulları sağlanarak rekabet güçlerinin artırılması amacıyla OSB ve Küçük Sanayi Sitelerinin (KSS) yapımına devam edilmektedir. 2010 yılı sonu itibarıyla tamamlanmış olan 143 adet OSB ve 441 adet KSS bulunmakta olup tamamlanan OSB'lerin doluluk oranları incelendiğinde, OSB parsellerinin yüzde 92'sinin tahsis edilmesine rağmen bu parsellerin sadece yüzde 70'inde üretime geçildiği görülmektedir. İl bazında bakıldığında ise gelişmiş iller dışındaki illerde OSB doluluk oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu kapsamda OSB'lerin doluluk oranlarının artırılmasına ve buralarda verilecek etkin hizmet ve desteklere ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO IV: 32- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri

Yılı	Organize Sanayi Bölgeleri		Küçük Sanayi Siteleri		
	Kullanılan Kredi Miktarı ⁽¹⁾	Faaliyete Geçen OSB Sayısı	Kullanılan Kredi Miktarı ⁽¹⁾	Faaliyete Geçen KSS Sayısı	Faaliyete Geçen İşyeri Sayısı
2003	66	7	44	14	1 516
2004	67	5	42	14	2 353
2005	114	10	62	9	679
2006	89	7	52	11	680
2007	84	15	46	13	1 847
2008	124	15	42	13	1 271
2009	110	13	27	8	780
2010	76	13	27	2	141

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

(1) 2011 yılı fiyatlarıyla

KOBİ'lerin markalaşma, kalite, çevre standartları konularında farkındalıklarının ve uygulama kapasitelerinin düşüklüğü, teknoloji kullanımlarının yetersizliği, düşük kalite ve verimde üretim yapmaları, düşük katma değer yaratmaları, Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmalarının ve yatırımlarının yetersiz olması uluslararası pazarlardaki rekabet edebilirliklerinin önündeki başlıca engellerdir.

Üniversiteler ve büyük ölçekli firmaların bilgi kapasitesinden yararlanmak amacıyla, KOBİ'lerin, üniversiteler ve büyük ölçekli işletmelerle işbirliğinin geliştirilmesi ile ana ve yan sanayii ilişkilerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Özellikle tekstil, hazır giyim, deri gibi geleneksel sektörler başta olmak üzere tüm alanlarda yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini sağlamak üzere markalaşmanın desteklenmesi faaliyetlerine ve Turquality sisteminin uygulanmasına devam edilmektedir. Ayrıca, tasarım stratejilerinin ve politikalarının belirlenmesine, katma değeri yüksek tasarımların yapılmasına, uluslararası alanda Türk tasarımlarının tercih edilme konuma getirilmesine yönelik çalışmalar yapmak üzere, 2009/15355 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş olan Türk Tasarım Danışma Konseyi, Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslağını hazırlamıştır.

TABLO IV: 33- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Elektrik (₺/Kwh)	Türkiye	10,6	10,0	10,9	13,9	13,8	15,1	16,0
	OECD Ortalaması	7,9	8,6	9,3	11,0	10,7	12,0	-
Doğal Gaz (\$/10 ⁷ Kcal)	Türkiye	304,5	352,7	440,8	572,9	467,6	407,3	427,5
	OECD Ortalaması	319,9	334,3	340,3	434,0	304,0	422,7	-

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)
(1) Ekim 2011 verileri.

Dünya genelinde 2009 yılında krizin de etkisiyle azalan talebe bağlı olarak düşüşe geçen enerji fiyatları, 2010 yılında talebin artması ile tekrar yükselmiştir. Türkiye’de elektrik fiyatlarında, 2010 yılında taleple orantılı olarak OECD ortalamasına paralel bir artış yaşanmıştır. OECD verilerine göre, doğal gaz fiyatları iç piyasada 2009 yılında yapılan indirim sonucunda 2010 yılında OECD ortalamasının altındadır. Diğer taraftan, Türkiye’de sanayide kullanılan enerji girdi fiyatlarının ve bu fiyatların üzerinden alınan fonların OECD ortalamalarına göre halen yüksek olması sanayinin rekabet gücünü olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

TABLO IV: 34- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları

	(Yıl sonu fiyatlarındaki yüzde değişim)						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽²⁾
Elektrik ⁽¹⁾	0,0	0,0	-2,9	51,7	9,3	11,2	10,0
Doğal Gaz	16,3	28,2	0,0	84,7	-39,3	0	0,5
ÜFE	2,7	11,6	5,9	8,1	5,9	8,9	9,7

Kaynak: TEDAŞ, BOTAŞ, TÜİK
(1) Tek terimli alçak gerilim sanayi tarifesi dikkate alınmıştır.
(2) Ocak-Ekim dönemi

İmalat sanayiindeki kamu tesislerinin özelleştirilmesi süreci büyük ölçüde tamamlanmış olup, özelleştirme programı kapsamındaki şeker fabrikalarının özelleştirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

2010 yılında sigara sanayiinde üretim, TEKEL Sigara Sanayii İşletmeleri’nin 2008 yılında özelleştirilmesi sonucunda tamamen özel sektör tarafından gerçekleştirilmiş ve toplam 115,2 milyar adet sigara üretilmiştir. 2010 yılında sigara üretim ve iç piyasaya satış miktarlarında 2009 yılına oranla sırasıyla yüzde 13,3 ve yüzde 13,2 oranlarında düşüş gözlenmiştir. Söz konusu düşüşte tütün kullanımına yönelik kısıtlama ve önlemlerle beraber artan sigara fiyatları sonucunda oluşan talep daralmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber tütün, tütün mamülleri ve alkollü içecekler sektöründe, uygulanan bandrollü izleme sistemi ve diğer tedbirlere rağmen kayıtdışı üretim ve yasadışı ticaretin olumsuz etkileri devam etmektedir.

TABLO IV: 35- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki Değişimler

Sektörler	Üretim ⁽¹⁾	
	2010	2011 ⁽²⁾
İmalat Sanayii Toplamı	14,4	10,1
Gıda	7,3	6,5
Tekstil	12,7	-1,2
Giyim	8,2	0,2
Deri	17,8	13,0
Kok ve Petrol ürünleri	6,3	15,7
Kimyasal ürünler	15,9	7,0
İlaç	-0,9	5,0
Kauçuk ve plastik	20,3	13,6
Taş ve toprağa dayalı sanayiler	14,7	7,8
Ana metal	10,4	7,6
Bilgisayar, elektronik ve optik ürünler	35,0	20,1
Elektrikli teçhizat	27,2	18,3
Makine	32,6	27,8
Otomotiv	33,3	22,4

Kaynak: TÜİK

(1) NACE Rev.2 Sınıflamasına Göre Aylık Sanayi Üretim Endeksi (2005=100)

(2) Ocak-Ağustos dönemi

TABLO IV: 36- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Dış Ticaretteki Değişmeler

Sektörler	İhracat ⁽¹⁾		İthalat ⁽¹⁾	
	2010	2011 ⁽²⁾	2010	2011 ⁽²⁾
İmalat Sanayii Toplamı	10,5	23,3	30,9	37,4
Gıda ve içecek	13,0	37,7	17,9	68,0
Tekstil	14,4	27,3	39,4	29,4
Giyim	10,6	16,4	32,5	36,4
Deri	31,7	24,4	25,1	35,7
Kok ve Petrol ürünleri	13,8	61,4	32,0	35,6
Kimya	32,7	24,3	26,5	28,9
Kauçuk ve plastik	21,1	34,6	29,0	36,5
Taş ve toprağa dayalı sanayiler	5,8	2,9	33,1	24,5
Ana metal	-4,5	16,4	40,3	44,4
Makine	12,3	24,5	23,9	47,9
Elektrikli makineler	18,7	27,3	23,8	16,6
Elektronik	1,6	-3,1	15,6	30,3
Otomotiv	15,5	18,7	46,4	47,0

Kaynak: TÜİK

(1) ISIC Rev. 3 Sınıflamasına göre cari fiyatlarla (ABD doları) dış ticaret

(2) Ocak-Ağustos dönemi

Tekstil ve hazır giyim sektörlerinde küresel krizin etkilerinin azalmaya başlaması ve uluslararası ticarete kotaların kaldırılması sonrası sektörün gelişmelere daha fazla uyum göstermesi sonucunda 2010 yılında üretim ve ihracat artmıştır. 2011 yılı ilk sekiz aylık dönemde bu sektörlerin ihracatında artışın devam etmesine karşın yurtiçi talebin azalması ve ithalatın artması neticesinde üretim tekstil sektöründe azalmış, hazır giyim sektöründe ise aynı düzeyde kalmıştır. Bu sektörlerde en önemli pazarımız olan AB, ihracatta ağırlığını devam ettirmiştir. İthalatta hızlı artış eğiliminin sürdüğü görülmektedir. Bu gelişmede nihai ürün ithalatının artmasının yanında giyim sektörünün daha çok ithal

tekstil girdisi kullanması etkili olmuştur. Bu durum tekstil ve giyim sektörleri arasında ülke içindeki entegrasyonun zayıflamasına neden olmaktadır. 15.09.2011 tarihli ve 2011/2203 sayılı BKK ile yürürlüğe konulan İthalat Rejimi Kararına Ek Kararla sektörde bazı ürünlere teminat şeklinde ilave gümrük vergisi uygulaması getirilmiştir. Bu düzenlemenin sektöre olumlu katkıda bulunması beklenilmektedir.

Deri ve deri ürünleri sektöründe küresel krizden çıkışın başladığı 2010 yılında sektör üretiminde ve ihracatında artış gözlenmiştir. 2011 yılı ilk sekiz aylık dönemde sektörde iyileşme devam etmiş, üretim ve ihracat artmıştır. Daha çok iç piyasaya dönük çalışan deri işleme alt sektörü, yurtiçi talebin daralmasıyla yurt dışı pazarlara yönelişini sürdürmüş ve bu sektörün ihracatı artmıştır. Geçen yıl hız kesen sektör ithalatı ise bu dönemde yeniden hızlı artış eğilimine girmiştir. Sektör ithalatının yüzde 47'si Çin'den yapılmıştır.

Tekstil, hazır giyim ve deri sektörlerinde maliyet avantajına dayalı rekabet giderek güçleşmektedir. Ucuz işgücü avantajına sahip Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleriyle rekabet edebilmek yüksek katma değerli, çevre ve sosyal sorumluluk standartlarını gözeterek, kaliteli, moda uyumlu, markalı ve zamanında üretimle mümkün olacaktır. Ayrıca, ileri teknolojiler içeren teknik tekstillerin ve çok fonksiyonlu ürünlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Son yıllarda firmaların bir kısmında bu yönde çabalar gözlenmektedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılımı ile 2012-2015 yıllarını kapsayan Tekstil, Hazır Giyim/Deri ve Deri Ürünleri Strateji Belgesi hazırlama çalışmaları devam etmektedir.

Kimya sanayiinde (ilaç hariç), 2010 yılında ihracat yüzde 33,6 oranında artarak 5,1 milyar ABD doları, ithalat ise yüzde 31,6 oranında artarak 22 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İlaç hariç kimya sanayiinde, üretim 2009 yılında yüzde 0,5 oranında azalırken, 2010 yılında da yüzde 16 oranında artmıştır. 2011 yılı ilk sekiz ayında ise üretimin bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7 oranında arttığı görülmektedir. Üretimin talebi karşılayamaması ve yeni yatırımların daha çok tevsii niteliğinde ve küçük olması nedeniyle sektör giderek ithalata bağımlı hale gelmektedir. İhtisas organize sanayi bölgelerinin yatırıma açılması ve sektörel kümelenme modelinin desteklenmesi durumunda sektörün çevre sorununun çözülmesi yanında, rekabetçi şartlarda yatırım yeri de sağlanmış olacaktır. AB'nin, 2007 yılında uygulamaya koyduğu kimyasal maddelerin kayıt altına alınmasını, değerlendirilmesini, iznini ve kısıtlanmasını öngören REACH Direktifi doğrultusunda 2008 yılında ön kayıt başvuruları, 2010 yılında ise ilk grup maddelerin kayıt işlemleri için tanınan süre sona ermiştir. AB REACH Direktifinin önümüzdeki yıllarda başta kimya sanayii olmak üzere kimyasal ürün kullanan tüm imalat sanayii sektörlerini etkileyeceği düşünülmektedir. REACH'in olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine ve AB üyeliği sürecinde mevzuat uyumunun gerçekleştirilmesine yönelik eğitim, mevzuat uyum ve etki değerlendirme çalışmaları ilgili kurumlar tarafından yürütülmektedir.

Dünya ilaç pazarı 2010 yılında yüzde 4,1 oranında büyüyerek 856 milyar ABD doları olmuştur. İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası verilerine göre 2010 yılında, Türkiye reçeteli ilaç pazarı değer olarak yüzde 1,2 oranında azalarak 9,2 milyar ABD dolarına, miktar olarak yüzde 2,8 oranında artışla 1,5 milyar kutuya ulaşmıştır. 2010 yılında kişi başı ilaç tüketimi 133 ABD doları olmuştur. 2010 yılında ithalat 5 milyar ABD doları, ihracat ise 640 milyon ABD doları olmuştur. 2009 yılında yüzde 10,9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2010 yılında yüzde 12,8'e yükselmiştir. 2011 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre üretim yüzde 5 oranında, ithalat yüzde 7,6 oranında, ihracat ise yüzde 8,3 oranında artmıştır.

İlaça erişimi kolaylaştıran uygulamaların kamuya getirdiği maliyetin azaltılmasına yönelik tasarruf tedbirleri çerçevesinde, ilaç fiyatlandırma sistemine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Diğer taraftan yeni yatırım yapan veya kapasite fazlalığı bulunan firmalar üretim miktarlarını artırmak için fason üretime veya uluslararası GMP (İyi Üretim Uygulamaları) belgelendirmesi ile ihracata yönelmektedir. Bu nedenle tesislerin ve ürünlerin AB, ABD ve diğer ülkelerin sağlık kuruluşlarından aldıkları onay sayılarında artış yaşanmaktadır.

Kauçuk ve plastik ürünleri üretimi 2010 yılında, bir önceki yıla göre, yüzde 20,3 oranında, 2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 13,6 oranında artmıştır. Sektörün ihracatı 2010 yılında yüzde 21,1 oranında artarak 4,9 milyar ABD doları, ithalatı ise yüzde 29 oranında artarak 3,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Sektörün hammadde ihtiyacının yüzde 16'sı yurt içi üretimle karşılanmaktadır. Sektörün hammadde ihtiyacının daha yüksek oranlarda yurt içinden karşılanabilmesi için yeni petrokimya yatırımları ile hem üretim kapasitesinin hem de ürün çeşitliliğinin artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Taş ve toprağa dayalı sanayii ürünleri üretimi, kriz sonrası yaşanan olumlu gelişmeler ile 2010 yılında yüzde 14,7 oranında artmıştır. 2011 yılının ilk sekiz ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, üretim yüzde 7,8 oranında artmıştır. 2010 yılında taş ve toprağa dayalı sanayii ürünleri ihracatı kriz sonrası toparlanma ile yüzde 5,8 oranında artarak yaklaşık 4 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde ise sektör ihracatı yüzde 2,9 oranında artmış ve 2,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu sanayi grubu kapsamındaki çimento sektöründe üretim Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği verilerine göre 2010 yılında yüzde 16,2 oranında artışla 62,7 milyon tona yükselerek en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu üretim seviyesi ile Türkiye, Avrupa'nın birinci, dünyanın dördüncü büyük çimento üreticisi konumuna yükselmiştir. 2010 yılında ihracatını yüzde 8 oranında arttırarak 19 milyon tona yükselten ülkemiz, en büyük çimento ihracatçısı ülkeler sıralamasında birinci sıradadır. 2010 yılında en fazla çimento ihracatı yapılan ülkeler sırasıyla Irak, Suriye, Mısır ve Libya olmuştur. 2011 yılının ilk yedi aylık döneminde ise üretim bir önceki yılın aynı dönemine göre ancak yüzde 1,5 oranında artmıştır. Üretimdeki artışın yavaşlamasında, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan iç karışıklıklar sonucu, ihracatın ilk yedi ayda yüzde 27,8 oranında düşmesi etkili olmuştur.

Demir-çelik sanayiinde ürün fiyatları dünyada son bir yılda genel olarak artış eğilimindedir. Kriz sonrası artan talebe bağlı olarak 2010 yılında dünya ham çelik üretimi 1,4 milyar ton olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında dünya ham çelik üretimi yüzde 15 oranında, Türkiye'nin üretimi ise yüzde 15,2 oranında artmıştır. Bu dönemde üretimini en fazla artıran ülkeler, 2009 yılında kriz nedeniyle üretimleri en fazla daralmış olan gelişmiş ülkeler olmuştur. Türkiye 29,1 milyon ton ham çelik üretimi ile dünyada onuncu sırada yer almıştır. 2011 yılının ilk sekiz ayında dünya ham çelik üretimi yüzde 8,1 oranında artış gösterirken, Türkiye'nin ham çelik üretimi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika gibi önemli pazarlarımızda yaşanan iç karışıklıklara rağmen yüzde 21 oranında artmış ve 20,6 milyon ton seviyesine yükselmiştir.

Türkiye'nin demir çelik nihai mamul tüketimi 2010 yılında bir önceki yıla göre, yüzde 30,6 oranında artarak 23,6 milyon ton olmuştur. Bu yüksek oranlı artışta 2009 yılında krize bağlı olarak yaşanan düşüş de etkilidir. Yassı üründe yaşanan yüzde 43,1 oranında artış dikkat çekicidir. 2011 yılının ilk sekiz ayında yassı ürün tüketimi yüzde 2,3, toplam nihai mamul tüketimi ise yüzde 10,4 oranında artmıştır. Bu dönemdeki toplam 17,3 milyon tonluk iç tüketimin yüzde 51,5'i uzun ürünlerden, yüzde 48,5'i ise yassı

ürünlerden oluşmaktadır. 2010 yılında, yarı ürünler dâhil demir çelik uzun ve yassı ürünlerin ihracatı, miktar olarak yüzde 8,7 oranında azalırken, değer olarak yüzde 13,8 oranında artmış ve sırası ile 14,5 milyon ton ve 8,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde demir çelik ürünleri ihracatı miktar bazında yüzde 8,4 oranında atarken, artan ürün fiyatlarına paralel olarak değer bazında yüzde 30,6 oranında artış göstermiştir. Demir çelik ürünleri ithalatı ise 2010 yılında miktar olarak yüzde 4,4 oranında artarak 10,4 milyon ton, değer olarak yüzde 24,7 oranında artarak 8,1 milyar ABD doları olmuştur. İthalat 2011 yılının ilk sekiz ayında miktar olarak yüzde 9,8 oranında azalırken, artan ürün fiyatlarına paralel olarak değer bazında yüzde 17,8 oranında artmıştır.

Makine imalat sanayiinde talep genellikle sabit sermaye yatırımlarına bağlı olarak artmaktadır. 2010 yılında ihracat yüzde 12,3, ithalat yüzde 23,9, beyaz eşya hariç üretim yüzde 32,6 oranında artmıştır. 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde ihracat yüzde 24,5 ve ithalat yüzde 47,9 oranında artmıştır. Sabit sermaye yatırımlarında gerçekleşen artışa bağlı olarak 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde beyaz eşya hariç makine imalat sanayiinde üretim yüzde 27,8 oranında artmıştır. Büro makineleri, gıda ve içecek makineleri, metal işleme hariç diğer takım tezgahları imalatı ve inşaat ve maden makineleri üretiminde yüksek oranlı artışlar görülmüştür.

Beyaz eşya sanayiinde 2010 yılında ihracat 3,4 milyar ABD doları, ithalat 1 milyar ABD doları olmuştur. 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde ihracat yüzde 16,4 oranında artarak 2,5 milyar ABD dolarına, ithalat yüzde 32,2 oranında artarak 883,8 milyon ABD dolarına yükselmiştir. Beyaz eşya sanayii üretimi büyük oranda ihracata yönelmiş olup, buzdolabı, çamaşır makinesi ve fırın üretiminin yüzde 70'ten, bulaşık makinesi üretiminin yüzde 50'den fazlası ihraç edilmektedir. 2011 yılı Ocak-Ağustos döneminde miktar bazında üretim yüzde 9,8, yurt içi satışlar yüzde 20,8, ihracat yüzde 5,2 ve ithalat yüzde 31,4 oranında artmıştır.

2010 yılında elektronik sanayiinde ihracat yüzde 1,6, bilgisayar ve optik ürünler dahil üretim ise yüzde 35 oranında artarak 2009 yılında gözlenen daralma 2010 yılında yerini büyümeye bırakmıştır. 2011 yılının ilk sekiz ayında, üretim bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,1 oranında artarken, ihracat yüzde 3,1 oranında azalmış, ithalat ise yüzde 30,3'lük artış göstermiştir. Sektörde en önemli üretim kalemi olan televizyon üretim ve ihracatı 2005 yılından 2008 yılı ortalarına kadar düşüş eğiliminde olmuş, 2008-2010 döneminde ise durağan bir seyir izlemiştir. Türk Elektronik Sanayicileri Derneği (TESİD) verilerine göre 2004 yılında sırasıyla 20,5 milyon adet ve 17,9 milyon adet olan televizyon üretimi ve ihracatı, 2010 yılında 9,3 milyon adet ve 7,7 milyon adet olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem itibarıyla televizyon üretiminin yüzde 93,8'ini, ihracatının ise tamamına yakını LCD televizyon oluşturmaktadır.

Otomotiv sanayiinde, geçmiş yıllarda yerli ve yabancı ortaklar arasında gerçekleştirilen işbirliği ve uluslararası firmaların Türkiye'de üretim kararları sonucunda ihracatta önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde Türkiye'nin otomotiv sanayiinde bir üretim merkezi olması yolunda önemli mesafeler kaydedilmiştir. 2009 yılında küresel krizin otomotiv sanayii üzerindeki olumsuz etkileri 2010 yılının ilk aylarından itibaren azalmaya başlamıştır. Makroekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmelere de bağlı olarak 2010 yılında otomotiv sanayiinde hem üretimde, hem de iç pazarda önemli artışlar kaydedilmiştir. 2010 yılında üretim 2008 yılı üretim rekoruna yaklaşmış ve 2009 yılına göre yüzde 26 oranında artarak 1.094.557 adet olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında küresel krize bağlı olarak üretimdeki düşüş nedeniyle yüzde

42 olan otomotiv sanayii kapasite kullanım oranı 2010 yılında yüzde 72 seviyesine yükselmiştir. Toplam otomotiv pazarı, talepteki canlılık ve genişleyen kredi piyasalarının olumlu etkisine bağlı olarak 2010 yılında bir önceki yıla göre yüzde 38 oranında artarak 793.172 adet seviyesine ulaşmıştır. Otomotiv sanayiinde 2010 yılında ihracatta artış olmasına rağmen AB pazarlarındaki olumsuzlukların devam etmesi nedeniyle hedeflerin gerisinde kalınmış ve ihracat 2009 yılına göre yüzde 20 oranında artarak 754.469 adet olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında yüzde 72 olan otomotiv sanayii üretiminde ihracatın payı, 2010 yılında yüzde 69 düzeyine gerilemiştir.

2011 yılı Ocak-Eylül döneminde 2010 yılının aynı dönemine göre otomotiv sanayii üretimi adet olarak yüzde 12,7, ihracatı yüzde 5,7, ithalatı yüzde 33,3 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde otomotiv sanayii yurtiçi pazarı ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 31,3 oranında artarak 635.662 adet olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2011 yılı Temmuz ayında başlayan otomobil talebindeki düşüş Ağustos ve Eylül aylarında da devam etmiş ve Eylül ayı itibarıyla otomobil satışları 2010 yılının aynı ayına göre yüzde 6 oranında azalmıştır. Bu gelişmede TCMB'nin kredi hacmini daraltmaya yönelik aldığı kararlar ve TL'deki değer kaybı etkili olmuştur. 2011 yılı Ocak-Eylül döneminde otomotiv sanayii ihracatının üretimdeki payı yüzde 67'ye gerilerken, yurtiçi pazarda ithalatın payı yüzde 59 olmuştur. 2010 yılı ve 2011 yılı Ocak-Temmuz döneminde otomotiv sanayiinde hızla artan iç talep nedeniyle otomotiv ithalatının ciddi ölçüde artması ve buna karşılık ihracat artış hızının sınırlı kalması sonucunda sektördeki dış ticaret açığının devam ettiği gözlenmektedir. Nitekim, 2010 yılında otomotiv sanayii ithalatı 15,8 milyar ABD doları ve ihracatı da 14,8 milyar ABD doları olurken, 965 milyon ABD doları tutarında dış ticaret açığı verilmiştir. 2011 yılı Ocak-Temmuz döneminde ise; otomotiv sanayii ithalatı 11,9 milyar ABD doları, ihracatı 10,2 milyar ABD doları olmuş ve dış ticaret açığı 1,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Sektörde ölçek ekonomisinde üretim yapılabilmesi, ihracata dayalı büyümenin ve sürdürülebilir rekabet gücünün sağlanabilmesi amacıyla ana-yan sanayii bütünleşmesi de dahil firma işbirliklerinin devam ettirilmesi önem arz etmektedir.

Savunma sanayii üretimi yıllık ortalama yüzde 11 oranında artışla 2003 yılında 1,3 milyar ABD dolarından 2010 yılında 2,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Aynı dönemde özkaynaktan Ar-Ge harcamaları yıllık ortalama yüzde 13,8 oranında artışla 58 milyon ABD dolarından 2010 yılında 143 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Bu dönemde ihracat yıllık ortalama yüzde 9,7 oranında artışla 331 milyon ABD dolarından 2010 yılında 634 milyon ABD dolarına yükselmiştir. 2003-2010 döneminde yurt içi üretimi ve tasarım yeteneğini geliştirmek amacıyla yürütülen başlıca faaliyetler; tank, helikopter, savaş gemisi ve görüntüleme amaçlı uydu tasarımı ve üretimi projeleri olmuştur. Sözleşmesi imzalanmış projelerin toplam bedeli yıllık ortalama yüzde 18,7 oranında artışla 2003 yılında 7,4 milyar ABD dolarından 2010 yılında 24,5 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Savunma sanayii sektörünün en önemli etkinlik göstergesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranı 2003 yılında yüzde 25 iken 2010 yılında yüzde 52,1'e yükselmiştir. Savunma Sanayii Müsteşarlığının 2009-2016 Savunma Sanayii Sektörel Strateji Dokümanı 2009 yılında yayımlanmıştır. Bu kapsamda KOBİ Danışmanlığı Merkezi Dokümanı, Yan Sanayi Bütünleştirme Esasları ve Savunma Sanayii Müsteşarlığı İhracat Stratejisi Dokümanı da yayımlanmıştır. Savunma sanayiinin, ürün tasarımından üretim, modernizasyon ve lojistik desteğe uzanan ömür devrinin tamamında etkin rol alınabilmesi için lojistik yol haritası oluşturulması, uydu montaj, entegrasyon ve test merkezinin kurulması öngörülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde savunma ihtiyaçlarının yüzde 85-95'i yerli kaynaklardan sağlanmaktadır. Ülkemizde ise savunma alımlarında büyük oranda dışa bağımlılık devam etmektedir. Savunma sanayii firmaları ile diğer sanayi firmaları arasında kurulan işbirlikleri de yeterli seviyede değildir. Mevcut tedarik sisteminin daha fazla ürün geliştirmeye yönelmesi gerekmektedir. Yerli firmaların savunma ihtiyaçlarını karşılayamamasının önemli nedenlerinden biri de Ar-Ge kaynaklarının kısıtlı olması ve yeterince ürün geliştirmeye odaklanmamış olmaları, bunun sonucunda teknoloji üretme yeteneklerinin ve kapasitelerinin sınırlı kalmasıdır.

Madencilik

Madencilik sektöründe ihracat, ithalat ve üretimde 2009 ortalarında başlayan artış eğilimi 2010 yılında da devam etmiştir. 2011 yılının ilk sekiz aylık verilerine göre ihracatta yüzde 3,3, ithalatta yüzde 44,7, üretimde ise yüzde 2 oranında artış görülmüştür.

2010 yılında görülen yüzde 59,7 oranındaki ihracat artışı ağırlıklı olarak demir dışı metaller (bakır, çinko, krom) ile feldspat, bor ve mermer kalemlerinden kaynaklanmıştır. İthalat kalemleri içinde ham petrol, doğal gaz, taşkömürü ve demir cevheri ağırlığını korumuştur.

2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat içindeki paylarına değer bazında bakıldığında, sırasıyla mermer, krom, bakır, çinko, bor ve feldspat ilk sıralarda yer almaktadır.

TABLO IV: 37- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler

	2009	2010	2011
GSYH İçindeki Payı (Yüzde)	1,5	1,4	1,3 ⁽¹⁾
Üretim Artışı(Yüzde) (2005=100)	-0,8	2,1	2,0 ⁽²⁾
İhracat (Milyon ABD doları) (Cari Fiyatlarla)	1 683	2 687	1 817 ⁽²⁾
İhracat Artışı (Yüzde)	-21,9	59,7	3,3 ⁽²⁾
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	1,6	2,4	2,0 ⁽²⁾
İthalat (Milyon ABD doları) (Cari Fiyatlarla)	20 625	25 932	23 042 ⁽²⁾
İthalat Artışı (Yüzde)	-42,1	25,7	44,7 ⁽²⁾
Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)	14,6	14,0	14,4 ⁽²⁾
Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Yüzde)	1,7	1,7	1,9 ⁽³⁾
Kamu Yatırımları (Milyon TL)	823	879	1 611 ⁽³⁾
Özel Sektör Yatırımları (Milyon TL)	1 899	2 676	3 762 ⁽³⁾
Kurulan İşletme Sayısı	842	963	701 ⁽²⁾
Kapanan İşletme Sayısı	150	161	141 ⁽²⁾
Ruhsat Müracaatı Sayısı	10 377	9 461	3 533 ⁽⁴⁾
Verilen Ruhsat Sayısı			
Arama	3 816	4 740	1 559 ⁽⁴⁾
İşletme	1 107	2 054	1 183 ⁽⁴⁾
Toplam	4 923	6 794	2 742 ⁽⁴⁾

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, TOBB, MİGEM

(1) Ocak-Haziran dönemi (2) Ocak-Ağustos dönemi (3) Tahmin (4) Ocak-Eylül dönemi

Dünya kömür üretimi 2010 yılında yüzde 6 oranında artmış olup, bu artış taşkömüründen kaynaklanmıştır. 2010 yılında dünyada taşkömürü üretimi yüzde 6,8 oranında linyit üretimi ise yüzde 1 oranında artmıştır. Aynı yıl kömür tüketimindeki artış yüzde 10,8 olarak gerçekleşmiştir. Tüketimde görülen bu artışın en önemli nedeni Çin'in taşkömürü tüketiminin yüzde 15 oranında artmasıdır.

Madencilik sektörü açısından kömür, özellikle linyit, önemli bir üretim kalemidir. Kamu ağırlıklı olarak devam eden linyit üretimi 2010 yılında bir önceki yıla göre yüzde 9,5 oranında azalmış ve 74,4 milyon ton olmuştur. Üretimdeki azalma büyük ölçüde termik santrallerin talebindeki düşüştür kaynaklanmıştır. Taşkömürü üretimi ise yüzde 4,5 oranında düşerek 3,6 milyon ton olmuştur.

Türkiye'nin ham petrol ithalatı 2010 yılında yüzde 19 oranında artarak 16,9 milyon ton olmuştur. Ham petrol üretimi ise bir önceki yıla göre yüzde 3,9 oranında artışla 2,5 milyon tona yükselmiştir. Türkiye'nin 2010 yılı doğal gaz ithalatı 37,9 milyar Sm³, üretimi 726 milyon Sm³, tüketimi ise 31,6 milyar Sm³ olmuştur. Bu çerçevede, 2009 yılına göre tüketimde yüzde 11,8, üretimde yüzde 0,5 azalma gerçekleşirken ithalatta yüzde 5,7 oranında artış gerçekleşmiştir.

Petrol ve doğal gazda halen son derece yetersiz olan yerli üretimin ülke talebini karşılama oranını yükseltmek amacıyla, TPAO'nun arama ve üretim yatırımlarında görülen son yıllardaki artış 2010 ve 2011 yıllarında da sürdürülmüştür. 2010 yılında kurumca karada 936 km² iki boyutlu sismik, 1315 km²'si karada, 562 km²'si denizde olmak üzere toplam 1.877 km² üç boyutlu sismik, toplam 103 adet kuyuda 171.486 m sondaj yapılmıştır. 2011 yılında ise kurumca 1.081 km²'si karada, 9.109 km²'si denizde olmak üzere toplam 10.190 km² iki boyutlu sismik, 1.032 km²'si karada, 1.548 km²'si denizde olmak üzere toplam 2.580 km² üç boyutlu sismik, toplam 113 adet kuyuda 244.482 m sondaj programlanmıştır. 2010 yılında TPAO tarafından 12,7 milyon varil ham petrol ve 260 milyon Sm³ doğal gaz üretilmiş olup, 2011 yılında ise 12,5 milyon varil ham petrol ve 282 milyon Sm³ doğal gaz üretilmesi programlanmıştır. Bunun yanında, 2009 yılında elde edilen yurt içi ve yurt dışı toplam 25,2 milyon varil petrol eşdeğeri (p.e.) azami hidrokarbon üretiminin ardından, 2010 yılında söz konusu rakam 25,4 milyon varil p.e.'ne yükselmiştir. 2011 yılında ise 25,8 milyon varil p.e. hidrokarbon üretimi programlanmıştır. Yurt içi üretimi artırabilmek amacıyla, petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına 2012 yılında Akdeniz'de devam edilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda Akdeniz'de 2012 yılında, TPAO tarafından yapılacak bir adet derin deniz sondajı programlanmıştır.

Doğal gazda arz güvenliğini sağlamak ve talepteki mevsimsel değişiklikleri karşılamak amacıyla 2007 yılının Nisan ayında devreye alınan Trakya'daki Silivri doğal gaz depolama tesislerinin depolama, enjeksiyon ve geri üretim kapasitelerinin artırılması amacıyla 3 faz halinde programlanan Kuzey Marmara ve Değirmenköy Sahaları Yeraltı Doğal Gaz Depolama Tesisleri Kapasite Artırımı Projesi devam etmektedir. Bu projelerin tamamlanması sonucunda, mevcut depolama kapasitesinin 1,6 milyar Sm³'ten 2,83 milyar Sm³'e, enjeksiyon kapasitesinin 10 milyon Sm³/gün'den 24 milyon Sm³/gün'e ve geri üretim kapasitesinin 14 milyon Sm³/gün'den 50 milyon Sm³/gün'e çıkarılması hedeflenmektedir.

2011 yılında MTA bünyesinde Tabiat Tarihi ve Madencilik Müzesi hizmete açılmış, Türkiye diri fay haritasının oluşturulmasına yönelik proje tamamlanmıştır. Ayrıca, deniz alanlarımızda faaliyet gösterecek tam donanımlı bir sismik araştırma gemisi ihtiyacının karşılanması için gerekli çalışmalar 2009 yılında başlatılmış olup, Savunma Sanayi Müsteşarlığı ile yapılan işbirliği çerçevesinde gemi yapım çalışmalarına 2012 yılında başlanması ve geminin 2015 yılı itibarıyla faaliyete geçmesi planlanmaktadır. MTA'ya maden ve jeotermal kaynak arama yatırımları için ayrılan kaynak son yıllarda önemli oranda artırılmış olup, 2012 yılında da başlatılmış olan arama faaliyetlerinin devamına yönelik kaynak tahsisi öngörülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İmalat sanayiinde rekabet gücünü artırmak ve dünya ihracatından daha fazla pay almak üzere yüksek katma değerli mal üretimini artırarak, yapısal dönüşümün hızlandırılması temel amaçtır.

Madencilikte hammadde arz güvenliğinin sağlanması, madenlerin yurt içinde işlenerek katma değerinin artırılması yoluyla ülke ekonomisine katkının geliştirilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, enerji sektörünün petrol, doğal gaz ve jeotermal kaynak ile sanayinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama çalışmalarına devam edilecektir. Ayrıca, mevcut rezervlerin en etkin şekilde değerlendirilmesi amacıyla kamu elindeki sahaların özel sektör işletmeciliğine sunulması ve ihtiyaç duyulan kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülecektir.

OSB yatırımlarının etkinliğini artırmak amacıyla, öncelikle devam eden OSB projeleri tamamlanacak ve mevcutların doluluk oranlarının artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

2012 yılında sanayi sektörünün yüzde 3,5 oranında büyümesi beklenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 65. Türkiye'nin orta ve yüksek teknoloji ürünlerde üretim merkezi olmasına yönelik yapısal dönüşüme katkı sağlayacak sanayi stratejisi ve sektörel stratejilerin uygulanmasına devam edilecektir.			
Tedbir 122. Sanayide rekabet gücünün artırılması amacıyla sektörel stratejiler ve eylem planları hazırlanacak, uygulamalar izlenecek ve değerlendirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Hazırlanmış olan sanayi stratejisi ile sektörel stratejilerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sağlanacak, ayrıca sektörel stratejileri tamamlanmayan diğer sektörler için de strateji belgeleri hazırlanacaktır. Bu kapsamda gerekli kurumsal kapasitenin artırılması amaçlanmaktadır.
Öncelik 66. Girdi tedarikinde, ülke ve bölge tabanlı bağımlılığın azaltılması, kaynaklardaki belirsizliklerin ve dalgalanmaların oluşturacağı risklerin giderilmesi, ihracatın korunması ve gelecekte önem kazanacak ürünlerin üretilmesi için Girdi Tedarik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.			
Tedbir 123. Türkiye Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) oluşturularak uygulamaya geçirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, ilgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	Girdi Tedarik Stratejisi kapsamında demir-çelik, otomotiv, makine, kimya, tekstil ve tarım sektör çalışmaları tamamlanmıştır. Çalışma sonuçları eylem planları haline getirilmekte olup, eylem planları 2012 yılı içinde uygulanmaya başlanacaktır.
Öncelik 67. Dışa bağımlılığı yüksek olan sektörlerde geri dönüşüm yatırımlarına özel önem verilecek, Ulusal Geri Dönüşüm Stratejisi oluşturulacaktır.			
Tedbir 124. Ulusal Geri Dönüşüm Stratejisi oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı(S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Geri dönüşüm tüm sektörlerde gerek mevzuat gerekse farkındalık açısından özel önem verilmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Ulusal Geri Dönüşüm

			Stratejisi oluşturulması için gerekli çalışmalar koordinasyon içinde yürütülecektir.
Öncelik 68. Yüksek katma değerli mal üretimi için ürün kalitesini geliştirmek ve piyasada güvenli ürünlerin yer almasını sağlamak amacıyla mevzuat hazırlıkları tamamlanacak, laboratuvarların kurulması desteklenecek, uygunluk değerlendirme ve piyasa gözetim sistemleri etkinleştirilecektir.			
Tedbir 125. Ürün güvenliği kanunu taslağı hazırlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), ilgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	AB'nin 2010 başında yürürlüğe koyduğu "Yeni Yatay Teknik Mevzuatı" ile 2011 yılı sonuna kadar bitirmeyi planladığı Genel Ürün Güvenliği Direktifi revizyonu paralelinde kanun tasarı taslağı hazırlanacaktır. Ayrıca Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği ve Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği çıkarılacaktır.
Tedbir 126. İthalat Politikalarını İzleme ve Riske Dayalı Denetleme Sistemi (İRDS) kurulacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Haziran Sonu	İthalat politikalarının etkinliğinin izlenmesi ve denetlenmesini sağlayacak olan İRDS projesinin tasarımı, mevzuat ve kurumsal altyapısı tamamlanmıştır. Projenin test uygulamasına başlanılacaktır. Ayrıca, projenin bilgi teknolojileri altyapısı konusunda çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 127. Dış Ticaret Veri Sistemi (DTVS) uygulamaya geçirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ürün Güvenliğinin ve ürün kalitesinin sağlanmasına yönelik gerçekleştirilen ihracat ve ithalat denetimlerinin etkinliğinin izlenmesi ve denetlenmesini sağlayacak olan DTVS'nin altyapısı tamamlanmış ve uygulama sürecine pilot proje olarak başlanmış olup, projenin 2012 yılı sonunda tam olarak faaliyete geçmesi planlanmaktadır.
Tedbir 128. Piyasaya arz edilen sanayi ürünlerinin teknik mevzuata uygunluğu ve güvenliğine yönelik piyasa gözetim ve denetim faaliyetleri etkinleştirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Denetim miktarı ve denetim personeli sayıları yüzde 10 artırılabilecektir. Rehber doküman ve yayın sayıları artırılacaktır. Özellikle büyükşehir kapsamında değerlendirilen illerdeki sanayi ürünleri ile hazır ambalajlı mamullere yönelik denetimler çapraz denetim yoluyla etkinleştirilecektir.
Tedbir 129. Metroloji, standardizasyon, akreditasyon ve uygunluk değerlendirmesi alanlarında strateji belgeleri hazırlanacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TÜBİTAK, TÜRKAK, TSE	Aralık Sonu	İlgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde metroloji, standardizasyon, akreditasyon ve uygunluk değerlendirmesi alanlarında kısa ve uzun vadede gerçekleştirilecek eylemleri kapsayan strateji belgeleri hazırlanacaktır.

Öncelik 69. Tekstil, hazır giyim, deri, seramik, cam, mobilya, kuyumculuk gibi geleneksel sektörler başta olmak üzere özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, ulusal ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecektir.			
Tedbir 130. Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı tamamlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, ilgili kurum ve kuruluşlar	Mart Sonu	Türk Tasarım Danışma Konseyinin inisiyatifiyle hazırlanmış olan Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı tamamlanacak ve uygulamaya geçirilecektir.
Öncelik 70. KOBİ'lerin büyüme ve birleşmeleri özendirilecek, verimliliklerini artırmaya, iş kurma ve geliştirmeye yönelik faaliyetleri ile bilgi ve iletişim teknolojileri altyapıları desteklenecektir.			
Tedbir 131. KOBİ'lerin ortak iş yapma kültürü geliştirilecektir.	KOSGEB (S)	Aralık Sonu	KOBİ'lerin ortak tedarik, tasarım, laboratuvar, makine-teçhizat kullanımı konularındaki projeleri desteklenecektir.
Tedbir 132. İş geliştirme ve kuluçka merkezlerinin sayısı artırılacaktır.	KOSGEB (S)	Aralık Sonu	İşletmelerin özellikle kuruluş dönemlerinde önemli katkılar sağlayan İŞGEM ve TEKMER benzeri yapıların oluşturulması ve etkinleştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 133. Hezarfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi yaygınlaştırılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB'ler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	KOBİ'lerin yenilik geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik olan Hezarfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesinin Kocaeli'nde başlatılan beşinci aşama uygulaması 2011 yılı sonunda tamamlanacak, 2012 yılı içinde yeni bir bölgede uygulamasına başlanacaktır.
Öncelik 71. Savunma sanayiinde, yurtiçi teknoloji ve kabiliyet edinimi artırılacaktır.			
Tedbir 134. Savunma sanayiinin ürün tasarımından üretim, modernizasyon ve lojistik desteğe uzanan ömür devrinin tamamında etkinlik sağlamak amacıyla çalışmalar yapılacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, MSB	Haziran Sonu	Lojistik faaliyetlerine ilişkin olarak SSM'nin üstleneceği rolün tanımlandığı lojistik yol haritasını oluşturmak amacıyla TSK, MSB, sanayi temsilcileri ile birlikte rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 135. Türkiye'nin tüm uydu projelerine hizmet edecek Uydu Montaj, Entegrasyon ve Test Merkezinin (UMET) kurulması çalışmalarına başlanacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), TAİ	Aralık Sonu	UMET tesisi projesine ait uygulama projeleri yapılacak, tesiste yer alacak ekipmanlara ilişkin ön ve kritik tasarım çalışmaları tamamlanacaktır.
Öncelik 72. Madencilik sektöründe; maden ve jeotermal kaynak arama faaliyetleri ile yurtiçinde ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama ve üretim çalışmaları hızlandırılacak, madenlerin katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesine önem verilecektir.			
Tedbir 136. MTA'nın günümüz ihtiyaçlarına	MTA (S)	Aralık Sonu	İlgili kurumlarla işbirliği yapılacak, dünyadaki benzer örnekler dikkate

göre yeniden yapılandırılmasını sağlamak üzere kuruluş yasası gözden geçirilecektir.			alınarak bir rapor hazırlanacak ve bu çerçevede bir kanun tasarısı taslağı hazırlanacaktır.
Tedbir 137. Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TTK) yeniden yapılandırılmasına yönelik eylem planı hazırlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TTK	Aralık Sonu	Türkiye Taş Kömürü Kurumunun yeniden yapılandırılması için eylem planı hazırlanacaktır.

HİZMETLER

1. Mevcut Durum

Genel olarak tarım ve sanayi sektörleri dışında kalan bütün faaliyetler hizmetler sektörü altında tanımlanmaktadır. Günümüzde hizmetler sektörünün gelişmesi ekonomik büyümenin önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler hizmetler sektörünün değer yaratma potansiyelini yükseltmiştir. Hizmetler sektöründe yeni faaliyet alanlarının ortaya çıkması ve mevcut faaliyet alanlarının etkinliğinin artması sektörün yarattığı katma değeri ve istihdamı önemli ölçüde artırmaktadır.

Küresel düzeyde hizmetler sektörünü etkileyen 5 ana eğilim olduğu görülmektedir. Bu eğilimler; hizmetler sektöründe teknoloji kullanımının yaygınlaşması, yeni hizmet alanları ve mesleklerin ortaya çıkması, hizmet sunumunun yaygınlaşması, üretim ve hizmet alanlarının giderek bütünleşmesi ve dış kaynaklardan edinmenin (outsourcing) önem kazanmasıdır.

Hizmetler sektörünün GSYH içerisindeki payı yıllar içerisinde artış göstermiştir. 2009 yılında yüzde 72,6 olan bu pay 2010 yılında yüzde 72,4 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra, 2009 yılında 33,5 milyar ABD doları olan hizmet ticaret geliri 2010 yılında 34,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Hizmet ticaret gelirinin toplam mal ihracatına oranı ise 2009 yılında yüzde 30,5 iken 2010 yılında yüzde 28,2 olmuştur. Hizmet ticaret geliri içerisinde turizm ve taşımacılığın ağırlığı bulunmakla birlikte, inşaat sektörünün önemi de artmaktadır. Hizmetler sektörünün istihdam içindeki payı ise 2010 yılında yaklaşık yüzde 55 olmuştur.

TABLO IV: 38- Hizmetler Sektörü ile İlgili Temel Göstergeler

(Yüzde)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
GSYH İçindeki Payı ⁽¹⁾⁽²⁾	70,2	70,4	71,6	72,4	72,6	72,6	72,4	72,5 ⁽³⁾
Hizmet Ticaret Geliri/Toplam Mal İhracatı	33,5	34,3	27,3	25,1	24,9	30,5	28,2	27,1 ⁽⁴⁾
İstihdam İçindeki Payı ⁽²⁾	50,9	53,5	55,1	55,7	55,4	56,2	54,9	54,3 ⁽⁵⁾

Kaynak: TÜİK, TCMB,

(1)Cari fiyatlarla (2)İnşaat sektörü dahil edilmiştir.

(3)Tahmin (4)Ocak-Ağustos (5)Ocak-Temmuz

Hizmetler sektörünün girişim ve çalışan sayısı açısından ekonomide önemli ağırlığı bulunmaktadır. Özellikle ticaret sektörü girişim ve çalışan sayıları ile birlikte katma değer

bakımından en yüksek payı almaktadır. Hizmetler sektörünün geneli için katma değer oranı 2008 yılında 0,38 iken 2009 yılında 0,41'e yükselmiştir.

TABLO IV: 39- Hizmet Sektörlerinde Temel Göstergeler⁽¹⁾

	Girişim Sayısı		Çalışan Sayısı		Katma Değer		Katma Değer	
	Yüzde Pay		Yüzde Pay		Yüzde Pay		Oranı	
	2008	2009 ⁽²⁾	2008	2009 ⁽²⁾	2008	2009 ⁽²⁾	2008	2009 ⁽²⁾
HİZMETLER	100	100	100	100	100	100	0,38	0,41
İnşaat	4,2	4,9	9,8	9,7	9,9	8,9	0,20	0,20
Finans ve Sigorta Faaliyetleri ⁽³⁾	0,4	0,8	3,5	4,1	16,8	28,1	0,63	0,78
Ticaret	52,0	50,2	42,9	40,8	32,5	26,3	0,47	0,45
Turizm	9,3	9,3	9,1	8,7	3,9	3,6	0,30	0,30
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	19,3	19,2	13,7	14,3	17,7	15,2	0,29	0,28
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	7,1	7,9	12,5	13,8	13,2	12,4	0,47	0,49
Eğitim	0,4	0,4	2,3	2,4	1,7	1,6	0,56	0,58
Sağlık	1,7	1,7	2,7	2,8	2,7	2,5	0,50	0,49
Diğer hizmet faaliyetleri	5,6	5,6	3,4	3,5	1,6	1,4	0,35	0,30

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ve Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri kullanılmıştır.

(1)NACE Rev.1.1 (2) Geçici (3) NACE (EFİS) Rev.2 2009 yılında kapsam genişletilmiştir.

Çok çeşitli alanları kapsayan hizmetler sektörü bilgi yoğunluğu bakımından incelendiğinde, Türkiye'de bilgi yoğun hizmet sektörlerinin katma değer içindeki payının, 2003-2009 yılları arasında yüzde 40'dan yüzde 58'e yükseldiği görülmektedir.

TABLO IV: 40- Hizmet Sektörlerinin Bilgi Yoğunluğu⁽¹⁾

(Yüzde Pay)

	Katma Değer Payı						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁽²⁾
Bilgi yoğun (3)	39,9	40,9	41,4	46,1	45,4	49,1	58,1
Daha az bilgi yoğun (4)	60,1	59,1	58,6	53,9	54,6	50,9	41,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ve Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri kullanılmıştır.

(1)OECD/Eurostat Bilgi Yoğun Hizmetler Sınıflandırması

(2)Geçici

(3)Finansal hizmetler, posta ve telekomünikasyon, bilgisayar ve ilgili faaliyetler gibi alt sektörleri içermektedir.

(4)Toptan ve perakende ticaret, kara taşımacılığı, boru hattı taşımacılığı ve turizm gibi alt sektörleri içermektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonomideki ağırlığı giderek artan hizmetler alanında ülkemizin rekabet gücünün geliştirilmesi, katma değeri yüksek alanların payının ve bu alandaki istihdam seviyesinin yükseltilmesi, hizmet ihracatının artırılması ve çeşitlendirilmesi temel amaçtır. Bunun için mevcut hizmet sektörlerinde büyümenin yanında yeni hizmet alanlarının geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

TURİZM

1. Mevcut Durum

Uluslararası turizm talebi 2000-2010 döneminde yüzde 39,5 oranında artış göstermiş, aynı dönemde turizm gelirleri yüzde 93,3 oranında artmıştır. 2010 yılında uluslararası turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 6,6 oranında artarak 940 milyon, turizm

gelirleri ise yüzde 7,9 oranında artarak 918 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu sayıya uluslararası yolcu taşımacılığı dahil değildir. Toplam turizm ve yolcu taşımacılığı gelirlerinin yüzde 16'sı olarak tahmin edilen uluslararası yolcu taşımacılığının, 2010 yılında 175 milyar ABD doları tutarında bir büyüklüğe ulaştığı tahmin edilmektedir. 2011 yılında, dünyadaki turist sayısının yüzde 4,3 oranında artarak 980 milyon kişi, turizm harcamalarının ise yüzde 4 oranında artarak 955 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

TABLO IV: 41- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Turist sayısı (milyon kişi)	674	684	702	695	766	797	847	901	916	881	940	980
Yıllık değişim (yüzde)	-	-0,4	2,6	-1,0	10,2	4,0	5,6	6,4	2,1	-3,8	6,6	4,3
Turizm geliri (milyar ABD doları)	475	472	487	533	633	679	742	858	941	851	918	955
Yıllık değişim (yüzde)	-	-2,3	3,2	9,4	18,8	7,3	9,3	15,6	9,7	-9,6	7,9	4,0

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)
(1) Gerçekleşme

Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizm 2020 Yılı Vizyonu çalışmasında, 2020 yılında dünyadaki turist sayısının 1,6 milyar kişi, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı tahmin edilmektedir. 717 milyon kişi ile Avrupa'nın en çok turist çeken bölge olmayı sürdüreceği, ancak dünya turizminden 1995 yılında ortalama yüzde 60 pay alan Avrupa turizminin 2011 yılında yüzde 50, 2020 yılında ise yüzde 46 pay alacağı tahmin edilmektedir.

2010 yılında dünya turizm hareketleri içinde gelen turist sayısı açısından Avrupa'nın aldığı pay, bir önceki yıla göre yüzde 3,2 oranında artarak 475,8 milyon kişi; gelirler ise yüzde 1,1 oranında azalarak 406,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Turist girişlerinde Avrupa'da en çok turist çeken ülkelerin başında 76,8 milyon kişiyle Fransa, 52,7 milyon kişiyle İspanya ve 43,6 milyon kişiyle İtalya gelmektedir.

Ülkemiz, dünya turizm pazarında turist girişleri açısından yüzde 3, turizm gelirleri açısından ise yüzde 2,3 pay ile en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından yedinci, turizm gelirleri açısından onuncu sıradadır. Türkiye, Avrupa turizm pazarında turist girişlerinde yüzde 6, turizm gelirlerinde ise yüzde 5,1 paya sahiptir.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan turizm sektöründe, Türkiye'de doğrudan yaratılan istihdam 2010 yılında yaklaşık 3,3 milyon kişi olarak hesaplanmıştır.

Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 19,6'sı OECD, yüzde 21,2'si Rusya Federasyonu'nun dahil olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerindedir. 2010 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 15,3 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 10,9 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 9,3 ile üçüncü sırada bulunmaktadır.

2010 yılında ülkemize gelen turist sayısı 28,6 milyon kişi, turizm gelirleri ise 20,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığınca belgeli yatak sayısı 2.699 tesiste 645 bine, belediye belgeli yatak sayısı ise 9.185 tesiste 528 bine ulaşmıştır.

Ayrıca, sektörde 2011 yılı Eylül sonu itibarıyla 6.278 seyahat acentesi faaliyet göstermektedir.

2011 yılında ülkemize gelen turist sayısının 30,5 milyon kişi, turizm gelirlerinin ise 24 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği, Kültür ve Turizm Bakanlığında belgeli yatak sayısının 675 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 530 bine ulaşacağı, yatırım aşamasındaki 248 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1,5 milyonun üzerine çıkacağı tahmin edilmektedir.

Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen teknik altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Fiziksel çevrenin kirlenmesi ve turizm merkezlerinin kentleşmesi Türkiye turizmini etkileyen sorunlar arasındadır.

İklimsel, coğrafi ve morfolojik özellikleri nedeniyle, turizm aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak beliren kıyı alanlarında, insan kaynaklı kullanımların etkileri, küresel iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullarla birleşerek sürekli bir baskı yaratmaktadır. İklim değişikliğinden olumsuz etkilenecek olan turizm sektörünün modelinde, ürünlerinde ve coğrafi mekân kullanımında ne gibi değişikliklere yönelmek gerektiği belirlenerek kıyı alanları için yeni bir bütünsel kıyı alanları yönetimi modeli oluşturulması gerekmektedir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak yeni turizm gelişim alanları yaratmak üzere, varış noktası yönetimine ağırlık verilerek golf, termal, kongre, kış, kruvaziyer, sağlık turizmi ve eko-turizm ile ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülmektedir.

2010 yılında Doğu Karadeniz Bölgesindeki turizm potansiyelinin tespiti ve planlanması ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığınca yayla turizmi gelişimi odaklı Doğu Karadeniz Turizm Master Planı uygulamaları çalışmalarına başlanmıştır. Söz konusu plan kapsamında kıyı gerisindeki mevcut yol izlerinin birleştirilerek yeni bir tur güzergahı oluşturulması önerilmektedir. Proje uygulamasında ilerleme kaydedilebilmesi, etüd, proje çalışmalarını ve yaklaşık maliyet hesaplarının yapılmasının yanı sıra kadastro çalışmalarının tamamlanmasına bağlıdır.

Turizm eğitiminde belgelendirme (sertifikasyon); mesleki eğitimde standardizasyonu, değerlendirmenin devlet ve sektör kuruluşları tarafından ortaklaşa yapılmasını, uluslararası ölçütlere göre verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlamaktadır. Turizm sektöründe başlatılan belgelendirme sistemi ile ilgili uygulamaların sektörün tüm iş kollarında çalışanları kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu sorun ülkemiz turizm gelirleri açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre bozulmasının önlenmesi ve turizm altyapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) uygulanmasında, dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonunda sorunlar yaşanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü araştırma sonuçları, araştırma yapılan ülkelerin büyük bir bölümünde dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu ve özel sektörün bir araya gelerek

ulusal turizm örgütleri kurduğunu göstermektedir. Ülkemizde de dış tanıtım ve pazarlama konusundaki bu tür örgütlenmelere duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

Ulusal ekonomilerde turizmin etkisini ölçmek üzere Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sisteminin (SNA 1993) özü ve anlayışı ile uyumlu bir turizm uydu hesapları sistemi belirlenmesi konusunda, OECD'nin yanı sıra Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından da çalışmalar sürdürülmektedir. Turizmin ekonomik yansımalarının somut, anlaşılabilir ve uluslararası standart bilgi temeline dayandırılması amacını güden ve ülkemiz turizm gelirlerinin gerçek boyutlarını ortaya koyacak olan, TÜİK tarafından UNWTO ve Eurostat uzmanları ile birlikte yürütülen Turizm Uydu Hesapları-Türkiye çalışmasının hızlandırılması gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Turizm sektöründe, küreselleşmenin ortaya koyduğu dinamikleri barındıran, ülkeye daha çok turist gelmesinin yanı sıra hizmet kalitesini artırmaya çalışan, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, ülkemiz turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun olarak, golf, termal, kongre, kruvaziyer, sağlık turizmini ve eko-turizmi ön plana çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 690 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 532 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 32,9 milyon kişi, turizm gelirinin ise 26 milyar ABD doları olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO IV: 42- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2010	2011 (1)	2012 (2)	Yıllık Ortalama Artış (yüzde)	
				2011	2012
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi) (3)	28 632	30 500	32 900	6,5	7,8
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (bin kişi) (3)	6 557	7 500	8 480	14,4	13,1
Turizm Geliri (Milyon ABD doları) (4)	20 807	24 000	26 000	15,3	8,3
Turizm Gideri (Milyon ABD doları) (4)	4 825	4 900	5 050	1,6	3,1

(1) Gerçekleşme

(2) Program

(3) Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri

(4) Merkez Bankası verileri

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 73. Turizm yatırımları yeşil büyüme yaklaşımı çerçevesinde doğal, tarihi, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir anlayışla ele alınacaktır.			
Tedbir 138. Doğal ve tarihi çevrenin korunmasında hız ve etkinlik sağlanacak, Kültür ve Turizm Gelişim Bölgelerinde katı ve sıvı atıklar arındırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Atık su arıtma tesisleri, katı atık düzenli depolama tesis ve inşaatlarının yapımı, uygulama projesi hazır olanlar öncelendirilerek ödenekler ölçüsünde gerçekleştirilecektir. Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) kapsamında yapımı programlanan atık su arıtma, terfi ve derin deşarj

			tesisleri, katı atık düzenli depolama ve kompost tesisleri, kanalizasyon kolektör hatları ve şebeke yapımları tamamlanacaktır.
Tedbir 139. Varış Noktası Yönetimi kapsamındaki projeler desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); İl Özel İdareleri, Belediyeler, Üniversiteler, Sivil Toplum ve Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Varış noktalarında çevrenin, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi sağlanacak, turistik ürün geliştirme ve pazarlama konuları desteklenecektir. Bu kapsamda öncelikle Likya Yolu, Frigya Termal Turizm Gelişim Bölgesi ve İpek Yolu Koridorları ele alınacaktır.
Tedbir 140. Turizm sektörü hizmetlerinde niteliğin yükseltilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Mesleki Yeterlilik Kurumu ile işbirliği içinde turizm personelinin belgelendirilmesi (sertifikasyon) uygulamaları hızlandırılarak sürdürülecektir.
Tedbir 141. Konaklama tesislerinde Yeşil Yıldız belgelendirme sisteminin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sektör Organizasyonları (TUROB,TÜROFED,TYD)	Aralık Sonu	Ülkemiz turizm sektörünün uzun erimli çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak üzere AB ölçütlerini dikkate alan ve 2008/3 sayılı tebliğ kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli konaklama tesislerinde uygulanmaya başlanan çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesi Yeşil Yıldız eko-etiketleme uygulamasının özendirilerek yaygınlaştırılması konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 74. Turizm yatırımları, gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak çeşitlendirilecek ve turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.			
Tedbir 142. Turizme hizmet veren Planlama, Yatırım ve Danışmanlık firmaları belgelendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Kültür ve Turizm Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hk. Kanun ve Turizmi Teşvik Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 75. Uluslararası turizm pazarından alınan payın artırılabilmesi için seçilmiş pazarlar başta olmak üzere tanıtıma ve uluslararası örgütler nezdinde turizm alanında işbirliğine ağırlık verilecektir.			
Tedbir 143. Talepteki değişim sürekli izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Tanıtım Stratejisi doğrultusunda, turizm portalı geliştirilerek turizm tesislerinin tanıtımı, çevrimiçi rezervasyon ve sektörde ilgili aktörler arasında bilgi paylaşımına uygun ortam sağlanacaktır. Turizmde dış tanıtım için yeni bir yapılanmaya gidilecektir.
Tedbir 144. Turizm ürünleri özel turizm pazarlarına uygun	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Sektör Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Dünyada hızlı bir gelişme trendi gösteren kongre ve iş turizmi, ödül (incentive) turizmi, termal,

şekilde çeşitlendirilecektir.			yat, kruvaziyer ve üçüncü yaş turizmüne dış tanıtımda daha fazla önem verilecek, eko-turizm ve aktif turizme doğru gelişen eğilimlere koşut olarak golf, rafting, dağ ve kayak turizmi ve ilgili özel turizm pazarlarında talebin artırılması sağlanacaktır.
Öncelik 76. İstanbul başta olmak üzere gelişme potansiyeli yüksek turizm bölgelerinin kültürel, sosyal ve doğal zenginlikleri sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla değerlendirilecektir.			
Tedbir 145. Marka kentlerde turizm potansiyeli geliştirilecek; turizm gelişim projelerinin hızla hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); İl Valilikleri, İstanbul BŞB, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Kent turizmi ve kültür turizmi ile de öne çıkan İstanbul ve Antalya'nın yanı sıra 15 civarındaki kent markalaştırılarak dünya turizmüne sunulacaktır. Bu amaçla uluslararası standartlarda şehir müzeleri, ulaşım sistemi, fiziksel ve sosyal altyapı ile ilgili düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

İnşaat sektörünün ekonomideki önemli yeri, yarattığı katma değer, yüksek istihdam potansiyeli, ulusal sermaye ağırlığı, etkileşim içerisinde bulunduğu sektörlerin çeşitliliği ve yurt dışı müteahhitlik hizmetleri aracılığıyla yarattığı katkılardan kaynaklanmaktadır. Sektörün GSYH içindeki payı 2009 yılında yüzde 5,2 iken, 2010 yılında bu oran yüzde 5,6'ya yükselmiş, 2011 yılının ilk altı ayında ise yüzde 5,9 olarak gerçekleşmiştir.

İnşaat sektörü kriz dönemlerinde ekonominin geneline göre daha ciddi oranda küçülen, büyüme dönemlerinde ise ekonominin itici güçlerinden birisi haline gelen bir yapıya sahiptir. Nitekim sektör, yaşanan küresel krizden ekonominin geneline oranla daha fazla etkilenmiş, 2010 yılı ortalarından itibaren ise genel ekonomik büyümeye oranla daha hızlı bir büyüme göstermiştir. 2009 yılında ekonomideki daralma yüzde 4,8 oranında iken inşaat sektörü yüzde 16,1 oranında daralmış, 2010 yılında Türkiye ekonomisi yüzde 9 oranında büyürken, inşaat sektörü yüzde 17,1 oranında büyümüştür. 2011 yılının ilk altı ayında ise Türkiye ekonomisindeki büyüme oranı yüzde 10,2 olmuş, inşaat sektörü yüzde 13,9 oranında büyümüştür. İnşaat sektörünün 2010 yılında ekonominin geneline oranla daha hızlı büyümesi, sektörün toplam istihdam içerisindeki payını da yükseltmiştir. Sektörün 2009 yılında yüzde 5,8 olan toplam istihdam içerisindeki payı 2010 yılında yüzde 6,4'e yükselmiştir.

TABLO IV: 43- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

(1998 sabit fiyatlarıyla)

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
GSYH Payı (Yüzde)	6,5	5,9	5,2	5,6	5,9
İnşaat Sektörü Büyüme Hızı (Yüzde)	5,7	-8,1	-16,1	17,1	13,9

Kaynak: TÜİK

(1)2011 yılı Ocak-Haziran dönemi

Yaşanan küresel krizin de etkisiyle 2009 yılında yüzde 3 oranında azalan metrekare bazında yapı inşa izinleri, 2010 yılından itibaren sektörün toparlanmaya başlamasıyla aynı yıl yüzde 59,7'ye varan bir artış göstermiştir. Bununla beraber, yapı inşa talebinde 2010 yılında yaşanan bu ciddi artış 2011 yılının ilk yarısında yerini geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 17,2 oranında bir gerilemeye bırakmıştır. Diğer yandan, inşaat sektörünün üretim süreci ile tutarlı bir biçimde, küresel kriz döneminde yaşanan talep daralmasının etkileri yapı kullanım izinlerinde 2010 yılında kendisini göstermiştir. Bu dönemde, yapı kullanım izinlerinde bir önceki yıla göre yüzde 14,6 oranında bir azalma gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, 2010 yılında yapı inşa izinlerinde görülen ciddi artışın önümüzdeki dönemde yapı kullanım izinlerine de yansımaları beklenmektedir. Bunun ilk sinyalleri, 2011 yılının ilk yarısında yapı kullanım izinlerinde bir önceki yılın aynı dönemine göre gerçekleşen yüzde 19,1 oranındaki artışta görülmektedir.

TABLO IV: 44- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Yapı İnşa İzni (Bin m ²)	125 067	103 846	100 727	160 888	48 873
Yüzde Değişim	1,8	-17,0	-3,0	59,7	-17,2
Yapı Kullanım İzni (Bin m ²)	63 403	70 957	80 764	68 998	44 998
Yüzde Değişim	10,8	11,9	13,8	-14,6	19,1

Kaynak: TÜİK

(1)2011 yılı Ocak-Haziran dönemi

Sektörde 2010 yılında yaşanan yüksek orandaki büyümenin istihdama yansımaları da aynı yıl gözlenmiştir. 2009 yılının ikinci yarısından itibaren bir önceki yılın aynı dönemine göre yükselme eğilimine giren sektör istihdamı, 2009 yılında ortalama 1.244 bin kişi iken, 2010 yılında ortalama 1.439 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılının Temmuz döneminde 1.632 bin kişiye kadar yükselen sektör istihdamı, 2011 yılının aynı döneminde 1.879 bin kişi olmuştur.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri taahhüt tutarı 2003 yılından itibaren yükseliş göstermiş, 2007 yılında yaklaşık 24,7 milyar ABD doları ile en yüksek seviyesine ulaşmış, ancak küresel krizin de etkisiyle yaşanan talep daralmasına paralel biçimde 2008 yılında 23,8 milyar ABD dolarına, 2009 yılında 22,2 milyar ABD dolarına gerilemiş, 2010 yılında ise 24,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılı başından itibaren Kuzey Afrika ülkelerinde baş gösteren ve çevre ülkelere de sirayet eden siyasi istikrarsızlık, bu bölgelerde taahhütler üstlenmiş olan müteahhitlerimizin faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle, 2010 yılında üstlenilen taahhütler bakımından Türkmenistan'dan sonra ikinci sırada yer alan Libya'da ciddi sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Bu sorunların giderilebilmesi için ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının katkısıyla çeşitli önlemler alınmış olup, bölgede yaşanan belirsizliğin ortadan kalkmasıyla, yeniden yapılanma çalışmalarında Türk yurt dışı müteahhitlik hizmetlerine önemli görevler düşecektir.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, uluslararası pazarlarda önemli bir konum elde edilmiş olmakla birlikte, yurt içi ve yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde ihtiyaç duyulan ve özellikle gelişmiş ülke pazarlarında daha fazla istihdam sağlayacak ustalık belgelendirmesi

uygulanmasında yetersizlikler sürmektedir. Diğer yandan, sektörde teminat mektubu ve akreditasyon sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalar devam etmektedir.

01.01.2011 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde yurt geneline yaygınlaştırılan 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilmesi için yapı denetim sisteminde güncellemeler yapılmış olup, gerekli beşeri ve teknik kapasite geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Benzer şekilde, yapı malzemelerinde kalite denetiminin etkinliğini teminen, piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığının merkez ve il teşkilatlarında ihtiyaç duyulan beşeri ve teknik altyapının geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Yapı müteahhitlerine yetki belgesi verilmesine ve kayıtlarının tutulmasına, şantiye şefi ve usta çalıştırılmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik 16.12.2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kaliteye dayalı rekabet ve talep üzerine kurulu, beşeri ve fiziki sermayesi gelişmiş, ileri teknoloji kullanan, çevreye duyarlı ve yüksek hizmet kalitesiyle uluslararası piyasalarda markalaşmış bir sektör yapısı oluşturmak temel amaçtır.

Bu çerçevede, tüm paydaşların işbirliği ve katılımıyla, üretim ve hizmet kalitesi bakımından sektörü rekabetçi ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturarak, sektörün ülkemizin rekabet gücünün artırılması ve kalkınmasındaki kritik rolünün güçlendirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 77. Uluslararası standartlarda, fen, sanat ve sağlık kurallarına uygun imalat yapılmasını teminen denetim etkinleştirilecek, Yapı Denetimi Hakkında Kanunun yurt genelinde etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır.			
Tedbir 146. Yapı denetimi sistemi güçlendirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İlgili Bakanlıklar, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Üniversiteler, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası	Aralık Sonu	4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun uygulanmasına yönelik kapasite geliştirme çalışmalarına devam edilecek, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi için mevzuat çalışmaları yapılacak, yapı denetim uygulamalarının verimliliğinin artırılması için kullanıcılara yönelik eğitimler verilecek ve seminerler düzenlenecektir.
Öncelik 78. Ara işgücü ve yapı müteahhitliğinde belgelendirme sistemi kurularak sektör istihdamının niteliği artırılabilecektir.			
Tedbir 147. İnşaat sektöründe ara iş gücünün ustalık seviyesinin belgelendirilmesi için bir sistem	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, TSE,	Aralık Sonu	16.12.2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik kapsamında, inşaat ve tesisat işlerinde çalışacak

oluşturulacaktır.	Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu		ustalar için yetki belgesi verilmesi çalışmaları ile eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 148. Yapı müteahhitliği hizmetlerinin yeterli yetkinliğe sahip kişiler tarafından verilmesi sağlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İlgili Bakanlıklar, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	Aralık Sonu	16.12.2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik kapsamında, yetkin bulunan kişilere yapı müteahhitliği yetki belgesi verilerek kayıtları tutulacaktır. Yetki belgeleri, yapı müteahhitlerinin plan, fen, sanat, sağlık, çevre şartlarına ve standartlara uygun yapı inşa etmeleri doğrultusunda bir araç olarak da kullanılacaktır.
Öncelik 79. Yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin kalite güvence sistemi çerçevesinde verilmesi sağlanacak, finansmana erişim, politik risk sigortası ve yurt dışı faaliyet destekleri ile rekabet gücü artırılabilecektir.			
Tedbir 149. Yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitlik ve müşavirlik firmalarına yönelik kalite güvence sistemi oluşturulacak, müteahhitlik firmalarına finansmana erişim, risk yönetimi ve ülkelerarası işbirliği konularında, teknik müşavirlik firmalarına ise yurt dışında güçlenmeleri ve konumlanmaları doğrultusunda destek verilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türk Eximbank, İlgili diğer kurum, kuruluş ve STK'lar.	Aralık Sonu	Yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının kalite güvence sistemlerini benimseyerek daha kaliteli bir hizmet verir duruma gelmesi sağlanacak, teminat mektubu sorununun çözümüne yönelik çalışmalar yapılacak ve politik risk sigortası sistemi geliştirilecektir. Ayrıca, müteahhitlik firmalarının yurt dışı pazar potansiyelinin geliştirilmesi için ülkeler arası işbirliği protokollerinin imzalanması yönünde girişimlere devam edilecektir. Teknik müşavirlik firmalarının yurt dışında ofis açması, fuar, seminer/konferanslara katılımı, pazar araştırması, sözleşme ve fizibilite çalışmaları desteklenecektir.
Öncelik 80. Yapı malzemesi üretiminde kalite temin edilecek, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin yapı malzemesi ve makine-ekipman ihraç potansiyeli yükseltilecektir.			
Tedbir 150. Yapılarda kullanılan malzemelerin kalite denetimleri etkinleştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İlgili Bakanlıklar, TSE, Üniversiteler, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk	Aralık Sonu	Çevre ve Şehircilik Bakanlığının piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetlerinde malzeme denetimi için ihtiyaç duyduğu insan gücü ve teknik donanım altyapısının tamamlanması çalışmalarına Piyasa Gözetimi ve Denetimi Hizmetlerinin Arttırılması projesi kapsamında devam

	Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği		edilecektir.
Tedbir 151. Yapı malzemesi ihracını artırıcı faaliyetler ve yurt dışında üstlenilen müteahhitlik ihaleleriyle teknik müşavirlik faaliyetlerinde Türk malı makine-ekipman kullanımını desteklenecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	Aralık Sonu	Yapı malzemesi ihracının artırılması doğrultusunda yürütülen yurt dışı fuar, pazar araştırması, birim, marka ve tanıtım faaliyetleri desteklenecektir. Ayrıca, yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetleri kapsamında yapılacak ihracat işlemlerine ilişkin süreçler etkinleştirilecek, yurt dışında üstlenilen inşaat taahhütlerinde ve teknik müşavirlik hizmetlerinde Türk malı makine-ekipman kullanımının teşvik edilmesine devam edilecektir.

TİCARET HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

Ticaret hizmetleri sektörü, hem bağlantılı olduğu diğer sektörlerdeki gelişmelerden fazlasıyla etkilenmekte, hem de bu sektörlerdeki faaliyetleri doğrudan etkilemektedir. Ticaret hizmetleri sektörü bu yapısı itibarıyla piyasalardaki dalgalanmalardan öncelikle ve büyük ölçüde etkilenmektedir. 2010 yılında GSYH yüzde 9, hizmetler yüzde 8,5, ticaret hizmetleri yüzde 11,6, toptan ve perakende ticaret sektörü ise yüzde 13,5 oranında büyümüştür.

Son yıllarda finansal krizden büyük ölçüde etkilenen ticaret hizmetleri sektörünün GSYH içindeki payı düşme eğilimi göstermiştir. Ticaret hizmetlerinin 2007 yılında yüzde 14,5 olan GSYH içindeki payı, 2010 yılında yüzde 13,5'e gerilemiştir. Ancak, ekonominin ve nüfusun dinamik yapısına, iç pazardaki potansiyele, ticareti destekleyen fuar alanları, kongre merkezleri, kültür, turizm ve konaklama yatırımlarına bağlı olarak önümüzdeki yıllarda sektörün milli gelir içindeki payının artması beklenmektedir. Yurt dışında açılan alışveriş merkezleri ve mağazalarda yerli markaların yurt dışına taşınmasıyla birlikte, sektörün uluslararası piyasalarda da gelişmesi beklenmektedir.

Sektördeki rekabet ve verimlilik baskısı, teknoloji kullanımı ile modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin önemini artırmaktadır. Ayrıca, ticaret potansiyelinin kullanılabilmesi için diğer altyapının iyileştirilmesi önem arz etmektedir.

Bilgisayar kullanımının ve online işlemlere güvenin giderek artmasıyla birlikte son yıllarda elektronik ticaret hacminde artışlar görülmektedir. Elektronik ticaretin yaygınlaşması ticaret hizmetlerinin gelişmesinde ilave bir katkı sağlayacaktır.

2011 yılında; ticari faaliyetleri büyük ölçüde düzenleyen Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu günümüz ekonomik ve ticari ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yenilenmiştir. Ayrıca, ilgili diğer mevzuatta yapılmış olan değişikliklere paralellik sağlamaya ve uygulamada karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik hükümler getirilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ticaret faaliyetlerinde yüksek katma değerli hizmet üretiminin ve verimlilik artışının sağlanması, iş hacminin artırılması, teknoloji kullanımı ve yeniliğin özendirilmesi temel amaçtır.

Ticaret hizmetlerinde kurumsal yapılanmalar ve mevzuat düzenlemeleri ile piyasa işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi ve iş hacminin büyütülmesi hedeflenmektedir. Yapılacak düzenlemelerde, sektörün bağlantılı diğer sektörler ve tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü olarak analiz edilmesi önem arz etmektedir. Elektronik ortamda yapılan alışverişlerde tüketici güveninin artırılmasına ve elektronik ticaretin yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemelere gidilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 81. Ticaret hizmetleri sektörüne yönelik temel mevzuat çalışmaları tamamlanacak, toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe; rekabeti ve tüketiciyi koruyan, kayıt dışılığı önleyen, verimlilik ve kaliteyi artıran, hijyen kurallarına uyumu gözetilen ve sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan bir ortam tesis edilecektir.			
Tedbir 152. Türk Ticaret Kanununun uygulanmasına yönelik ikincil mevzuat çıkarılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S); Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TOBB, Üniversiteler, TÜRMOB, TMSK, SPK, BDDK, Bankalar Birliği, Gelir İdaresi Başkanlığı, Meslek Kuruluşları	Haziran Sonu	14.02.2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmış olan Türk Ticaret Kanunu 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girecektir. Bu tarihten önce ilgili ikincil mevzuat tamamlanarak yayımlanacaktır.
Tedbir 153. Toptan ve perakende ticaret sektörünün düzenlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S); İlgili Kamu Kuruluşları, TOBB, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Alışveriş Merkezleri, Büyük Mağazalar ve Zincir Mağazalar Kanun Tasarısı geniş katılımı hazırlanacak ve TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 82. Elektronik ticaretin güvenli bir biçimde yapılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik hukuki düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 154. Elektronik ticaretin güvenli bir biçimde yapılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S); İlgili Kamu Kuruluşları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Elektronik ticaretin güvenli bir biçimde yapılmasına ve yaygınlaştırılmasına, tüketici güveninin artırılmasına yönelik hukuki düzenlemeler yapılacaktır. Uluslararası elektronik ticaretten kaynaklanan şikâyetlerin çözümü ve tüketicinin korunması için uluslararası kurumlarla irtibat kurulması ve işbirliği yapılması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

II. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI

A. İŞGÜCÜ PİYASASININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2010 yılı itibarıyla 73,7 milyon kişi olan Türkiye nüfusunun 53,7 milyonu çalışma çağında yer almaktadır. ADNKS sonuçlarına dayanarak yapılan tahminlere göre yıl ortası çalışma çağı nüfusunun 2011 yılında 55 milyon, 2012 yılında ise 56 milyona ulaşması beklenmektedir.

Ülkemizde istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılmasına yönelik çabaların da etkisiyle 2010 yılında işgücü piyasası açısından olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Hanehalkı İşgücü Anketi verilerine göre 2010 yılında bir önceki yıla göre işgücüne katılma oranı yüzde 47,9'dan yüzde 48,8'e yükselerek 2002 yılından bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılında işgücü yüzde 3,6 artarken, istihdam yüzde 6,2'lik bir artış göstermiştir. 2010 yılında GSYH büyüme hızının yüzde 9 olduğu ve işgücüne katılımdaki önemli yükseliş göz önüne alındığında istihdamdaki artış hızının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. İşsiz sayısı da yüzde 12,2 azalmış olup, 2005 yılından bu yana ilk kez azalış göstermiştir. 2008 yılı sonunda kendini gösteren ekonomik krizin etkisiyle yüzde 14 seviyesine kadar yükselen işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 11,9'a, 2011 yılı Temmuz dönemi itibarıyla yüzde 9,2'ye düşmüştür. Söz konusu olumlu tablo tarım dışı ve genç işsizliği oranlarına da yansımıştır. 2009 yılında yüzde 17,4 olan tarım dışı işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 14,8'e, genç işsizliği oranı da aynı dönemde yüzde 25,3'ten yüzde 21,7'ye düşmüştür. 2011 yılı Temmuz dönemi itibarıyla bu oranlar sırasıyla yüzde 11,8 ve yüzde 18,3 olmuştur.

İşgücüne dahil olmayan nüfus 2010 yılında bir önceki yıla göre azalış gösterirken, daha önceki yıllardan farklı olarak iş aramayıp, çalışmaya hazır olanların sayısı 2007 yılından bu yana ilk kez azalmıştır.

TABLO IV: 45- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

	Türkiye			(15 + Yaş, Yüzde) AB-27		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
İşgücüne Katılma Oranı (İKO)	46,2	47,1	48,1	57,6	57,6	57,5
- İKO (Kadın)	24,0	25,5	27,1	50,2	50,5	50,5
- İKO (Erkek)	69,2	69,4	69,9	65,5	65,2	64,9
İstihdam Oranı	41,7	41,2	43,0	53,6	52,5	52,0
- İstihdam Oranı (Kadın)	21,6	22,3	24,0	46,5	46,0	45,6
- İstihdam Oranı (Erkek)	62,6	60,7	62,7	61,2	59,4	58,7
İşsizlik Oranı	11,0	14,0	11,9	7,1	9,0	9,7
- İşsizlik Oranı (Kadın)	11,6	14,3	13,0	6,7	9,1	9,7
- İşsizlik Oranı (Erkek)	10,7	13,9	11,4	7,6	9,0	9,6
- İşsizlik Oranı (Kır)	7,2	8,9	7,3	-	-	-
- İşsizlik Oranı (Kent)	12,8	16,6	14,2	-	-	-
Genç İşsizliği Oranı (15-24)	20,5	25,3	21,7	15,5	19,8	20,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,6	17,4	14,8	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Eurostat

AB ortalamasına göre düşük seviyede olmakla birlikte artış eğiliminde olan toplam işgücüne katılma ve istihdam oranlarının, cinsiyet ayrımında incelendiğinde erkeklerde AB

ortalamasından daha yüksek kadınlarda ise daha düşük olduğu görülmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre kadın işgücüne katılma oranı AB’de yüzde 50,5 seviyesinde kalırken ülkemizde yüzde 1,6 puan artarak yüzde 27,1’e yükselmiştir. Kadınlarda istihdam oranı ise AB’de aynı dönemde yüzde 0,4 puan gerileyerek yüzde 45,6 olurken, ülkemizde yüzde 1,7 puan artarak yüzde 24’e yükselmiştir. Ülkemizde önemli ölçüde azalan işsizlik oranı AB’de bir önceki yıla göre yüzde 0,7 puan artarak yüzde 9,7’ye yükselmiştir.

Sektörel ayırmada istihdam incelendiğinde tarım dışı sektörlerde nispeten en fazla iş yaratan sektörün sanayi olduğu göze çarpmaktadır. 2010 yılında sektörel büyüme hızları sanayi sektöründe yüzde 12,6, inşaatta yüzde 17,1, hizmetlerde yüzde 8,5 ve tarımda yüzde 2,4 olarak gerçekleştirirken, bu sektörlerdeki istihdam artış hızı sırasıyla yüzde 10,2, yüzde 9,6, yüzde 3,1 ve yüzde 8,5 olarak kaydedilmiştir. 2007 yılından bu yana artış gösteren tarım istihdamının payı 2010 yılında da artmaya devam etmiştir.

TABLO IV: 46- İstihdamın Sektörel Dağılımı

	2009	2010
Tarım	24,7	25,2
Sanayi	19,2	19,9
Hizmetler	50,0	48,6
İnşaat	6,1	6,3

Kaynak: TÜİK

İşgücü piyasasında meydana gelen olumlu gelişmelerin başlıca nedenleri, kriz sonrası ekonomideki hızlı toparlanma, uygulamaya konulan istihdam paketleri ve 6111 sayılı Kanununda yer alan istihdam tedbirlerinin yansması olarak sıralanabilir.

Ülke genelinde işgücü piyasasında önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte, işsizlik seviyesinin yüksekliği, kadınlarda düşük işgücüne katılma ve istihdam oranları, işgücünün eğitim seviyesinin ve niteliğinin düşüklüğü ve eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflığı gibi sorunlar önemini korumaktadır.

Ülkemizde işgücü verimliliği, son dönemde artış göstermekle beraber, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü, hizmet içi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler gibi nedenlerle, AB ülkelerine göre daha düşüktür. ILO verilerinde, çalışılan saat başına satın alma gücü paritesine göre GSYH olarak hesaplanan işgücü verimliliği, ülkemizde, 2002-2010 yılları arasında, 10 ABD dolarından 22,9 ABD dolarına yükselmiştir. Ancak bu rakam, 2010 yılı için, Fransa’da 53,4, İtalya’da 48,3, İspanya’da 46,6, İngiltere’de 43 ve Almanya’da 44,7 ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında nominal olarak ortalama net memur maaşları yüzde 13,2, ortalama kamu işçi ücretleri ise yüzde 7,8 oranlarında artmıştır. Reel olarak ise, memur maaşlarının yüzde 6,8, kamu işçi ücretlerinin de yüzde 1,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2010 yılında ortalama özel kesim net işçi ücretlerinde nominal olarak yüzde 9,4, reel olarak ise 0,8 oranında artış sağlanmıştır.

2011 yılında ortalama aylık brüt asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için 816,75 TL, 16 yaşından küçük işçiler için ise 697,50 TL olmuştur. 2011 yılında, 16 yaş ve üstü

ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 9,5 oranında artmış olup, reel olarak yüzde 3,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO IV: 47- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011(6)
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)									
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)									
- İşçi (3)									
Kamu	102,2	105,4	107,4	104,4	111,9	105,2	111,9	110,3	111,1
Özel	106,3	111,1	114,9	114,0	118,3	113,1	120,8	121,7	-
- Memur	122,6	127,8	134,5	140,2	148,4	147,0	164,7	162,4	164,0
- Asgari Ücret (4)	153,9	170,8	181,8	180,7	183,6	177,1	190,6	192,5	190,4
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- İşçi (3)									
Kamu	2,7	3,1	1,9	-2,8	7,2	-6,0	6,4	-1,5	0,7
Özel	-2,3	4,5	3,4	-0,8	3,8	-4,4	6,8	0,8	-
- Memur	1,9	4,3	5,2	4,2	5,8	-0,9	12,0	-1,4	1,0
- Asgari Ücret (4)	14,1	11,0	6,4	-0,6	1,6	-3,6	7,6	1,0	-1,1
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)									
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)									
- İşçi (3)									
Kamu	86,8	88,3	90,7	88,3	91,1	89,3	88,8	85,6	87,1
Özel	93,9	97,1	97,7	97,0	99,4	96,9	99,1	99,9	-
- Memur	109,9	112,7	115,7	122,9	127,7	136,0	147,2	145,1	154,9
- Asgari Ücret (5)	127,6	158,6	165,3	163,9	162,8	176,6	181,2	182,9	189,0
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- İşçi (3)									
Kamu	-2,7	1,7	2,7	-2,7	3,1	-1,9	-0,5	-3,6	1,7
Özel	-0,4	3,5	0,5	-0,7	2,5	-2,5	2,3	0,8	-
- Memur	-0,9	2,6	2,6	6,2	3,9	6,5	8,2	-1,4	6,8
- Asgari Ücret (5)	3,7	24,3	4,2	-0,9	-0,7	8,5	2,6	0,9	3,3

Kaynak : Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, ÇSGB, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TEFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise ÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. ÜFE 2011 yılı için tahmini yüzde 10,9 alınmıştır.

(2) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TÜFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise TÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. TÜFE 2011 yılı için tahmini yüzde 6,0 alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır. 2010 yılı özel kesim işçi ücretleri tahmindir.

(4) 16 ve üstü yaş asgari ücretin işgücü maliyetinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(5) 16 ve üstü yaş net asgari ücretin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(6) Gerçekleşme.

Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekar çalışan için asgari geçim indirimi dahildir.

İşgücü piyasasına ilişkin önemli düzenlemelerin yer aldığı 6111 sayılı Kanun ile kısmi süreli iş sözleşmesine tabi çalışanlara isteğe bağlı olarak işsizlik sigortasından yararlanma hakkı getirilmiş, günlük işsizlik ödeneğine eşit olan kısa çalışma ödeneğinin miktarı artırılmış ve kapsamı genişletilmiş, kamu kaynaklı mesleki eğitim kurslarına katılım halinde yeşil kart sahipliğinin devam etmesi imkanı getirilmiş ve 2015 yılına kadar işverenlerin işe alacakları yeni kişiler için belli şartlar altında, işveren sigorta primlerinin en az 6, en fazla 48 ay süre ile İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmasına olanak tanınmıştır.

İşgücü piyasasının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve nitelikli istihdamın artırılması amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (ÇSGB) koordinasyonunda ilgili tarafların katılımıyla yürütülmekte olan Ulusal İstihdam Stratejisi çalışmalarının 2011 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir. Bu strateji ile çalışma hayatında özellikle güvenceli esneklik anlayışının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

AB ve ILO norm ve standartları ile 5982 sayılı Kanunun Anayasa'da toplu iş hukukuna yönelik yaptığı değişiklikler doğrultusunda, çalışma hayatına ilişkin mevzuatın yeniden düzenlenmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Anayasa'da yapılan değişiklik ile anayasal güvence altına alınan Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) işlevinde etkinliğin artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirmesine yönelik hazırlanan eylem planı kapsamında ÇSGB tarafından yürütülen faaliyetler devam etmektedir. Ülkemiz tarımının özelliklerini dikkate alan, tarım ve orman işlerini kapsayan Tarım İş Kanunu çıkarılması ihtiyacı sürmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği kültürü oluşturma teması çerçevesinde 11-15 Eylül 2011 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan 19. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi neticesinde Seul Deklarasyonu'na ek olarak İstanbul Deklarasyonu yayımlanmıştır. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatının kapsamlı bir şekilde güncellenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

İş Kanununda yer alan Kıdem Tazminatı Fonu oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. İş hukuku mevzuatında yer alan alt işverenlik uygulaması, çalışanlar açısından sosyal ve ekonomik hak kayıpları yaratması sebebiyle sorun olarak önemini korumaktadır.

Özürülerin istihdamı konusunda uygulanan zorunlu kota sisteminin özel sektörde ve özellikle de kamu sektöründe daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Zorunlu özürülü istihdamı kapsamında Hazinece sosyal sigorta primi işveren payı karşılanan özürülü sigortalı sayısı 2011 yılı Mayıs ayı itibarıyla 40.000 kişi olup, ödenen tutar ise 5,3 milyon TL'dir.

2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla kamuda özürülere ayrılan ancak açık bulunan özürülü memur kadrosu sayısı 29.693'tür. Bununla birlikte özürülerin merkezi sınav ile devlet memurluğuna alınmasına ilişkin bir yönetmelik yayımlanmıştır.

Son dönemde kaydedilen ekonomik gelişmeler ve yürütülen dışa açılma politikaları ülkemizin göç alan ve veren ülke konumunu güçlendirmektedir. Bu çerçevede, 2010 yılında 54.847 kişi çalışmak için yurt dışına gönderilirken, 14.201 yabancı kişiye ülkemizde çalışma izni verilmiştir. Yurt dışında sürekli ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısı ise 5 milyona ulaşmıştır. Bu çerçevede, yurtdışında çalışan veya sürekli ikamet eden vatandaşlarımıza yönelik hizmetlere ilişkin bir strateji oluşturma ihtiyacı bulunmaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İstihdam odaklı sürdürülebilir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikli insan kaynaklarının yetiştirilmesi, işgücü piyasasının etkinleştirilerek istihdam imkanlarının geliştirilmesi ve işsizliğin azaltılması temel amaçtır.

Esneklik ile güvence arasındaki dengenin sağlandığı, verimliliği esas alan ücret sisteminin oluşturulduğu, teknolojik gelişme ve değişime uyum sağlayabilecek istihdam olanakları ile herkese, başta cinsiyete dayalı eşitlik olmak üzere, eşit hak ve fırsatların sunulduğu etkin bir işgücü piyasası oluşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 83. Kayıt dışı istihdamı önlemeye ve ilave istihdamı teşvik etmeye yönelik tedbirler alınacaktır.			
Tedbir 155. İşsizlikle mücadele kapsamında Ulusal İstihdam Stratejisi uygulamaya konulacaktır.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, MEB, Hazine Müsteşarlığı, SGK, MYK, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılmasına yönelik, değişen piyasa koşullarını göz önüne alan bütüncül bir istihdam stratejisi oluşturulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır. Ayrıca, oluşturulan ulusal istihdam stratejisi doğrultusunda işgücü piyasasının canlandırılması ve istihdamın artırılmasına yönelik eylem planı da hazırlanacaktır.
Tedbir 156. İşgücü piyasasındaki katılıklar giderilecek ve esnek çalışma uygulamaları kolaylaştırılacaktır.	ÇSGB (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, MEB	Aralık Sonu	Evde çalışma, uzaktan çalışma, iş paylaşımı ve esnek zaman modeli gibi esnek çalışma yöntemlerine de imkan sağlayacak düzenlemeler yapılacak, bu çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılarak hayata geçirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 157. İstihdamı teşvik düzenlemeleri sade ve etkin bir yapıya kavuşturulacaktır.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK	Aralık Sonu	Çeşitli düzenlemelerle farklı süre ve oranlarda uygulanan istihdam teşviklerinin, daha anlaşılır ve bütüncül bir biçimde uygulanmasına ve bu teşviklerden yararlanmanın kolaylaştırılmasına olanak sağlayacak basit, anlaşılır tek bir düzenleme yapılacaktır. Ayrıca, işletmelerin bu alandaki farkındalığı artırılarak teşviklerden yaygın bir biçimde faydalanmaları için bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.

Öncelik 84. Kıdem tazminatı sorunu sosyal taraflarla istişare içinde, kazanılmış hakları koruyan ve bütün işçilerin kıdem tazminatlarını garanti altına alan bir fon teşkil etmek suretiyle çözülecektir.			
Tedbir 158. Kıdem tazminatı sorunu sosyal taraflarla istişare içinde, kazanılmış hakları koruyan ve bütün işçilerin kıdem tazminatlarını garanti altına alan bir fon teşkil etmek suretiyle çözülecektir.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Devlet Personel Başkanlığı, Kamu İhale Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal taraflarla diyalog içerisinde istihdam üzerindeki mali yükler azaltılacak, rekabet gücünü artıracak işletmelerdeki finansal öngörülebilirliği geliştirecek bir kıdem tazminatı fonu oluşturulacaktır.
Öncelik 85. 5982 sayılı Kanunla Anayasa hükümlerinde gerçekleştirilen değişiklikler ile AB ve ILO norm ve standartlarına uyum çerçevesinde, sosyal diyalog, sendikal haklar ve iş sağlığı ve güvenliği alanlarında gerekli düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 159. Toplu iş hukuku alanında uluslararası norm ve standartlar doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılacaktır.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Haziran Sonu	Anayasadaki değişiklikler doğrultusunda, 2821 ve 2822 sayılı Kanunlarda değişiklik çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 160. Kamu görevlilerini kapsayan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu gözden geçirilecektir.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları ve diğer ilgili STK'lar	Haziran Sonu	Anayasadaki değişiklikler doğrultusunda, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunundaki değişiklik ihtiyacını giderecek yasal düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 161. Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmalarının etkinliğini artırmaya yönelik olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK) yeniden yapılandırılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Anayasadaki değişiklikler doğrultusunda, ESK'nın yasal ve fonksiyonel altyapısını güçlendirecek düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 162. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çalışmaları tamamlanacak ve bu alandaki denetimler etkinleştirilecektir.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Bilim, Teknoloji Sanayi Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	19. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi'nde kabul edilen İstanbul Deklarasyonu dikkate alınarak, AB ve ILO normları temelinde hazırlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çalışmaları tamamlanacaktır. Ayrıca iş teftiş sistemi risk analizine dayanan önleyici teftiş yaklaşımı çerçevesinde güçlendirilecektir.
Tedbir 163. Alt işverenlikle ilgili mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar giderilecektir.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu	Aralık Sonu	Asıl işveren-alt işveren ilişkisinde işveren ve işçi kesimlerinin yaşadığı sorunların çözümüne ve işçilerin uğramış oldukları

	İhale Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar		sosyal ve ekonomik hak kayıplarının giderilmesine yönelik iş hukuku mevzuatında değişiklik yapılacak ve bu alandaki denetimler etkinleştirilecektir.
Öncelik 86. Gençler, kadınlar ve özürllüer başta olmak üzere işgücü piyasasında dezavantajlı kesimlere yönelik destekleyici politikalar ilave tedbirler alınarak sürdürülecektir.			
Tedbir 164. Kadınların işgücüne ve istihdama katılımları artırılabacaktır.	ÇSGB (S), Maliye Bakanlığı, İŞKUR, MEB, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DPB, SGK, KOSGEB, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	İşgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması amacıyla kadınlar için esnek çalışma biçimleri yaygınlaştırılacaktır. Kadınlara iş kurma alanında verilen mesleki bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Kadınların çalışma hayatına katılımını artırmak amacıyla evde bakım, bakımevleri ve kreş hizmetlerinin erişilebilirliği artırılabacaktır. İşe alımlarda cinsiyet ayrımcılığını azaltmaya yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.
Tedbir 165. Genç işsizliği azaltılacaktır.	İŞKUR (S), ÇSGB, MEB, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, SGK, YÖK, KOSGEB, , İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Başta staj ve iş başı eğitim programları olmak üzere gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar yaygınlaştırılarak bu programların etkinliği artırılabacaktır. Genç işsizlere sunulan iş kurma konusunda mesleki eğitim, bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Üniversiteler ve meslek kuruluşları ile işbirliği içinde gençler için iş kurma ve geliştirme merkezleri kurulacaktır.
Tedbir 166. Özürllüere yönelik iş imkanları geliştirilecek, eğitim ve danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Özürllüer için çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerlerine ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanarak korumalı işyerlerinin işlevselleştirilmesi sağlanacak ve özürllüere

			kolay erişilebilir mesleki eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulacaktır.
Tedbir 167. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik bir strateji belgesi hazırlanacaktır.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (S), ÇSGB, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Aralık Sonu	Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik hizmet alanlarını ve öncelikleri belirleyen, sorunlarına çözüm önerileri getiren, kısa ve orta vadede yapılacak işlere yönelik amaç ve hedefleri içeren bir strateji belgesi hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır.

B. EĞİTİMİN İŞGÜCÜ TALEBİNE DUYARLILIĞININ ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Türkiye'nin demografik yapısı itibarıyla artan çalışma çağı nüfusundaki artışa paralel olarak istihdam yaratabilmesi ve bilgi toplumuna dönüşebilmesi için önünde önemli fırsatlar bulunmaktadır. Kısa ve orta vadede değişen ekonomik yapıya uygun işgücü ihtiyacını karşılayacak gençlerin mesleki becerilerinin artırılması ve özellikle yüksek katma değer yaratılmasını sağlayacak olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlardan yararlanılması, hem insan kaynağının geliştirilmesini sağlayacak hem de bilgi toplumuna dönüşümde ihtiyaç duyulan itici gücü ortaya çıkaracaktır.

İstihdam ve eğitim arasındaki bağı yeterince kurulamaması ve mesleki eğitimin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda istenilen ölçüde verilememesi insan gücü niteliği ile işgücü piyasasının talebi arasında dengesizliklere yol açmakta ve eş zamanlı olarak hem işsizliğe hem de boş iş pozisyonlarına neden olmaktadır. Bu çerçevede hem eğitim sisteminde yer alanların hem de sistem dışına çıkmış olanların bilgi ve becerilerinin iş piyasasına uygun olarak artırılması ve geçerliliğinin sağlanması büyük önem arz etmektedir.

2009 yılı itibarıyla ülkemizde 15-29 yaş grubu genç nüfus içerisinde istihdamda ve eğitimde yer almayanların oranı yüzde 39,6 iken OECD ortalaması yüzde 15,2'dir. Diğer yandan söz konusu oran Türkiye'de kadınlar için daha yüksek olup, kadınlarda eğitim ve istihdamın dışında olma durumunun erkeklere göre daha kalıcı olduğu görülmektedir.

2009 yılı itibarıyla yetişkin nüfusta (25-64 yaş) ortaöğretim ve daha üst seviyede eğitim düzeyine sahip olanların oranı Türkiye'de yüzde 32 iken, bu oran OECD ortalamasında yüzde 73'tür. Türkiye'de yetişkin nüfusun bilgi, beceri ve yeterliliklerinin düşük kalması, bu kişilerin sosyal ve ekonomik hayata etkin olarak katılımını da zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesinin etkin olarak uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de 2010 yılında işgücünün yüzde 63,8'i, istihdamın yüzde 64,2'si ve işsizlerin yüzde 60,3'ü lise altı eğitim seviyesindekiler ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliği ve verimliliğinin düşük olması nedeniyle işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

TABLO IV: 48- 2010 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Okur-yazar olmayanlar	4,5	4,8	2,3	19,8	18,6	6,0
Lise altı eğitimliler	59,3	59,4	58,0	46,8	41,4	11,6
Lise	10,6	10,2	14,2	51,4	43,2	15,9
Mesleki ve teknik lise	9,8	9,6	10,9	65,8	57,1	13,2
Yükseköğretim	15,8	16,0	14,6	78,8	70,2	11,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	48,1	43,0	11,9

Kaynak: TÜİK

Eğitim seviyeleri itibarıyla bakıldığında, yükseköğretim öncesi gruplarda eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranları da yükselmektedir. Bu durumun en önemli nedeni, eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne ve istihdama katılma eğiliminin artmasıdır.

Ortaöğretim düzeyinde MEB bünyesinde yer alan mesleki ve teknik eğitim kurumlarının yeni teşkilat yasası ile beraber Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü altında birleştirilmesi bu kurumların etkinliğinin artırılması açısından önemli bir gelişme olmuştur. Bu gelişmenin ardından farklı okul türleri yerine gerçek anlamda program türünü esas alan bir yapının oluşması yönünde beklentiler artmıştır. Bu yapının oluşturulmasında öğrencilerin sistemin dışına çıkmasını azaltacak şekilde farklı eğitim kademeleri arasındaki geçişlerin kolaylaştırıldığı ve başarısızlıkların telafi edilebildiği bir sistem ihtiyacı önemini korumaktadır. Söz konusu yaklaşım içinde mesleki ve teknik eğitimin bir bütünlük içinde ele alınması ve uygulamalarının yürütülebilmesi amacıyla Mesleki Eğitim ve Öğretim Strateji Belgesi hazırlanması çalışmalarına devam edilmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin iş piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda verilmesi, eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi, hayat boyu öğrenme anlayışı içinde aktif işgücü piyasası politikalarının etkin olarak uygulanması, mesleksizlik sorununun giderilerek işgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması amacıyla ÇSGB koordinasyonunda ilgili tüm paydaşların katılımıyla hazırlanan İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı yürürlüğe konulmuştur. Diğer yandan MEB, ÇSGB, İŞKUR ve TOBB işbirliğinde uygulanacak Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri (UMEM) projesi kapsamında 81 ilde faaliyet gösteren 111 adet endüstri ve meslek lisesinin makine ve teçhizat altyapısının güçlendirilmesi ve öğretmenlerinin hizmet içi eğitimden geçirilmesiyle hem örgün eğitimin kalitesinin artırılması hem de meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

Eğitimle istihdam arasında doğru ilişkinin kurulması, mesleki ve teknik eğitim programlarının işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesinin sağlanması ve bireylerin sahip oldukları bilgi, beceri ve yetkinliklerin uluslararası açıdan kıyaslanabilir düzeyde tanınması çerçevesinde Ulusal Yeterlilik Sisteminin oluşturulmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Ulusal Yeterlilikler Sisteminin önemli bir parçası olan Mesleki Yeterlilik Kurumu, iş piyasasının ihtiyaçlarını göz önüne alarak meslek standartlarını geliştirme ve öğrencileri değerlendirerek sertifikalandırma çalışmalarına başlamıştır. Yayınlanan ulusal meslek standartlarının sayısındaki hızlı artışa paralel olarak sınav ve belgelendirme faaliyetlerine de hız verilmesi gerekmektedir.

Eğitim sisteminin genelinde olduğu kadar mesleki ve teknik eğitimde de öğrenci ve öğretmen kalitesinden makine ve teçhizat eksikliğine kadar uzanan birçok sorun

mevcuttur. Bu kapsamda özellikle mesleki ve teknik eğitim kurumları ile özel sektör arasında stajların, Ar-Ge faaliyetlerinin, eğitimcilerin, donanımların ve ortak projelerin kapsandığı işbirliklerinin sayısının ve niteliğinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması ve işgücü piyasasında talep edilen nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 87. İş dünyasının talep ettiği nitelikteki işgücünün yetiştirilmesi amacıyla eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum, hayat boyu öğrenme perspektifinde girişimcilik kültürünün benimsenmesi ve temel beceri ve yetkinliklerin kazandırılması yoluyla güçlendirilecektir.			
Tedbir 168. Hayat Boyu Öğrenme perspektifinde kolay erişilebilir öğrenme ortamları çeşitlendirilecek ve bu ortamlara erişim özendirilecektir.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, AB Bakanlığı, YÖK, KOSGEB, İŞKUR, MYK, STK'lar, İşçi İşveren Örgütleri ve Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Bireylere eğitimde yatay ve dikey hareketlilik fırsatları sağlanacak ve zorunlu eğitim sonrasındaki öğrenme fırsatları çeşitlendirilecektir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. Hayat boyu öğrenme portalı kurulacak, bu çerçevede kamu ve özel kesim ile sosyal taraflar ve STK'lar tarafından gerçekleştirilen tüm eğitimlere ilişkin bilgiler bu portalda toplanacaktır.
Tedbir 169. Bireylere girişimcilik kültürü ve temel beceriler kazandırılacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, YÖK, KOSGEB, İŞKUR, MYK, STK'lar, İşçi İşveren Örgütleri ve Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Başta mesleki ve teknik eğitim programlarında olmak üzere eğitimin tüm kademelerinde temel beceri ve yetkinlikler ile girişimcilik kültürüne yönelik konulara müfredatta yer verilecektir. Örgün eğitim dışına çıkmış olanlara yönelik olarak İŞKUR ve KOSGEB koordinasyonunda girişimcilik ve temel beceri eğitimleri verilecektir. TEKMER ve İŞGEM'lerden söz konusu faaliyetlerde etkin bir şekilde yararlanılacaktır.
Öncelik 88. Ulusal Yeterlilik Çerçevesi oluşturularak eğitim ve öğretim programları ulusal meslek standartlarına göre güncellenecek ve uyumlaştırılacaktır.			
Tedbir 170. Ulusal Yeterlilik Çerçevesi yüksek öğretim ve yaygın eğitim sürecini de içine alacak şekilde genişletilecektir.	Mesleki Yeterlilik Kurumu (S), AB Bakanlığı, BSTB, MEB, YÖK, İŞKUR, STK'lar, İşçi İşveren Örgütleri ve Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	AB tarafından benimsenen yeterlilik esasları ile uyumlu olacak şekilde tasarlanan ve ilk, orta ve yüksek öğretim ile özel öğretim dâhil, tüm teknik ve mesleki eğitim/öğretim programları ile örgün, yaygın ve ilgili kurumların iznine dayalı

			programlarla kazandırılan yeterlilik esaslarını içeren Ulusal Yeterlilik Çerçevesi hazırlanacaktır.
Tedbir 171. İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu meslek standartları ve yeterlilikler hazırlanacak, bireylere mesleki yeterlilik belgesi verilecek, eğitim ve öğretim kurumlarının akredite edilmesi sağlanacaktır.	Mesleki Yeterlik Kurumu (S), MEB, YÖK, TÜRKAK, STK'lar	Aralık Sonu	İstekli kurum/kuruluşlarla protokoller imzalanarak öncelikli sektörlerde Ulusal Meslek Standardı ve Yeterliliklerin hazırlanması sağlanacaktır. Belgelendirme kuruluşları yetkilendirilecektir. Eğitim ve öğretim kuruluşlarının akreditasyonuna başlanacaktır.
Öncelik 89. Mesleki eğitimin payı ve kalitesi artırılacak, özel sektör ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımının sağlanması için düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 172. Mesleki Eğitim ve Öğretim Stratejisi hazırlanacaktır.	MEB (S), ÇSGB, Kalkınma Bakanlığı, İŞKUR, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Mesleki eğitim ve öğretimde işgücü talebine uyumun güçlendirilmesine, kalitenin artırılmasına, statünün geliştirilmesine, mali kaynakların çeşitlendirilmesine ve iş dünyasının yönetimde rol almasına odaklanan bir strateji ve eylem planı hazırlanacaktır. Mesleki, Bilgi, Rehberlik ve Danışmanlık Sisteminin oluşturulması kapsamında etkin bir hayat boyu mesleki yönlendirme mekanizması geliştirilecektir.
Tedbir 173. Ortaöğretim ve yükseköğretim kademesindeki mesleki ve teknik eğitimde açılacak eğitim kurumları ve uygulanacak programlar işgücü piyasası ihtiyaç analizleri dikkate alınarak belirlenecektir.	MEB (S), ÇSGB, YÖK, İŞKUR, MYK, Üniversiteler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Mesleki ve teknik eğitim bölüm ve programları işgücü piyasası ihtiyaç analiz sonuçlarına uygun olarak açılacak ve İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarına raporlanacaktır. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının ve işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin etkinliğinin artırılması yönünde alan araştırması yapılacaktır.
Tedbir 174. Meslek yüksekokulları yeniden yapılandırılarak etkin bir yapı ve işleyişe kavuşturulacaktır.	YÖK (S), MEB, Kalkınma Bakanlığı, TOBB, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Ülke genelindeki tüm meslek yüksek okullarını kapsayan bir etkinlik analizi yapılacak ve gerekli görüldüğü yerlerde kurumların kapatılması, toplulaştırılması veya meslek liselerine dönüştürülmesi yönünde strateji ortaya koyan bir rapor hazırlanacak ve buna uygun yapılandırılacaktır.

C. AKTİF İŞGÜCÜ POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Nitelik düzeyi düşük ve işgücü piyasasına girişte zorluk yaşayan bireylerin niteliklerinin artırılmasını, iş yaratmayı, kamu istihdam hizmetlerini ve işgücünün eğitimini içeren aktif işgücü politikaları önemini korumaktadır. OECD ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de aktif işgücü programlarına ayrılan kaynaklar, özellikle son yıllarda önemli ölçüde artırılmaktadır.

Aktif işgücü programları kapsamında İŞKUR; iş arayanlar ile boş işlerin eşleştirilmesini, mesleki eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe yöneltme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, yoksullar, uzun süreli işsizler, özürllüer, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların daha kolay iş bulmasına yönelik faaliyetleri, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim kurslarını ve toplum yararına çalışma programlarını yürütmektedir. İŞKUR'un aktif işgücü programları kapsamında yaptığı harcamalar, 2010 yılında bir önceki yıla göre yüzde 13,9 oranında artarak yaklaşık 349 milyon TL'ye ulaşmıştır. Ayrıca, 6111 sayılı Kanunla, bireylerin mesleki eğitim kurslarına veya toplum yararına çalışma programlarına katılmaları halinde yeşil kartlarının askıya alınması sağlanmıştır. Bu durumun aktif işgücü programlarına katılımı artırması beklenmektedir.

TABLO IV: 49–2011 Yılları Arasında İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı

	Harcama (TL)	Yararlanan Kişi Sayısı
2006	15 174 182	17 106
2007	29 671 865	33 597
2008	35 601 907	32 206
2009	306 366 045	213 852
2010	348 918 000	208 390
2011 (1)	165 750 000	175 808

Kaynak: İŞKUR

(1) 30 Eylül 2011 itibarıdır.

Aktif işgücü programlarının öncelikli yürütücüsü olan İŞKUR'un bu hizmetleri daha etkin ve verimli olarak yürütebilmesine yönelik olarak iş ve meslek danışmanı alımına ilişkin süreç başlatılmış olup, 2011 yılı sonu itibarıyla 2.000 sözleşmeli iş ve meslek danışmanının il müdürlüklerinde istihdam edilmesi planlanmaktadır. 2012 yılında ise 2.000 ilave iş ve meslek danışmanının istihdamı öngörülmektedir. Buna karşın, İŞKUR'un söz konusu hizmetlerin kapsamını genişletmesi ve hizmet kalitesini artırmasına yönelik, nitelikli eleman ve fiziki koşullarının iyileştirilmesi ihtiyacı halen devam etmektedir.

Ülkemizde, aktif işgücü programları altında aracılık hizmetleri Özel İstihdam Büroları (ÖİB) tarafından da verilmektedir. 2004 yılında İŞKUR tarafından izin verilen ÖİB sayısı 23 iken, bu sayı 2010 yılı sonu itibarıyla 445'e yükselmiştir. ÖİB'ler, son yıllarda özellikle Avrupa'da kullanımı yaygınlaşan bir çalışma şekli olan geçici iş ilişkisi kuramamaktadır. İşsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının daha esnek hale getirilmesi için önemli olan geçici iş ilişkisinin kurulmasına yönelik yasal düzenleme ihtiyacı önemini korumaktadır.

Aktif işgücü programları altında, kendi işini kurmak isteyenlere yönelik olarak 2010 yılında 8.306, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 20.835 kişiye girişimcilik eğitimi verilmiştir.

Ayrıca en az lise düzeyindeki eğitim kurumlarından mezun olan işsizlere yönelik olarak 2010 yılında bir önceki yıla göre yüzde 263,5 oranında artarak 4.671, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla ise 4.956 kişiye işbaşı eğitimi verilmiştir.

2007 yılından itibaren İŞKUR tarafından yapılan işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin aktif işgücü programlarının, piyasanın ihtiyaçlarına göre tasarlanmasına ve uygulanmasına ulusal ve yerel düzeyde katkı sağlamak üzere gözden geçirilerek geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

İŞKUR, düzenlediği mesleki eğitim programlarının kursiyerleri nasıl etkilediğini ve eğitimin etkisinin farklı alt gruplar arasında nasıl değişiklik gösterdiğini anlamak amacıyla, Mesleki Eğitim Programı Etki Değerlendirmesi Projesini uygulamaktadır. Proje kapsamında 23 ilden mesleki eğitim kurslarına katılan 5.700 kişinin istihdam durumları takip edilmektedir.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı çerçevesinde, İŞKUR tarafından toplam bütçesi 68 milyon avro olan, Genç İşsizliğin Azaltılması, Kamu İstihdam Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması ve Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonları yürütülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Aktif işgücü politikalarının işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve bu kapsamda sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 90. Aktif işgücü programları, işgücü piyasası üzerindeki etkileri değerlendirilerek, ulusal, bölgesel ve sektörel düzeyde işgücü piyasası ihtiyaç analizleri doğrultusunda yaygınlaştırılacaktır.			
Tedbir 175. Başta işgücü piyasasına girişte zorlukla karşılaşanlar olmak üzere bireylerin aktif işgücü programlarına erişimleri artırılabilecektir.	İŞKUR (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK, YÖK, KOSGEB, Valilikler, Yerel Yönetimler, Kalkınma Ajansları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Bireylere niteliklerine uygun becerilerin kazandırılması, iş bulmalarının ve iş kurmalarının kolaylaştırılması amacıyla bu kesimlere iş arama ve mesleki yönlendirme hizmetleri ile teorik ve işbaşı eğitimlerinin bir arada verildiği aktif işgücü programları yaygınlaştırılacaktır. Bu kapsamda, iş ve meslek danışmanlığına, istihdam garantili kurslara, girişimcilik eğitimlerine ve dezavantajlı gruplara yönelik programlara öncelik verilecektir. Ayrıca, İŞKUR'un üniversite, meslek yüksekokulu ve lise son sınıf öğrencilerine yönelik tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

Tedbir 176. Aktif işgücü programları izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	İŞKUR (S), Kalkınma Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarının amaçlarına ulaşip ulaşmadığını ve bu programlara yapılan harcamaların etkin olup olmadığını düzenli bir şekilde, program türü ve il bazında izlemeye imkan veren çalışmalar tamamlanacaktır. Uygulanacak olan aktif işgücü programları söz konusu izleme ve değerlendirme çalışmalarının sonuçları dikkate alınarak tasarlanacaktır.
Öncelik 91. Aktif işgücü programlarının etkin uygulanması amacıyla, İŞKUR'un kurumsal kapasitesi geliştirilecek, özel sektör ve ilgili meslek kuruluşlarıyla işbirliği artırılabilecektir			
Tedbir 177. İŞKUR'un kurumsal kapasitesi güçlendirilecektir.	İŞKUR (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, ÇSGB, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Aktif işgücü programları kapsamında İŞKUR'a aktarılan kaynakların da artmasıyla birlikte bu programların daha etkin bir şekilde uygulanmasını ve İŞKUR tarafından sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasını sağlamak amacıyla İŞKUR İl Müdürlüklerinin fiziki ortam ve nitelikli personel ihtiyaçları karşılanacaktır. Ayrıca, İŞKUR tarafından verilen iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri yaygınlaştırılacak ve etkin hale getirilecektir.
Tedbir 178. İŞKUR'un uyguladığı işgücü eğitimlerinde özel sektör, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının payı artırılacaktır.	İŞKUR (S), Maliye Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	İŞKUR'un işgücü yetiştirme programlarında ana hizmet sağlayıcısı MEB'dir. Ancak, söz konusu programlara olan talebin artırılması, programlardan yararlanan kişilerin işgücü piyasasına daha kolay giriş yapabilmeleri ve verilen eğitimlerin etkinliğinin artırılabilmesi için, söz konusu programlardaki özel sektör, meslek kuruluşu ve işçi ve işveren kuruluşlarının payının artırılması özendirecektir. Bu kapsamda İŞKUR tarafından, başta KOBİ'ler olmak üzere, söz konusu kuruluşlara yönelik bilgilendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacak ve işbirlikleri etkin hale getirilecektir.
Tedbir 179. Özel istihdam bürolarının işe yerleştirme sürecindeki etkinlikleri artırılacaktır.	ÇSGB (S), İŞKUR, MYK, Özel İstihdam Büroları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Özel istihdam bürolarının faaliyetleri çeşitlendirilecektir. Bu kapsamda, Büroların geçici iş ilişkisi kurmasına yönelik gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Tedbir 180. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının etkinliği artırılacaktır.	İŞKUR (S), Kalkınma Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarının yerel düzeyde belirlenmesinde İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının, karar mekanizması olarak daha etkin bir rol alması sağlanacaktır. Kalkınma Ajanslarının söz konusu kurullarda temsil edilmesi sağlanacaktır.
--	--	-------------	--

III. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ

A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Eğitime erişim ve eğitimin kalitesi, eğitim sisteminin temel sorun alanlarıdır. Erişim sorunu kapsamında okullaşma oranları, bölgeler, cinsiyetler arası farklılıklar; kalite sorunu kapsamında ise fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumu gibi hususlar öne çıkmaktadır.

Türkiye’de okuma yazma bilmeyenler, nüfusun yüzde 7,3’ünü oluşturmakta olup kadınlarda bu oranın daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO IV: 50- Cinsiyete Göre Okuma Yazma Oranı (15 +yaş) (1)

	Toplam (Bin)	Yüzde	Erkek (Bin)	Yüzde	Kadın (Bin)	Yüzde
Okuma yazma bilmeyen	3 812	7,3	697	2,7	3 115	11,9
Okuma yazma bilen	48 128	92,7	25 127	97,3	23 001	88,1

(1) ADNKS 2010 Nüfus Sayımına göre hesaplanmış olup okuma yazma durumu bilinmeyenler kapsamamıştır.

Okul öncesi eğitimde, son üç yılda okullaşma oranı yüzde 33,9’dan yüzde 45,3’e ulaşmış olmakla birlikte, bu oran AB-27 ortalaması olan yüzde 90,5’in (2009 yılı 4 yaş nüfusuna göre) altındadır. Ailelerin sosyoekonomik koşullarından kaynaklanan eşitsizliğin giderilmesinde önemli katkısı olan ve eğitimin ileri kademelerindeki başarıya olumlu etkisinin olduğu bilinen okul öncesi eğitimde farkındalığın artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır. 60-72 ay arasındaki çocukların zorunlu temel eğitim kapsamına alınması amacıyla başlatılan okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması uygulaması 2011-2012 eğitim-öğretim döneminden itibaren 71 ili kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Okul öncesi eğitime erişimde bölgeler arası farklılıklar halen belirgin düzeydedir. Bu yaş grubundaki okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 26,4 ile Hakkari iken, en yüksek olduğu il yüzde 97,9 ile Sinop’tur.

İlköğretime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde artmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. 2009-2010 öğretim dönemi sonunda ilköğretimden mezun olanların içinde kızların oranı Türkiye genelinde yüzde 47,1 iken bu oranın en düşük olduğu il yüzde 37,8 ile Şanlıurfa’dır.

Ortaöğretimdeki okullaşma oranı yüzde 93,3'e yükselmekle beraber, bölgesel farklılıklar önemini korumaya devam etmektedir. Okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 45,7 ile Ağrı'dır. Türkiye genelinde yüzde 84,2 olan ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı, Siirt ilinde yüzde 61,4 ile en düşük düzeydedir. Ortaöğretime geçiş oranları erkeklerde yüzde 85,3 iken kızlarda bu oran yüzde 82,9'dur. İlköğretimden mezun olan ve ortaöğretime geçiş yapan kızların oranının düşük olması ortaöğretimde okullaşma oranlarında cinsiyetler arası fark yaratmaktadır.

TABLO IV: 51- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları

	2008-2009		2009-2010		2010-2011	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)
Okul Öncesi Eğitim (1)	805	33,9	981	40,7	1 116	45,3
İlköğretim (2)	10 710	103,8	10 917	106,5	10 981	107,6
Ortaöğretim (2)	3 837	76,6	4 240	84,2	4 749	93,3
a) Genel Lise	2 272	45,4	2 421	48,1	2 676	52,6
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	1 565	31,3	1 819	36,1	2 072	40,7
Yükseköğretim Toplam (3)	2 889	54,2	3 322	67,0	3 627	72,5
Örgün	1 747	35,3	1 765	35,6	1 913	38,2
Yaygın Eğitim (4)	5 765	-	7 062	-	7 786	-

Kaynak: MEB, ÖSYM

(1) 4-5 yaş çağı nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(2) Açık ilköğretim ve açık lise öğrencileri dahildir.

(3) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dahil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 17-20 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Yaygın Eğitim Kurumlarına ait öğrenci sayısı bilgileri bir önceki öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

Eğitimde kalma beklentisi Türkiye'de, OECD ve AB-21 ülke ortalamalarına kıyasla düşüktür. Ayrıca, söz konusu ülkelerde kadınların erkeklere kıyasla daha fazla eğitimde kalmalarına rağmen Türkiye'de bu durum tam tersidir.

TABLO IV: 52- Eğitimde Kalma Beklentisi (2009)

	(Yıl)		
	Erkek	Kadın	Genel
Türkiye	14,8	13,7	14,2
OECD Ortalaması	17,4	18,3	17,8
AB-21 Ortalaması	17,6	18,7	18,1

Kaynak: OECD

Mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim içindeki payı yüzde 43,6'ya yükselmiştir. Öte yandan mesleki ve teknik ortaöğretimdeki fiziki altyapı, donanım ve laboratuvar gibi olanakların verimli kullanılabilmesi açısından açılacak yeni mesleki ve teknik liselerin kampüs şeklinde pansiyonlu olarak yapılandırılmasına yönelik planlama ihtiyacı bulunmaktadır.

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan gelişmelere paralel olarak yükseköğretim kademesinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede, yükseköğretime erişimi artırmak amacıyla iki önemli adım atılmıştır. Bunlardan ilki, 2006-2011 döneminde 50 yeni devlet üniversitesi, 2007-2011 döneminde ise 37 yeni vakıf üniversitesi kurulmasıdır.

Böylelikle, ülkemizde üniversiteler bütün illere yaygınlaştırılmış olup 103'ü devlet ve 62'si vakıf olmak üzere toplam üniversite sayısı 165'e ulaşmıştır.

Yükseköğretime erişimin artırılmasına yönelik olarak atılan ikinci önemli adım ise 2006-2010 yılları arasında örgün yükseköğretim kontenjanlarının yüzde 65,5 oranında artırılmasıdır. Ancak, yükseköğretimdeki bazı program ve alanlarda kontenjan doluluk oranları düşük düzeyde kalmaktadır.

2011 yılında üniversite giriş sınavına 1,76 milyon aday başvurmuştur. Başvuran adayların sadece yüzde 43,7'si (768 bin kişi) ortaöğretim son sınıf öğrencilerinden, geri kalan kısmı ise önceki yıllarda yerleşmemiş, bir yükseköğretim programına yerleşmiş ya da bir programdan mezun olmuş kişilerden oluşmaktadır.

Ortaöğretim mezun sayısı ile örgün yükseköğretim kontenjanı karşılaştırıldığında yükseköğretim arzının ortaöğretimden yükseköğretime geçiş için yeterli olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, örgün yükseköğretim programına yerleşen kişilerin sadece yüzde 54'ü (355 bin kişi) ortaöğretim son sınıf düzeyinde bulunmaktadır.

Önceki yıllarda herhangi bir programa yerleştirildiği halde tekrar sınava girenler ile yerleşmemiş olanların üniversite giriş sınavına başvuran adaylar içindeki yoğunluğu, yükseköğretime giriş sisteminin etkinliği ile ortaöğretim kademesindeki yönlendirme ve mesleki rehberlik hizmetlerinin kalitesine ilişkin sorunları gündeme getirmektedir. Bu sorunlar, ortaöğretimden yükseköğretime geçiş sisteminin bütüncül bir bakış açısıyla yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Eğitime erişimdeki sorunların yanı sıra, eğitimin kalitesine ilişkin sorunlar da önemini korumaktadır. Eğitimin kalitesinin artırılması açısından, müfredatın güncelleştirilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen istihdam edilmesi ve hizmet içi eğitim yoluyla niteliklerinin artırılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması, ilköğretimde ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi, etkin bir rehberlik ve danışmanlık sisteminin kurulması, mesleki eğitimin işgücü piyasasıyla uyumunun sağlanması, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanılması alanlarında sorunlar bulunmaktadır. Bu kapsamda kaliteli eğitim imkanlarına erişim sağlanması açısından bireyler, okullar ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi ihtiyacı önem taşımaktadır.

Son yıllarda derslik sayısında artış sağlanmasına rağmen, yapılan dersliklerin bir bölümünün bilgi teknolojisi (BT) sınıfı, laboratuvar, kütüphane gibi eğitimin kalitesini artıran diğer eğitim birimleri için kullanılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının istenilen oranda azaltılamamasına neden olmaktadır. Son yıllarda Türkiye genelinde ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 31'e düşmekle birlikte, özellikle göç alan büyük şehirler ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerde bu oranın yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu sorun bu illerin kent merkezlerinde daha belirgindir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı 53 öğrenci ile en yüksek Şanlıurfa'dadır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitime olan talebin artmasıyla beraber bu kademedeki derslik ihtiyacı da artmaktadır. Türkiye genelinde mesleki ve teknik eğitimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 38 olup bu oran Batman ilinde 54'tür.

Kaydedilen iyileşmelere rağmen eğitimde fiziki altyapı sorunu önemini korumaktadır. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı OECD ve AB ülkeleri ortalamalarının üzerindedir.

TABLO IV: 53- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2008-2009	2009-2010	2010-2011
İlköğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	32	32	31
	Şehir	38	37	36
	Köy	22	21	21
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	23	22	21
Ortaöğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	31	33	34
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	17	18	18
Genel Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	29	31	31
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	18	18	18
Mes. ve Teknik Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	33	36	38
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	16	17	18

Kaynak: MEB

İlköğretimde tam gün eğitime geçme yönündeki çalışmalara devam edilmesine rağmen, 2010-2011 öğretim dönemi itibarıyla tam gün eğitimde okuyan öğrencilerin oranı yüzde 49 düzeyinde kalmıştır. Şanlıurfa'da ise halâ öğrencilerin yüzde 89,4'ü ikili eğitim yapmaktadır. Ayrıca, birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayısında azalma görülmekle birlikte, bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin oranı Türkiye genelinde yüzde 3,2 iken bu oran Ardahan'da yüzde 18,8'dir. Ayrıca, 2009–2010 öğretim döneminde Türkiye genelinde ilköğretimdeki öğrencilerin yüzde 2,2'si sınıf tekrarı yaparken bu oran Ağrı'da yüzde 10,1'dir.

Öğretmenlerin ülke geneline dağılımında bölgeler arası farklılıklar önemini korumaktadır. Türkiye genelinde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 21 iken bu sayı Şanlıurfa'da 34'tür.

Bilişim okur yazarlığı, yabancı dil hakimiyeti, eleştirel düşünme becerileri ve demokratik katılımın özellikle eğitimin temel kademelerinde geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. 2010-2011 döneminde öğrencilerin kullanımındaki bilgisayarlar dikkate alındığında, ilköğretimde bilgisayar başına 21 öğrenci düşerken ortaöğretimde bu sayı 39'dur. Bununla birlikte bilgisayarların bölgeler arasında dengesiz dağıldığı görülmektedir. İlköğretimde Şanlıurfa'da bilgisayar başına 44 öğrenci düşerken Ardahan'da 9, ortaöğretimde ise bu sayı Şırnak'ta 76 iken, Tunceli'de 7'dir.

Son beş yılda öğretmen sayısındaki artış oranı öğrenci sayısındaki artış oranına göre daha fazla olmakla birlikte Türkiye'de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitimin tüm kademelerinde OECD ve AB ülke ortalamalarına göre yüksektir.

Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimin süresi ve niteliğinin yetersizliği ve performanslarının yeterince değerlendirilmemesi eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan nicel artışlara rağmen öğrencilerin sahip olduğu eğitim imkanları açısından bölgeler arasındaki farklılıklar önemini korumaktadır.

Ülkelerdeki eğitim kalitesini araştıran Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programının (PISA) 2009 yılı sonuçlarına göre Türkiye okuma becerileri, matematik ve fen okur yazarlığı testlerinde aldığı puanlar itibarıyla ilerleme sağlamıştır. Türkiye PISA 2006 ve 2009 araştırmalarında fen okur yazarlığı testinde en yüksek puan artışı yakalayan OECD ülkesi olmasına rağmen, ortalama puanlar bakımından tüm testlerde OECD'nin altında kalmıştır.

Ülkemizde son yıllarda eğitime ayrılan kamu kaynaklarında artış olmakla beraber, özellikle yükseköğretim öncesi eğitim kademelerindeki çağ nüfusunun yüksek olduğu göz önüne alındığında bu kademelerdeki kamu harcamalarının uluslararası standartların altında kaldığı görülmektedir.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) başta olmak üzere yükseköğretim yönetim sisteminin yeniden yapılandırılmaması ve buna bağlı olarak üniversitelerin idari ve mali özerkliklerinin tam anlamıyla sağlanamaması kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, kalite değerlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin işlerlik kazanamaması, üniversitelerin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olması, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri kaliteyi etkileyen diğer önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

YÖK'ün, uzmanlık esasına dayalı planlama ve eşgüdümünden sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılması, üniversitelerin idari yönetiminde profesyonel yöneticilik anlayışına geçilmesi ve üniversitelerin performansına dayalı olarak esnek harcama yapabilmelerine imkan verecek torba bütçe benzeri modellerin uygulanması ihtiyacı önemini korumaktadır.

TABLO IV: 54- Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2010-2011

	Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Önlisans	401,8	55,0
Lisans	29,8	13,9
Toplam	42,4	18,3

Kaynak: ÖSYM

2010 yılı itibarıyla üniversite gelirlerinin yaklaşık yüzde 56'sını merkezi yönetim bütçesinden aldıkları ödenek, yüzde 33'ünü döner sermaye gelirleri ve yüzde 11'ini özel gelirler oluşturmaktadır. Bu durum, üniversitelerin gelirlerinin önemli bir kısmını merkezi yönetim bütçesinden tahsis edilen kaynakların oluşturduğunu ve üniversitelerin gelir yaratma kapasitesinin oldukça düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, üniversitelerin özel sektör ile işbirliği kurmaları, katma değere dönüşecek projeler üretmeleri ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek mekanizmaları kurmaları gerekmektedir. Yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet olması ve ilk ve ortaöğretime kıyasla daha fazla kişisel getiri sağlaması nedeniyle, öğrenci katkı paylarının yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Öğretim üyesi başına öğrenci sayısının yüksek olması ve öğretim üyelerinin üniversiteler arasında dengesiz dağılımı yükseköğretimin bir diğer sorunudur.

2010-2011 eğitim döneminde örgün öğretimdeki öğrencilerin yüzde 9,3'ü vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekte iken öğretim elemanlarının yüzde 11,3'ü, öğretim üyelerinin ise yüzde 11,6'sı bu üniversitelerde görev yapmaktadır. Lisans ve önlisans programlarına kayıtlı örgün eğitimdeki öğrencilerin yüzde 24'ünün, öğretim üyelerinin de yüzde 40'ının üç büyük ilde yoğunlaşması sonucunda, bu illerde öğretim üyesi başına 23,3 öğrenci düşmektedir.

TABLO IV: 55- Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2010-2011 Eğitim Dönemi (1)

	Öğrenciler		Öğretim Üyeleri		Öğretim Elemanları	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ankara	145 704	8	7 194	15	13 502	12
İstanbul	232 502	12	9 299	19	16 591	15
İzmir	73 646	4	2 864	6	5 899	5
Ara Toplam	451 852	24	19 357	40	35 992	32
Diğer İller	1 433 809	76	28 718	60	76 410	68
Genel Toplam	1 885 661	100	48 075	100	112 402	100

Kaynak: ÖSYM

(1) Diğer eğitim kurumları ve lisansüstü öğrenciler hariçtir.

Yükseköğretim sistemindeki son genişlemeyle birlikte yeni kurulan üniversitelerin fiziki ihtiyaçlarının karşılanması daha da öncelikli bir konu haline gelmiştir. Yükseköğretim kurumlarında ilave kapalı alanlar yaratılması gereği bulunmakla birlikte mevcut kapalı alanların da daha etkin şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Artan üniversite sayısı ve örgün yükseköğretim kontenjanlarına paralel olarak yurt ihtiyacı da artmaktadır. 2011-2012 eğitim öğretim döneminde yükseköğretim düzeyindeki yurt kapasitesi yaklaşık 506.111'dir. Bu kapasitenin yaklaşık 263.849'u YURT-KUR yurtlarından, 55.467'si üniversite yurtlarından, 186.795'i de özel yurtlardan oluşmaktadır. YURT-KUR yurtlarında başvuru yapılabilecek boş yatak kapasitesi 103.052 iken başvuran sayısı 299.042 olmuş ve karşılama oranı yüzde 34,4 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, YURT-KUR yurtları özellikle maliyet ve güvenlik açısından öğrenciler ve aileleri tarafından öncelikli olarak tercih edilmesi, son yıllarda yeni açılan yurtların kalite standartlarının yüksek olması ve eski yurtların yapılan iyileştirme çalışmaları neticesinde kalite standartlarının yükseltilmesi yurtların yaklaşık tam kapasite ile hizmet vermesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Önümüzdeki dönemde yükseköğretimdeki genişleme ile beraber öğrencilerin barınma ve burs/kredi ihtiyaçlarının artacağı göz önünde bulundurulduğunda finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve buna bağlı olarak YURT-KUR'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme sürecinde bireylerin farklı ülkelerde yaşama, çalışma ve öğrenim fırsatlarını elde etmesi ve bilgi ekonomisi sürecinde küresel bilgi paylaşımının önem kazanmasıyla birlikte uluslararasılaşma, yükseköğretimde önemli bir eğilim haline gelmiştir. Bu eğilime paralel olarak 2008 yılında dünyadaki toplam uluslararası öğrenci sayısı yaklaşık 3 milyona ulaşmış olup bu öğrencilerden en büyük payı yüzde 22 oranı ile ABD almaktadır. Türkiye için bu oran yüzde 0,7 düzeyindedir. Bu itibarla, yükseköğretimde uluslararasılaşma boyutu konusunda farkındalığın artırılarak ihtiyaç duyulan desteğin sağlanması, Türkiye'nin bu alandaki ulusal politika eksikliğinin giderilmesi, dünyadaki uluslararası öğrencilerden daha fazla pay alarak öğrenci çeken bir ülke konumuna gelmesine yönelik yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerekmektedir. Üniversitelerimizin daha fazla yabancı öğrenci çekebilmesi amacıyla özellikle Türk Cumhuriyetleri ve soydaş/akraba toplulukları ile Afrikalı öğrencilere yönelik burs ve barınma programlarında düzenleme ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni fikirlere açık, özgüven ve sorumluluk duygusuna sahip, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, paylaşma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, bilgi toplumu gereklerini haiz bilgi çağı insanı yetiştirmek temel amaçtır.

Eğitim sisteminde kaliteyi yükselten bir dönüşüm programı uygulanacaktır. Eğitim yönetimi, öğretmen yetiştirme süreçleri, müfredat, eğitim ortam ve araçları bu dönüşüm sürecini destekleyecek şekilde güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 92. Okul türlerinin azaltıldığı, programlar arası esnek geçişlerin olduğu, etkin bir rehberlik ve yönlendirme hizmeti sunan ve öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktiviteleri daha fazla içeren ve sınav odaklı olmayan bir müfredat dönüşüm programı uygulanacaktır.			
Tedbir 181. Ortaöğretimde okullar arasındaki başarı farklılığını asgari düzeye indirmek amacıyla okul türleri azaltılacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim, okul türü yerine program çeşitliliğine göre yeniden yapılandırılacaktır. Bu yapılandırmada öğrencilerin sistemin dışına çıkmasını azaltacak şekilde farklı eğitim kademeleri arasındaki geçişlerin kolaylaştırıldığı, başarısızlıkların telafi edilebildiği, anlaşılır ve özendirici bir sistem yaklaşımı benimsenecektir.
Tedbir 182. İlk ve ortaöğretimdeki öğrenciler için yönlendirme faaliyetleri ve sosyal aktiviteler artırılacak ve etkinleştirilecektir.	MEB (S), İŞKUR, TOBB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları	Aralık Sonu	Öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelere katılımı artırılacaktır. Ayrıca mesleklerin tanıtımı amacıyla iş yeri gezileri, kendi alanında uzman kişilerin okullarda öğrencileri bilgilendirmesi ve kariyer günleri etkinlikleri geliştirilecektir. Söz konusu yönlendirme ve sanatsal faaliyetlerin daha etkin hale getirilmesi için toplam haftalık ders saati içinde seçmeli ders saati oranı artırılacaktır. Seçmeli derslerin seçilme durumları izlenerek etki analizleri yapılacaktır. Okul binaları

			mimari olarak kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel alanlara sahip fonksiyonel mekânlar olarak inşa edilecektir.
Tedbir 183. Başta şiddet olmak üzere eğitim kurumlarında disiplin sorunlarının giderilmesine yönelik tedbirler artırılacaktır.	MEB (S), İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Okullarda öğrenciler kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere yönlendirilecek ve kendi belirledikleri sosyal etkinlikleri yürütmek üzere eğitim materyalleri ile donatılmış çalışma alanları oluşturulacaktır. Eğitim kurumları yönetici ve öğretmenleri şiddet ve şiddete kaynaklık eden hususlarda hizmet içi eğitimlerden geçirilecektir. Eğitim alanlarında güvenlik önlemleri artırılacaktır.
Öncelik 93. Öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan bir performans sistemini de içerecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır			
Tedbir 184. Öğretmen yetiştirme ve atama sisteminde, ülkenin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarının niteliksel ve niceliksel olarak dikkate alındığı bir yapı oluşturulacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DPB, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Eğitim fakültelerinin kontenjanları ülkenin gelecekte ihtiyaç duyacağı branşlara ve öğretmen sayısına göre belirlenecektir. Öğretmenlerin atamalarında bölgeler itibarıyla öğretmen ihtiyacının dikkate alındığı teşvik edici bir yaklaşım benimsenecektir.
Tedbir 185. Öğretmenlere ve okul yöneticilerine yönelik hizmet içi eğitimlerin etkinliği ve yaygınlığı artırılacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, Üniversiteler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları	Aralık Sonu	Yenilenen müfredatlara uygun etkili bir hizmet içi eğitim modeli geliştirilecektir. Bu modelin tasarımında eğitim ihtiyacının belirlenmesi, eğitim ve öğretim dönemi dışındaki zamanların etkin kullanımı, eğitimlere ait etki analizlerinin yapılması, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerinin değerlendirilmesi temel ilkeler olacaktır.
Öncelik 94. Eğitimde kalite, rekabet ve verimliliği artırmaya yönelik olarak okulları merkeze alan bir idari yapılanma ve bütçe sistemine geçilecektir.			
Tedbir 186. Eğitim hizmetlerinin sunumunda Bakanlık bünyesindeki il, ilçe ve okul yönetimlerinin yetki ve sorumluluklarının artırılması sağlanacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Bakanlık bünyesindeki il, ilçe ve okul yönetimlerinin mali ve idari konularda yetki ve sorumlulukları artırılarak verimlilik ilkeleri çerçevesinde, önceden

			belirlenmiş performans göstergeleriyle ölçülebilir bir yapı oluşturulacaktır. Gerekli denetim ve kontrol mekanizmaları tasarlanarak, rekabetçi bir ortam sağlanacaktır.
Tedbir 187. Temel eğitim kademelerinde kalite güvence sistemi geliştirilecektir.	MEB (S),YÖK, Üniversiteler, MYK, TÜRKAK, STK'lar	Aralık Sonu	Eğitim sisteminde kalite güvence sisteminin temel kriterleri ve göstergeleri belirlenecek ve konuya ilişkin teknolojik altyapı geliştirilecektir. Sonuç ve performans odaklı, öğretmen, yönetici, müfettiş yeterlilikleri tanımlanacak, yeterlilikler artırılacaktır. Sistem konusunda merkez ve taşra teşkilatından belirlenecek personele eğitim verilecektir. Kalite Güvence Sisteminde belli puanı geçen okul/kurumlara "Kalite Beratı" verilecektir.
Tedbir 188. Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sisteminin (TEFBİS) etkin şekilde kullanımı sağlanacaktır.	MEB (S),Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK	Aralık Sonu	TEFBİS projesi ile ulusal ve uluslararası platformlarda kullanılabilen, eğitim kurumlarına yapılan eğitim harcamaları, öğrenci maliyetleri, eğitim kurumlarına ve öğrencilere yapılan yardımlar gibi ihtiyaç duyulan istatistikî bilgiler ile hanehalkı eğitim harcamaları sistematik olarak tespit edilecek ve yayınlanacaktır. Okullar arasındaki imkân farklılıklarının azaltılması için okulların toplam bütçelerinin öğrenci sayısı ve merkezi yönetim bütçesi dışındaki gelirler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.
Öncelik 95. Eğitimin tüm kademelerinde okullaşma oranları artırılacak, donanım ve fiziki altyapı geliştirilecek, bilgi ve iletişim teknolojileri etkin bir şekilde kullanılacak, eğitime erişim bölgeler ve cinsiyet itibarıyla daha dengeli bir yapıya kavuşturulacaktır.			
Tedbir 189. Okul öncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır.	MEB (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Öncelikli olarak 5 yaş grubunda yüzde 100 okullaşma oranına ulaşılması amacıyla bölgeler arasındaki farklar da dikkate alınarak

			gereklî fiziki altyapı sağlanacaktır.
Tedbir 190. Zorunlu eğitime devam etmeyen çocuklar eğitime kazandırılacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, TÜİK, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Okul terk ve devamsızlıkların önlenmesi için e-okul veri tabanından öğrenci devamsızlıklarının nedene bağlı olarak izlenmesi ve okul temelli politika ve stratejilerin geliştirilmesi için okul yönetimlerinin kapasiteleri güçlendirilecektir. Devam ve erişim konusunda il durum raporları hazırlanarak analiz edilecektir.
Tedbir 191. İlköğretimden ortaöğretime geçiş oranları artırılacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısının yüksek ve okullaşma oranlarının düşük olduğu illerde derslik yapımı için ayrılan kaynak artırılacaktır. İlköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarının en düşük olduğu illerde özellikle kız çocukları için pansiyon yapımına hız verilecektir.
Tedbir 192. Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde yerleşim yerleri itibarıyla fiziki altyapı ve donanım dağılımının dengeli olmasına yönelik orta vadeli bir yatırım planı hazırlanacaktır.	MEB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Derslik başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının gerisinde olan illerin, Türkiye ortalamasına yaklaştırılması amacıyla kaynak kullanımına yön verecek beş yıllık orta vadeli yatırım planı hazırlanacaktır. Bu plan kapsamında yatırım ödeneklerinin dağılımında iller arasında önceliklendirme yapılacaktır.
Tedbir 193. Fırsatların Artırılması ve Teknolojinin İyileştirilmesi Hareketi (FATİH) projesi başlatılacaktır.	MEB (S), Ulaştırma Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	BT destekli öğretimin gerçekleştirilmesi çerçevesinde donanım ve yazılım altyapısının iyileştirilmesi, eğitsel e-içeriğin sağlanması ve yönetilmesi, öğretim programlarında etkin BT kullanımı, öğretmenlerin hizmet içi eğitimi, bilinçli ve güvenli BT kullanımı hedeflenmektedir.

Tedbir 194.Yurt ihtiyacının karşılanması ve kredi-burs imkânlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	YURTKUR (S), Maliye Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, YÖK, TOKİ	Aralık Sonu	YURTKUR'un kurumsal kapasitesi güçlendirilerek; yurt yapım ve yönetiminde kamu-özel ortaklığı modelinin uygulanabilirliğine ve öğrencilere sağlanan kredi-burs imkanlarının finans sektörü ile yapılacak işbirliği çerçevesinde çeşitlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 96.Eğitimin her kademesinde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim yatırımları kalite odaklı bir anlayışla teşvik edilecektir.			
Tedbir 195.Özel okulların eğitim hizmetleri sunumundaki payı artırılacaktır.	MEB (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, YÖK, SPK, YURTKUR, BDDK, Türkiye Bankalar Birliği, Finans Kuruluşları	Aralık Sonu	Özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin oranının artırılması kapsamında öğrenci başına finansman (kupon sistemi) ve özel sektörden hizmet satın alınması (sözleşme sistemi) gibi farklı modeller incelenerek, eğitim kademeleri ve bölgeler itibarıyla farklılaştırılmış, Türkiye'ye özgü bir model oluşturulacaktır. Özel sektörün eğitim hizmetleri sunumundaki rolü kalite odaklı şekilde geliştirilecektir.
Öncelik 97.Orta ve yükseköğretimde öğrenci ve öğretim elemanı değişimi ve hareketliliğini yaygınlaştırıp artırmaya yönelik uluslararası programlar ile yabancı öğrenci ve bilim insanlarının ülkemizdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılımını artırmaya yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 196.Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığının (Ulusal Ajans) idari yapısı yeniden düzenlenecektir.	Avrupa Birliği Bakanlığı (S), MEB, Dışişleri Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ulusal Ajansın idari yapısının yeniden düzenlenerek AB ülkeleri haricindeki ülkelere halen yürütülmekte olan eğitim ve gençlik programlarının benzerlerinin yürütmesine imkan tanıyan kanun tasarısının yasalaşmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 197.Yabancı öğrencilere yönelik burs ve seçim sistemi yeniden yapılandırılacaktır.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, YÖK, ÖSYM, YURTKUR, STK'lar	Aralık Sonu	Yabancı öğrencilere yönelik burs ve barınma aksaklıklarını giderilmesi, bursların çeşitlendirilmesi, kısa-orta ve uzun süreli burs modüllerinin sunulması, ülke ve topluluklara göre farklı burs programlarının uygulanması sağlanacaktır.

Öncelik 98.YÖK, üniversiteler arasında koordinasyon sağlayan ve kalite standartları belirleyerek denetleyen bir kurum haline dönüştürülecek, üniversitelerin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda idari ve mali özerklikleri artırılmak suretiyle yükseköğretim sisteminin rekabetçi bir yapıya kavuşması sağlanacaktır.			
Tedbir 198.Yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	YÖK (S), MEB, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, DPB, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	YÖK'ün düzenleme, yönlendirme, koordinasyon, planlama ve denetimden sorumlu bir yapıya dönüştürülmesine ve kurumsal kapasitesinin uzmanlığı esas alacak şekilde geliştirilmesine, üniversitelerin idari ve mali açıdan özerk ve hesap verebilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 199. Üniversitelerin uzmanlaşacakları alanları belirlemeye yönelik bir strateji hazırlanacaktır.	YÖK (S), MEB, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Hazırlanacak araştırma altyapısı ve öğretim üyesi envanterine dayanarak üniversitelerin buldukları yörelerin potansiyellerine de uygun şekilde uzmanlaşmaları gözetilecektir. Bu çerçevede, akademik personel ve harcama politikası etkili şekilde kullanılacaktır.
Tedbir 200. Öğretim elemanı açığı giderilecek ve yurt geneline daha dengeli dağılımı sağlanacaktır.	YÖK (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	ÖYP Programı etkin bir şekilde uygulanacaktır. Yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyesi açığının yarattığı olumsuzlukları gidermek amacıyla uzaktan eğitim imkanları da kullanılarak gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapısından yararlanılacaktır. Öğretim görevlisi, okutman ve uzman sayısını artırmak suretiyle yeni üniversitelerdeki öğretim elemanı açığı azaltılacaktır. Kısmi zamanlı ders verme özendirilecektir. Araştırma görevlilerinin özlük hakları iyileştirilecek ve özellikle yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyeliğini teşvik edici düzenlemeler yapılacaktır.

B. SAĞLIK SİSTEMİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Sağlık alanında son yıllarda yürütülen çalışmaların ve Sağlıkta Dönüşüm Programının etkisiyle hizmet sunumu, hizmete erişim, temel sağlık göstergeleri ve sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet düzeyinde olumlu gelişmeler gerçekleşmiştir. Ancak, fiziki altyapı ve sağlık personelinin kent-kır ve bölgeler arası dağılımındaki farklılıklar ile sağlık hizmetlerinin finansmanın sürdürülebilirliğine ilişkin sorunlar önemini korumaktadır.

TABLO IV: 56- Nüfusa İlişkin Temel Sağlık Göstergeleri

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	OECD (3)	AB-27 (4)
Nüfus Artış Hızı (Binde)(1)	12,1	11,8	11,5	11,3	11,0	10,8	-	-
Toplam Doğurganlık Hızı(1)	2,17	2,15	2,14	2,12	2,11	2,09	1,71	1,57
Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)(1)	73,2	73,4	73,6	73,7	73,9	74,1	79,1	79,6
Anne Ölüm Oranı (100.000 canlı doğum) (2)	-	-	19,4	18,4	16,4		-	6,3

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü

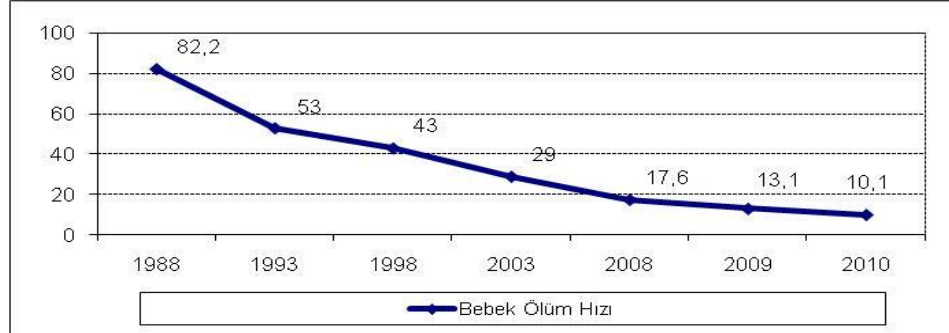
1) 2008 verisi Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)-2008 çalışmasından, diğer yıllar ise TNSA ve ADNKS sonuçlarına göre yapılmış Kalkınma Bakanlığı ve TÜİK tahminidir.

2) 2008 yılı verisi TNSA-2008'e, diğer yıllar Sağlık Bakanlığına aittir.

3) 2008 yılı verileridir (OECD Factbook 2010 ve Health at a Glance 2009).

4) 2009 yılı Health for All Database verileridir.

GRAFİK: 7- Bebek Ölüm Hızları (1.000 Canlı Doğum)

Kaynak: 1988-2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi,
Not: 2009 ve 2010 yılı verileri Sağlık Bakanlığına aittir.

Bebek ölüm oranı, yıllar itibarıyla ciddi düşüş göstererek 2010 yılında bin canlı doğumda 10,1'e gerilemiştir. Bebek ölüm oranı, OECD ülkelerinde binde 3,9 AB-27 ülkelerinde ise 2009 yılında binde 4,3'tür. Bebek ölüm oranı, gelir seviyesi ve annenin eğitim düzeyiyle orantılı olarak azalmaktadır. Kırsaldaki ölüm oranları kentsele göre, doğu ve güney bölgelerdeki ölüm oranları ise diğer bölgelere göre daha yüksektir.

Anne ve bebek sağlığı açısından önemli olan doğum öncesi bakım alma ve doğumun bir sağlık kuruluşunda yapılma oranlarında, yürütülen çalışmaların da etkisiyle iyileşmeler görülmektedir. 2003 yılında yüzde 80,2 olan doğum öncesi bakım alma oranı 2008 yılında yüzde 92'ye yükselmiş, doğumun sağlık kuruluşunda yapılma oranı ise 2003 ve 2008 yıllarında sırasıyla yüzde 78,2 ve yüzde 89,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, kırsal alanda doğumların yüzde 20,4'ünün, kentsel alanda ise yüzde 5,4'ünün evde yapıldığı

görülmektedir. Annenin eğitim seviyesi değerlendirildiğinde; lise ve üzeri eğitim almış annelerde evde doğum yapma oranı yüzde 0,3 iken eğitim almamış annelerde yüzde 28,3'e ulaşmaktadır.

2003 yılında yüzde 54 olan tam aşılı çocuk oranı 2008 yılında yüzde 74'e yükselmiştir. Kızamık ve BCG aşıları sırasıyla 2003 yılında yüzde 79 ve yüzde 88 iken, 2008 yılında yüzde 83 ve yüzde 96'ya yükselmiş olup, bağışıklık kazandırmaya yönelik yürütülen çeşitli programların da etkisiyle, son 5 yılda aşılama ile ilgili önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Diğer taraftan, annenin eğitim seviyesindeki farklılıklar bebeklerin aşılama oranları üzerinde etkili olmaktadır. En az lise mezunu olan annelerin bebeklerinin aşılama oranı yüzde 80 iken, eğitimsiz annelerin bebeklerinin ancak yarısı tam aşıdır.

Dünya Sağlık Örgütüne göre bulaşıcı olmayan hastalıklar en önemli ölüm sebebi olup, bu hastalıklardan kaynaklanan ölümlerin toplam ölümler içindeki oranı 2008 yılında dünyada yüzde 63 iken Türkiye'de yüzde 85 düzeyindedir. Kalp-damar hastalıkları ve kanser başta olmak üzere bulaşıcı olmayan hastalıklara neden olan temel faktörler tütün kullanımı, fiziksel aktivite eksikliği, aşırı alkol kullanımı ve düzensiz beslenmedir. Ülkemizde yaşlı nüfusun oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir.

2010-2014 yıllarını kapsayan Türkiye Sağlıkla Beslenme ve Hareketli Hayat Programı kapsamında, çocuklarda dengesiz beslenmenin ve obezitenin engellenmesi amacıyla, okul kantinlerinde ve yatılı pansiyonların yemekhanelerinde enerji yoğunluğu yüksek ancak besin değeri düşük yiyecek ve içeceklerin bulundurulması yasaklanmıştır. Bunun yerine, süt, ayran, yoğurt, meyve suyu, taze sıkılmış meyve suyu ve tane ile satılabilecek meyvelerin bulundurulması zorunlu hale getirilmiştir.

Sağlık hizmet altyapısında son yıllarda özellikle yatak kapasitesi açısından iyileşmeler görülmektedir. 2005-2010 döneminde yatak kapasitesinde yüzde 13,6 oranında artış olmuştur. 2010 yılında yoğun bakım yatakları hariç yatak kapasitesinin yüzde 60'ı Sağlık Bakanlığına, yüzde 17,5'i üniversitelere, yüzde 14'ü özel sektöre ve yüzde 8,1'i MSB'ye ve diğer kamu kurumlarına aittir. Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki hasta odalarının içerisinde banyosu ve tuvaleti bulunan en fazla ikişer kişilik odalara dönüştürülmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Bu dönüşüm neticesinde Bakanlığa ait hastanelerde 2002 yılında 6.839 adet olan nitelikli yatak sayısı 2010 yılında 35.747'ye ulaşmıştır.

TABLO IV: 57- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları

	2005	2006	2007	2008	2009(2)	2010(3)	OECD (4)	AB-27 (5)
Yatak Sayısı (1) (Bin)	192,6	196,6	200,8	204,1	211,6	218,9	-	-
10.000 Kişiye Düşen Yatak Sayısı	28,1	28,3	28,6	28,7	29,2	29,9	38	52,9
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	64,5	64,4	61,7	63,8	62,9	63,9	75	75,5

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, WHO

(1) Yoğun bakım yatakları dahildir.

(2) Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2009

(3) Sağlık Bakanlığı, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Genel Bilgi Kitapçığı, Mart 2011 ve Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2010.

(4) OECD, Health at a Glance 2009

(5) WHO, Health for All Database, 2009

Sağlık Bakanlığının 2010/50 sayılı Genelgesiyle başta sağlık insan gücü olmak üzere, sağlık tesisi, ileri tıbbi teknoloji ve finansman gibi sağlığa ayrılan kaynakların dengeli dağılımını sağlayarak bunları etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmek amacıyla sağlık hizmet sunumunda bölge merkezli sağlık uygulamasına geçilmiştir. Bu kapsamda, Sağlık Bakanlığınca, bölgenin sağlık hizmeti ihtiyacı, coğrafi yapısı, hasta akışı, ulaşılabilirliği, sosyo-ekonomik yapısı dikkate alınarak, 29 Sağlık Bölgesi belirlenmiştir. Söz konusu Genelgeye göre 2009 yılında Sağlık Bakanlığınca belirlenen hastane hizmet rolleriyle birlikte değerlendirilerek hastaların tıbbi bakım ve tedavilerinin öncelikle bulunduğu sağlık bölgesi içerisinde sağlanması esastır. Bunun yanında yeterli şartların sağlanmadığı ve ileri tetkik ve tedavi için başka bir sağlık tesisine sevk gerektiren hâllerde hastanın sevk edileceği en uygun ve tıbbi yeterliliğe sahip olan sağlık tesisinin belirlenmesi, sağlık tesisleri arasındaki hasta sevk ve nakil işlemlerinin koordinasyonu ve yürütülmesi, hastane entegrasyon programına uygun olarak 112 Komuta Kontrol Merkezi sorumluluğunda yapılacaktır.

Sağlık hizmetlerine olan talep her yıl artmakta olup 2006-2010 döneminde hastanelere yapılan toplam müracaat sayısı yüzde 39,3 artarken, özel sektörde bu artış yüzde 205,6 olarak gerçekleşmiştir. Özel sektörün toplam müracaatlar içerisindeki payı 2002 yılında yüzde 4,6 iken 2010 yılında yüzde 15,7'ye yükselmiştir. Toplam müracaat sayısının artışında sağlık altyapısının iyileştirilmesi ve hizmete erişimin kolaylaştırılması etkili olmuştur.

TABLO IV: 58- Sağlık Kuruluşlarına Göre Toplam Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı

(Bin)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sağlık Bakanlığı	109 737	113 935	135 169	164 758	189 422	209 630	216 724	228 279	235 173
Üniversite	8 891	9 638	10 685	11 494	12 589	15 025	18 291	19 365	20 099
Özel	5 681	6 161	6 997	11 048	15 529	24 486	38 688	47 618	47 455
Toplam	124 309	129 733	152 851	187 300	217 540	249 141	273 703	295 262	302 984
Toplam İçindeki Pay (Yüzde)									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sağlık Bakanlığı	88,3	87,8	88,4	88,0	87,1	84,1	79,2	77,3	77,6
Üniversite	7,2	7,4	7,0	6,1	5,8	6,0	6,7	6,6	6,6
Özel	4,6	4,7	4,6	5,9	7,1	9,8	14,1	16,1	15,7

Kaynak: Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı, 2010

Not: MSB Hastaneleri dahil değildir.

TABLO IV: 59- Sağlık Kuruluşlarının Durumu ve Hizmet Değerlendirmeleri, 2010

Kurum	Yatak sayısı(bin)	Müracaat Sayısı (Bin)	Yatan Hasta Sayısı (Bin)	Ameliyat Sayısı (Bin)	Ameliyat Sayısının Müracaat Sayısına Oranı (%)	Ameliyat Sayısının Yatak Sayısına Oranı	Yatak Doluluk Oranı (%)	Hastanın Ortalama Kalış Günü	Yatak Devir Hızı (Hasta)
Sağlık Bakanlığı	120	235 173	6 361	5 659	2,4	44	64,4	4,4	53,1
Üniversiteler	35	20 099	1 509	1 126	5,6	29	72,9	6,2	43,1
Özel Hastaneler	28	47 455	2 658	1 829	3,9	52,8	50,8	2	91,1

Kaynak: Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı, 2010

Not: MSB Hastaneleri dahil değildir.

2010 yılında toplam yatak kapasitesinin yüzde 14'üne, uzman hekim sayısının yüzde 23,3'üne sahip olan özel sektör, tüm ameliyatların yüzde 21'ini gerçekleştirirken, toplam yatak kapasitesinin yüzde 17,5'ine ve uzman hekim sayısının (asistan hekimler dahil) yüzde 29,6'sına sahip olan üniversite hastaneleri yapılan ameliyatların sadece yüzde 13'ünü gerçekleştirmişlerdir. Özel sektördeki devir hızının yüksek olması da yapılan ameliyat sayıları ile bağlantılıdır. Hem müracaat sayılarının hem de hasta devir hızlarının üniversitelerde daha düşük olduğu görülmektedir. Kronik hastaların uzun süreli yatışları bunda etkili olabilmektedir. Ancak, üniversite hastanelerinin son yıllarda finansal açıdan sıkıntılarının arttığı ve birçok üniversite hastanesi döner sermaye işletmesinin zarar ettiği ve borçlarının giderek artan bir seyir izlediği gözlenmektedir. Bu nedenle, 2008-2011 döneminde yapılan düzenlemeler ve ek kaynak aktarımları ile üniversite hastanelerinin finansal zorlukları aşmaya çalışılmakla beraber yapısal çözümlere yönelik ihtiyaç sürmektedir.

Yatak kapasitesindeki iyileşmelere rağmen ülke genelindeki dağılım sorunları devam etmektedir. 29 Sağlık Bölgesi incelendiğinde, on bin kişiye düşen yatak sayısı, en gelişmiş bölge olan Ankara Etlik Bölgesinde 41 iken Urfa Bölgesinde ise 13'tür. Yatakların bölgeler arasında dengesiz dağılımı, sağlık personelinin de dengesiz dağılımına yol açan faktörlerden biridir.

Yatırımlarda etkinliğin sağlanması amacıyla Sağlık Bakanlığı hastanelerinin üniversitelerle ortak kullanımına imkân veren 5947 sayılı Kanun uyarınca Sağlık Bakanlığına Bağlı Sağlık Tesisleri ve Üniversitelere Ait İlgili Birimlerin Birlikte Kullanımı ve İşbirliği Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır. Bu çerçevede atıl yatak kapasitesi oluşturulmadan tıp eğitimi için yeterli nüfus ve vaka sayısına ulaşılabilmesi hedeflenmektedir.

2010 yılında toplam hekim sayısı 123.447, dış hekimi sayısı 21.432 ve hemşire sayısı ise 114.772'dir. On bin kişiye düşen hekim sayısı 16,9 ve hemşire sayısı 15,7 iken AB-27 ülkelerinde bu sayılar sırasıyla 33 ve 82,4, DSÖ yüksek gelir grubu ülkelerinde ise 28 ve 81'dir. Sağlık personeli ülke ortalaması, AB ve DSÖ ülkeleri ortalamasının gerisinde olup, özellikle hemşire açığı daha belirgindir.

Hekim açığını azaltmak amacıyla 2007-2008 döneminde 4.751 olan tıp fakültesi kontenjanı (GATA hariç) yüzde 80 oranında artırılarak 2011 yılında 8.529'a yükseltilmiştir. Aynı dönemde hemşire kontenjanı ise yüzde 60,5 artırılarak 5.674'ten 9.105'e çıkartılmıştır. Ülkemizde yüz bin kişiye düşen hemşire mezun sayısı 2010'da 5,5 olup, on bin kişiye düşen hemşire sayısı ülkemizin yaklaşık beş katı olan AB-27 ülkelerinde bile 32,7'dur. Hemşireler temel olarak halk sağlığında ve klinik hizmetlerde görev alabildiklerinden, hemşire sayısının artırılması uzun vadede sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırıcı ve maliyetleri düşürücü etkiye sahip olacaktır. Halen 0,93 olan doktor başına hemşire oranının artırılması için hemşire kontenjanlarının daha fazla yükseltilmesi önem arz etmektedir.

650 sayılı KHK ile hekimlerin ve öğretim elemanlarının tam gün çalışması yeniden düzenlenmiş ve memur olarak çalışan hekimlerin muayenehane açarak ya da herhangi bir kuruluşta çalışarak, işyeri hekimliği yaparak mesleklerini icra etmeleri yasaklanmıştır.

Acil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar sürdürülmekte olup, bu kapsamda kar paletli ambulans, hasta kabinli kar aracı, özel donanımlı ambulans ve hava ambulans sistemi yaygınlaştırılarak kullanılmaktadır.

2011 yılı itibarıyla Aile Hekimliği Bilgi Sistemi 81 ilin tamamında kullanılır hale gelmiş olup, bu sistem ile hastanelerden toplanan verilerin entegrasyonunun 2012 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Mevcut durumda 69 ilde uygulamakta olan Merkezi Hastane Randevu Sisteminin 2012 yılında tüm yurda yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Evde Sağlık Hizmetleri uygulaması kapsamında şu ana kadar 98.000 hastaya ulaşılmış olup halen 75.066 hastanın aktif takibi yapılmaktadır. Bu uygulama kapsamında 140.000 hastaya ulaşılmaması hedeflenmektedir.

Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2001 yılında yüzde 3,2 iken 2010 yılında yüzde 4,5 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oran AB-27 ülkelerinde yüzde 8,5, OECD ülkelerinde yüzde 6,4'tür.

Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının sonuçlarına göre; 2010 yılında hastalanma durumunda tedavi masraflarının karşılanma yollarına bakıldığında, yüzde 74,1'inin bir sosyal güvenlik kurumundan, yüzde 11,7'sinin kişinin kendisi tarafından, yüzde 12,6'sının yeşil karttan, yüzde 0,8'inin ise özel sigortadan karşılandığı görülmektedir. 2004 yılında yüzde 28,2 olan tedavi masraflarını kendi karşılama oranı yeşil kart ve sağlık sigortası alanındaki gelişmelerin de etkisi ile 2010 yılında yüzde 11,7'ye gerilemiştir.

Aynı araştırmaya göre, son yıllarda sağlık alanında gerçekleştirilen iyileşmeler sonucunda genel olarak sağlık hizmetlerinden memnun olan kişilerin oranı 2003-2010 döneminde yüzde 39,5'ten yüzde 73'e yükselmiş, sağlık hizmetlerinin kalitesinde sorun olduğunu düşünenlerin oranı ise aynı dönemde yüzde 21,2'den yüzde 17,6'ya düşmüştür.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata sağlıklı bireyler olarak katılımını sağlamak ve yaşam kalitelerini yükseltmeye katkıda bulunmak sağlık politikasının temel amacıdır.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve ülke genelindeki dağılımlarının dengelenerek bölgeler ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki farklılıkların azaltılması, sağlık hizmetlerinin eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle, hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması, akılcı ilaç kullanım mekanizmalarının oluşturulması ve Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 99. Sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği, kalitesi ve etkinliği arttırılmaya devam edilecektir.			
Tedbir 201. Sağlık personeli sayısının artırılması ve yurt genelinde dengeli dağılımına ilişkin çalışmalara devam edilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), MEB, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, YÖK, DPB, Üniversiteler	Aralık Sonu	Öncelikle hekim, hemşire ve fizyoterapistler olmak üzere personel açığı bulunan alanlarda sağlık personeli yetiştiren eğitim kurumlarının kontenjanları arttırılacaktır. Sağlık kuruluşlarının hedef nüfus, hizmet bölgesi, fiziki yapı ve hizmet sunum özelliklerini esas alan ve somut

			hedefleri içeren personel dağılım planı çalışması güncellenecek ve Sağlık İnsan Kaynakları Stratejik Planı hazırlanacaktır.
Tedbir 202. Sağlık tesislerinde teşhise dayalı fiyatlandırma yaygınlaştırılacaktır.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Tüm sağlık kuruluşlarının geri ödeme işlemlerinin Teşhise Gruplara dayalı olarak gerçekleştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır. Sağlık Bakanlığına bağlı kuruluşlarda tüm geri ödeme işlemleri teşhise dayalı gruplandırmaya göre yapılacaktır.
Tedbir 203. Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi güçlendirilmeye devam edilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, Üniversiteler, Kalkınma Bakanlığı, YÖK, İlgili Bakanlıklar, Özel Sağlık Kuruluşları	Aralık Sonu	Sağlık kayıtlarının tek veri tabanında toplanması ve sağlık kurumları arasında paylaşımına açık hale gelmesi sağlanacaktır. 69 ilde 739 hastanede uygulanmakta olan Merkezi Hastane Randevu Sistemi (MHRS) tüm Sağlık Bakanlığı kurumlarına yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 204. Evde sağlık hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Evde sağlık hizmetleri, hizmet sunumunun niceliği ve niteliği artırılarak sürdürülecektir.
Öncelik 100. Koruyucu sağlık hizmetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.			
Tedbir 205 Koruyucu Sağlık Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları sonuçlandırılarak hayata geçirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), MEB, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar, SGK, TAPDK	Aralık Sonu	Vatandaşların beden ve ruhen tam iyilik halinde olması için kişiye sosyal, biyolojik ve fiziki çevreye yönelik eylemlerin bütüncül bir yaklaşımla planlanması ve uygulanması amacıyla Koruyucu Sağlık Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.
Tedbir 206. Bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik mevcut programlar sürdürülecek ve yeni programlar geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), MEB, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar, SGK, TAPDK	Aralık Sonu	Sağlığın geliştirilmesi ve teşviki kapsamında vatandaşın farkındalığı artırılacak, bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık programlarının geliştirilmesine ve uygulanmasına devam edilecektir.
Tedbir 207. Bulaşıcı hastalıkların kontrolünü sağlamak amacıyla, Sağlık Bakanlığının tanı koyma, bildirim ve izleme fonksiyonları güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, Özel Sağlık Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Bulaşıcı hastalıkların tanısının geliştirilmesi için ülke genelinde laboratuvar altyapısı iyileştirilecektir. Standart vaka tanımları rehberleri güncellenecektir. Uluslararası sürveyans ağına katılım sağlanacaktır. Sürveyans sisteminin idari kapasitesi sistemin gerekliliklerini karşılar hale getirilerek antimikrobiyal

			direnç sürveyansı için bir sistem oluşturulacaktır. Hastane enfeksiyonları sürveyans sistemi geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 208. Ulusal Zehir Danışma Merkezi (UZEM) personel ve altyapı yönünden geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Avrupa Zehir Merkezleri Birliği, Üniversiteler	Aralık Sonu	Zehirlenmelerde farkındalık ve bilinçlendirme için doğru mesajları içeren farklı eğitim materyalleri geliştirilecek ve yaygın kullanımı sağlanacaktır. Zehirlenmelerde müdahale yapacak olan sağlık çalışanlarına konuya özel hizmet içi eğitimler verilerek personelin hizmet kalitesi artırılabilecektir.
Öncelik 101. İlaçların etkin ve bilinçli kullanımını sağlamak amacıyla sağlık hizmet sunucularına ve vatandaşlara yönelik bilgilendirme faaliyetleri ve gerekli denetimler artırılacaktır.			
Tedbir 209. Gereksiz ilaç tüketimini önlemek üzere doktor, eczane ve hastalara yönelik etkin denetimler ve yaptırımlar hayata geçirilecektir.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, Sağlık kuruluşları	Aralık Sonu	İlaç Takip Sisteminin 2. fazı kapsamında ecza depoları da sisteme dahil edilecektir. Gereksiz ilaç tüketimini önlemek üzere veri madenciliğini de içeren istatistiksel yöntemlerle hizmet sunucularının geçmiş davranışları dikkate alınarak doktor, eczane ve hastalara yönelik denetimler yapılacak ve yaptırımlar hayata geçirilecektir.
Tedbir 210. Akılcı ilaç kullanımı geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), YÖK, SGK, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, sağlık kuruluşları	Aralık Sonu	Kanıtı dayalı tıp uygulamalarına ait süreç başlatılacaktır. Başta hekimler olmak üzere sağlık çalışanlarının ve vatandaşın farkındalığını artırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Sağlık eğitimi müfredatlarına akılcı ilaç kullanımı eğitimlerinin dahil edilmesi yönünde çalışmalar yapılacak, SGK veri bankası da kullanılarak akılcı ilaç kullanımı davranışlarını teşvik etme ve izleme-değerlendirmeye yönelik bir sistem geliştirilecektir.
Tedbir 211. Yerli ilaç geliştirilmesi amacıyla bilimsel çalışmalar desteklenecek ve bu kapsamda ilaç sanayii teşvik edilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler, Sağlık Kuruluşları, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Özel Sektör ve Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Yerli ilaç üretimini teşvik edecek yeni uygulamalar geliştirilecek ve düzenlemeler yapılacaktır. İyi Klinik Uygulamaları ile ilgili araştırma merkezleri kurulması desteklenecektir.

Tedbir 212. Tıbbi cihazların yurt içinde üretimine yönelik destek sağlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Büyük oranda ithal edilen ve sağlık yatırımlarında önemli bir payı olan tıbbi cihazların yurt içinde geliştirilmesi ve üretiminin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Mevcut durumda bu ürünlerin yurt içinde üretiminin önündeki sorunlar tesbit edilecek, teşvik ve vergi mevzuatı incelenecek, Tıbbi Cihaz Üretim Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.
Öncelik 102. Sağlık Bakanlığının düzenleme, planlama ve denetlemeye ilişkin rolleri güçlendirilecektir.			
Tedbir 213. Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, SGK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık Bakanlığının düzenleme, denetleme ve planlama rolünün güçlendirilmesi amacıyla yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

C. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ, SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

1. Mevcut Durum

Gelir dağılımındaki eşitsizlik, bazı kesimlerin gelirden daha az pay almalarının bir sonucu olup, bu durum yoksulluğun görülme sıklığını da artırabilmektedir. Ancak, yoksulluğun parasal olduğu kadar parasal olmayan boyutları da önem taşımaktadır. Yoksulluğun parasal olmayan boyutları; temel insani faaliyetleri sürdürmek için gerekli olan başta sağlık ve eğitim olmak üzere temel hizmetlerden ve kültürel olanaklardan yararlanma, üretim etkinlikleri içinde yer alma ve karar alma süreçlerine katılma bakımından yaşanan yoksunluklar olup, buna maruz kalan kesimler sosyal dışlanma ile de karşı karşıya kalabilmektedir. Gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun yüksek olması ile sosyal dışlanma toplumda sosyal adalet ve dayanışma kültürünü de zayıflatmaktadır.

TABLO IV: 60- Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar ve Gini Katsayısı (1)

(Yüzde)

Yüzde 20'lik Dilimler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Birinci Yüzde 20 (En yoksul)	6,0	6,0	6,1	5,8	6,4	6,4	6,2
İkinci Yüzde 20	10,3	10,7	11,1	10,5	10,9	10,9	10,7
Üçüncü Yüzde 20	14,5	15,2	15,8	15,2	15,4	15,4	15,3
Dördüncü Yüzde 20	20,9	21,9	22,6	22,1	21,8	22,0	21,9
Beşinci Yüzde 20 (En zengin)	48,3	46,2	44,4	46,5	45,5	45,3	46,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,42	0,40	0,38	0,40	0,39	0,39	0,39

Kaynak: TÜİK

(1) 2006 yılı öncesi ve sonrasının karşılaştırması yapılırken söz konusu dönemlerdeki anket ve yöntem farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Ülkemizin gelir dağılımına ilişkin göstergelerinde 2003 yılından bu yana önemli iyileşmeler görülmektedir. Ancak 2007 yılından bu yana gelir dağılımına ilişkin göstergeler daha durağan olup, 2009 yılında az da olsa gelir eşitsizliğinde bir artış olmuştur. Gini katsayısı 2006 yılında 0,40 iken, 2007 yılında 0,39'a gerilemiş, 2008 ile 2009 yıllarında da 0,39 seviyesinde kalmıştır. Gelir paylaşımının daha adil hale gelmesi ve ekonomik büyüme, yoksul kesimin ortaya çıkan refah artışından daha fazla yararlanmasını sağlamaktadır.

TABLO IV: 61- Çeşitli Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

(Yüzde)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (Açlık)	1,3	1,3	0,9	0,7	0,5	0,5	0,5
Yoksulluk (Gıda ve Gıda Dışı)	28,1	25,6	20,5	17,8	17,8	17,1	18,1
Görelî Yoksulluk (1)	-	-	-	28,1	25,2	24,1	24,3

Kaynak: TÜİK

(1) 2006-2009 Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verileri kullanılmıştır. Görelî yoksulluk hesaplanırken eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ı yoksulluk sınırı olarak alınmıştır.

2003 yılından bu yana yoksullukta ortaya çıkan düşüşün büyük bölümü, tüketimin bireyler arasındaki dağılımındaki iyileşmeden ziyade, toplam tüketimdeki artıştan kaynaklanmaktadır. Ancak 2009 yılında bir önceki yıla göre hem gelir eşitsizliğindeki kısmî artış hem de ekonomide yaşanan daralma yoksullukta az da olsa bir artışa neden olmuştur. 2009 yılında gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı bir önceki yıla göre 1 puan artarak yüzde 18,1 olarak gerçekleşmiştir. Gıda harcamalarını esas alan yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı ise değişmemiştir. 339 bin kişiye tekabül eden ve temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda olan bu kesim, sosyal yardımların en öncelikli ulaştırılması gereken hedef kitledir.

Yoksulluk oranları 2002 yılındaki oranlarla karşılaştırıldığında önemli bir düşüş gözlenmekle birlikte, halen AB ortalamasının üzerindedir. Ayrıca, sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkisi AB ortalamasına göre daha sınırlıdır. 2009 yılında transfer öncesi görelî yoksulluk oranı yüzde 26,5, transfer sonrası görelî yoksulluk oranı yüzde 23,8 iken, AB-27 için aynı oranlar sırasıyla yüzde 42,3 ve yüzde 16,3'tür. Bu durum, sosyal transferlerin büyük bir bölümünün primli sistem kapsamındaki transferlerden oluşmasından, yoksul kesimin primsiz transferlerden yeterli düzeyde veya hiç yararlanamamasından kaynaklanmaktadır.

Yoksulluk, özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar, yevmiyeliler, ücretsiz aile işçileri, tarım sektöründe çalışanlar ile geniş aileler arasında yaygındır. Eğitim durumu, yoksulluğu en iyi açıklayan değişkenlerden biridir. 2009 yılında okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyen fertlerde yoksulluk oranı yüzde 29,8 iken; yüksekokul, fakülte ve üstü eğitimlilerde bu oran yüzde 0,7'ye düşmektedir. Eğitimde okullaşma oranları yıllar itibarıyla artmakla birlikte, kız çocuklarının okullaşma oranı erkek çocuklarının gerisindedir. Bu durum, kadınların yoksulluk riskiyle daha fazla karşı karşıya kalmasına zemin hazırlayan etkenlerden biridir.

TABLO IV: 62- Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler

(Yüzde)

Kesimler	Yoksulluk Oranı						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kırda Yaşayan	37,1	40,0	33,0	32,0	34,8	34,6	38,7
Okur-yazar Olmayan veya Bir Okul Bitirmeyen	38,0	37,5	31,5	28,1	29,0	30,5	29,8
Ataerkil veya Geniş Aile	32,7	32,0	27,3	20,2	23,9	21,8	24,5
Tarım Sektöründe Çalışanlar	39,9	40,9	37,2	33,9	32,1	38,0	33,0
Ücretsiz Aile İşçileri ve Yevmiyeliler (1)	43,1	38,7	34,5	32,0	28,6	32,0	29,6
Genel Yoksulluk Oranı (Gıda ve Gıda-Dışı Yoksulluk)	28,1	25,6	20,5	17,8	17,8	17,1	18,1

Kaynak: TÜİK

(1) 2003 yılına ait veriler yevmiyelilere, 2004–2009 yıllarına ait veriler ise ücretsiz aile işçilerine aittir.

Kırsal alandaki yoksulluk kente göre daha yüksek düzeydedir. 2009 yılında kırsal yoksulluk oranı yüzde 38,7'dir. Son yıllarda yoksulluk oranındaki azalma büyük ölçüde kent yoksulluğundaki düşüştan kaynaklanmıştır. Kırsal alandaki işsizlik oranı genel işsizlik oranının gerisinde olmasına rağmen, kırsal alanda istihdamın çoğunlukla kişi başı katma değeri düşük olan tarım sektöründe olması ve kırsal tarım dışı faaliyetlerin kısıtlılığı kırsal alanda yoksulluğun yüksek olmasında etkilidir. Nitekim 2009 yılında istihdamın yüzde 24,6'sı tarım sektöründe iken, bu sektörün GSYH'daki payı sadece yüzde 8'dir. Tarım sektöründe çalışanlar arasındaki yoksulluk oranı da yüzde 33 ile genel yoksulluk oranının 15 puan üzerindedir.

İstihdam edilen kadınların yüzde 41,6'sı ile önemli bir bölümü tarım sektöründe ve genellikle ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Dolayısıyla, bu kadınlar çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edilmektedir. Kentteki kadınların büyük bir çoğunluğu ise niteliklerinin kentsel alanlardaki işlere göre yetersiz kalması, ailedeki çocuk, yaşlı ve özürü bakımının sorun olması gibi nedenlerden dolayı işgücü piyasası dışında kalmaktadır. Kadınların işgücüne katılma oranı genel olarak erkeklerinkinin gerisinde olmasına rağmen bu fark kentte daha belirgindir. 2010 yılında kadınlar arasında işgücüne katılma oranı kırsal yüzde 36,3 iken, kentte yüzde 23,7'dir. Aynı oranlar erkekler için sırasıyla yüzde 71,6 ve yüzde 70,4'tür.

Yoksul kesimdeki çalışanlar, gerek vasıf düzeylerinin düşük olması gerekse yoğunlukla çalıştıkları tarım sektörü ile kentlerdeki marjinal sektörlerin özellikleri itibarıyla, düşük ücretler elde etmekte, genellikle geçici ve güvencesiz olarak çalışmaktadır. 2009 yılında ücretsiz aile işçileri ile yevmiyeliler arasındaki yoksulluk oranları genel yoksulluk oranlarının sırasıyla 11,5 ve 8,9 puan üzerindedir. Söz konusu kesim çoğunlukla sosyal yardımlarla desteklenmektedir.

Göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle de sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artarak devam etmektedir. Bu kapsamda (mülga) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK), (mülga) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Sosyal

Güvenlik Kurumu (SGK), Sağlık Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, YURTKUR ve belediyeler tarafından 2010 yılında yapılan kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 1,18 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO IV: 63- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2008		2009		2010	
		Kişi Sayısı (4)	Gider (Bin TL)	Kişi Sayısı (4)	Gider (Bin TL)	Kişi Sayısı (4)	Gider (Bin TL)
SGK	Yaşlı ve Özürlü Aylığı	1 266 174	2 018 629	1 321 373	2 366 527	1 363 670	2 562 228
SHÇEK	Muhtaç Aylığı (Çocukları Muhtaç Aileler)	30 909	59 300	35 756	78 266	35 298	94 842
	Evde Bakım	113 000	399 899	204 652	959 303	284 595	1 567 245
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve özürlüler)	4 433	13 728	3 629	13 425	3 662	13 362
	İmaret Hizmetleri	149 530	98 005	137 100	88 909	21 746	17 074
	Vakıf Gureba Hastanesi Fakir Hasta Tedavileri	4 935	726	6 975	1 068	7 414	1 087
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	10 000	4 555	10 000	3 756	10 000	2 709
Sağlık Bakanlığı (1)	Yeşil Kart Uygulaması	9 225 745	4 031 000	9 647 131	5 506 000	9 451 583	4 951 034
Milli Eğitim Bakanlığı *	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	172 940	113 137	184 295	151 596	211 911	188 637
Yurtkur (2)	Burs (yüksek öğretimdeki muhtaç öğrenciler)	181 490	320 823	198 707	375 601	234 130	535 108
SYDV'ler (Fon) (3)	Tüm Sosyal Yardımlar	-	1 797 080	3 084 062	2 379 375	2 394 088	2 032 537
TKİ	Kömür Yardımı	-	433 283	-	594 500	-	557 798
TTK	Kömür Yardımı	-	5 318	-	15 425	-	20 650
Belediyeler (4)	Tüm Sosyal Yardımlar	-	519 034	-	484 860	-	452 813
TOPLAM		-	9 814 517	-	13 018 611	-	12 997 124
TOPLAM/GSYH (Yüzde)		-	1,03	-	1,37	-	1,18

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, SGK, SYDGM, Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yurtkur.

*SHÇEK ve SYDV'ler tarafından yapılan sosyal yardımlar 2011 yılı itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında yer alacaktır.

(1) Kişi sayısı Yeşil Kartı aktif olan kişi sayısını göstermektedir.

(2) Üniversitelerin kendi bütçelerinden öğrencilerine verdikleri yardımlar bu rakama dahil değildir.

(3) 2008 yılı için bu yardımlardan yararlanan kişi sayısına ilişkin bilgi mevcut değildir.

(4) Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan Belediyelerin Bütçe Giderlerinin EKod 4'e göre tasnifindeki Hanehalkına Yapılan Transferler kalemindeki rakamlar alınmıştır. Yararlanan kişi sayısına ilişkin bilgi mevcut değildir.

Kamu sosyal yardım harcamalarındaki önemli artışa paralel olarak sosyal yardım sisteminde etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Sosyal yardım sisteminde gerçek ihtiyaç sahiplerine etkin ve yeterli hizmet sunulması hedefi doğrultusunda, sistemde nesnel ölçütlerin oluşturulmasına yönelik Puanlama Formülü Projesi ile sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve işbirliğinin artırılmasına yönelik Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından devam ettirilmektedir. Puanlama Formülü Projesinde 2011 yılı sonu itibarıyla modellerin hazırlanması, 2012 yılı içinde model formüllerinin Türkiye genelinde sosyal yardım alan hanelerin gerçek verileri ile test edilip kullanılabilir hale getirilmesi ve böylece projenin hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesinde 2011 yılı içinde tüm sosyal yardım işlemlerinin çevrimiçi olarak yürütülmesine imkan sağlayan Yardım Modülü ve Muhasebe Modülü Türkiye genelindeki tüm Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Böylece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile SYDV'lerin ve diğer sosyal yardım kuruluşlarının entegrasyonunda son aşamaya gelinmiştir. Bu projenin de 2013 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. 2012 yılı içinde Genel Sağlık Sigortası kapsamında kişilerin gelir testi uygulamasının da SYDV'ler tarafından Puanlama Formülleri kullanılarak Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi modülleri üzerinden yürütülmesi planlanmaktadır.

Sosyal yardım sisteminde yardımların genellikle sosyal güvenlik kaydı olmayanlara yapılmasının bireyleri kayıtlı çalışma yerine, sosyal yardımlara bağımlı olarak yaşamlarını sürdürmeye teşvik eden bir yönü de bulunmaktadır. Diğer taraftan yoksulluğun geçici bir durum olarak kabul edilmesi için sosyal yardım alan kesimin düzenli bir gelir elde edebilecekleri işlerde istihdam edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki yoksul kesimin yoksulluktan kalıcı bir şekilde kurtulabilmesi için işgücü piyasası ile bağlantılarının kurulması ve güçlendirilmesi amacıyla 2010 yılında bir eylem planı hazırlanıp uygulamaya konulmuştur. Söz konusu Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı ile çalışabilir durumdaki sosyal yardım başvurusunda bulunan yoksul kesimin İŞKUR kayıtları yapılmaya başlanmıştır. Ancak, İŞKUR kayıtları yapılmasına rağmen bu kişilerin çoğuyla İŞKUR'un temasa geçememesi ve bu kişilere yönelik özel programların geliştirilmemiş olması, Eylem Planının amacına ulaşmasının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte; 6111 sayılı Kanunla, söz konusu eylem planında sosyal yardım alan kişilerin kayıtlı çalışmayı tercih etmelerini teşvik etmek amacıyla, bu kişilerin mesleki eğitim kurslarına veya toplum yararına çalışma programlarına katıldıkları sürece sosyal sigorta hakkına sahip oldukları için yeşil kartlarının iptal edilmeden askıya alınması ve sürenin bitiminde yeşil kart hak sahipliğinin otomatik olarak devam etmesi sağlanmıştır.

Sosyal hizmet ve yardım alanındaki dağınıklığın giderilmesi ve hizmet bütünlüğünün sağlanması amacıyla bu alanda faaliyet gösteren SHÇEK, SYDGM, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında yeniden yapılandırılmıştır.

Sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacın artmasına paralel olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı sosyal hizmet sunan birimlerin sayılarında da artış görülmektedir. 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla Bakanlığa bağlı kuruluşların genelinde toplam kapasite doluluk oranı önceki yıllara göre artmış ve yüzde 77'ye yükselmiştir.

TABLO IV: 64- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri

Kuruluş Türleri	2008		2009		2010 (4)		2011 (5)	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Çocuk Yuvası (0-12 Yaş) (1)	103	8 651	96	8 445	96	7 776	96	7 998
Çocuk Evi (6-12 Yaş) (2)	64	364	122	705	238	1 418	303	1 754
Yetiştirme Yurdu (13-18 Yaş) (3)	114	7 755	117	7 646	111	6 922	114	6 868
Çocuk Evi (13-18 Yaş) (2)	22	153	38	250	86	550	110	702
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (BSRM)	9	199	18	395	23	490	27	628
Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi (KBRM)	6	217	6	200	7	237	9	277
Huzurevi	79	6 773	81	8 126	97	9 260	99	9 608
Özürü Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	72	3 747	72	4 758	79	5 468	90	5 807
Toplum Merkezi	79		86		85		96	
Aile Danışma Merkezi	42		45		48		48	
Kadın Konuk Evi	26	543	29	680	43	943	51	1 125

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

(1) 0-12 yaşlarındaki çocuklara yönelik sevgi evleri bu rakama dahildir.

(2) Çocuk evleri ayrı bir kuruluş statüsünde olmayıp müstakil apartman dairelerinden ibarettir.

(3) 13-18 yaşlarındaki çocuklara yönelik sevgi evleri bu rakama dahildir.

(4) 2010 yılı kuruluş sayıları ve kapasite yeniden düzenlenmiştir.

(5) Ağustos 2011 tarihi itibarıdır.

Sosyal dışlanmaya maruz kalan ve sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç duyanlar özellikle kadınlar, çocuklar, özürümler ve yaşlılardır. Kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi ve eşit fırsatlardan yararlanmaları için ekonomik, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının genişletilmesine, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarının sağlanmasına ve kadınlara karşı şiddetin önlenmesine dair çalışmalara devam edilmektedir.

Kültürel değişimin hızlanması, aile kavramının önemini daha da artırmaktadır. Ekonomik gelişmenin sosyal kalkınma ile tamamlanabilmesi için aile kurumunun güçlendirilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve aile üyelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesini amaçlayan politikalar, temel öncelikler haline gelmiştir. Ailenin bütünlüğünün korunmasına, güçlendirilmesine ve sosyal refahın artırılmasına yönelik yaygın aile eğitimi programları çalışmaları yaygınlaştırılarak devam ettirilmektedir. Aile danışma merkezlerinde sunulan hizmetlerle, aile bireylerinin ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır. Aile destek hizmeti sunan aile danışma merkezi gibi kurum ve kuruluşların etkinliğinin artırılması ve koordinasyonunun sağlanmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

Yoksulluk, göç, yetişkin aile bireylerinin işsizliği, ailelerin bilinç seviyeleri ve kültürel tutumları, aile içi sorunlar gibi nedenlerle zor koşullar altında yaşayan ve risk grubundaki çocukların sayısı giderek artmaktadır. Yoksulluk geniş aileler (yüzde 24,5) ile tek ebeveynli aileler (yüzde 19,3) arasında daha yaygın olup, ailenin yoksulluğu çocuğun birçok sosyal olanaktan yoksun olarak yetişmesine; eğitim hayatından uzaklaşma, şiddete yönelme, çalışma, sokakta yaşama gibi birçok riske maruz kalmasına yol açabilmektedir. Yoksulluk oranı çocuklarda yetişkinlere göre yüksektir. 2009 yılında 0-15 yaş nüfusu için

bu oran yüzde 25,8 olup Türkiye, AB ülkeleri arasında çocuk yoksulluğunun en yüksek olduğu ülkedir. 2010 yılında 0-18 yaş nüfusun yüzde 12,3'ü Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımı Programlarından yararlanmıştır. 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruluşlarında yatılı ve gündüzlü hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı 20.206'dır. 2010 yıl sonu itibarıyla tutuklu ve hükümlü olarak ceza infaz kurumlarında ve eğitim evlerinde bulunan toplam çocuk sayısı ise 2.168'dir.

Çocuk Koruma Sisteminin çocuk mağdur olmadan riski tespit ederek ihtiyaç duyulan destek hizmetlerine ulaşmasını sağlayan, koruyucu ve önleyici müdahaleleri içeren bir yapıya kavuşturulması önemini korumaktadır. Ayrıca bu alanda hizmet sunan kuruluşların kapasitelerinin artırılması, aralarındaki işbirliği ve eşgüdümün güçlendirilmesi ve mevzuattan kaynaklanan boşlukların giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Uygulanan politikaların ve yürütülen projelerin katkısı ile önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak tanımlanan; sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, gezici ve geçici tarım işlerinde çocukların çalıştırılmasının önlenmesine yönelik faaliyetlerde program bazlı bir yaklaşım yerine proje bazlı bir yaklaşımın benimsenmesi bu faaliyetlerde sürekliliğin sağlanmasını engellemektedir. Çocukların yaygın olarak istihdam edildikleri küçük işletmeler, tarım ve sokakta yürütülen işlerle ev hizmetlerinin İş Kanunu kapsamı dışında olması, iş yerlerinin etkin olarak denetlenememesi ve cezai müeyyidelerin yetersizliği nedeniyle bu alanlarda çalışan çocuklar yeterince korunamamaktadır. Diğer yandan bizzat çalışmayan ancak mevsimlik tarım işleri nedeniyle aileleriyle birlikte göç eden çocukların eğitim, sağlık ve barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin geliştirilerek yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Kanunla ihtilaf halindeki çocukların yargılama ve rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesine ilişkin ihtiyaçlar ise devam etmektedir.

Çocukların cinsel sömürüsü ve istismarını engellemeyi ve bunlarla mücadele etmeyi amaçlayan Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürüsü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi kabul edilerek 10 Eylül 2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

2010 yılında Anayasada kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürülüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile gaziler lehine yapılacak pozitif ayrımcılığın Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı hükmü başta olmak üzere yapılan değişikliklere ilişkin uyum kanunlarının hazırlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Ülkemizde sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren SHÇEK, çocuklara yönelik hizmet ve politikaların bütünsel ve çocukların yaşam, gelişim, eğitim ve katılım haklarını tam olarak kullanmalarını sağlamaya yönelik bir perspektifle yürütülmesi amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmıştır.

2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla özel eğitim hizmeti alan 236.639 özürülü çocuk için toplam 744 milyon TL ödeme yapılmıştır. Muhtaç özürülülere sunulan bakım hizmetleri kapsamında 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 6.290 kişi özel bakım merkezlerinden, 339.186 kişi de evde bakım hizmetinden yararlanmıştır. Bu hizmetlerin karşılığı olarak 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla özel bakım merkezlerine toplam 67,5 milyon TL, özürülülere bakım hizmeti veren kişilere de toplam 1,8 milyar TL tutarında ödeme yapılmıştır.

5378 sayılı Kanun uyarınca fiziki mekanların Temmuz 2012 tarihine kadar özürülülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesine katkı sağlamak amacıyla 2010 yılında

Ulaşılabilirlik Eylem Planı hazırlanmıştır. Ulaşılabilirlik konusunda kurumların mevzuatlarını değerlendirerek ihtiyaç tespiti ve mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri yapmaları, ulaşılabilirlik konusunda finansman yöntemleri ile uygulamaya yönelik teşvik ve müeyyide önlemleri geliştirilmesi hususlarında çalışmalar yapılması gerekmektedir. 2011 yılında toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına ve özürsüzlüğün önlenmesine katkıda bulunmayı amaçlayan Özürsüzlük Destek Programı (ÖDES) uygulanmaya başlanmıştır.

Ülkemizde 65 yaşın üstündeki nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı son yıllarda artmaktadır. 65 yaşın üstündeki nüfusun toplam nüfusa oranı 2000 yılında yüzde 6,8 iken, 2011 yılında bu oran yüzde 7'ye yükselmiştir. Söz konusu oranın 2025 yılında yüzde 9,9'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının giderek artmakta olması, bu nüfusun ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetlerin de yaygınlaştırılması ihtiyacını doğurmaktadır. Nitekim, yaşlılara yönelik hizmetlerin sunulduğu kuruluşların sayısı, bu hizmetlerden faydalanan kişi sayısı ve bu kapsamda yapılan harcamalar giderek artmaktadır.

TABLO IV: 65- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları

(Bin TL)

Harcama Yapılan Kesim		Kuruluş	2008	2009	2010
Çocuk-Genç		SHÇEK	272 883	321 517	391 316
Yaşlı		SHÇEK	97 555	125 148	154 299
		SGK (1)	23 866	24 885	27 158
Özürsü	Kurum Bakımı	SHÇEK	108 422	152 134	168 991
	Özel Kuruluşta Bakım (2)	SHÇEK	5 435	16 872	40 455
	Özel Eğitim	MEB	830 961	862 664	906 720
Toplum-Aile-Kadın		SHÇEK	12 330	17 408	38 104
Diğer		SHÇEK	62 355	76 053	187 533
Toplam			1 415 815	1 598 690	1 916 586

Kaynak: SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı.

(1) Sosyal Güvenlik Kurumuna ait huzurevlerinin harcamalarıdır.

(2) Uygulama 2007 yılı Mart ayında başlamıştır.

Sosyal Destek Programı (SODES) beşeri sermayenin geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla 2008 yılında GAP illerinde uygulanmaya başlanmış, 2010 yılında DAP illerini, 2011 yılında da Adana, Mersin, Hatay, Osmaniye ve Kahramanmaraş illerini içerecek şekilde yaygınlaştırılmıştır. Valiliklerin koordinasyonunda yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan SODES projeleri, istihdam edilebilirliği artırmayı, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılmalarını sağlamayı; kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yoluyla bölgedeki çocukların, gençlerin ve kadınların kendilerini daha iyi ifade etmelerine katkı vermeyi hedeflemektedir. 2011 yılı sonu itibarıyla SODES ile 4.263 proje için 490 milyon TL kaynak tahsis edilmiş olacaktır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanması temel amaçtır.

Sosyal koruma ağı sosyo-ekonomik ve yerel şartlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, dezavantajlı grupları topluma entegre eden, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavuşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 103. Gelir dağılımı, sektörel politikalar ve transferler aracılığıyla iyileştirilecektir.			
Tedbir 214. Gelir dağılımını iyileştirmeyi ve yoksulluğu azaltmayı hedefleyen sosyal transferlerin etkinliği artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), MEB, Kalkınma Bakanlığı, SGK, TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İŞKUR, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Sosyal transferlerin hedef kitleye ulaşması sağlanacak ve yoksulluk sınırının altındaki bireyin geliri yoksulluk sınırına yükseltilecektir. Söz konusu hususlara sosyal yardımlara ilişkin yapılacak yasal düzenlemede yer verilecektir. Açlıkla (gıda yoksulluğu) karşı karşıya olan kişilerin tespitine yönelik çalışmalar yapılarak sosyal yardımların bu kesime ulaştırılması sağlanarak bu kesimin gıda yoksulluğu ortadan kaldırılacaktır.
Öncelik 104. Dezavantajlı gruplar için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlere erişilebilirlik artırılacak ve özürülülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilmeye devam edilecektir.			
Tedbir 215. Özürülülere yönelik okul öncesi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri geliştirilecek ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri etkin bir biçimde denetlenecektir.	MEB (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Aralık Sonu	Özürülülerin okula başlamadan önce almaları gereken eğitim konusunda verilen rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Özürülülere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimine ağırlık verilecektir.
Tedbir 216. Özürülülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Fiziki çevre şartlarının özürülülere uygun hale getirilmesi hususunda 5378 sayılı Kanunda öngörülen yedi yıllık sürenin 2012 yılında sona erecek olması nedeniyle bu konudaki çalışmalara hız verilmesi ve oluşturulan Ulaşılabilirlik Eylem Planı kapsamındaki eylemlerin bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.
Tedbir 217. Kırsal alanda yaşayan yoksul kesimin ekonomik kaynaklarının çeşitlendirilmesi için yerel düzeyde gelir	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, SGK, İŞKUR, Yerel Yönetimler,	Aralık Sonu	Tarımdaki yapısal dönüşüm sonucu ortaya çıkan vasıfsız ve yoksul işgücüne yönelik tarım dışı iş kollarında istihdam imkânlarını artıran programlar uygulanacaktır. Ayrıca, Sosyal

getirici projeler desteklenecektir.	Kalkınma Ajansları		Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı kapsamında bu kesim mesleki eğitim için İŞKUR'a yönlendirilecektir. Kendi işini kurmak isteyen yoksul kişilere SYDV'ler aracılığıyla proje destekleri verilmeye devam edilecektir. Bu kapsamda hedef kitlede proje destek programlarının bilinirliğini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Öncelik 105. Çalışabilecek durumda olan yoksullara yönelik sosyal yardımlar, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretken duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacak; çalışmayacak durumda olan yoksullar ise düzenli sosyal yardımlarla desteklenecektir.			
Tedbir 218. Çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin işgücüne katılımını arttırmaya yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	İŞKUR (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, SGK, KOSGEB, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı kapsamında sosyal yardım başvurusunda bulunan veya sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki kişilerin İŞKUR'a kayıtlarının yapılmasına devam edilecektir. İŞKUR, kaydı yapılan sosyal yardım yararlanıcıları ile en kısa zamanda temasa geçecek ve bu kesime bunların özelliklerini de dikkate alarak, mesleki eğitim, işe yerleştirme, rehberlik-danışmanlık, toplum yararına çalışma gibi programları sunacaktır. Sosyal yardımlara ilişkin yapılacak yeni yasal düzenlemede çalışabilir durumdaki kişilerin sosyal yardımlardan yararlanabilmesi için İŞKUR'a kayıtları zorunlu hale getirilecektir.
Öncelik 106. Aile eğitim programları ve destek hizmetleri yaygınlaştırılacak, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete karşı daha yoğun mücadele edilecek, dezavantajlı çocuklara yönelik önleyici, koruyucu ve rehabilite edici hizmetlerin kalitesi artırılabilecektir.			
Tedbir 219. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşama aktif katılımlarının sağlanmasına yönelik hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planının uygulamasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılığı arttırmak ve zihniyet dönüşümünü sağlamak amacıyla politika yapıcılara, karar vericilere, hizmet sunanlara ve topluma yönelik olarak eğitim programları ile eğitim materyalleri geliştirilecektir. İlgili materyaller kullanılarak bilinç

			artırıcı seminerler düzenlenecek ve kamu politikalarına temel oluşturacak çalışmalar eylem planı çerçevesinde kademeli olarak sürdürülecektir.
Tedbir 220. Kadınlara Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı uygulamasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Kadınlara karşı aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla bilinçlendirme çalışmaları yapılacak ve ilgili kuruluşların kapasiteleri güçlendirilecektir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kadınlara karşı aile içi şiddetin sebep ve sonuçları hakkında yapılan alan araştırmasından elde edilen sonuçların ilgili kurumların plan ve programlarına yansıtılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin hizmet sunum modelleri yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 221. Kadının ve aile bireylerinin şiddetten korunmasına yönelik düzenlenmeler yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kadına ve aile bireylerine yönelik şiddetin önlenmesi için alınması gereken tedbirlere ilişkin Kanun Tasarısı Taslağı çalışmaları tamamlanacak ve Başbakanlığa sevk edilecektir.
Tedbir 222. Ailenin bütünlüğünün korunması, bilinçlendirilmesi ve desteklenmesine yönelik olarak hazırlanan aile destek hizmetleri ve aile eğitimi çalışmalarının etkinliği artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), MEB, RTÜK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Aile kurumunun güçlendirilmesi amacıyla, aile eğitimi müfredatı geliştirilmiş olup, alana yönelik eğitim çalışmalarına öncelik verilecektir. Halihazırda bu eğitimi veren kurumların akreditasyonuna yönelik çalışmalar yapılacaktır. Aile bireylerinin korunması ve bilinçlendirilmesi amacıyla aile destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 223. Çocuk koruma sistemi daha etkin hale getirilecek ve bu alandaki kurumsal kapasite artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, MEB, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, STK'lar, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Merkezi Koordinasyon Kurulu ve İl Koordinasyon Kurullarının etkili çalışmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. Çocuk mahkemelerinin sayısı ve personeli artırılabilecek; çocuk koruma alanında çalışan personelin bilgi ve duyarlılıkları geliştirilecek, mahkemelerce verilen tedbir kararlarının uygulanmasına yönelik olarak kuruluşların kapasitesi güçlendirilecektir.

Tedbir 224. Çocuk işçiliği ile mücadele çalışmalarına devam edilecektir.	ÇSGB (S), Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, MEB, TÜİK, STK'lar	Aralık Sonu	Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesinin etkin olarak uygulanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetler devam ettirilecektir.
Tedbir 225. Çocuk ve gençlerin şiddete yönelmelerinin ve her türlü çocuk istismarının önlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), MEB, RTÜK, GSB, Reklam Özdenetim Kurulu, Televizyon İzleme Araştırma Kurulu, Medya Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Çocuk ve gençlerin kitle iletişim araçlarının zararlı etkilerinden korunmasına, ailelerin medya okuryazarlığı ve internetin doğru kullanımına, çocukların ve gençlerin spora ve sanatsal aktivitelere yönlendirilmesine, çocuk hakları ve çocuklara yönelik risklere ilişkin bilinç ve farkındalık artırıcı çalışmalara STK'lar ve yerel yönetimlerle işbirliği içinde devam edilecektir.
Öncelik 107. Sosyal yardım ve hizmet alanında ailenin ihtiyaçlarına bütünsel olarak yaklaşan ve istihdam bağlantılı bir sistem kurulacaktır.			
Tedbir 226. Sosyal yardım ve hizmet alanında ihtiyaca en uygun destek ve hizmetin verileceği Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modeli çerçevesinde aile odaklı bir sistem oluşturulacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, MEB, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	ASDEP ile halen farklı kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilmekte olan sosyal yardım, sosyal hizmet vb. kapsamdaki sosyal destek hizmetlerinin ailelerin ya da bireylerin başvuru yapmalarına gerek olmadan arz odaklı bir yaklaşımla sunulması, bu alanlardaki boşluk ve dağınıklığın giderilerek ailelere danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulan bir sistem kurulması ve ailelerin refahının artırılması sağlanacaktır.
Öncelik 108. Sosyal hizmet sunumunda etkinliğin sağlanması amacıyla nitelikli personel ve ara eleman ihtiyacı giderilecek ve vatandaşların gönüllü katılımının artırılmasına yönelik mekanizmalar oluşturulacaktır.			
Tedbir 227. Sosyal hizmetler alanında nitelikli personel ve ara eleman yetiştirilmesi çalışmaları hızlandırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), MEB, YÖK, İŞKUR, Üniversiteler, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Sosyal hizmetlerin sunumunda bakım elemanı ve meslek elemanı ihtiyacı bulunmakta olup, bu eksiklik hizmet kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan nitelikli bakım elemanı yetiştirilmesi hususunda mesleki eğitimlere ağırlık verilmesi, sosyal çalışmacı yetiştirilmesi hususunda ise üniversitelerde açılan yeni bölümlerin öğretim görevlisi ve fiziki mekân ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 228. Bireylerin sosyal hizmetlere gönüllü katılımının	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), RTÜK, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Ülkemizde sosyal hizmetler alanında kamu kurumlarının sunmakta oldukları hizmetlere

artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.			toplumun katılımının artırılmasına yönelik olarak gönüllülüğün geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak, başta koruyucu aile hizmetleri olmak üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sunulan sosyal hizmetlerin tanıtımı yapılacak ve bu hizmetlerin geliştirilmesinde gönüllülüğün önemini vurgulayan bilgilendirici ve tanıtıcı faaliyetler yürütülecektir.
Tedbir 229. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, İl Özel İdareleri, Belediyeler	Aralık Sonu	Çocuklara yönelik verilen hizmetlerin, aile yanında bakım, koruyucu aile, çocuk evi ve sevgi modelleri şeklinde verilmesine yönelik çalışmaların yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.
Öncelik 109. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler çeşitlendirilecek ve geliştirilecektir.			
Tedbir 230. Yaşlanma Ulusal Uygulama Programı hazırlanıp hayata geçirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, MEB, SGK, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	2007 yılında hazırlanan Yaşlanma Ulusal Eylem Planı bir Uygulama Programına dönüştürülecek ve program kapsamındaki eylemlerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 231. Yaşlılara yönelik kurumsal ve alternatif bakım hizmetleri geliştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yaşlılara yönelik yatılı ve gündüzlü bakım hizmetlerinin sunulduğu kuruluşların sayısı ve niteliği artırılabilecektir. Ayrıca yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki rolleri artırılabilecektir.

D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2010 yılı sonu itibarıyla sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 83'tür.

Sosyal sigorta sisteminin gelirleri giderlerini karşılayamamakta ve sistem açık vermektedir. Sistemde yaşanan finansman sorununun en önemli nedenleri; geçmişte uygulanan erken emeklilik, yüksek aylık bağlama oranları, sağlık harcamalarının giderek artması ve bilgi teknolojilerinin etkin kullanılamamasından kaynaklanmaktadır. Finansman açığını kapatmak için sisteme bütçeden yapılan transfer tutarının GSYH'ya oranı 2009 yılında yüzde 3,07 iken, 2010 yılında yüzde 2,45 olmuştur.⁷

⁷ Sosyal sigorta primlerine devlet katkısı, ek ödemeler, faturalı ödemeler, ek karşılıklar ve sosyal sigorta primleriyle ilgili teşvik tutarları hariçtir.

TABLO IV: 66- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

	(Kişi)		
	2008	2009	2010
I. Kamu Çalışanlarının Sigortalı Sayıları	8 867 512	9 028 211	9 191 803
1. Aktif Sigortalılar ¹	2 205 676	2 241 418	2 282 511
2. Aylık Alanlar (kişi)	1 756 760	1 795 334	1 822 730
3. Bağımlılar ²	4 905 076	4 991 459	5 086 562
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,26	1,25	1,25
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,02	3,03	3,03
II. Hizmet Akdi İle Çalışan Sigortalı Sayıları	33 330 984	34 204 574	36 445 916
1. Aktif Sigortalılar ³	8 851 390	9 066 132	10 056 588
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalı	256 097	52 116	16 964
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	218 094	178 541	152 802
4. Aylık Alanlar (kişi)	5 024 696	5 290 270	5 515 114
5. Bağımlılar ²	18 980 707	19 617 515	20 704 448
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,86	1,76	1,85
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,57	2,68	2,56
III. Bağımsız Çalışanların Sigortalı Sayıları	14 567 448	14 705 935	15 177 791
1. Aktif Sigortalılar ⁴	1 897 906	1 832 133	1 862 192
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	235 069	389 791	374 535
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 127 744	1 014 948	1 101 131
4. Aylık Alanlar (kişi)	1 965 247	2 088 146	2 160 507
5. Bağımlılar ²	9 341 482	9 380 917	9 679 426
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,66	1,55	1,54
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,47	3,54	3,55
IV. Özel Sandıklar Toplamı	323 218	331 205	341 103
1. Aktif Sigortalılar	105 707	109 668	114 600
2. Aylık Alanlar	81 042	82 459	83 581
3. Bağımlılar ³	136 469	139 078	142 922
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,30	1,33	1,37
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,06	2,02	1,98
V. Genel Toplam	57 089 162	58 269 925	61 156 613
1. Aktif Sigortalılar	13 060 679	13 249 351	14 315 891
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	491 166	441 907	391 499
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 345 838	1 193 489	1 253 933
4. Aylık Alanlar	8 827 745	9 256 209	9 581 932
5. Bağımlılar ²	33 363 734	34 128 969	35 613 358
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,69	1,61	1,67
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,83	2,91	2,83
VI. Genel Nüfus Toplamı ⁵	71 517 100	72 561 312	73 722 988
VII. Sigortalı Nüfus Oranı (Yüzde)	79,8	80,4	83

Kaynak: SGK

¹ Aktif sigortalı sayıları Mart 2009 tarihinden itibaren kesenekleri Kuruma bildirilen kişi sayıları olarak verilmeye başlanmıştır. Mart 2009 tarihinden önce ise aktif sigortalı sayıları katsayı sistemine göre verildiğinden, kesenekleri Kuruma bildirilen kişi sayıları 2009 yılı Aralık ayına göre geçmişe yönelik olarak revize edilmiştir.

² Bağımlıların hesaplanmasında yeni katsayılar dikkate alınarak veriler geçmişe yönelik olarak revize edilmiştir.

³ Zorunlu sigorta ve yurt dışı topluluk sigortasını kapsamaktadır.

⁴ Muhtarlık ve zorunlu sigortayı kapsamaktadır.

⁵ TÜİK ADNKS 2010 verileri esas alınmıştır.

Sosyal sigorta sisteminin finansal sürdürülebilirliğinin önemli göstergelerinden biri olan aktif/pasif oranı 2010 yıl sonu itibarıyla 1,67 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında yüzde 43,3 olan kayıtdışı istihdam oranı sosyal sigorta sistemi gelirlerini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biridir. Diğer taraftan sistem, gelirlerinin olması gereken düzeyin altında gerçekleşmesine neden olan asgari düzeyde prim yatırılması gibi suistimallerle de karşı karşıya kalmaktadır. 2010 yılı itibarıyla yüzde 6,9 olan 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının 2023 yılında yüzde 9,3'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Tüm bu faktörlerin yanı sıra, ilerleyen dönemlerde azalan doğurganlık oranları ile doğumda beklenen yaşam süresinin giderek artmasının da sistem üzerinde mali açıdan yük oluşturması beklenmektedir.

Kayıtlı istihdam düzeyinin ve işgücüne katılım oranının düşük olması sebebiyle çalışan ve çalışabilir nüfusun bir bölümü sosyal yardım programlarından yararlanmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından kayıtdışı istihdamla mücadele konusunda 2008 yılında başlatılan çalışmalarda fiili denetimler ile bankalar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gerçekleştirilen veri paylaşımı sonucunda 2008-2011 döneminde 963.841 kişi ile 50.786 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiş olup, konuya ilişkin çalışmalara devam edilmektedir.

2011 yılında yürürlüğe giren 6111 sayılı Kanun ile SGK'ya olan prim borçları yeniden yapılandırılmış, SGK'nın denetim kapasitesini artıracak düzenlemeler yapılmış ve genel sağlık sigortası kapsamı genişletilmiştir.

Sigorta sisteminde finansal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi amacıyla 5510 sayılı Kanun ile aylık bağlama oranları düşürülmüştür. Bu nedenle, bireylerin emeklilik döneminde de hayat standartlarının korunabilmesi için bireysel tasarrufların artırılması ve tamamlayıcı emeklilik ve sağlık sigortası modellerinin geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Tüm sigorta işlemlerinin otomasyonla yapılması konusunda SGK tarafından başlatılan çalışmalar devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sosyal güvenlik sisteminin; nüfusun tümünü kapsayan, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirliğe ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 110. Sosyal sigorta sisteminde bilgi altyapısı güçlendirilecek, sistem etkili, erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapıya kavuşturulacaktır.			
Tedbir 232. Sosyal sigorta sisteminin bilgi altyapısında kademeli olarak tam otomasyona geçilecektir.	SGK (S), ÇSGB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem altyapısında kademeli olarak tam otomasyona geçilerek etkili, erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapı oluşturulacaktır.

Tedbir 233. SGK alacaklarının takibi kapsamında bankalarla protokol yapılarak, Kurum alacaklarının e-haciz ile takip ve tahsil edilmesi sağlanacaktır.	SGK (S), Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	Bankacılık faaliyeti göstermekte olan tüm bankalarla işbirliği yapılarak, SGK'ya borcu olup da bankalarda kayıtlı menkul değeri olan borçlulardan, yöntemi protokolle belirlenecek esaslar çerçevesinde, kurum alacaklarının e-haciz yöntemiyle zamanında tahsil edilmesi sağlanacaktır.
Öncelik 111. Sosyal yardım ve istihdam bağlantısı geliştirilerek sosyal güvenlik sisteminin finansal sürdürülebilirliği iyileştirilecektir.			
Tedbir 234. SGK denetim mekanizmaları güçlendirilerek, sosyal güvenlik sistemi gelirlerindeki kaçaklar asgari düzeye indirilecektir.	SGK (S), ÇSGB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı kapsamında yürütülen çalışmalar kapsamındaki gelişmeler yakından izlenecek, sosyal yardım programlarından yararlanan çalışabilir durumdaki kişilerin istihdam içerisindeki payları artırılabilecektir. Sosyal yardımlardan yararlananlar aynı zamanda kayıtdışı çalışan kişiler tespit edilerek, bu kişilerin sosyal güvenlik kapsamına alınması sağlanacaktır.
Öncelik 112. Tamamlayıcı emeklilik ve sağlık sigortası modelleri geliştirilecektir.			
Tedbir 235. Tamamlayıcı emeklilik ve sağlık sigortası modelleri geliştirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı (S), SGK, ÇSGB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Türkiye için uygulanabilir sağlık ve emeklilik sigortası modelleri geliştirilerek bu sistemlere katılan kişi sayısı artırılabilecektir.

E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOĞUN GÜÇLENDİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri, soydaş ve akraba toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu sektörel önceliklerimiz olarak önemini korumaktadır.

Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurt dışında tanıtılması ve Türkçenin yazı dili birikiminin dünya dillerine kazandırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana yürütülen Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA) projesi kapsamında çeviri ve yayın destek çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede

desteklenen eser sayısı 2011 yılı itibarıyla 916'ya ulaşmış ve bunlardan 629'u çeşitli dillere çevrilerek yayımlanmıştır.

Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve kültür alanında kamu-özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu-özel sektör işbirliği adına önemli bir açılım sağlamış olmakla birlikte, bu alanda sponsorluk uygulaması, tanıtım eksikliği nedeniyle henüz istenen seviyeye ulaşamamıştır. Bu nedenle kültür ve sanata sponsor olmayı özendirici, tanıtıcı ve kolaylaştırıcı çalışmaların önümüzdeki dönemde de devam etmesi önem arz etmektedir. Kültürel yabancılaşmanın önüne geçmek için alınan önlemler çerçevesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kullanıcılarla etkileşime imkan veren Türkiye Kültür Portalı oluşturulması çalışmalarına devam edilmekte olup portalın 2012 yılı içerisinde faaliyete geçmesi beklenmektedir. Ayrıca toplumsal diyalogu, dayanışmayı, uzlaşi ve hoşgörü kültürünü öne çıkartacak, toplumsal bağlarımızı güçlendirecek tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla ilgili tüm kamu kurumlarının, STK'ların, akademisyen ve aydınların katılımlarının sağlanacağı bir Kültür Ulusal Eylem Stratejisi hazırlanması için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu sorunlar, toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel yönetimler ve STK'ların toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bir arada yaşama kültürünü geliştirecek faaliyetlere ağırlık vermeleri gerekmektedir. Diğer taraftan, kültürümüzde önemli yer teşkil eden vakıflar, geçmişte toplumsal kalkınmanın temininde aktif rol üstlenmişken, günümüzde bu anlamda oldukça geri planda kalmışlardır. Genel anlamıyla STK'ların, özelde ise vakıfların özellikle kültürel ve sosyal politikalar alanında katma değer oluşturma potansiyelleri oldukça yüksektir. Bu bağlamda vakıfların toplumsal kalkınmaya daha fazla katkı vermelerini sağlayacak önlemler alınması gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginliğimizin korunması ve geliştirilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması, ortak kültürel değerlerimiz etrafında farklılıklara saygı çerçevesinde tüm bireylerin hoşgörü ve dayanışma içerisinde yaşaması temel amaçlarımızdandır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş/İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 113. Yurtiçi ve yurtdışı kültür mirasımızın envanterinin çıkarılarak dijital ortama aktarılması sağlanacak, bu mirasın korunmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.			
Tedbir 236. Kültürel mirasımızın korunması tanıtılması ve bu konuda kamuoyu bilincinin artırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), MEB, TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yunus Emre Vakfı, Devlet Arş. Gn.Md., Vakıflar Gn. Md., Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Yurt içindeki ve dışındaki tarihi eserlerimiz ve kültürel mirasımızın aslına uygun olarak korunması sağlanacak, yurt dışında restorasyonuna başlanan tarihi eserlerimiz öncelikli olarak tamamlanacaktır. Yazma eserlerin restorasyonu yapılarak,

			tıpkıbasımı ve günümüz Türkçesine çevirisi yapılacaktır. Süleymaniye ve Beyazıt Devlet Kütüphanelerindeki yazma eser koleksiyonlarının dijital ortama aktarılması tamamlanacaktır. Taşınmaz Ulusal Envanter Sistemi (TUES) projesi hayata geçirilecektir.
Tedbir 237. Yeni müzelerin kurulması sağlanacak, müzelerin ziyaretçi sayısının artmasına yönelik tedbirler alınacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Vakıflar Gn. Md.lüğü, Üniversiteler, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Müzeleşmede Algılama Teknikleri (MAT) projesinin tamamlanmasıyla oluşturulacak interaktif uygulamalarla müzeleşmede sunum teknikleri geliştirilecek ve bu suretle ziyaretçi sayısında artış sağlanacaktır. Başta tematik müzeler olmak üzere yeni müzeler kurulacak ve Müzeler Ulusal Envanter Sistemi (MUES) projesi hayata geçirilecektir.
Tedbir 238. Soydaş ve akraba toplulukları ile ortak kültürel değerler temelinde ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir strateji belgesi hazırlanacaktır	Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, TİKA	Aralık Sonu	5978 sayılı Kanun uyarınca oluşturulan Kültürel ve Sosyal Esgüdüm Değerlendirme Kurulu aracılığıyla soydaş ve akraba topluluklara yönelik ortak kültürel değerler temelinde, sosyal ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye dönük bir strateji belgesi oluşturulacak ve uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 114. Türkçenin dil birikimini ortaya çıkaracak, Türk kültür sanat ve edebiyatının bütün dünyada tanınmasını ve yaygınlaşmasını sağlayacak çalışmalar desteklenecektir.			
Tedbir 239. Türkçenin geliştirilmesi, doğru ve etkin kullanımına yönelik çalışmalara hız verilecektir.	Türk Dil Kurumu (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Yunus Emre Vakfı, MEB, YÖK, TRT, TÜBİTAK, Anadolu Ajansı	Aralık Sonu	Bilim, eğitim, öğretim, yayın kuruluşlarında Türkçenin doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır. Yazılı ve görsel basında ve ticari alanda yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanımının özendirilmesine çalışılacak, işyeri adlarındaki yabancılaşmaya karşı yasal düzenlemeler yapılacaktır. Etimolojik sözlük hazırlanmasına ve yabancılara uzaktan Türkçe öğretimine yönelik çalışmalara başlanacaktır. Türk işaret dilinin oluşturulması, sözlüğünün ve dil bilgisinin hazırlanması sağlanacaktır.

Tedbir 240. Türkçenin dil birikimine ve gelişimine katkıda bulunmuş tarihi şahsiyetler hakkında belgesel, film ve çizgi film gibi görsel içerikler hazırlanacaktır.	Türk Dil Kurumu (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, MEB, Yunus Emre Vakfı, YÖK, TRT, TÜBİTAK, Anadolu Ajansı	Aralık Sonu	Evliya Çelebi Belgeselinin yapımı tamamlanacaktır. Türkçeyle Yarışıyoruz programı yayına girecektir. Sonraki yıllarda yapılacak olan belgesel ve çizgi filmlerin hazırlık çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Öncelik 115. Toplumda dayanışma, uzlaşma ve hoşgörü kültürünü besleyen toplumsal kurum ve kaynakların tespiti ile bu kültürü zayıflatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik sosyal araştırmalara öncelik verilecektir.			
Tedbir 241. Toplumda dayanışma, uzlaşma ve hoşgörü kültürünü besleyen toplumsal kurum ve kaynakların tespiti ile bu kültürü zayıflatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik sosyal araştırmalar yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), TÜİK, Vakıflar Gn.Md., STK'lar, Diyanet İşleri Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Toplumsal sorunların tespitinde ve çözümünde taraf olabilecek kurum ve kuruluşlar ile oluşturulacak bir platform marifetiyle araştırmanın içeriğine dair çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 242. Ailenin bütünlüğünü ve önemini vurgulayan içerikte programlar hazırlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, TRT, RTÜK, Özel Sektör, Üniversiteler	Aralık Sonu	Aile içi ilişkileri güçlendiren, çocuk ve gençlerin aileleri ve toplumla sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlayan ve ortak değerlerimizi yücelten dizi, belgesel, çizgi film gibi yayınların yazılı ve görsel basında daha fazla yer alması teşvik edilecektir.
Öncelik 116. Kültür turizminin geliştirilmesi ve sinema, belgesel film gibi kültür ürünleri üretiminin teşvik edilmesi suretiyle kültür sektörünün ekonomik boyutu güçlendirilecektir.			
Tedbir 243. Kültür turizmi için elverişli mekanların tanıtımına ağırlık verilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TRT, Özel Sektör, Meslek Odaları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yurt içi ve dışında kültürel mekanlarımıza yönelik yapılan tanıtımların çeşitlendirilerek artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 244. Yerli film sektörüne yapılan destekler artırılabilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TRT, Özel Sektör, Meslek Odaları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kültür ve Turizm Bakanlığınca sağlanan sinema desteğinin artırılması ve çeşitli ödüllerle desteklenmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır. Ulusal ve uluslararası film festivallerine verilen destek artırılabilecek, yerli filmlerin uluslararası festivallerde daha fazla yer alması teşvik edilecektir.

Tedbir 245. Kültürel tesis ve faaliyetler kademeli olarak yerel yönetimlere devredilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kütüphane ve kültür merkezi gibi yapıların, yerel yönetimler ile üniversitelere devredilmesi sağlanacaktır.
--	--	-------------	---

F. GENÇLİK HİZMETLERİNİN VE SPOR FAALİYETLERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'de genç nüfus (15-24), ADNKS'ye göre, 2010 yılı sonunda 12 milyon 545 bin olup toplam nüfusun yüzde 17'sini oluşturmaktadır. Ülkemiz, Avrupa'da genç nüfusun toplam nüfusa oranının en yüksek olduğu ülkedir. Genç nüfus yapısı ülkemize değerlendirilmesi gereken bir 'demografik fırsat penceresi' sunmaktadır.

2009 yılı itibarıyla eğitimde ve işgücünde olmayan yüzde 39,6'lık genç grup (15-29), ağırlıklı olarak ev kadınları ve ümidini kaybetmiş ve iş aramayan gençlerden oluşmakta olup bu gruplara yönelik özel politika ve hizmetlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

2010 Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre, genç nüfusta işsizlik oranı bir önceki yıla göre 3,6 puan azalarak yüzde 21'ye gerilemesine rağmen genel işsizlik oranının yaklaşık iki katıdır. Toplam kayıtdışı istihdam oranı ise yüzde 43,3 iken, gençlerde bu oran yüzde 58,3'tür. İşsizlik, işgücüne katılım, istihdam gibi konular gençlerin ekonomik hayata katılımları ile yakından ilgili olup, gençler işgücü piyasasına girişte ve insana yakışır iş olanaklarına erişimde sorunlar yaşamaktadırlar.

Toplumsal alanda yaşanan toplumsal aidiyet ve dayanışma duygusunun zayıflaması, ailelerin çözülmesi, kimlik çatışmaları sorunlar en çok gençleri etkilemektedir. Sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar, şiddet eğilimi ve bilinçsiz internet kullanımı gençler için risk faktörü olmaya devam etmektedir.

Gençliğe yönelik hizmetlerin, gençlerin toplumsal hayata aktif katılımlarını ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlayacak, özgüven ve toplumsal aidiyet duygularını güçlendirecek şekilde sunulması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla politika ve hizmetlerin geliştirilmesi, yürütülmesi ve ilgili kurumlar arası eşgüdümün artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Gençlere yönelik politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde gençlerin taleplerini ve katılımını dikkate alan ve gençlik STK'lar ile ortak çalışmalarını ön plana çıkaran bir yaklaşımın geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulmasıyla gençlere yönelik sunulan hizmetlerin kapsam, kalite ve yararlanıcı sayısı bakımından geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Ülkemizde spor politikalarının hazırlık, uygulama ve takip süreçlerinin iyileştirilmesi, spor alanında hem fiziki hem de insan gücü altyapısının güçlendirilmesi, uluslararası müsabakalarda başarılı olacak daha fazla sayıda sporcu yetiştirilmesi ve sporun bir yaşam tarzı olarak halka benimsetilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Spor tesislerinin bölgeler ve branşlar bazındaki dağılımında dengesizlikler bulunmakta, tesislerin rasyonel ve ortaklaşa kullanımları sağlanamamaktadır.

Halkın spora olan ilgisini artıracak, spor yapmaya teşvik edecek ve spor kültürünü oluşturacak proje ve kampanyalar gerektiği ölçüde hayata geçirilememekte, yazılı ve görsel medyada futbol ve basketbol gibi popüler spor branşları dışındaki branşlara yeterince yer verilmemektedir.

Spor politikalarının eğitim, sağlık, turizm, tanıtım gibi pek çok alanı ilgilendirdiği dikkate alındığında ilgili kurum ve kuruluşların etkin katılımıyla spor alanında bir strateji belgesinin hazırlanması gerekmektedir.

Uluslararası düzeyde başarılı sporcular yetiştirmek için uygun fiziksel altyapının oluşturulması, yeterli donanımına sahip antrenörlerin yetiştirilmesi ve başarılı sporcuları teşvik edecek burs ve teşvik sistemlerinin geliştirilmesi önemli görülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Gençlerimizi milli ve manevi değerlere haiz, bilgi ve tecrübe ile donatılmış, özgüveni ve toplumsal aidiyet duygusu yüksek, toplumsal hayata aktif katılan, temel hak ve özgürlüklerinin farkında bireyler olarak yetiştirmek temel amaçtır.

Bireylerin spora aktif katılımlarının teşvik edilmesi, sporun bir yaşam tarzı olarak benimsenmesi ve uluslararası müsabakalarda daha fazla başarılı sporcular yetiştirilmesi için gerekli altyapı ve üstyapı imkanlarının sağlanması temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 117. Gençliğe yönelik hizmetlerin kapsamı genişletilerek niteliği artırılacaktır.			
Tedbir 246. Gençliğe yönelik hizmetler daha etkin ve koordineli sunulacaktır.	GSB (S), Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, MEB, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler ve STK'lar	Aralık Sonu	Gençliğe yönelik faaliyet ve hizmetlerin gerçekleştirilmesinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar arasında koordinasyon sağlanacak, yerel yönetim ve merkezi idare işbirliği artırılacaktır.
Tedbir 247. Ulusal Gençlik ve Spor Politika Belgesi hazırlanacaktır.	GSB (S), Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, STK'lar, Sendikalar, Özel Sektör, Medya Kuruluşları	Aralık Sonu	Gençlik ve spor alanlarında kurumlara yol gösterecek ve uygulamaları için bir çerçeve oluşturacak bir ulusal gençlik ve spor stratejisi oluşturulacaktır.
Tedbir 248. Eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere yönelik hizmetler geliştirilecektir.	GSB (S), Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, STK'lar, Sendikalar, Özel Sektör, Medya Kuruluşları	Aralık Sonu	Özellikle eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere yönelik yaygın eğitim ve rehberlik başta olmak üzere nitelik artırmayı amaçlayan hizmetler güçlendirilecektir.
Tedbir 249. Gençlik ve kültür merkezleri yeniden yapılandırılarak, sayıları ile faaliyet çeşitleri artırılacak ve desteklenecektir.	GSB (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler, TOKİ, STK'lar	Aralık Sonu	Gençlik merkezlerinin etkinliğine yönelik bir araştırma projesi yapılarak, geliştirilebilecek alanlar tespit edilecek, gençlik merkezleri yeniden yapılandırılıp, merkez ve personel sayıları artırılacak, faaliyetlerinde çeşitliliğe gidilecektir.
Tedbir 250. Gençliğe yönelik faaliyet	GSB (S), Kalkınma Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Gençlere yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının projeleri

gösteren STK'lar güçlendirilecektir.			bir hibe programı ile desteklenecektir.
Tedbir 251. Gençlerin toplumsal hayata aktif katılmalarının sağlanmasına, şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerinin önlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	GSB (S), Kalkınma Bakanlığı, MEB, Yerel Yönetimler ve STK'lar	Aralık Sonu	Gençlerin yaygınlaşan şiddet ve zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarını temin etmek amacıyla spor ve sanata yönlendirilmeleri sağlanacaktır. Bu bağlamda gençliği spora ve sanatsal aktivitelere yöneltecek programlar yaygınlaştırılacak, amatör spor branşlarının altyapısı güçlendirilecek, gençlerin, gençlik ve izcilik faaliyetlerine katılmaları özendirilecektir. Bu çerçevede gençlik ve izcilik kampları yeniden yapılandırılarak sayıları artırılacaktır.
Öncelik 118. Spor tesislerinin erişilebilirliği, hizmet çeşitliliği ve sayısı artırılacaktır.			
Tedbir 252. Spor tesislerinin envanteri çıkarılacak, yeni spor tesisleri yapılırken bölgesel ve branş bazındaki dengesizlikler dikkate alınacaktır.	GSB (S), Kalkınma Bakanlığı, MEB, Üniversiteler, TÜİK, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Farklı kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve özel sektöre ait spor tesislerinin envanteri çıkarılacak ve düzenli aralıklarla güncellenecektir. Bu envanter kullanılarak spor tesislerinin bölgesel ve branş bazındaki dağılımları gözden geçirilecek ve spor tesisi yatırımlarında dezavantajlı durumda olan bölge ve branşlara öncelik tanınacaktır.
Tedbir 253. Mevcut spor tesislerinin etkin kullanımı sağlanacaktır.	GSB (S), MEB, Üniversiteler, Spor Tesisi Olan Kamu Kurum ve Kuruluşları, TÜİK, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	MEB'e, üniversitelere, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan spor tesislerinin başta sporcular ve spor kulüpleri olmak üzere bütün vatandaşlar tarafından kullanılabilmesine ilişkin düzenlemeler ve tedbirler hayata geçirilecektir.
Öncelik 119. Aktif spor yapan kişi sayısının artması, farklı spor dallarının yaygınlaştırılması teşvik edilecek ve spor müsabakalarında ülkemizin daha fazla derece elde etmesine yönelik tedbirler alınacaktır.			
Tedbir 254. İlk ve orta öğretimdeki spor eğitimi okul öncesinden başlayarak iyileştirilecektir.	MEB (S), GSB, Federasyonlar, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Spor eğitimi okul öncesinden başlayarak eğitimin tüm kademelerinde yaygınlaştırılacak, çocukların farklı spor branşlarıyla uğraşması sağlanacaktır.
Tedbir 255. Halkın spora olan ilgisini artıracak proje ve kampanyalar hayata geçirilecektir.	GSB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TRT, Basın Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Federasyonlar, STK'lar	Aralık Sonu	Halkın spora ilgisini artıracak projeler desteklenecek, spor tesislerine erişim imkanları iyileştirilecek, kişilerin aktif olarak spor yapmasını teşvik edecek kampanyalar düzenlenecektir. Medyada, popüler spor branşları dışındaki spor branşlarına daha fazla yer verilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 256. Spor alanında yetenekli bireylerin erken yaşta tespit edilmesine yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir.	GSB (S), MEB, Federasyonlar, Üniversiteler	Aralık Sonu	Çocuklar, okul öncesinden başlayarak yetenek taramasından geçirilecek, yetenekli olanlar uygun spor dallarına yönlendirilecek ve yeterli düzeyde spor eğitimi almaları sağlanacaktır.
Tedbir 257. Başarılı sporculara sağlanan imkânlar artırılacaktır.	GSB (S), MEB, YÖK, Üniversiteler, Maliye Bakanlığı, Federasyonlar	Aralık Sonu	Başarılı sporculara sağlanan burslar artırılacak, kendilerine uygun antrenman ortamlarının ve kalifiye antrenörlerin tahsis edilmesi sağlanacak, üniversiteye yerleşme süreçlerinde iyileştirmeler yapılacaktır. Sporcu Eğitim Merkezleri altyapı ve eğitimci açısından desteklenecek, yeterli sayı ve kalitede olimpiyat hazırlık merkezi oluşturulacaktır. Spor eğitimcilerinin eğitimi bir sistem dahilinde yeniden düzenlenecektir.
Tedbir 258. Türkiye'nin uluslararası spor müsabakalarına daha fazla ev sahipliği yapması sağlanacaktır.	GSB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TMOK, Federasyonlar	Aralık Sonu	Ülkemizin dünya çapında tanınırlığını ve prestijini artıracak, olimpiyatlar başta olmak üzere, önemli uluslararası yarışmalara ev sahipliği yapabilmesi için çalışmalara devam edilecektir.

G. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTENİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2010 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 16,9 seviyesinde gerçekleşen eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarını içeren sosyal harcamaların 2011 yılında da yüksek büyümeye rağmen GSYH içindeki payını koruması beklenmektedir. 2010 yılında özellikle yeni kurulan üniversitelerin harcamaları nedeniyle yüzde 4 seviyesine yükselen eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının 2011 ve 2012 yıllarında da benzer seviyede olacağı tahmin edilmektedir. Son dönemde eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında artışlar yaşanmasına rağmen okullaşma oranının düşüklüğü ve bölgeler arası farklılıklar gibi erişim sorunlarını, fiziki altyapı yetersizliklerini, müfredatın güncellenmesini, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesini ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumunu içeren kalite sorunları önemini korumaktadır.

Son yıllarda sosyal korumaya ilişkin harcamalarda da özellikle emekli aylığı ödemelerinin artmasıyla beraber önemli artışlar yaşanmıştır. 2010 ve 2011 yıllarında emekli aylıklarına enflasyon oranının üzerinde artış verilmesi nedeniyle, emekli aylığı ödemelerinin GSYH'ya oranı 2009 yılındaki yüksek seviyesini korumuştur. 2012 yılında ise emekli sayısındaki artışın ve emekli aylıklarında yapılacak intibakın etkisiyle emekli aylık ödemelerinin artmasının yanı sıra İşsizlik Sigortası Fonundan istihdam teşvikleri ve aktif işgücü programlarına yönelik daha fazla harcama yapılması nedeniyle emekli aylıkları ve diğer harcamalar kaleminin GSYH içindeki oranının artması beklenmektedir. 2011 ve 2012 yıllarında merkezi yönetim bütçesinden karşılanan özellikle özürülere yönelik harcamaların artması nedeniyle sosyal yardım ve primsiz ödemelerin GSYH içindeki

oranının yükselmesi beklenmektedir. Her ne kadar sosyal koruma harcamalarında artışlar yaşansa da sosyal dışlanma, yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizliği gibi sorunlar bu alanda öne çıkmaktadır.

TABLO IV: 67- Sosyal Harcamaların Gelişimi

(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011(1)	2012(2)
EĞİTİM (3)	3,2	3,1	3,2	3,4	3,9	4,0	4,0	4,0
SAĞLIK (3)	4,0	4,1	4,0	4,3	5,0	4,5	4,4	4,3
SOSYAL KORUMA	7,3	7,1	7,4	7,2	8,2	8,3	8,4	8,7
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar (4)	6,5	6,4	6,7	6,6	7,6	7,6	7,6	7,8
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler (5)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,6	0,7	0,7
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
TOPLAM	14,5	14,3	14,6	14,8	17,2	16,9	16,9	17,0

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), bütçe dışı fonlar, KİT'ler, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelerin harcamalarını içermektedir. Ayrıca, sosyal yardım mahiyetinde olan yeşil kart harcamaları sağlık harcamaları kapsamında değerlendirilmiştir. 2007 yılından itibaren, Sağlık Harcamaları İzleme ve Değerlendirme Komisyonu tarafından oluşturulan yeni kamu sağlık harcaması tanımı kullanılmıştır.

(4) Sosyal güvenlik kuruluşlarınca ödenen emekli aylıklarının (ek ödeme hariç) yanı sıra, bu kuruluşların diğer giderlerini ve İşsizlik Sigortası Fonunun GAP kapsamındaki yatırımlar öncelikli olmak üzere ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik altyapı yatırımlarının finansmanında kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktardığı tutarlar dışındaki giderlerini içermektedir.

(5) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşların (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar) harcamaları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun sağlık ve eğitim dışı harcamaları ile merkezi yönetim bütçesinin faturalı ödemeler kaleminde yer alan primsiz ödemeler kapsamındaki harcamaları içermektedir.

Geçmiş yıllardaki kapsam genişlemesine bağlı olarak sağlık hizmetlerinden yararlanma talebinin giderek artması, döviz kurundaki artışa bağlı olarak ilaç harcamalarının artması ve küresel ekonomik krize bağlı olarak milli gelirin azalması nedenleriyle sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2009 yılında yüzde 5'e yükselmiştir. 2010 yılında, global bütçe kapsamının devlet hastanelerine ek olarak ilaç harcamalarını da içerecek şekilde genişletilmesi, ilaç ve tedaviye ilişkin alınan gider azaltıcı diğer tedbirler ve ekonomideki yüksek büyüme performansı nedeniyle sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 4,5'e gerilemiştir. Sağlık hizmetlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla ödün verilmeksizin sağlık harcamalarındaki gereksiz kullanımı önlemek üzere alınan tedbirlerle beraber 2011 ve 2012 yıllarında da sağlık harcamalarının GSYH içindeki oranının azalması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Önümüzdeki dönemde eğitim, sağlık ve sosyal koruma sisteminde maliyet etkin bir yönetim izlenerek erişim, etkinlik ve kalitenin artırılması amaçlanmaktadır.

Sosyal koruma harcamalarındaki artışa bağlı olarak, 2012 yılında toplam sosyal harcamaların GSYH'nın yüzde 17'si düzeyine yükseltilmesi hedeflenmektedir.

IV. BÖLGESEL GELİŞMENİN SAĞLANMASI

A. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASININ MERKEZİ DÜZEYDE ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'nin gerek kendi bölgeleri, gerekse AB üyesi ülkelerle arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması hususu AB'ye katılım sürecinin de etkisiyle öne çıkmaktadır. Görece geri kalmış yörelerde; gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel potansiyeli harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Bölgesel gelişmenin hızlandırılabilmesi için ülke bütünü kapsayan, kalkınma ve yatırım dinamiklerini yönlendiren bölge planlarına, operasyonel nitelikli programlara ve finansman kaynaklarına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda merkezi ve yerel düzeyde yönetişimi ve kurumsal kapasiteyi güçlendirmeye yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Merkezi politikalar ile bölgesel gelişme politikaları arasında planlama, uygulama ve izleme bakımından uyum ve koordinasyonu sağlayarak yönetişimi geliştirmek amacıyla Başbakanın başkanlığında ve bölgesel kalkınmaya ilişkin konularda üst karar organı olan Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu kurulmuştur. Bölgesel kalkınma konularını teknik düzeyde tartışmak ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunun karar almasına yönelik öneriler geliştirmek amacıyla da ilgili kurumların üst yöneticilerinin katılımıyla Bölgesel Gelişme Komitesi oluşturulmuştur.

GAP Eylem Planı ile GAP'ın 2008-2012 döneminde tamamlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede GAP Eylem Planında yer alan faaliyet ve projeler için 2008-2012 döneminde toplam 26,7 milyar TL tutarında kaynağa ihtiyaç duyulacağı hesaplanmıştır. Söz konusu kaynağın 7,3 milyar TL tutarı mevcut eğilimlere ve devam eden proje stokuna göre daha önce planlanmış olağan ödeneklerden oluşmaktadır. Eylem Planının ortaya çıkardığı ek finansman ihtiyacı olan 19,4 milyar TL'nin, 4,9 milyar TL tutarındaki kısmının merkezi bütçe dışından finanse edilmesi öngörülmüştür. Merkezi bütçe kapsamında sağlanması planlanan tutar ise 14,5 milyar TL'dir. 2008, 2009, 2010 ve 2011 yılları itibarıyla cari fiyatlarla sırasıyla 1,9 milyar TL, 2,8 milyar TL, 3,2 milyar TL ve 3,3 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. 2008-2011 döneminde GAP Eylem Planı kapsamındaki eylemlere tahsis edilen yatırım tutarı 2011 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 12 milyar TL olmuş; böylelikle kamu finansman ihtiyacının yüzde 50,7'si karşılanmıştır.

Son olarak 2003 yılında yayımlanmış olan İllerin ve Bölgelerin Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasının yenilenmesine ilişkin çalışmalar son aşamdadır.

TABLO IV: 68- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası (2003)	Nüfusun Payı (2010) (Yüzde)	2009-2010 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	Şehirleşme Oranı (2010) (Yüzde) *	Bölgelerin GSKD'ye Katkısı (2008) (Yüzde)	Kişi Başına GSKD (2008) Endeksi TR=100	İşsizlik Oranı (2010) (Yüzde)	İstihdamın Sektörel Yapısı (2010)			Üniversite Sayısı - 2011	Bütçe Gelirinin Giderlerini Karşılama Oranı (2010)
								Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)		
TR10 (İstanbul)	1	18,0	2,6	99,0	27,7	155	14,3	0,4	39,9	59,6	42	8,2
TR51 (Ankara)	2	6,5	2,6	97,3	8,5	134	12,1	3,8	23,6	72,7	16	1,8
TR31 (İzmir)	3	5,4	2,1	91,3	6,5	123	15,1	11,8	30,4	57,8	9	4,0
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,9	2,5	88,0	6,6	138	10,1	11	44	45,0	6	1,4
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	5	4,4	1,6	80,4	6,2	141	13	19,9	34,1	46,1	7	6,3
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	6	2,1	0,6	67,5	2,7	130	9,8	21,7	38,1	40,3	3	1,4
TR62 (Adana, Mersin)	7	5,1	0,8	83,5	4,0	78	16,7	30,2	19,6	50,2	5	1,3
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	8	3,7	1,1	57,7	3,6	97	11,9	32,8	21,8	45,5	3	0,8
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	9	3,6	3,5	69,4	3,9	110	10,7	33,5	13,3	53,2	5	1,0
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,2	1,5	58,7	2,2	96	7,7	39,8	19,6	40,5	2	0,7
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	11	1,4	0,8	51,1	1,3	93	10,8	40,7	23,2	36,2	3	0,9
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	4,1	2,2	63,2	3,6	88	7,6	39,9	25,6	34,4	4	0,7
TR52 (Karaman, Konya)	13	3,0	1,0	73,3	2,4	77	8,4	35,1	24,6	40,3	5	0,6
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	14	3,3	2,1	80,1	1,6	49	12,1	24,4	32,3	43,2	5	0,5
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	15	4,1	1,6	57,5	2,6	63	13,6	35,5	24,8	39,7	3	0,8
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	16	3,2	1,1	75,1	2,3	73	13,7	29,5	26,7	43,9	6	0,5
TR71 (Aksaray, Kırkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	17	2,0	-0,6	62,5	1,5	72	10,1	39,3	15,1	45,5	5	0,5
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	18	3,7	0,0	64,0	2,8	74	7,2	45,6	15,1	39,2	5	0,4
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	19	3,4	-0,4	56,2	2,6	75	6,1	54,7	12,7	32,6	6	0,5
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,2	-0,1	65,6	1,3	59	11,9	42,9	15,7	41,2	4	0,3
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	21	1,0	-0,4	55,5	0,7	71	8,3	48,8	15,2	36,2	3	0,3
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,4	0,6	61,9	0,9	59	6,2	56,3	8	35,6	4	0,3
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	4,3	2,0	63,0	1,7	40	13,1	28	17,2	54,7	2	0,3
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,7	0,8	63,1	1,1	41	11,8	28,2	19,3	52,4	4	0,2
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,5	-0,2	46,6	0,6	38	10,3	58,4	9,2	32,6	4	0,2
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	26	2,7	0,5	48,9	1,0	36	17	38,4	13,6	48,0	4	0,1
Türkiye		100	1,6	76,3	100	100	11,9	25,2	26,2	48,6	165	0,9

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Maliye Bakanlığı; (*) Şehir nüfusu il ve ilçe merkezleri nüfusunu kapsamaktadır

Ulusal düzeyde bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında ve etkilerinin analiz edilmesinde Onuncu Kalkınma Planı ile bölge planlarının makroekonomik katmanda sektör-bölge ilişkisinin kurulmasında önemli bir altlık olacak bölgesel girdi-çıktı tablolarının 26 Düzey 2 bölgesi için oluşturulması öngörülmektedir. 16.07.2009 tarihli ve 27290 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile Türkiye’de ilk defa kapsamlı bir sektörel-bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. Bu sistemde Türkiye, 2003 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi’ne (SEGE) göre dört bölgeye ayrılmıştır. Her bölgede desteklenecek sektörler ayrı ayrı belirlenmiştir. Her bölge için değişen unsurlarla ve kademeli olarak artan teşvikler tanımlanmıştır. Bölgesel ve sektörel uygulama yanında, büyük ölçekli yatırımlar için daha fazla avantaj getiren ek destekler sunulmaktadır.

TABLO IV: 69- Teşvik Sistemi Kapsamında Düzenlenen Devlet Yardımlarının Bölgesel Dağılımı

Teşvik Bölgesi	Düzenlenen Belge Sayısı (Adet)			Sabit Yatırım (Milyar TL)			İstihdam (Kişi)		
	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
1	648	816	1 153	8,7	11,7	18,9	20 818	34 411	36 014
2	282	408	474	1,6	19,6	5,3	8 307	12 947	13 896
3	399	980	997	5,7	7	8,7	13 200	27 435	25 543
4	225	672	644	1,6	3,6	6,6	6 785	17 485	15 394
Toplam	1 554	2 876	3 268	17,6	41,9	39,5	49 110	92 278	90 847

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 07.10.2011

(1) 2011 yılı Ocak-Ağustos aylarını kapsamaktadır

Not: Yuvarlama nedeniyle veriler toplamı vermeyebilir.

Teşvik sistemi kapsamında, üçüncü ve dördüncü bölgelerde verilen teşvik belgelerinde belirlenen sabit yatırım tutarı ve istihdam öngörülleri, 2009, 2010 ve 2011 (Ocak-Ağustos) dönemlerinde, sabit yatırım toplamı açısından sırasıyla yüzde 41, yüzde 25 ve yüzde 39 olarak gerçekleşirken, istihdam açısından ise yüzde 41, yüzde 49 ve yüzde 45 olarak gerçekleşmiştir. Bu iki bölge için sabit yatırım tutarının 2009 yılı için 7,3 milyar TL, 2010 yılı için 11 milyar TL, 2011 yılı için 15,3 milyar TL; istihdamın ise 2009 yılı için 19.985 kişi, 2010 yılı için 44.920 kişi ve 2011 yılı için 40.937 kişi olması öngörülmektedir.

1982 yılında yayınlanan Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi çalışması, yerleşme merkezlerinin ticaret, ekonomik ve sosyal faaliyetler ile haberleşme akım ve ilişkilerini ortaya koyarak bunlar arasındaki etkileşimi ve kademelenmeyi analiz etmektedir. Ancak, 30 yıllık süreç içerisinde söz konusu merkezlerin yeniden tespit edilerek bu akım ve ilişkilerin yeniden ele alınması büyük önem arz etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları, AB'ye uyumu da dikkate alarak, bir taraftan bölgelerin ekonomik verimliliğini yükseltmek yoluyla ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkı sağlamaya, diğer taraftan da bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma amacına hizmet edecek; iç göç hareketlerinin sosyal, ekonomik ve kentsel gelişme bakımından uyumlu ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasını ve refahın yurt sathına dengeli dağılmasını gözetecektir.

Merkezi politikalar ile bölgesel gelişme politikaları arasında planlama, uygulama ve izleme bakımından uyum ve koordinasyonu sağlayarak yönetişimi geliştirmek amacıyla kurulan Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ile Bölgesel Gelişme Komitesi faaliyete geçirilecektir.

Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu; tarım, sanayi, turizm, ulaştırma, mekânsal gelişme, kırsal kalkınma, girişimcilik, yenilik, küçük ve orta ölçekli işletmeler gibi ana politika alanlarıyla bölgesel gelişme politikalarının bütünlüğünü ve koordinasyonunu sağlayacak üst düzey kararlar alacaktır. Bölgesel Gelişme Komitesi ise kümelenme ve bölgesel yenilik gibi bölgesel nitelikli işletme politikalarının ulusal koordinasyonunu gerçekleştirecek, mekânsal gelişme stratejileriyle kalkınma politikaları arasında bütünlük sağlamaya yönelik çalışmaları yönlendirecektir.

Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde koordinasyonu sağlamak, mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyumu güçlendirmek ve alt ölçekli (bölge ve il) plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi hazırlanacak ve Kurul onayına sunulacaktır.

Ulusal düzeyde mekânsal gelişmenin yasal ve teknik çerçevesi geliştirilecek, yerel düzeydeki kuruluşlarla birlikte bölgesel gelişme stratejileri hazırlanacak, alt ölçekli plan ve stratejilerin kapsamı, ilke ve standartları belirlenecektir. Onuncu Kalkınma Planı hazırlık çalışmalarına da katkı sağlayacak şekilde Düzey 2 Bölgelerine ilişkin bölge planlarının güncellenmesi çalışmaları yürütülecektir.

Bölgelerde iş fırsatları ve yaşam kalitesinin artırılmasına, ulaşılabilirliğin ve bölge içi ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesine yönelik olarak, kamu yatırım uygulamalarında ve hizmet arzında mekânsal önceliklendirme ve odaklanma sağlanacak, başta potansiyeli yüksek kentler olmak üzere sosyal ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.

İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumlarını karşılaştırmalı olarak tespit etmek amacıyla 2004 yılında yayımlanan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması yenilenecektir.

Kamu kesiminin yerel ve bölgesel kalkınma politikalarının oluşturulmasında, bölgelerin gelişme düzeyleri ve potansiyeli dikkate alınacaktır. Devlet yardımları, girişim sermayesi, kredi garanti fonları ve mikro-kredi kurumları gibi yatırımı, üretimi ve istihdamı artırıcı araçlar seçici ve mekânsal odaklı olarak geliştirilecektir.

Yerindenlik ilkesi doğrultusunda kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali destekler arasında tamamlayıcılık ve koordinasyon gözetilecektir. Bu bağlamda Kalkınma Bakanlığı ve kalkınma ajansları ile ortak faaliyet alanlarına sahip diğer kurum ve kuruluşlarla protokollerin imzalanması öngörülmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 120. Ulusal düzeyde mekânsal ve bölgesel gelişme politika çerçevesi oluşturulacaktır.			
Tedbir 259. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, yerel yönetimler	Haziran sonu	Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde koordinasyonu sağlamak, mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyumu güçlendirmek ve alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere BGUS hazırlanacaktır. BGUS ulusal ölçekte mekânsal gelişme perspektifini de belirleyecektir.

B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞMENİN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

Merkezden tasarlanan ve uygulanan bölgesel gelişme ve yerel kalkınma politikalarının yanı sıra, son yıllarda, yerel dinamiklere ve potansiyele dayanan kalkınma girişimlerinin desteklenmesi önem kazanmıştır. Bu doğrultuda proje ve faaliyetlerin, katılımcı bir yaklaşımla, bölge planı ve bölgesel gelişme stratejilerinde belirlenen öncelikler kapsamında uygulanması yoluna gidilmiştir.

Yerel kalkınma girişimlerini desteklemek, bölgelerinde kurumsal kapasiteyi artırmak, yerel kesimler arasında işbirliği ağlarını güçlendirmek ve kuruldukları bölgelerin rekabet güçlerini artırarak sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak üzere, 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında kalkınma ajansları kurularak faaliyetlerine başlamıştır.

2008-2010 yıllarında kalkınma ajanslarına merkezi bütçeden aktarılan kaynak tutarı sırasıyla 39,6 milyon TL, 171 milyon TL ve 442,6 milyon TL'dir. Aynı dönemde kalkınma ajanslarına yerel pay olarak 2,8 milyon TL, 38,6 milyon TL ve 110,6 milyon TL tutarında kaynak aktarılmıştır. 2011 yılı için 04.04.2011 tarih ve 2011/3 sayılı YPK kararı uyarınca merkezi bütçe payı 450 milyon TL olarak belirlenmiş olup, yerel payların ilgili mevzuat çerçevesinde 214,3 milyon TL olması beklenmektedir.

Kalkınma ajanslarınca 2008, 2009 ve 2010 yıllarında toplam 70 alanda mali destek programı uygulanmıştır. 2011 yılında da Eylül ayı itibarıyla 29 öncelik alanında proje teklif çağrısı ilan edilmiştir. Mali destek programları kapsamında 2008 yılında 45,6 milyon TL,

2009 yılında, 92,6 milyon TL, 2010 yılında ise 382,9 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. 2011 yılı Eylül ayına kadar ilan edilen proje teklif çağrılarının toplam bütçesi 196,7 milyon TL'dir. 2008 yılından bu yana kalkınma ajanslarına toplam 13.965 proje başvurusu yapılmış, 2.462 proje desteklenmiş ve 521,1 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. Diğer taraftan yürütülen doğrudan faaliyet destekleri kapsamında ajanslara 570 proje başvurusu yapılmış; 117 tanesi uygun görülmüş ve 24,5 milyon TL'lik kaynak aktarılmıştır. Teknik destek kapsamında ise 367 proje başvurusu yapılmış, bu projelerden 271 tanesi desteklenmiş ve bunlara 14,1 milyon TL'lik kaynak aktarılmıştır.

2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında bölge planları kalkınma ajanslarının koordinasyonunda hazırlanmıştır.

TABLO IV: 70- Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler

Mali Destek Programları (Milyon TL)				
Uygulama Yılı	Teklif Çağrısı Sayısı	Destek Miktarı (1)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2008	6	46	1.129	258
2009	9	93	2.576	406
2010	55	383	9.442	1.798
2011 (2)	29	197	818	-
Toplam	99	718	13.965	2.462
Doğrudan Faaliyet Desteği Programları (Milyon TL)				
Uygulama Yılı	Program Sayısı	Destek Miktarı	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2009	1	0,3	11	6
2010	8	4,4	559	111
2011(2)	26	19,8	-	-
Toplam	35	24,5	570	117
Teknik Destek Programları (Milyon TL)				
Uygulama Yılı	Program Sayısı	Destek Miktarı	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2010	6	2,3	367	271
2011(2)	21	11,8	-	-
Toplam	27	14,1	367	271
Personel Sayısı				
Yıl	Genel Sekreter	İç Denetçi	Uzman	Destek
2011(3)	26	16	746	148
Toplam			936	

(1) 2008-2010 yılları için sözleşmeye bağlanan, 2011 yılı için duyurulan tutardır.

(2) Süreç devam etmektedir.

(3) 2011 Ekim ayı itibarıyladır.

TABLO IV: 71- Kalkınma Ajansı Gelirlerinin Merkezi - Yerel Dağılımı

(Milyon TL)

Yıl	Merkezi Paylar	Yerel Paylar	Toplam
2008(1)	39,6	2,8	42,4
2009	171,0	38,6	209,6
2010	442,6	110,6	553,2
2011(2)	450,0	214,3	664,3
Toplam	1.103,2	366,3	1.469,5

(1) Yalnızca Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları faaliyette bulunmaktadır.

(2) Öngörülen tutarlardır.

Büyüme kutbu işlevi görece ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek 12 cazibe merkezi (Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon ve Van) 2007 Yılı Programında belirlenmiştir. GAP Eylem Planı kapsamında Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP) pilot uygulaması, 2008-2010 döneminde Diyarbakır'da gerçekleştirilmiştir. Program kapsamında söz konusu ile toplam 50,9 milyon TL kaynak aktarılmıştır. 2010 yılında Erzurum, Şanlıurfa ve Van illerine de yaygınlaştırılan CMDP kapsamında, bu illere 2010 yılında toplam 59,8 milyon TL kaynak aktarılmıştır. Program kapsamında 2011 yılında 4 il (Diyarbakır, Erzurum, Şanlıurfa ve Van) için 79 milyon TL tutarında ödenek 2011 yılı bütçesinden ayrılmıştır.

Kümelenme politikasına ilişkin olarak; ülkemizdeki kümelerin tespiti, kümelenme potansiyeli olan yoğunlaşmaların yönlendirilmesi amacıyla müstakil projeler uygulanmış ve halen uygulanmakta olan söz konusu faaliyetlerin ülke bütününde ve sürekli olarak gerçekleştirilmesini sağlayacak, bölge planları, sanayi ve ihracat stratejileri ile uyumlu bir gelişmeyi izleyecek ve yönlendirecek daimi ve yerel bir kapasite geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Bölge düzeyinde ulusal yenilik stratejilerinin bölge ölçeğine yansımaları sağlayacak bir organizasyon ve yönetim kapasitesi oluşturmak üzere bir model çalışması yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları ve uygulama araçlarının geliştirilmesinde yerel dinamikler ve potansiyel esas alınacak, bu politikalar görece az gelişmiş bölgeler ve gelişme potansiyeli yüksek merkezler bakımından farklılaştırılacak, yenilikçi, çok boyutlu ve çeşitlendirilmiş araçlarla desteklenecektir. Uygulama araçları; Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda, kalkınma ajanslarıyla işbirliği kurularak geliştirilecek ve yeterli finansman ile desteklenecektir.

İstihdam, devlet yardımları, kümelenme, yatırım destek ve tanıtım, girişimcilik gibi temel rekabet ve kalkınma politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında kalkınma ajanslarının rol ve işlevleri daha belirgin kılınacaktır. Özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar geliştirilecek, girişimcilik yaygınlaştırılacak, yerel istihdamı artırıcı tedbirler alınacaktır. Yörelere özgü ve yenilikçi politikalar yerel düzeydeki kuruluşlarla işbirliği kurularak belirlenip desteklenecektir. Özellikle potansiyeli yüksek bölgelerde bölgesel kalkınma finansmanı araçları geliştirilecektir. Öncelikle gelişme potansiyeli yüksek kentlerde olmak üzere, işletmeler ve

üniversitelerin birlikte çalışmalarını sağlayacak ortam oluşturulacaktır. Bölgesel potansiyeli ve yerel işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan ve yerel düzeyde ekonomik dönüşümü destekleyen girişimcilik ve işletme modelleri oluşturulacak; bunun için kalkınma ajanslarının yerel düzeyde ihtiyaç duyulan koordinasyon ilişkilerini kurması ve uzmanlık kuruluşlarıyla işbirliği mekanizmaları oluşturması sağlanacaktır.

Kümelere ve kümelenmeye yönelik destek sağlayacak kurum ve kuruluşların uygulamalarına temel teşkil etmek üzere, kalkınma ajanslarında bölgelerindeki kümeleri tespit edecek ve yönlendirecek bir kapasite oluşturulacaktır. Bu kapsamda, ajansların desteği ile kümeler tarafından hazırlanacak ve güncellenecek yol haritaları ile kümelerin kamu ile diyalogu sürekli hale getirilecek, yol haritalarına dayanan ve kümelere ilişkin tüm bilgileri ilgili kurum ve kuruluşların kullanımına açan bir küme veritabanı oluşturulacak, kümelere yönelik desteklerde koordinasyon sağlanacaktır. Söz konusu çalışmaların gerçekleştirilmesinde mevcut çalışmalarla azami eşgüdüm sağlanacak, mükerrerliklerden kaçınılacaktır.

Ar-Ge faaliyetlerinin önemini kavramış, Ar-Ge sürecini yönetebilen, ticarileştirebilen, yenilikçi bir üretim/hizmet kapasitesi oluşturmak amacıyla bölge ölçeğinde uzun vadeli ve program düzeyinde müdahaleleri tasarlayabilecek, uygulayabilecek bir bölgesel yenilik sistemi modeli için çalışmalar başlatılacaktır. Bu çalışmalarda kalkınma ajanslarını temel aktör olarak kabul eden bir yaklaşım benimsenecektir.

Bölgesel gelişmede yönetişimin geliştirilmesi hedefine hizmet etmek üzere kalkınma ajanslarında ve merkezde katılımcı karar alma yöntemlerine dair kapasite geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 121. Kredi garanti sistemi, girişim sermayesi gibi mali araçların yerel düzeyde yaygınlaştırılması sağlanacaktır.			
Tedbir 260. Kredi garanti sistemi ve girişim sermayesi gibi finansman araçlarının bölgesel ve yerel düzeyde yaygınlaştırılması için çalışma başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TOBB, BDDK, SPK, Kalkınma Ajansları, Kalkınma Bankası	Aralık sonu	Finans piyasalarındaki dalgalanmaları özellikle KOBİ'lere gecikmeli ve etkisi azaltılmış olarak yansıtan, uzun vadeli risk değerlendirmelerini esas alan, işletme büyüklüğünü artırmaya odaklı destek araçlarının Kalkınma Ajansları ile işbirliği halinde geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu kapsamda belirlenen kalkınma ajanslarının sorumluluğunda analiz çalışmaları gerçekleştirilecek ve çıktılar tüm kalkınma ajansları ile paylaşılacaktır.

Öncelik 122. KOBİ ağırlıklı bölgesel kümelenmeler desteklenerek, Ar-Ge ve yenilik kültürü tabana yayılacak, yenilikçi girişimciler ve işletmeler için yerel düzeyde işlev görece destek modelleri tesis edilecektir.			
Tedbir 261. Kümelenme uygulamaları için genel politika çerçevesi oluşturulacak, kümelenme yönetim ve destekleme mekanizması kurulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	Aralık sonu	Kümelenme bir üretim organizasyonu ve bir politika aracı olarak geliştirilecektir. Rekabetçi sektörlere odaklanan ve yerel girişimleri öne çıkaran kümelenme politikaları için bir çerçeve geliştirilecektir. Kümelenme uygulamaları ve yerel/merkezi düzeyde destekler bu genel çerçeveye ve modelin ilkelerine uygun olarak ilgili kuruluşlar tarafından gerçekleştirilecektir. Bölgesel Gelişme Komitesinde Küme Yönlendirme Komisyonu oluşturulacaktır.
Öncelik 123. Bölgesel yenilik sistemlerine yönelik model çalışması gerçekleştirilecektir.			
Tedbir 262. Bölgesel yenilik sistemlerine yönelik model çalışması gerçekleştirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları	Aralık sonu	Yeniliği yerel ve bölgesel düzeyde ele alarak ilişkili olduğu unsurlarla birlikte bir bağlama oturtan bölgesel yenilik sistemleri geliştirilecektir. Bölgesel özellikler ve öncelikler çerçevesinde uygulama esnekliği olan, yeniliği destekleyen ve tüm kesimlerce benimsenmesini sağlayacak bir yönetim modeli geliştirilecektir. Bir Düzey 2 bölgesinde pilot uygulama yapılacaktır.

C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPASİTENİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Kalkınma ajansları 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında faaliyete geçmiş olup, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 762 uzman ve iç denetçi, 148 destek personel ile hizmet vermektedir. Ajansların kurumsal kapasitesinin gelişimine katkı sağlamak üzere ajanslarda Kalkınma Bakanlığınca bölgesel gelişme politika ve araçları ile mevzuat konularında eğitimler düzenlenmiştir.

İl düzeyindeki yatırımların sistemli ve düzenli olarak izlenebilmesi, sorunların belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilerek uygulanabilirliğinin sağlanması amacıyla başlatılan İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) uygulamaya geçmiştir. Sistem geliştirme faaliyetleri TÜBİTAK Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde yürütülen proje kapsamında tamamlanmıştır. İlave

olarak ihtiyaç duyulan geliştirme faaliyetleri ile bakım ve destek temini konularında çalışmalara devam edilecektir. İKİS projesinin ve genel olarak il düzeyindeki planlama ve koordinasyon faaliyetlerinin etkili olarak yürütülebilmesi için İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin beşeri kaynak ve teknik kapasitelerinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Kalkınma ajanslarının kurumsal işleyişini güçlendirmek ve bütçe, muhasebe, programlama, proje ve faaliyet destekleme ve izleme, insan kaynakları yönetimi, paydaş veri tabanı yönetimi, arşiv ve belge yönetimi, yatırım destek ofisleri faaliyetleri, performans yönetimi ve bölge planı faaliyetlerini desteklemek üzere modüler nitelikte tasarlanan Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin (KAYS) kurulum çalışmalarına devam edilmektedir. Kalkınma Bakanlığının ajanslara ilişkin genel koordinasyon görevinin etkili olarak yürütülmesine de katkı sağlayacak projede, bütçe ve muhasebe modülü devreye alınmıştır.

Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesinin (KOP) uygulamalarını yerinde koordine etmek ve bu kalkınma projelerinin uygulandığı illerdeki yatırımların gerektirdiği araştırma, planlama, programlama, projelendirme, izleme, değerlendirme ve koordinasyon hizmetlerinin yerine getirilmesi suretiyle bu projelerin kapsadığı bölgelerin kalkınmasını hızlandırmak üzere, Kalkınma Bakanlığına bağlı ve tüzel kişiliğe sahip, Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi kurulmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında ve hayata geçirilmesinde, başta kalkınma ajansları ve yerel yönetimler olmak üzere yerel düzeyde bölgesel gelişmede rolü olan kuruluşların, uzmanlaşma düzeyi, proje hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve koordinasyon kapasitesi artırılacak ve beşeri kaynakları geliştirilecektir.

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki yerel işbirliği ve ortaklıklar, kalkınma ajansları aracılığıyla desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi alışverişi özendirilecektir.

KAYS çalışmaları kapsamında tüm modüllerin yazılım geliştirme süreci tamamlanacaktır. Merkezi ve yerel kurumlar arasında planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında bilgi akışı ve işbirliği etkili kılınacaktır. Diğer yandan, kamu yatırımlarının ve yerel düzeydeki sosyo-ekonomik kalkınma girişimlerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde yerel kuruluşların koordinasyonu ve etkinliği güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 124. Merkezi ve yerel düzeyde izleme, politika geliştirme ve uygulama kapasitesi gelişimi desteklenecek, merkezi ve yerel kurumlar arasındaki işbirliği geliştirilecektir.			
Tedbir 263. DAP, DOKAP, KOP Bölge Kalkınma İdarelerinin kurumsallaşma çalışmaları tamamlanacaktır.	DAP, DOKAP, KOP, Bölge Kalkınma İdareleri (S); Kalkınma Bakanlığı	Aralık sonu	Bölge Kalkınma İdareleri faaliyete geçirecek ve bu bölgelerde eylem planları hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
Tedbir 264. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin (İPKM) yetki ve kapasiteleri artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	İl koordinasyon ve izleme sisteminin geliştirilmesi kapsamında İPKM'lerin teknik ve analitik kapasiteleri yükseltilecek; niteliği ve niceliği artırılan personelin özlük hakları iyileştirilecektir.
Tedbir 265. İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) geliştirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S); İçişleri Bakanlığı, TÜBİTAK, Valilikler, Kalkınma Ajansları, yerel yönetimler	Aralık Sonu	İKİS projesinin geliştirilmesi ve koordinasyonuna devam edilecek; merkezi kurumlarla veri entegrasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 266. Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi çalışması başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S); TÜİK, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Yerleşme merkezleri arasındaki mal, insan ve hizmet akımlarına dair ilişkilerin ortaya konulması amacıyla teknik çalışma başlatılacaktır.
Tedbir 267. İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S); TÜİK	Aralık Sonu	İlçelerin durum tespiti ve bölgesel gelişme odaklı politikalara katkı sağlamak amacıyla İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması güncellenecektir.

D. KIRSAL KESİMDE KALKINMANIN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) çerçevesinde hazırlanan ve ülkemiz için bir ilk olma özelliği taşıyan Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) ile ülkemizde kırsal kesime götürülen hizmetlerin koordineli bir şekilde yürütülmesi ve etkinliklerinin artırılması temel hedefi doğrultusunda kırsal kesim için önem arz eden 96 faaliyet konusu tespit edilmiştir. Bu faaliyetler Dokuzuncu Kalkınma Planı ve Ulusal Kırsal

Kalkınma Stratejisinde yer alan tarım ve tarım dışı istihdam imkânlarının artırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının güçlendirilmesi, kırsal çevrenin ve doğal kaynakların korunması öncelikleriyle uyumludur. Plan, söz konusu faaliyetler çerçevesinde uygulama, izleme ve değerlendirme konularında ilgili kurumlarda kapasite gelişimine katkıda bulunacaktır. Kırsal kalkınmanın çok sektörlü bir yapıya sahip olması nedeniyle, Planın uygulama, koordinasyon, izleme ve değerlendirme yapısının kurumlar arası işbirliği temelinde tesis edilmesi ve yönetilmesi önem taşımaktadır. Bu amaca hizmet edecek mevzuat taslağı, Plan hazırlıklarında görev alan kurumların katkısıyla hazırlanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve UKKS belgesi ile uyumlu olarak, kırsal kesimde tarım sektöründen açığa çıkan işgücünün tarım dışı sektörlerle yönlendirilmesi ve bu işgücünün nitelik ve beceri düzeylerinin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanmak suretiyle geliştirilmesi hususu önemini korumaktadır. Nitekim tarım sektörünün kırsal istihdam içindeki payı 2010 yılında hem oransal hem de mutlak olarak artmıştır. Kırsal kesimde tarımsal istihdam 2009 yılında yüzde 62,5 iken 2010 yılında yüzde 62,9'a yükselmiştir. Bu dönemdeki mutlak artış ise 330 bin kişidir. Tarımın kırsal istihdam içindeki payının 2008 yılından itibaren tekrar artmaya başlamasında, kırsal kesimde tarım dışı istihdam olanaklarının yetersiz kalmasının payı bulunmaktadır. 2010 yılı itibarıyla kırsal kesimde yaklaşık olarak halen 5 milyon kişinin istihdam edildiği tarım sektöründeki olası çözümlenin kırsal ve kentsel işgücü piyasaları üzerinde oluşturacağı işsizlik tehdidine karşı kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde özel tedbirler alınması ihtiyacı devam etmektedir. Tarımdaki işgücü fazlasının kırsal kesimde tarım dışı sektörlerle geçişini teşvik edecek desteklerin artırılması gerekmektedir.

Ülkemizde kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına katkı sağlayan projelerden; Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi, Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi, Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi, Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi, Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma Projesi, GAP Entegre Kırsal Kalkınma Projesi ile Kırsal Alanlarda Yöresel Doku ve Mimari Özelliklerin Belirlenmesi ve Yaygınlaştırılması Projesi gibi projelerin uygulamaları devam etmektedir.

2006-2010 yıllarında uygulanan beş etap ile tamamlanan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programında (KKYDP); tarım ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik projelere yüzde 50, toplu basınçlı sulama projelerine yüzde 75 ile makine ve ekipman alımları konularındaki projelere yüzde 50 oranlarında hibe desteği sağlanmıştır.

2006-2010 döneminde toplam beş etap halinde uygulanan KKYDP'nin tarıma dayalı yatırımlar bileşeni kapsamında 31.12.2010 itibarıyla tamamlanan 3.155 adet proje için 567 milyon TL destek sağlanmıştır. KKYDP'nin makine ekipman alımı bileşeni kapsamında ise 2007-2010 dönemi için 78.124 adet projeye 349 milyon TL destek sağlanmıştır. Böylece, 2010 yılı sonu itibarıyla KKYDP kapsamında toplam 916 milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu Kararı ile KKYDP, 2011-2015 dönemini kapsayacak şekilde beş yıl daha uzatılmıştır. 2011 yılında proje kabulleri yapılmış ve uygulamaları başlatılmıştır. 2011 yılı için tahsis edilen 310 milyon TL bütçenin yıl sonuna kadar kullanılması öngörülmektedir.

Kır ve kent ayrımına esas teşkil eden 20 bin nüfus eşiği baz alındığında ADNKS sonuçlarına göre nüfusun 2009 yılında yüzde 29,9'u, 2010 yılında ise yüzde 29'u kırsal alanda yaşamaktadır. Şehir nüfusunun il ve ilçe merkezleri nüfusunu kapsadığı durumda ise nüfusun 2009 yılında yüzde 24,5'i, 2010 yılında ise yüzde 23,7'si kırsal alanda yaşamaktadır.

İçişleri Bakanlığı verilerine göre, 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 34.394 köy, 46.934 adet köy bağlısı ve 1.977 adet köy belediyesi (belde) statüsünde yerleşim yeri bulunmaktadır.

Köy ve köy bağlısı yerleşimlerin içme suyu ve yol konularındaki altyapı sorunlarının, mahalli idareler eliyle ivedi bir şekilde çözülmesi amacıyla 2005 yılında, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç olmak üzere 79 ilde uygulamasına başlanan KÖYDES Projesi devam etmektedir. KÖYDES Projesine 2010 yılında sağlanan ek ödeneklerle birlikte 1.550 milyon TL tahsis edilmiş olup, ülke genelinde yüzde 68,4'ü köy yolu, yüzde 30,2'si köy içme suyu ve yüzde 1,4'ü de küçük ölçekli sulama işleri olmak üzere toplam 15.640 proje tamamlanmıştır. 2010 yılı uygulamaları kapsamında Eylül 2011 itibarıyla 203'ü susuz olmak üzere 5.751 üniteye içme suyu hizmeti sunulmuş; 9.584 km'si asfalt-beton yol olmak üzere bakım-onarım dahil toplam 23.324 km yol yapılmıştır. 2011 yılı için projeye 550 milyon TL kaynak tahsis edilmiş olup, uygulama devam etmektedir. 2011 yılı sonu itibarıyla yüzde 76,1'i köy yolu, yüzde 21,7'si köy içme suyu ve yüzde 2,2'si de küçük ölçekli sulama işi olmak üzere toplam 6.270 projenin daha tamamlanması öngörülmektedir.

Kırsal yerleşim yerlerinde yaşam kalitesinin artırılması, yöresel doku ve mimari özelliklere uygun yapılaşmanın korunması ve yaygınlaştırılması amacıyla başlatılan Kırsal Alanlarda Yöresel Doku ve Mimari Özelliklerin Belirlenmesi ve Yaygınlaştırılması Projesi Kayseri ve Balıkesir illerinde bitirilmiştir. Malatya ve Hatay pilot illerinde ise çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, kırsal alanda güvenli, sağlıklı, sürdürülebilir yerleşme ve yapılaşmanın sağlanmasına yönelik gerekli mevzuat çalışmalarının tamamlanması, örnek projelerin yapılması öngörülmektedir.

Geçmiş yıllarda terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı illerde; güvenlik kaygısıyla yaşadıkları yerleşim yerlerinden ayrılan ailelerden geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin sağlanmasına, dönülen yerleşim yerlerine sosyal ve ekonomik altyapı tesislerinin yapılmasına, dönmek istemeyenlerin ise halen yaşadıkları yerlerde geçimlerini sürdürebilmesine yönelik Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) kapsamındaki çalışmalar devam etmektedir. Bu çerçevede, ilgili valiliklerce teklif edilen projeler İçişleri Bakanlığınca değerlendirilmiş ve 2011 yılında uygun bulunan 34 proje desteklenmiştir.

Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında Avrupa Komisyonu tarafından 29.08.2011 tarihinde Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar, Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar, Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi tedbirleri ve 17 il (Afyon, Isparta, Çorum, Amasya, Samsun, Tokat, Konya, Sivas, Yozgat, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Hatay, Balıkesir, Kars, Trabzon) için IPARD Programının yönetim ve uygulamasından sorumlu kurumlara yetki devri verilmiştir. Erzurum, Ordu ve Van illerindeki koordinatörlükler için akreditasyon çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'ye ayrılmış IPARD fonlarının 2007-2012 dönemindeki toplam büyüklüğü yaklaşık 660 milyon Avrodur. Fonlar iki faz halinde kullanılacaktır.

IPARD Programı uygulamalarını gerek programlama gerekse kurumsal açıdan güçlendirmek amacıyla Yönetim Otoritesi tarafından projeler uygulanmaktadır. Bu projelerden; 4 ay süreli IPARD Programı için Yayım/Danışmanlık Hizmetlerinin Kurumsal Analizi için Teknik Destek Projesi, 7 ay süreli IPARD Kapsamında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Tarım Çevre Programının Hazırlanmasına Yönelik Koordinasyon ve İletişim Yoluyla Desteklenmesi Projesi ve 6 ay süreli IPARD Kapsamında LEADER Tedbirinin Uygulanmasına Destek Eşleştirme Projesi yürütülmüş olup 15 ay süreli IPARD Kapsamında Çevre ve Kırsal Alan Eşleştirme Projesi devam etmektedir. 2012 yılında IPARD Kapsamında Yayım/Danışmanlık Hizmetlerinin Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi ve IPARD Kapsamında Yönetim Otoritesi'nin Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi uygulanacaktır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kırsal kalkınmada temel amaç; yerel potansiyelin değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır.

Bu kapsamda, kırsal kalkınma politikaları; tarım sektöründeki yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan işsizlik ve yoksulluk başta olmak üzere, göçten kaynaklanan sosyo-ekonomik olumsuzlukların azaltılması amacıyla tarım politikalarıyla tamamlayıcı bir şekilde uygulanacaktır.

Kırsal nüfusun gelirlerinin çeşitlendirilmesi, istikrara kavuşturulması ve artırılmasına yönelik olarak; tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılması, tarım dışı ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile yerel yönetimler ve birliklerin kırsal kalkınmadaki etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Kırsal kalkınma projelerinin istihdam odaklı ve yerel yönetimi güçlendirecek şekilde tasarlanması sağlanacak ve tarım havzalarına yönelik çalışmalar da dâhil olmak üzere uygulama ölçekleri bölgesel gelişme politikaları ile uyumlu olarak belirlenecektir.

IPARD Programının uygulanacağı illerde kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali desteklerin koordinasyonu gözetilecektir.

Göçer aileler ile yerleri kamulaştırılan ailelerin iskânının sağlanmasına devam edilecektir. Toplu iskânda, hak sahipleriyle işbirliği yapılarak, yeni finansman modelleri aracılığı ile iskân hizmeti etkinleştirilecektir.

Zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara yönelik olarak yürütülmekte olan KDRP kapsamındaki hak sahiplerinin kendi istekleri doğrultusunda eski veya yeni yerleşim yerlerinde refah seviyelerinin iyileştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 125. Kırsal kalkınmaya yönelik uygulamaların Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) ile uyumlu olması sağlanacak ve tahsis edilecek kamu kaynaklarının etkinliğini artırmak amacıyla gerekli yasal ve kurumsal altyapı kırsal kesimde yaşanan dönüşüme ve ihtiyaçlara uygun olarak belirlenecektir.			
Tedbir 268. Kırsal Kalkınma Planının uygulanması, koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yapılar oluşturulacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, TÜİK, Kalkınma Ajansları, STK'lar, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Kırsal Kalkınma Planında belirtilen temel çerçeve ile uyumlu olarak Planın izleme ve değerlendirme yapısının esas ve usullerini düzenlemek üzere hazırlanan taslak rehber ilgili kurumların işbirliği ile sonuçlandırılacaktır. Rehber çerçevesinde derlenecek Plan izleme göstergelerinin Resmî İstatistik Programına uyumu ve entegrasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 269. Köy Kanununun yenilenmesine yönelik hazırlıklar tamamlanacaktır	İçişleri Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Köylerin yönetimi ve statüsü ile ilgili gelişmeler ışığında ilgili kesimlerin de katkısıyla Köy Kanununun yenilenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.
Öncelik 126. IPARD Programının (2007-2013) programlama ve uygulama süreçlerinin etkinliği artırılacaktır.			
Tedbir 270. IPARD Programı çerçevesinde potansiyel yararlanıcılara yönelik yayım ve danışmanlık hizmetleri güçlendirilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, TKDK, Kalkınma Ajansları, İl Özel İdareleri, Belediyeler, STK'lar	Eylül Sonu	IPARD Programına yönelik yayım ve danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi amacıyla bir proje yürütülecektir.
Öncelik 127. Kırsal alanda yerleşme ve yapılaşmaya ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve uygulama projeleri hayata geçirilecektir.			
Tedbir 271. Mera, yaylak ve kışlakların geçici yerleşme yeri olarak tahsisine ilişkin usul ve esaslar düzenlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Aralık Sonu	Gerekli hazırlıklar 3194 sayılı İmar Kanunu'nun ek maddesinin uygulanmasına yönelik mevzuat düzenlemeleri çerçevesinde yapılacaktır.

Tedbir 272. Kırsal alanlarda yöresel doku ve mimari özelliklere uygun yapılaşma çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, İl Özel İdareleri, Belediyeler, STK'lar	Aralık Sonu	Yöresel doku ve mimari özelliklere uygun yapılaşma, pilot olarak yürütülen çalışmalardan edinilen tecrübelerle bağlı olarak deprem kuşağında yer alan ve yapılaşma baskısının yoğun olduğu illere öncelik verilerek yurt sathına yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 273. Kırsal alan planlaması usul ve esasları belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İl Özel İdareleri, Belediyeler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kırsal alan planlama çerçeve mevzuatı oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kırsal nitelikli alanlarda yerleşme ve yapılaşmayı düzenleyen yeni bir kırsal alan yönetmeliği de hazırlanacaktır.
Öncelik 128. Zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara yönelik, kendi istekleri doğrultusunda, eski veya yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli tedbirler alınacaktır.			
Tedbir 274. Baraj inşaatları nedeniyle yerleri kamulaştırılan ailelerin iskân süreci hızlandırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İçişleri Bakanlığı, DSİ	Aralık Sonu	Arazi temininin zor olduğu ve yerleri kamulaştırılan ailelerin toplu iskânının sağlanamadığı durumlarda hak sahipleriyle işbirliği yapılarak kredi usulü ile hizmetin daha etkin olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2010 yılı itibarıyla, 81 il özel idaresi, 2.950 belediye, 34.395 köy bulunmaktadır. 2008 yılı ADNKS sonuçlarına göre belediyelerde 61.567.758 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun toplam nüfusa oranı ise yüzde 83.5'tir.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin denetim ihtiyacı devam etmektedir.

Mahalli idarelerde yeni yasal düzenlemelerle artan görev ve sorumlulukları yerine getirecek idari, mali ve teknik kapasitenin oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Mahalli idarelerin hizmet önceliklerini ve finansman imkanlarını belirleyememeleri, bu idareleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projeleri için de borçlanmaya yöneltmektedir.

2. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 129. Yerel yönetimlerin hizmet kapasitesi geliştirilecek, sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartları belirlenecek, standartlara uygunluk denetimi merkezi idare tarafından yapılacaktır.			
Tedbir 275. Yerel yönetimlerin asgari hizmet standartlarını belirlemeye yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli ilke ve kriterlerin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi ve yerel yönetimlerin bu standartlara uygun hizmet vermesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

B. POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMA KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kamu idarelerinde kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsisini, bu kaynakların etkin, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılmasını amaçlayan stratejik planlama ve performans esaslı bütçelemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen geçiş programı 2010 yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır. Geçiş programında yer alan kamu idareleri beşi hariç olmak üzere ilk stratejik planlarını hazırlamıştır. Yeni kurulan kamu idarelerinde de stratejik planlama çalışmaları devam etmektedir. Bu idarelerde performans programı çalışmaları da sürdürülmektedir.

KİT'lerin stratejik plan hazırlamaları 2008 ve 2009 yıllarına ait Genel Yatırım ve Finansman Programlarında Bakanlar Kurulu kararlarıyla hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 19 adet KİT'ten 16'sı stratejik planlarını tamamlamış olup 3'ü ise çalışmalarını sürdürmektedir.

Stratejik planlamanın daha işlevsel hale getirilmesi için gerek stratejik plan yapmakla yükümlü kamu idareleri gerek Kalkınma Bakanlığınca elde edilen deneyimler ışığında Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin güncellenmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Stratejik yönetimin etkili biçimde uygulanabilmesi ve katılımcılığın güçlendirilmesi amacıyla başlatılan Stratejik Planlama ve Politika Geliştirmede Katılımcılık Projesi devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu idarelerinde stratejik yönetimin gerektirdiği dönüşümün sürdürülmesi, yönetsel kararların stratejik planlara dayanan orta ve uzun vadeli bakış açısı ile şekillendirilmesi, uygulanacak politikaların maliyeti, etkilediği kesimler ve fırsat maliyeti de göz önüne alınarak, bütçenin kamu idarelerinin performansını gösterecek bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır. Kamu idarelerinde mevcut idari ve beşeri kapasite, nitelik ve nicelik olarak stratejik yönetim anlayışı doğrultusunda geliştirilecek, yönetim kültürünün yeni yapıya uyarlanmasına yönelik programlar düzenlenecektir. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin yayımlanmasından sonra kurulan ve stratejik plan yapmakla yükümlü olan kamu idareleri de sisteme dahil edilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 130. Kamu idarelerinde daha verimli, etkili ve uygulanabilir stratejik planların hazırlanmasına yönelik çalışmalar yapılacak, katılımçılık mekanizmaları güçlendirilecektir.			
Tedbir 276. Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzunun gözden geçirilerek yayımlanması çalışması tamamlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S); Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Mart Sonu	Bugüne kadar yapılan çalışmalar ve elde edilen deneyimler ışığında Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu gözden geçirilerek sistemin daha etkili çalışması için gerekli değişiklikler yapılacaktır.
Öncelik 131. Kamu idarelerinde mevzuat hazırlık süreci iyileştirilecektir.			
Tedbir 277. Mevzuat hazırlık sürecini iyileştirmeye ve bunun sonucunda mevzuat kalitesini artırmaya yönelik faaliyet ve programlar uygulamaya konulacaktır.	Başbakanlık (S); Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	Mevzuat hazırlama süreçlerinin yeniden ele alınarak daha etkili bir sisteme kavuşturulması amacıyla Mevzuat Strateji Belgesi, Mevzuat Danışma Rehberi ve Mevzuat Yapım Kılavuzu hazırlanacaktır.

C. KAMU KESİMİNDE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kamu kesiminde etkili bir insan kaynağı geliştirme politikası uygulanması ve kamu personel sisteminde şeffaf, anlaşılır ve yeknesak kurallara dayanan mesleki yeterliliği, performansı ve hizmetin gereklerini esas alan bir düzenlemeye gidilmesi, kamuda etkinlik ve verimliliği önemli ölçüde artıracaktır. Bu çerçevede, kamu hizmetleri ile personel sayı ve yapısının analiz edilmesi, mevcut insan kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması ve niteliğinin artırılması ile hizmet-personel-ücret ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kamu personelinin yeterli hizmet içi eğitime tabi tutulamaması, işlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavuşmalarını engellemektedir. Sayısı ve içeriği yetersiz olan hizmet içi eğitim programları, belirli bir insan kaynağı geliştirme politikası çerçevesinde yürütülememektedir. Kamuda verimlilik kültürünü geliştirmek için hizmet içi eğitim programlarının yeni bir anlayış doğrultusunda ele alınma ihtiyacı bulunmaktadır.

Personel değerlendirme sisteminin gözden geçirilerek, personelin performansının ölçülmesinde nesnel ve açık standartların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Sicil sistemini kaldırarak yerine personel bilgi sistemini getiren 6111 sayılı Kanun, kurumlara personelinin başarı ve verimliliğini ölçebilmeleri için değerlendirme ölçütleri belirleme imkanı getirmiştir. Devlet Personel Başkanlığı bu amaçla kurumlara rehberlik etmek üzere Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlanması çalışmalarını yürütmektedir.

Görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli bir şekilde tanımlanmaması olması, kamu personelinin kurum ve kuruluşlar arasında dengesiz dağılımı, personel ve ücret düzeyinin hizmet gerekleri ile uyumsuzluğu kamu personel sisteminde göze çarpan diğer sorunlardır.

Devletin genel kurumsal yapısının gözden geçirilmesi ve kamu yönetiminin temel ilkeleri ve yeniden yapılandırılması çalışmaları ile uyumlu personel rejimi reformu hazırlıkları Devlet Personel Başkanlığınca sürdürülmektedir.

6111 sayılı Kanun ile kamu sektöründe esnek çalışmaya imkan tanıyan bazı düzenlemeler yapılmış, söz konusu düzenlemelerin uygulamaya aktarılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Kamu personeli kayıt sisteminin tek bir veri tabanında toplanması amacıyla yönelik PER-NET projesinin altyapı çalışmaları Devlet Personel Başkanlığınca tamamlanmış olup, uygulamanın veri girişi için kamu kuruluşlarına açılması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamı, kamu görevlilerinin yönetsel karar alma süreçlerine katılım düzeylerinin artırılması ve kamu personel sisteminin iyileştirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 132. Kamu personeli bilgi sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.			
Tedbir 278. Kamu personeli bilgi sistemi tamamlanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, ÇSGB, TODAİE, Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlaması yapabilmek ve kamu personeline ilişkin ihtiyaç duyulan izlemeleri,

			değerlendirmeleri ve görevlendirmeleri sağlıklı bir şekilde yürütmek amacıyla Devlet Personel Başkanlığı bünyesinde oluşturulmakta olan kamu personeli bilgi sistemi tamamlanacaktır.
Öncelik 133. Kamu personel sisteminin iyileştirilmesi amacıyla hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.			
Tedbir 279. Kamu personel sisteminin kurumsal yönetim yapısı gözden geçirilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında personel sistemi, işe alımdan emeklilik sonrasına kadarki süreçleri kapsayan bir insan kaynakları yönetimi anlayışıyla ele alınarak düzenlenecektir.
Tedbir 280. Kamu personelinin, sürekli ve etkin bir hizmet içi eğitim programına tabi tutulması sağlanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), TODAİE	Aralık Sonu	Kamu çalışanlarının verimliliğini artırmak ve insan kaynaklarında verimlilik kültürü oluşturmak amacıyla personel, yönetici ve hizmet açısından verimliliğe etki eden faktörlerin tespitine ilişkin araştırmalar yapılacak ve yapılan çalışma sonucunda gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır. TODAİE'nin de katkısıyla yönetici ve diğer personelin hizmet içi eğitim programları aracılığıyla niteliklerinin artırılmasına katkıda bulunulacaktır.
Tedbir 281. Kamu kurum ve kuruluşlarında tüm çalışanların performansını objektif ve saydam biçimde ölçen standartlar geliştirilecek, başarılı çalışanlar desteklenecek, ücretlendirmede performans da esas alınacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Kaldırılan sicil sisteminin yerine etkinlik ve verimlilik analizini de içeren yeni bir sistem oluşturulacak, kamuda performansı da dikkate alan bir değerlendirme sistemi teşkil etmek amacıyla Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlanacaktır.

D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLEŞTİRİLMESİ

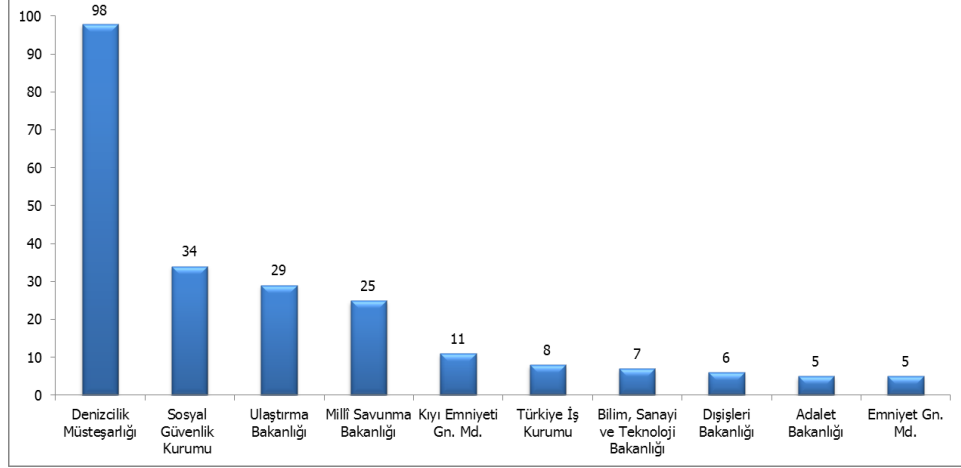
1. Mevcut Durum

e-Devlet, kamu hizmet sunumunda kalite ve etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmaların odağında yer almaktadır. Ülkemizde e-devlet çalışmaları ile kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, birlikte işler ve bütünlük hizmetlerin sunulacağı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulması amaçlanmıştır.

2011 yılında, kamu kurumlarının sunmuş oldukları hizmetlerden; yeni şirket kaydı ve ticaret sicili işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesine imkan tanıyacak Merkezi Sicil Kayıt Sistemi Projesinin (MERSİS) Mersin’de başlatılan pilot uygulaması tamamlanmış olup, yaygınlaştırma çalışmalarına başlanmıştır. Metin tabanlı Ulusal Adres Veri Tabanının (UAVT) coğrafi bilgi sistemleri teknolojisi kullanılarak mekansal bir veri tabanına dönüştürülmesini amaçlayan Mekansal Adres Kayıt Sistemi ve Çevrimiçi Emlak ve İnşaat İzinleri Projesine ilişkin çalışmalar sürdürülmüştür. Elektronik Kamu Alımları Platformunun uygulamaya konması sonrası elektronik ortamda teklifi de içeren ilk elektronik ihale uygulaması 7 Mart 2011 tarihinde, sağlık sarf malzemeleri alımında test edilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından 2010 yılında pilot uygulama ile hayata geçirilen merkezi hastane randevu sistemi 69 ilde Bakanlığa bağlı 739 hastaneye yaygınlaştırılmış; 9 ilde ise çevrimiçi randevu vermeye başlanmıştır. Devlet tarafından verilen tüm sosyal yardımların tek çatı altında toplanmasını amaçlayan Bütünlük Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi kapsamındaki Vakıf Otomasyonu Modülü Ankara’da uygulanmaya başlanmıştır. Pilot uygulaması 2010 yılının Kasım ayında tamamlanan T.C. Kimlik Kartı Projesini yaygınlaştırmaya yönelik hazırlık çalışmaları sürdürülmüştür. Kamu kurumları arasındaki resmi yazışmaların elektronik ortamda yürütülmesini amaçlayan e-Yazışma Projesi çerçevesinde teknik çözüm ve ortak kurallar seti geliştirilerek 6 kamu kurumunda test edilmiştir.

2008 yılı Aralık ayından bu yana hizmet veren e-Devlet Kapısına yeni hizmetlerin entegre edilmesine devam edilmiştir. 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 26 kamu kurumunun 260 hizmeti e-Devlet Kapısına entegre edilmiştir. Bununla birlikte, bu hizmetlerin büyük çoğunluğu sınırlı sayıda kurum tarafından sağlanmaktadır. Öte yandan, kullanıcı sayısında önemli artışlar gerçekleşmiş; 2010 yılı sonunda 1,95 milyona ulaşan kayıtlı kullanıcı sayısı, 2011 yılı Ekim ayı başında 10 milyonu aşmıştır. Kullanıcı sayısında bir yıl zarfında gerçekleşen önemli artışın başlıca nedenleri; sosyal güvenlik, mahkeme dava sorgulama, tapu bilgisi sorgulama ve öğrenci bilgi sistemi işlemlerinin e-Devlet Kapısı üzerinden sunulmaya başlanması ve Sosyal Güvenlik Kurumunun e-Devlet Kapısına taşıdığı elektronik hizmetlerini yalnızca e-Devlet Kapısı üzerinden vermesidir.

GRAFİK: 8- e-Devlet Kapısına En Fazla Hizmet Entegre Eden 10 Kurum ve Hizmet Sayıları, 2011

Kaynak: www.turkiye.gov.tr

Ülkemizde, 2011 yılı Ekim ayı başı itibarıyla kamu kurumlarına ait 21.578 adet internet sitesi bulunmaktadır. Bu sayının 2009 yılından bu yana aynı seviyelerde olduğu gözlenmektedir. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2011 yılı sonuçlarına göre; 16-74 yaş arası toplam nüfusun yüzde 16,8'i, internet kullanan bireylerin ise yüzde 38,9'unun e-devlet hizmetlerini kullandıkları görülmektedir. Söz konusu yaş grubunda, 2010 yılında e-devlet hizmetlerini kullanan bireylerin oranının yüzde 10,8 olduğu dikkate alındığında, bu konuda geçen yıla göre önemli ölçüde artış olduğu anlaşılmaktadır. TÜİK Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2010 yılı sonuçlarına göre; 2009 yılında 10 ve daha fazla çalışanı bulunan tüm girişimlerin yüzde 66,1'i, internet kullanan girişimlerin ise yüzde 72,8'i e-devlet hizmetlerini kullanmaktadır. Bu durum, iş dünyasına yönelik e-devlet hizmetlerinin bireylere yönelik e-devlet uygulamalarına nazaran daha fazla kullanıldığını göstermektedir. Öte yandan, TÜİK tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre elektronik ortamda sunulan kamu hizmetlerinden memnuniyet oranı 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla yüzde 95 ve yüzde 95,7 olarak gerçekleşmiştir.

2011 Yılı Yatırım Programında kamu kurumlarının 210 adet bilgi ve iletişim teknolojileri yatırım projesi için yaklaşık 2,1 milyar TL ödenek ayrılmıştır. 2011 yılı BİT yatırım ödeneklerinden en fazla payı eğitim ve diğer kamu hizmetleri sektörü alırken, ulaştırma, haberleşme ve sağlık sektörleri en fazla BİT yatırım ödeneği tahsis edilen diğer sektörlerdir.

e-Devlet proje ve uygulamalarının yaygınlaşması ve olgunlaşması ile birlikte BİT yatırım projeleri çoğunlukla mevcut bilgi sistemlerini idameye yönelik yazılım ve donanım teminini kapsar hâle gelmiştir. Bu doğrultuda, yıllar itibarıyla BİT yatırım proje sayısında önemli bir değişiklik olmamasına rağmen, yeni proje ve uygulamaların sayısında azalma gözlenmektedir. Bununla birlikte, BİT alanında son dönemde gözlenen gelişmelere bağlı olarak kamuda sanallaştırma uygulamaları yaygınlaşmakta, bulut bilişim ve yeşil bilişime yönelik ilgi artmakta ve mobil uygulamaların geliştirilmesine devam edilmektedir. Öte yandan, tapu ve kadastro bilgi sistemi, ulusal coğrafi bilgi sistemi altyapısı, kamu güvenli

ağı, ortak çağrı merkezi, bilgi sistemleri olağanüstü durum yönetim merkezi gibi alanlarda sınırlı düzeyde aşama kaydedilebilmiştir.

TABLO IV: 72- Kamu BİT Yatırım Ödenekleri Sektörel Dağılımı, 2009-2011

Sektör	2009		2010		2011	
	Milyon TL	Yüzde	Milyon TL	Yüzde	Milyon TL	Yüzde
Eğitim	216,9	25,6	268,7	23,4	884,6	42,9
Diğer Kamu Hizmetleri	401,9	47,4	505,3	44,1	837,1	40,6
Ulaştırma ve Haberleşme	92,6	10,9	139,5	12,2	182,3	8,8
Sağlık	38,4	4,5	102,8	9,0	51,9	2,5
Tarım	9,1	1,1	24,0	2,1	34,4	1,7
Enerji	67,5	8,0	61,9	5,4	25,1	1,2
Madencilik	9,6	1,1	23,2	2,0	24,0	1,2
İmalat	11,0	1,3	18,7	1,6	20,8	1,0
Turizm	0,7	0,1	2,5	0,2	0,9	0,1
Toplam	847,7	100	1 146,6	100	2 061,1	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Kamu kurumları, Türksat A.Ş.'den doğrudan yapacakları e-devlet ile ilgili hizmet alımlarında, Kamu İhale Kanunundan muaf tutulmaları sonrasında, büyük oranda Türksat A.Ş.'ye yönelmiştir. Bu durum, Türksat A.Ş.'nin e-Devlet Kapısı ve e-devlete ilişkin ortak hizmet ve altyapılardaki yükümlülüklerini yerine getirmesinde ilave zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Benzer şekilde, kamu kurumlarının ihale mevzuatından muaf olarak hizmet alımı gerçekleştirmeleri, kurumsal ihtiyaçların tanımlanmasında ve proje yönetiminde etkinsizliğe neden olabilmektedir.

Mevzuatın, kamu kurumlarının hizmetlerini elektronik ortamda sunmasına engel teşkil eden hususlardan arındırılması suretiyle elektronik ortamda hizmet sunumunun yaygınlaştırılması, böylece hizmetlerin hızlandırılmasını öngören ve çok sayıda yasada değişiklik getirecek olan "Kamu Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" 2010 yılı Mart ayında TBMM'ye sevk edilmiş, ancak TBMM'nin yasama dönemini tamamlaması nedeniyle kadük hale gelmiştir.

Benzer şekilde, kişisel verilerin elektronik sistemler veya diğer yollarla hukuka aykırı olarak işlenmesini önleyerek kişisel bilgilerin mahremiyetini korumak amacıyla hazırlanan ve 2008 yılı Nisan ayında TBMM'ye sevk edilen Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı da kadük hale gelmiştir. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle kişilere kişisel verilerinin korunmasını talep etme hakkı verilmiştir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsamakta olup, kişisel veriler, bundan böyle ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilecektir. Getirilen düzenlemeye göre, bunlara ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Söz konusu mevzuat düzenlemeleri, kişisel verilerin mahremiyetinin ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak, kamu kurumlarına ait bilgi sistemlerinin ve e-devlet uygulamalarının da gözden geçirilmesi ihtiyacını gündeme getirecektir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları doğrultusunda, çeşitli kanallardan bütünleşik hizmet sunumunun sağlanacağı bir e-devlet yapısının oluşturulması ve e-devlet hizmetlerinin kullanımının artırılması temel amaçtır. Bu kapsamda, e-devlete ilişkin politika ve stratejiler, yenilenecek bilgi toplumu politika ve stratejileri çerçevesinde yeniden ele alınacaktır.

e-Devlet proje ve uygulamaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak, kamuya ait BİT yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve güvenli elektronik ortamlarda bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla; sanallaştırma, bulut bilişim, yeşil bilişim ve mobil uygulama eğilimleri dikkate alınarak yürütülecektir.

e-Devlet proje ve uygulamalarında hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, ortak altyapı ve hizmetler ile temel bilgi sistemlerinden henüz tamamlanamayanlara öncelik verilecek, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda; vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları temel alınacak, kamu iş süreçleri bu anlayış çerçevesinde basitleştirilecek ve iyileştirilecek, kamuda karar alma süreçleri BİT aracılığıyla etkinleştirilecektir. e-Devlet uygulamaları ile kamu hizmetlerinde vatandaş beyanı esas olacak, mükerrer bilgi talep edilmeyecek, kullanıcı odaklılık, kullanıcı memnuniyeti, kişisel bilgi mahremiyeti, bilgi güvenliği, katılımcılık ve şeffaflık gözetilecektir.

Bir önceki yasama döneminde kadük hale gelen yasa tasarıları başta olmak üzere, e-devlet uygulamalarında etkinliğin sağlanması için gerekli mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir. Ayrıca, kamu kurumlarının BİT projelerine ilişkin hizmet alımlarının çerçevesi gözden geçirilecek, tespit edilen aksaklıklar ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 134. e-Devlet proje ve uygulamaları bütüncül ve bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla koordine edilecektir.			
Tedbir 282. e-Yazışma Projesi hayata geçirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S); Başbakanlık, TÜBİTAK, PTT Genel Müdürlüğü, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kurumlar arası resmi yazışmaların elektronik ortamda yapılmasına ilişkin olarak, geliştirilen teknik çözümün pilot uygulaması gerçekleştirilecek ve mevzuat altyapısı oluşturulacaktır.
Tedbir 283. Kamu Sektörü Bilgisinin Paylaşımı ve Yeniden Kullanımı Projesine ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S); Başbakanlık, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu sektörü bilgisinin devlet, işletmeler ve bireyler tarafından ticari veya ticari amaç dışında katma değer yaratılacak şekilde paylaşılmasına ve tekrar kullanılmasına yönelik strateji

			belirlenecek, öncelikli eylemler hayata geçirilecektir.
Öncelik 135. e-Devlet uygulamalarının hayata geçirilmesi için gerekli temel bilgi sistemleri ile ortak altyapı ve hizmetler geliştirilecektir.			
Tedbir 284. e-Devlet Kapısı üzerinden sunulan hizmet sayısı artırılabilecektir.	Türksat A.Ş. (S); Ulaştırma Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Yüksek işlem hacmine sahip olanlar öncelikli olmak üzere, kamu hizmetlerinin e-Devlet Kapısına entegrasyonuna devam edilecektir.
Tedbir 285. Kamu Güvenli Ağının oluşturulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.	Türksat A.Ş. (S); Ulaştırma Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumlarının farklı geniş alan ağ altyapı yatırımları yerine, kamunun bu yöndeki ihtiyaçları ve internet çıkışları için ortak bir güvenli iletişim altyapısı kurularak e-devlet mimarisi omurgasının oluşturulması amacıyla çalışma yapılacaktır.
Tedbir 286. Bilgi Sistemleri Olağanüstü Durum Yönetim Merkezinin kuruluş çalışmaları hızlandırılacaktır.	Türksat A.Ş. (S); Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumlarının ortak ihtiyaçları doğrultusunda coğrafi yedekliliği de sağlayan Bilgi Sistemleri Olağanüstü Durum Yönetim Merkezi kurulacak, hizmet verilecek kurumların acil durumlarda kritik fonksiyonlarını sürdürmelerini sağlayacak sistemler ve bilgi yedeklemeleri oluşturulacaktır.
Tedbir 287. T.C. Kimlik Kartı Projesi yaygınlaştırma çalışmalarına başlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerine erişimde kimlik doğrulama amacıyla kullanılacak, temel kimlik bilgilerini ve biyometrik unsurları da içeren elektronik kimlik kartının yaygınlaştırma çalışmalarına başlanacaktır.
Tedbir 288. Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) gözden geçirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (S); Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Belediyeler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	TAKBİS Projesindeki yazılım ve donanım ihtiyaçları yeniden değerlendirilecek, gerekli iyileştirme ve geliştirmeler yapılacaktır. Tapu ve kadastro kayıtlarının diğer bilgi sistemleri ile entegrasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 289. Ulusal düzeyde coğrafi bilginin sunumunu ve paylaşımını sağlamak üzere bir portal kurulacak; veri içerik ve değişim standartları	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S); İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kamu kurum ve kuruluşlarının sorumlusu oldukları coğrafi bilgilerin içerik ve değişim standartları kullanıcı kurum ve sektörlerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde belirlenecek ve coğrafi verilerin ortak altyapı

belirlenecektir.			üzerinden kullanıcılara sunumu için bir portal kurulacaktır.
Tedbir 290. Elektronik Kamu Alımları Platformunun kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Kamu İhale Kurumu (S); Sağlık Bakanlığı	Aralık Sonu	Çerçeve anlaşmalar yoluyla yapılan kamu alımlarının münferit alım süreçleri, tekliflerin gönderilmesi ve değerlendirilmesi de dahil olmak üzere, tamamen Elektronik Kamu Alımları Platformu üzerinden gerçekleştirilecektir.
Öncelik 136. e-Devlet uygulamalarında kullanıcı odaklılık, kullanıcı memnuniyeti, kişisel bilgi mahremiyeti, bilgi güvenliği, katılımçılık ve şeffaflık gözetilecektir.			
Tedbir 291. Ulusal bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S); Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Elektronik ortamda bilgi güvenliğinin sağlanması ve korunması amacıyla yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 292. Kişisel verilerin korunmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S); İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Anayasada kişisel verilerin korunmasına ilişkin getirilen düzenleme çerçevesinde, kişilerin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı ile temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını temin ederek, elektronik sistemler aracılığıyla veya diğer yollarla kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesinin önüne geçilecektir.
Tedbir 293. Avrupa Konseyi'nin 185 sayılı Siber Suç Sözleşmesi ile, kişisel verilerin korunmasına ilişkin 108 ve 181 sayılı Sözleşmelerinin onaylanması çalışmaları başlatılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S); Dışişleri Bakanlığı	Aralık Sonu	2010 yılında taraf olunan siber suçla etkili mücadelede uluslararası işbirliğini sağlamaya yönelik olarak Avrupa Konseyi'nin 185 sayılı Siber Suç Sözleşmesi ile, kişisel verilerin korunmasına yönelik yasal düzenleme yapılmasını müteakip, bu verilerin otomatik işleme tabi tutulması durumunda kişilerin korunmasına ilişkin 108 ve 181 sayılı sözleşmelerin onay çalışmaları başlatılacaktır.

E. ADALET SİSTEMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2011 yılında adalet hizmetleri ve yargıyı doğrudan ilgilendiren ana kanunlar yenilenerek Türk pozitif hukukunda oldukça önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda; 2011 yılı Şubat ayında Türk Borçlar Kanunu, Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun çıkartılmıştır.

Türk hukuk tarihinde bir dönüm noktası oluşturan bu kanunlarla günümüz ekonomik ve sosyal koşullarının gereksinimlerine cevap verilmesi hedeflenmiş ve AB müktesebatının öngördüğü yükümlülükler yerine getirilerek Türk hukuku ile AB hukuku arasındaki uyumu sağlamada önemli adımlar atılmıştır.

12.09.2010 tarihinde yapılan halk oylamasıyla kabul edilen anayasa değişikliğiyle, yargı alanında oldukça önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikleri hayata geçirecek önemli yasal düzenlemeler yapılmış olup bu bağlamda, 2010 yılı Aralık ayında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu çıkartılmış, 2011 yılı Şubat ayında Yargıtay ve Danıştay Kanunlarında değişiklikler yapılmış, 2011 yılı Nisan ayında ise Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun çıkartılmıştır.

Türkiye’de 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla hakim ve Cumhuriyet savcısı sayısı 12.068, diğer adalet personeli sayısı ise 43.653’tür. Hakim sayısı genel olarak AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır.

Ceza infaz kurumları ile tutukeverlerinin sayısında ve kapasitesinde yetersizlikler bulunmaktadır. 2011 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukeverleri toplamı 370 olup, bu kurumlarda toplam kapasite 115.893 kişi olmasına karşın, 126.657 hükümlü ve tutuklu kalmaktadır.

Adalet hizmetlerinin çağdaş, etkili ve verimli olarak sunulabilmesi için modern adliye binalarının yapılması ve yenilenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2003 yılı başından 2011 yılı Eylül sonuna kadar içinde Avrupa Yakası ve Anadolu Yakası Adalet Binalarının da olduğu toplam 145 adalet hizmet binası inşaatı tamamlanmıştır. Yatırım programında yer alan adalet binası işlerinden 35’inin inşaatı devam etmektedir.

2011 yılı Nisan ayında çıkartılan Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile devlet hizmetlerinin ve adaletin hızlandırılmasını, süratli, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesinin sağlanması ve yargılama faaliyetinde zaman ve emek kaybının önlenmesi doğrultusunda önemli adımlar atılmıştır.

Bu gelişmelere rağmen, yargılama sürecinin etkin ve hızlı işleyememesi, yargıya ulaşılabilirlikteki sorunlar, adil yargılanma hakkının tam olarak yaşama geçirilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standartlara ulaşamaması, yargının insan kaynaklarına ilişkin nicelik ve nitelik sorunları ile fiziki ve teknik altyapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkili ve hakkaniyete uygun işlemini aksatmaktadır.

TABLO IV: 73- 100.000 Kişiyi Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile İlk Derece Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2008)

Ülkeler	Hakim Sayısı	Savcı Sayısı	Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı
İsviçre	14,1	5,5	1 027,9
Fransa	9,1	3,0	1 758,1
Hollanda	13,1	4,6	1 344,9
İspanya	10,7	4,8	2 796,4
Portekiz	18,0	12,6	1 364,3
İtalya	10,2	3,4	2 523,5
Türkiye	10,0	5,9	2 400,6

Kaynak: Avrupa Adaletin Etkliliği Komisyonunun (CEPEJ) 2008 yılı verilerine dayalı olarak 2010 yılında yayımladığı Avrupa Yargı Sistemleri Raporu.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Yargılamanın işleyişinde ve temel unsurlarında hizmet kalitesini artırıcı çabalar sürdürülecek; hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti gerekleri çerçevesinde yargılama sürecinin hızlı, adil, güvenli ve isabetli şekilde işlenmesini sağlayacak hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bu çerçevede; hâkim, savcı ve yardımcı adalet personeli sayısının artırılması, yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kurallarının uluslararası ölçütlere göre belirlenmesi, koruyucu hukuk uygulamalarının geliştirilmesi, mağdur haklarının çağdaş ölçütler çerçevesinde korunması, adli yardımın yaygınlaştırılması, idari yargıda alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, bilirkişilik konusunda yeni bir sistemin getirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 137. Adalet hizmetlerinde, AB uygulamaları da dikkate alınarak, hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacak, beşeri ve fiziki altyapı geliştirilecektir.			
Tedbir 294. Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kuralları, uluslararası ölçütlere göre belirlenecektir.	Adalet Bakanlığı (S); HSYK, Türkiye Adalet Akademisi	Aralık Sonu	Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının uymaları gereken etik ve davranış kurallarını belirleyen yasal düzenleme HSYK ve Türkiye Adalet Akademisi ile işbirliği içinde tamamlanacaktır.
Tedbir 295. Adli süreç ile hizmetlerin elektronik ortama taşınması ve yargı organları arasında program bilgi ağının geliştirilmesi için altyapı ve yasal çalışmalar sürdürülecektir.	Adalet Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama taşıyacak ve öncelikle yargı organları arasında bilgi ağını sağlayacak olan e-adalet sisteminin kurulması için Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve donanım altyapısı önemli ölçüde bitirilmiş olan Ulusal Yargı Ağı Projesinin (UYAP) donanım altyapısı yenilenecek, projenin e-devlet uygulamaları ve yargılama

			makamlarının sıklıkla yazışma gereği duyduğu kurumlar ile entegrasyon çalışmaları sürdürülecek ve bu sistemin işleyişi için ihtiyaçları karşılayacak şekilde yeni yasal düzenlemeler hazırlanacaktır.
Tedbir 296. Hukuk yargılamasında adli yardım müessesesinin daha etkin bir şekilde uygulanması sağlanacak ve adli yardıma ulaşım kolaylaştırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S); Maliye Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği	Aralık Sonu	Hukuk yargılamasında adli yardımın etkinleştirilmesi için; adli yardım usulünü tanıtan açık, anlaşılır ve yol gösterici dokümanlar hazırlanacak ve yararlanıcıların erişimine sunulacaktır. Adli yardım sisteminin sadeleştirilerek etkinleştirilmesi amacıyla gerekli mevzuat değişiklikleri tamamlanacaktır.
Tedbir 297. İdari yargıda uyuşmazlıkların yargı öncesi çözüm usullerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Kamu denetçiliği (ombudsmanlık) konusunda Anayasal düzenlemeye paralel olarak yasal düzenleme yapılacak ve Genel İdari Usul Kanunu üzerindeki çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 298. Bilirkişilik konusunda mevcut aksaklıkları giderecek yeni bir sistem getirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Bilirkişilik mekanizması gözden geçirilerek ve çağdaş ülkelerdeki örnekler dikkate alınarak etkin işleyen bir sistemin getirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 299. Hakim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personelinin sayısı artırılabilecektir.	Adalet Bakanlığı (S); Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Hakim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personeli sayısı, Avrupa ülkelerindeki standartlara göre yargı organlarının iş yükü gözetilerek artırılabilecektir.
Tedbir 300. Koruyucu hukuk uygulamaları geliştirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S); Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık Sonu	Adalete daha iyi erişim için bir ön basamak oluşturan koruyucu hukuk uygulamaları ile kişilerin öğrenim çağından itibaren hak ve sorumluluk duygusuna sahip olmaları, güncel hayatta karşılaşılabilecekleri hukuki sorunlar karşısında hak arama yöntemlerini kullanabilecekleri temel hukuki bilgi ve becerilere sahip olmaları sağlanacaktır. Ayrıca koruyucu hukuk uygulamaları yaygınlaştırılarak, daha ihtilaf ortaya çıkmadan tedbirlerin alınması, ihtilaf ortaya çıktıysa yargı önüne gelmeden çözülmesi sağlanacaktır.

Tedbir 301. Mağdur haklarını koruyucu önlemler alınacaktır.	Adalet Bakanlığı (S); Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Sanığın bulunmadığı, kaçtığı veya delil yetersizliği nedeniyle beraat ettiği durumlarda mağdurun zarar ve ziyanlarının kamu tarafından karşılanması için önlemler alınacak ve mağdur hakları sistematik bir yaklaşımla ele alınarak çağdaş ülkeler seviyesine getirilecektir.
Tedbir 302. Yargı Reformu Stratejisi güncellenecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	2009 yılında Bakanlar Kuruluna sunulan Yargı Reformu Stratejisi günümüz gerekliliklerine uygun şekilde güncellenecek ve bu doğrultuda yeni bir Eylem Planı hazırlanacaktır.

F. GÜVENLİK HİZMETLERİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Teşkilat, Görev, Yetki, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 2011 yılı Mart ayında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Adı geçen Müsteşarlık bünyesinde faaliyet gösterecek İstihbarat Değerlendirme Merkezinin idari ve fiziki altyapı çalışmaları devam etmektedir. Terörün finansmanı ile mücadele amacıyla Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan Terörün Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı ilgili kuruluşların görüşlerine sunulmuştur. Uyuşturucu bağımlılığı ve ticaretiyle mücadele kapsamında Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nin (TUBİM) kapasitesinin artırılması ve organize suç örgütlerinin müdahalesine açık olan analog telsiz sisteminden sayısal telsiz sistemine geçiş çalışmalarına devam edilmiştir.

Asayiş olaylarının analiz edilmesine imkan sağlayacak Suç Analiz Merkezleri (SAM-1 ve SAM-2) projeleri hayata geçirilmiştir. Suç ve suçluların takip ve teşhisinde önemli rol oynayan MOBESE sisteminin kurulumu, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla, 79 il ve 35 ilçede tamamlanmış olup, 2 il ve 22 ilçede devam etmektedir. Delilden sanığa ulaşmasını sağlamada önemli rol oynayan ve 10 ilde hizmet vermekte olan kriminal laboratuvarları ile 81 ilde faaliyet gösteren olay yeri inceleme ve tespit ile bomba imha ve inceleme birimlerinin teknolojik altyapısının modernleştirme çalışmalarına devam edilmiştir. Acil yardım çağrılarının tek bir numara altında toplanmasını amaçlayan 112 Acil Çağrı Sistemi pilot uygulama olarak seçilen Antalya ve Isparta illerinde faaliyete geçmiş olup, sistemin hukuki altyapısını oluşturacak yasal düzenleme taslağıyla ilgili çalışmalar son aşamaya gelmiştir.

2005 tarihli İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı çerçevesinde uluslararası koruma sistemimizin ve uygulamalarımızın AB müktesebatına uyumlaştırılması amacıyla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı hazırlanmış olup Başbakanlığa gönderilmiştir. Ayrıca, ülkemize yönelik düzenli ve düzensiz göç hareketleri ile halen uygulanan coğrafi kısıtlamanın ülkemiz üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerini ortaya koymak üzere İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülecek olan Türkiye İltica ve Göç Araştırmasının 2012 yılında başlatılması

planlanmıştır. Yasa dışı göçle mücadele çalışmaları kapsamında başlatılan Geri Gönderme Merkezlerinin inşaatı dört ilde devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bireyin, kurumların ve mülkiyet haklarının gözetildiği, özgürlük için güvenli yaklaşımıyla toplum destekli bir asayiş hizmetinin sunumu temel amaçtır. Bu kapsamda, terör ve terörizmin finansmanı, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, insan kaçakçılığı ve ticareti, uyuşturucu kullanımı ve ticareti, organize, mali ve bilişim suçlarıyla mücadeleye devam edilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 138. Suçun oluşmadan önlenmesi amacıyla önleyici kolluk ve istihbarat hizmetlerine önem verilmesi, delilden sanığa ulaşılması yaklaşımı kapsamında kriminal altyapının modernleştirilmesi ve Acil Çağrı Sisteminin (112) ülke geneline yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.			
Tedbir 303. Toplum destekli asayiş hizmeti sunumu için ihtiyaç duyulan hukuki ve kurumsal altyapının oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S); Emniyet Genel Md., Jandarma Genel Kom., İller İdaresi Genel Müdürlüğü, İlgili İl Özel İdareleri	Aralık Sonu	Kentlerde kurulumu tamamlanan MOBESE sisteminin öncelikle büyük ilçelere yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir. Kadın, çocuk, engelli ve yaşlıların güvenlik sistemine erişimi kolaylaştırılacaktır. Antalya ve Isparta illerinde faaliyete geçen ve tüm acil durum çağrılarının tek bir merkezden yönetilmesini sağlayan Acil Çağrı Sisteminin (112) 11 ilde daha hizmete alınması için gerekli teknolojik ve kurumsal altyapı çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 304. Önleyici kolluk güçlerinin teknolojik altyapısının güçlendirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S); MİT Müsteşarlığı, Kamu Düz. ve Güv. Müsteşarlığı, Emniyet Genel Md. Jandarma Genel Kom.,	Aralık Sonu	İstihbarat birimlerinin teknolojik altyapı ihtiyaçlarının öncelikle karşılanmasına ve birimler arası etkin bir koordinasyon tesisi çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 305. Kriminal altyapının modernleştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S); Emniyet Genel Md., Jandarma Genel Kom.	Aralık Sonu	Kriminal Bölge Laboratuvarlarının modernleştirme çalışmalarına, Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Birimleri ile Bomba İmha ve İnceleme Birimlerinin teknolojik altyapı ihtiyaçlarının öncelikle karşılanmasına devam edilecektir.

Öncelik 139. Başta terör ve terörizmin finansmanı olmak üzere, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, organize, mali ve bilişim suçları, uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile etkin bir şekilde mücadele edilmesine ve sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilecektir.			
Tedbir 306. Terör ve terörizmin finansmanı kapsamında ihtiyaç duyulan kurumsal ve hukuki altyapının oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S); Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, MİT Müst. Kamu Düz.ve Güv. Müsteşarlığı Emniyet Gn.Md., Jandarma Gn.Kom. Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Terörle etkin bir şekilde mücadele amacıyla genel ve adli kolluk güçlerinin hukuki ve kurumsal bazda yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilecektir. Terörle mücadelede önemli rol oynayacak Terörün Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı TBMM'ye sunulacaktır.
Tedbir 307. Yasa dışı göç ve iltica hareketleriyle mücadele kapsamında ihtiyaç duyulan kurumsal ve hukuki altyapının oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S); Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, MİT Müst., Kamu Düz. ve Güv. Müsteşarlığı, Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn. Kom. Sahil Güvenlik Komutanlığı, Kızılay	Aralık Sonu	İnsan Ticareti Suçu ile Mücadele kapsamında hazırlanan İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması Projesine 2012 yılında başlanacaktır. Ayrıca Türkiye'de İltica ve Göç Araştırması yürütülecek ve iltica/sığınma ile ilgili İçişleri Bakanlığı bünyesindeki kurumsal kapasite geliştirilecektir. Yasadışı göç ve iltica ile mücadelede önemli araçlardan olan geri gönderme merkezlerinin yapım çalışmaları hızlandırılacaktır.
Tedbir 308. Organize ve mali suçlar, uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile mücadelede kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve sınır yönetiminin yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S); MEB, Ulaştırma Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Emniyet Genel Md., Jandarma Genel Kom., Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Organize suç örgütleri, mafya, çeteler ve bilişim suçlarıyla etkin bir şekilde mücadeleye devam edilecek, organize suç örgütlerinin müdahalesine açık analog telsiz sisteminden sayısal telsiz sistemine geçiş çalışmaları hızlandırılacaktır. Uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile mücadele kapsamında TUBİM 'in kurumsal kapasitesinin artırılması ve güvenli okul-güvenli eğitim çalışmalarına devam edilecektir. II.Faz Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı kapsamında oluşturulan görev gücünün çalışmaları hızlandırılacaktır.

G. AFETLER

1. Mevcut Durum

İklim ve çevre koşullarındaki bozulmanın etkisiyle dünyada ve ülkemizde doğal afetlerin şiddeti ve sıklığı artmıştır. Arazi kullanım kararlarındaki ve yapılaşmadaki hatalar afetlerin olumsuz etkilerini ağırlaştırmıştır. Yaşanan afetler bütüncül bir risk yönetiminin

gerekliliğini göstermiştir. Risk azaltma, can ve mal kaybının en aza indirilebilmesi için risk yönetiminin önemli bir bileşeni haline gelmiştir.

Ülkemizde afet yönetiminin etkin ve bütüncül bir kurumsal ve yasal yapıya kavuşturulması amacıyla, afet yönetiminden sorumlu Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuştur. Ancak, afet yönetimi ile ilgili merkez-yerel ilişkisinin güçlendirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun risk yönetimini de içerecek şekilde yeniden ele alınması gerekmektedir.

Afet yönetiminde özellikle uluslararası gelişmeler göz önünde bulundurularak ülkemizin temel yaklaşım ve stratejilerini ortaya koyacak Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanması çalışmalarına devam edilmektedir. Depremlerin neden olabileceği fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel zarar ve kayıpları önlemek veya etkilerini azaltmak amacıyla hazırlanan Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı Bakanlar Kurulu Kararı 18 Ağustos 2011 tarihli ve 28029 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak uygulamaya konulmuştur.

Afet durumunda kurum ve kuruluşlar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir bilgi iletişimi ve koordinasyon sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar önemini korumaktadır.

Ülkemizde bir yerleşim yerini etkileyebilecek tüm tehlikeleri birlikte ele alan bütüncül afet tehlike haritaları oluşturulamamış, mevcut tehlike haritaları ise güncellenememiştir. Bütüncül afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standart ve kılavuzların geliştirilmesi ihtiyacı ise devam etmektedir.

Tehlike haritalarına dayanan afet risklerini doğru bir şekilde tespit etmek, değerlendirmek ve devamında risk azaltma planlarını rasyonel bir şekilde hazırlayabilmek için yapı stoku kalitesi, zemin karakteristiği ve afet senaryolarına ilişkin analizlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Muhtelif yıllarda meydana gelen depremler sonrasında kamu tarafından afet konutu yapımına devam edilmesi, sigorta sisteminde sunulan teminatın ve primlerin risklere göre farklılaşmaması ve sigorta yaptırmayanlara yönelik yaptırımların eksikliği nedeniyle sigorta sistemi yaygınlaştırılmamıştır. Zorunlu Deprem Sigortası uygulaması sonucunda sigortalı konut sayısı 2010 yılında 3,3 milyonda kalmıştır.

Yeniden yapım ve iyileştirme planlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak gösterge ve yöntemlerin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Afet risklerinin azaltılması yönündeki faaliyetlerin etkinliğinin artırılması için halkın bütün süreçlere katılımının sağlanmasına; tehlike ve risk azaltma konusunda bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumun afetler karşısında zarar görebilirliğinin azaltılmasında ve afetlerin olumsuz etkilerinin önlenmesinde can ve mal kaybının en aza indirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 140. Ulusal afet yönetimi ile ilgili kurumsal ve yasal çalışmalar yapılacaktır.			
Tedbir 309. Afetlerle ilgili mevzuat tüm yönleriyle yeniden ele alınacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Başta 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun ve ilgili yönetmelikleri olmak üzere afetlerle ilgili mevzuat risk yönetimine ağırlık verilerek ve imar mevzuatı ile bağlantısı kurularak yeniden ele alınacaktır.
Tedbir 310. Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden yapım süreçlerinde gerçekleştirilecek faaliyetler, sorumlu kuruluş-faaliyet-bütçe ilişkisi içinde değerlendirilerek afet yönetiminin etkinliğinin artması sağlanacaktır. Ulusal Afet Yönetim Stratejisinin Ulusal Deprem Stratejisi ile bütünlüğü kurulacaktır.
Tedbir 311. Ulusal Afet ve Acil Durum Bilgi Yönetim Sistemi kurulacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Yerel Yönetimler, İl Afet Acil Durum Müdürlükleri	Aralık Sonu	Afetlerle ilgili coğrafi, sosyal, beşeri özellikler ile donanım, makine-teçhizat ve insan kaynağı gibi bilgilerin yer alacağı ve altlık afet bilgilerini içeren mevcut Afet Bilgi Sistemi ile entegre çalışacak olan Ulusal Afet ve Acil Durum Bilgi Yönetim Sistemi, afet ve acil durum yönetiminde yer alan diğer kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut uygulamalarının da entegrasyonu sağlanmış şekilde tasarlanacaktır.
Öncelik 141. Ülke genelinde doğal afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecek, riskin planlı bir şekilde azaltılmasına yönelik teknik ve mali çalışmalar sonuçlandırılacak, halkın bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir.			
Tedbir 312. Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanma esasları belirlenecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standartlar belirlenecek ve kılavuzlar hazırlanacaktır.
Tedbir 313. Ülke genelinde doğal afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yerleşim yerlerinin afet risk düzeylerine göre önceliklendirilmesini teminen; başta bina stoku ve sismik riskin değerlendirilmesi olmak üzere yöntem ve standartlar geliştirilecek ve risklerle ilgili bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.

Öncelik 142. Afet sigorta sistemi, yaptırımlar dahil olmak üzere, tüm afet türleri ve ülkenin tamamını kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacak, gerekli yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.			
Tedbir 314. Doğal Afet Sigortaları Kanunu çıkarılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S) Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Doğal Afet Sigortaları Kurumu, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	Aralık Sonu	Tüm afet türleri ve ülkenin tamamını kapsayacak Doğal Afet Sigortaları Kanunu tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 143. Güçlendirme ve dönüşüm ihtiyacı olan yerleşim yerleri ve kamu binaları için programlar geliştirilecektir.			
Tedbir 315. Kamu binalarının tüm afet türlerine karşı güçlendirilmesi ve dönüşüm ihtiyacını tespit etmek üzere envanter çalışması yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Belediyeler, İl Özel İdareleri	Aralık Sonu	Olabilecek afetler sebebi ile zarar görme ihtimali yüksek olan kamu binaları ve yapılarının envanteri çıkarılarak yapılacak güçlendirme ve dönüşüm çalışmalarının önceliklendirilmesi ve bir program dahilinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

I. ÇOK TARAFLI EKONOMİK İLİŞKİLER

A. TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. Mevcut Durum

17 Aralık 2004 tarihli AB Zirvesinde alınan karar doğrultusunda, Türkiye ile AB arasında katılım müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır. Müktesebat fasıllarından Bilim ve Araştırma faslında müzakereler 2006 yılında açılmış ve geçici olarak kapatılmıştır. 2007 yılında, İşletmeler ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Trans-Avrupa Ağları ve İstatistik fasıllarında müzakereler açılmıştır. 2008 yılında, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı fasıllarında müzakereler açılmıştır. 2009 yılı Haziran ayında, Vergilendirme ve Çevre fasılları, 2010 yılında ise Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı fasılları müzakerelere açılmıştır.

AB'ye katılım sürecinin yürütülmesinden sorumlu bir yapı olarak görev yapmakta olan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği yerine 3 Haziran 2011 tarih ve 634 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik yapılacak çalışmaların yönlendirilmesi, izlenmesi ve koordinasyonu ile üyelik sonrası çalışmaların koordinasyonunu yürütmekle görevli Avrupa Birliği Bakanlığı kurulmuştur.

2007-2013 döneminde AB'nin aday ve potansiyel aday ülkelere sağlayacağı mali yardımlar, Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA) çerçevesinde; Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ile Kırsal Kalkınma bileşenleri altında kullanılmaktadır. Bu kapsamda, 2012 yılı için Türkiye'ye 899.5 milyon avro tutarında kaynak tahsis edilmiştir.

IPA'nın Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma bileşeni kapsamında, 2011 yılı programlama çalışmaları tamamlanarak, proje paketi Avrupa Komisyonuna gönderilmiştir.

IPA'nın Sınır Ötesi İşbirliği bileşeni altında yer alan Karadeniz Havzası Sınır Ötesi İşbirliği ve Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programları kapsamında teklif çağrıları 2011 yılında yayınlanmış olup uygulamalar devam etmektedir.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri altında yer alan Operasyonel Programlar kapsamında proje geliştirme çalışmaları yürütülmüş, Avrupa Komisyonu ile üzerinde mutabakata varılan ve programlama çalışmaları tamamlanmış projelerin uygulaması sürdürülmüştür. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığının, Çevre Operasyonel Programı kapsamındaki ihale ve finans işlemlerine ilişkin akreditasyonu Avrupa Komisyonunun 20.01.2011 tarihli kararı ile tamamlanmıştır.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenlerine ilişkin Ortak İzleme Bilgi Sistemi (IMIS) işler hale getirilerek kullanıcıların bilgi girişine açılmıştır. Ayrıca, Kalkınma Bakanlığı ile Program Otoritesi Bakanlıklar arasında IMIS'in yürütülmesine ilişkin yetki ve sorumlulukları tanımlayan bir protokol imzalanmıştır. Bunların yanı sıra, sistemin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Kırsal Kalkınma bileşeni altında sağlanacak mali yardımların kullanılması çerçevesinde, 5648 sayılı Kanun ile kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu yapılanmasını tamamlayarak faaliyete geçmiştir. Programın birinci fazı için Kurum toplam 20 ilde örgütlenmiştir. 18.07.2011 tarihinde 17 il ve 3 tedbir için Avrupa Komisyonundan yetki devri alınmıştır. Geriye kalan 3 il için yetki devri çalışmaları devam etmektedir. Bileşen kapsamında 17 ilde teklif çağrısına çıkmıştır.

2007-2013 döneminde IPA kapsamında yürütülen Merkezi Olmayan Yapılanma Sistemi çerçevesinde kurumların görevlerini tanımlayan 04.12.2009 tarihli ve 2009/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi güncellenerek 2011/15 sayı ile yeni bir Başbakanlık Genelgesi olarak 18.10.2011 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

AB bölgesel gelişme politikalarına uyum kapsamında, üyelik sonrası yapısal fonlar ve uyum fonu kullanımına imkân sağlayacak Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslına ilişkin hazırlık çalışmaları Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda devam etmektedir. Gerek bu hazırlıklara katkı sağlamak gerekse IPA sisteminin etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir biçimde işlemlerini sağlamak amacı ile IPA'nın Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma bileşeni kapsamında finanse edilen ve Kalkınma Bakanlığının faydalanıcısı olduğu Ekonomik ve Sosyal Uyum Politikasında Kapasitenin Geliştirilmesi Projesi 06.09.2011 tarihinde uygulanmaya başlamıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir. AB'ye uyum süreci, 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, ülkemizin öncelikleri dikkate alınarak yürütülecektir.

AB'den sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine azami katkı sağlaması temel hedefdir. Bu doğrultuda, aday ülkelerin üyelik sonrasında kullanılacak yapısal fonlara hazırlanmasını amaçlayan Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri kapsamında tahsis edilen kaynaklar, oluşturulan koordinasyon ve izleme mekanizmasıyla etkili bir şekilde yönetilecektir. Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri kapsamındaki faaliyetlerin koordinasyonu Kalkınma Bakanlığınca sağlanacaktır. Bu amaçla oluşturulan Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Komitesi, Stratejik Koordinatör başkanlığında çalışmalarını sürdürecektir.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik, Ulaştırma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programları kapsamında Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) aracılığıyla yürütülmekte olan ihale ve finans ile ilgili işlemler, ilgili Program Otoritesi Bakanlıklar tarafından üstlenilecektir.

2012-2013 dönemine yönelik olarak, Bölgesel Kalkınma bileşeni altında yer alan Bölgesel Rekabet Edebilirlik, Çevre ve Ulaştırma Operasyonel Programları ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşeni altında yer alan İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı, hazırlanacak ara değerlendirme raporları ışığında revize edilerek Avrupa Komisyonuna iletilecektir.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri altında uygulanan Operasyonel Programlar kapsamında finanse edilecek projelerin izlenmesine yönelik kurulan Ortak İzleme Bilgi sistemi gözden geçirilerek sistemin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Müzakere sürecinin ilerlemesine bağlı olarak, Kalkınma Bakanlığının koordinasyonunda AB bölgesel gelişme politikalarına uyum ve yapısal fonların kullanımına hazırlık için stratejik bir çerçeve oluşturulacaktır. Ayrıca, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslına ilişkin hazırlık çalışmaları kapsamında üyelik sonrası fonların etkili kullanımını sağlamak ve kurumsal kapasiteyi geliştirmek üzere IPA kapsamında finanse edilen Ekonomik ve Sosyal Uyum Politikasında Kapasitenin Geliştirilmesi Projesinin uygulaması sürdürülecektir.

Ayrıca, kalkınma ajanslarının, AB ile mali işbirliği kapsamında sağlanacak fonların kullanımındaki etkinliği artırılabilecek, bu doğrultuda, ajansların kurumsal kapasiteleri geliştirilecek ve bölgelerinde AB fonlarının kullanımında aracı kurum rolü üstlenmelerine yönelik hazırlık çalışmaları yürütülecektir.

B. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK)

1. Mevcut Durum

İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ilişkiler, Sayın Cumhurbaşkanımızın daimi başkanı oldukları 57 üyesi bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) bünyesinde yapılan çalışmalarla sürdürülmektedir. Her yıl İstanbul'da Bakanlar düzeyinde gerçekleştirilen İSEDAK Toplantılarında alınan kararlar uyarınca, üye ülkelerle ticareti artırmak ve ekonomi ile ilgili alanlarda işbirliğini geliştirmek için faaliyetler yürütülmektedir. Son yıllarda İSEDAK'ın gündeminde; üye ülkeler arasında ticaretin artırılması, İSEDAK Ekonomi Zirvesi tarafından önceliklendirilen tarım, turizm ve ulaştırma alanlarında işbirliğinin canlandırılması, mali işbirliği, fakirlikle mücadele ve özel sektörle ilişkilerin geliştirilmesi konuları önemli yer tutmaktadır. Ülkemiz, İslam ülkeleriyle işbirliğini geliştirmek için İSEDAK Platformunu etkin bir şekilde kullanmaya devam etmektedir.

2010 yılında Türkiye'nin İİT Üyesi Ülkelere ihracatı, küresel krizin etkisinin zayıflamasıyla önceki yıla göre yüzde 13,6 artarak 32,5 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunun toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 29'dur. 2011 yılının ilk sekiz ayında İİT ülkelerine olan ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 14,4 oranında artarak, 23,9 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2010 yılında Türkiye'nin İİT üyesi ülkelere ithalatı 2009 yılına göre yüzde 55,6 oranında artarak 28 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılının ilk sekiz ayında İİT ülkelerine olan ithalat, 2010 yılının aynı dönemine göre yüzde 52,6 oranında bir artış göstererek 26,4 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

İİT Üyesi Ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi temel hedefi doğrultusunda, İSEDAK'ın görevlerinden biri olan İİT-içi ticaretin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmiş, İİT içi ticaret oransal olarak 2009'da yüzde 16,65 ve 2010'da yüzde 17,03 olarak gerçekleşmiştir.

İSEDAK'ın, ticaretin artırılmasına yönelik en önemli projesi olan İİT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC)'nin hukuki zemini, Menşe Kurallarının onuncu ülke (Bangladeş) tarafından onaylanmasıyla Ağustos 2011 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Anılan Sistemin fiili olarak işlerlik kazanmasına ilişkin gerekli hazırlıklar devam etmektedir. Öte yandan, ticaretin geliştirilmesi için önemli bir rol üstlenmesi beklenen İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC)'nin Merkez Anlaşması 2011 yılında Türkiye tarafından onaylanmıştır.

2009 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen İSEDAK Ekonomi Zirvesinde öncelikli sektörler olarak belirlenen tarım, turizm ve ulaştırma alanlarında üye ülkeler arasında işbirliğinin canlandırılmasına yönelik çalışmalar ivme kazanmıştır. Tarım ve gıda güvenliği alanında bir işbirliği çerçevesi oluşturulması amacıyla İSEDAK Görev Gücü çalışmalarına devam etmiş, turizm alanında işbirliğini güçlendirmek için, Türkiye'nin öncülüğünde bir "Özel Sektör Platformu" oluşturulmuştur. Ulaştırma alanında üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmeye yönelik önemli faaliyetler düzenlenmiş ve bu konuda somut ilerleme sağlanmıştır. Bu kapsamda, Haziran 2011 tarihinde İzmir'de düzenlenen Uzmanlar Grubu Toplantısında "İİT Üyesi Ülkeler Arasında Ulaştırma İşbirliği Çerçevesi (İzmir Belgesi)" hazırlanmış ve bu belge 27. İSEDAK Toplantısı tarafından benimsenmiştir. Ayrıca, 27.

İSEDAK Toplantısı sırasında "Ulaştırma Ağlarının Ticaret ve Turizme Etkisi" konulu Bakanlar Görüş Alış-verişi oturumu düzenlenmiştir. Söz konusu toplantıda bir Ulaştırma Çalışma Grubu kurulması kararlaştırılmış, anılan grubun işleyiş kurallarını belirlemek üzere İSEDAK Koordinasyon Ofisi'nden bir çalışma yapması istenmiştir.

Dünya ekonomisinde son yıllarda yaşanan dalgalanmalar nedeniyle İSEDAK bünyesinde mali işbirliği önem kazanmıştır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası öncülüğünde yürütülen İİT Menkul Kıymet Borsaları Forumu çalışmalarına devam etmiş ve "İİT-İSEDAK Endeksi" oluşturulmasına yönelik çalışmalar son aşamaya gelmiştir. Üye Ülkelerin Merkez Bankaları arasında işbirliği çalışmaları üye ülkelerin kurumsal ve insan kapasitelerinin artırılmasına odaklanmıştır. Ayrıca, 25. İSEDAK Toplantısında alınan karar doğrultusunda üye ülkelerin Sermaye Piyasaları Düzenleyici Kurumları arasında işbirliği başlatılmış ve ilk toplantı Eylül 2011 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, bu alanda gerekli çalışmaları yürütmek üzere "İSEDAK Sermaye Piyasaları Düzenleyicileri Forumu" kurulmuş ve bu karar 27. İSEDAK Toplantısı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

Üye ülkelerde fakirliğin önlenmesine yönelik çalışmalar, bu amaçla geliştirilmiş programlarla yürütülmektedir. İİT Pamuk Programı ve Mesleki ve Teknik Eğitim Programı ile İslam Kalkınma Bankası bünyesinde oluşturulmuş olan fon ve programlar aracılığıyla bu yönde çalışmalara devam edilmektedir.

Ayrıca, İSEDAK Ekonomi Zirvesi ile 25. ve 26. İSEDAK Toplantıları kararları ışığında, İSEDAK'ın mevcut eylem planının eksikliklerini dikkate alan, önümüzdeki dönemde İSEDAK çalışmalarına yön verecek, daha kapsamlı, güncel ve etkin bir uygulama mekanizmasına sahip bir işbirliği dokümanı hazırlanmaktadır. Belgenin resmîyet kazanması ve uygulamaya ilişkin gerekli mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir.

İSEDAK İzleme Komitesi'nin 27. Toplantısı 1-2 Haziran 2011 tarihlerinde Ankara'da, İSEDAK'ın 27. Toplantısı ise 17-20 Ekim 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

2. Temel Amaçlar ve Hedefler

İİT Üyesi Ülkelerle ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmeye yönelik geliştirilmiş olan mevcut proje ve programların başarılı bir biçimde uygulanması için çalışmalara devam edilecektir. Bu doğrultuda üye ülkeler, İİT'nin ilgili kuruluşları ve Türkiye'deki ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin koordinasyon sürdürülecektir.

İİT Üyesi Ülkelerle Tercihli Ticaret Sisteminin yürürlüğe konulması için ilgili ülkeler tarafından taviz listelerinin Ticaret Müzakereleri Komitesi (TNC)'ne iletilmesi ve uygulamaya dönük gerekli hazırlıkların tamamlanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.

İSEDAK'ın öncelikli sektörleri olan tarım, turizm ve ulaştırma alanında işbirliğinin aktif şekilde sürdürülebilmesi için Türkiye'nin birikimleri etkin bir şekilde kullanılacak, diğer ülkelerin de işbirliği çabalarına katılımı hususunda gerekli girişimlerde bulunulacaktır.

İİT Üyesi Ülkelerde standartların geliştirilmesi konusunda, SMİIC'in çalışmalarına destek verilecektir. Türkiye'nin İİT Üyesi Ülkelerde fakirlikle mücadele programlarına desteği sürecektir, bu çerçevede İSEDAK gündeminde yer alan pamuk programı desteklenecektir. Bunun yanı sıra, mali işbirliği konusunda menkul kıymetler borsaları,

merkez bankaları ve sermaye piyasaları düzenleme kurumları arasındaki işbirliği çalışmalarına hız verilecektir.

Ayrıca, İSEDAK'ın önümüzdeki dönem faaliyetlerine yön verecek, yeni bir işbirliği çerçeve belgesi oluşturulmasına yönelik çalışmalar ve bu belgenin hayata geçirilmesine ilişkin mevzuat düzenlemeleri de dâhil gerekli hazırlıklar tamamlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 144. İSEDAK platformunda işbirliği geliştirilecektir.			
Tedbir 316. Yeni İSEDAK İşbirliği Çerçeve Belgesi hayata geçirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S); Dışişleri Bakanlığı	Aralık Sonu	Yeni İSEDAK İşbirliği Çerçeve Belgesinin resmileşme süreci ve gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 317. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Üyesi Ülkeler arasında Tercihli Ticaret Sisteminin (TPS-OIC) fiili işlerlik kazanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S); Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	İlgili ülkelerin taviz listelerini Ticaret Müzakereleri Komitesi Sekretaryasına iletmelerine yönelik çabalar sürdürülecektir.
Tedbir 318. İSEDAK Borsa Endeksi uygulamaya konulacaktır.	İMKB (S); Kalkınma Bakanlığı	Ocak Sonu	İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üyesi ülkelerin borsalarında işlem gören firmaların hisselerinden oluşan İİT-İSEDAK Endeksi İMKB tarafından 2012 yılı Ocak ayı içerisinde hayata geçirilecek ve üye ülkelerin bu endekse en üst düzeyde katılımı için gerekli girişimlerde bulunulacaktır.
Tedbir 319. İSEDAK Özel Sektör Turizm Forumu çalışmaları başlatılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TURSAB), Turizm Yatırımcıları Derneği (TYD), özel sektör kuruluşları	Aralık Sonu	İSEDAK Özel Sektör Turizm Forumunun yapısı ve işleyişine yönelik çalışmalar tamamlanacak ve forum fiilen çalışır hale getirilecektir.

C. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT), KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ) VE GELİŞMEKTE OLAN SEKİZ ÜLKE (D-8)

1. Mevcut Durum

a. EİT

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı bünyesinde, ticaretten ulaştırmaya, tarımdan enerjiye çeşitli alanlarda projeler hazırlanmakta ve yürütülmektedir.

Türkiye'nin 2010 yılında EİT ülkelerine olan ihracatı 7,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bunun toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 6,7'dir. 2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracatımız, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 30 oranında artarak 6 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır.

2010 yılında Türkiye'nin EİT ülkelerinden ithalatı 13,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bunun toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 7,1'dir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 60 oranında artarak 13,0 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

EİT üyesi ülkeler arasındaki ticaretin oranı 2010 yılında, bir önceki yıla aynı seviyede kalarak yüzde 7 civarında gerçekleşmiştir.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı 20. Bakanlar Konseyi toplantısı ve 11. EİT Zirvesi 22-23 Aralık 2010 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

EİT'in daha etkin, dinamik ve görünürlüğü yüksek bir teşkilat haline getirilmesi amacıyla 11. EİT Zirvesi'nce kurulan EİT Akil Adamlar Grubu çalışmalarına devam etmektedir.

2008 yılı itibarıyla İstanbul'da finansman faaliyetlerine başlayan EİT Ticaret ve Kalkınma Bankası, KOBİ'lere kredi desteği sağlama ve kısa dönem ticaret finansmanı konularında faaliyetlerini sürdürmektedir.

EİT Ticaret Anlaşması (ECOTA)'nın yürürlüğe girmesi sonrası, Anlaşma çerçevesinde taviz listelerinin müzakeresinin başlatılmasına yönelik çalışmalar 2011 yılında sürdürülmüştür.

2009 yılında düzenlenen EİT İhracatı Geliştirme Merkezleri İdareleri 1. Toplantısında alınan kararların uygulanmasını teminen üye ülkelerin ihracatı geliştirme merkezleri arasında işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir.

Yeni EİT Ulaştırma ve İletişim Eylem Programının hazırlanmasına ilişkin çalışmalara devam edilmiştir. İstanbul-Tahran-İslamabad demiryolu hattında işletilmeye başlayan trenin daha düzenli ve daha rekabetçi bir hale getirilmesi amacına dönük çalışmalar sürdürülmüştür.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) 23-25 Mayıs 2011 tarihlerinde sınır kapılarının modernizasyonu, Hazine Müsteşarlığı ise 24-26 Mayıs 2011 tarihlerinde yatırım ortamının iyileştirilmesi konularında EİT üyelerine yönelik birer eğitim programı düzenlemişlerdir.

EİT Tohumculuk Derneği 2009 yılında Türkiye'de kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Tohumculuk konusunda yasaların uyumu çalışmalarına ilişkin üç bölgesel program

sürdürülmektedir. Ayrıca, EİT Bölgesel Gıda Güvenliği Programı çerçevesinde alt proje koordinatörlüklerinin belirlenmesi çalışmalarına devam edilmektedir.

EİT Meteoroloji Kalibrasyon Merkezi 2011 yılında Ankara'da faaliyetlerine başlamıştır.

Ülkemiz, 2010 yılında düzenlenen EİT 20. Bölgesel Planlama Konseyi Toplantısında, EİT Bölgesel Gıda Güvenliği Programı koordinatörü olarak belirlenmiştir. Söz konusu koordinatörlük görevi 2012 yılında da sürdürülecektir.

b. KEİ

Türkiye'nin 2010 yılında KEİ ülkelerine ihracatı 14,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bunun toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 12,7'dir. 2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 26,7 oranında artarak, 11,4 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin 2010 yılında KEİ ülkelerinden ithalatı 33,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bunun toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 18,1'dir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 20,7 oranında artarak, 25,7 milyar ABD doları olmuştur.

"Türkiye – Gürcistan Kara Gümrük Geçiş Noktalarının Ortak Kullanımı Anlaşması" 11 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır.

c. D-8

Türkiye'nin 2010 yılında D-8 ülkelerine ihracatı 6,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bunun toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 5,7'dir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 18,4 oranında artarak 4,8 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin 2010 yılında D-8 ülkelerinden ithalatı 13,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bunun toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 7,2'dir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 64,8 oranında artarak 13,4 milyar ABD doları olmuştur.

D-8'in 7. Zirvesi 8 Temmuz 2010 tarihinde Nijerya'nın başkenti Abuja'da gerçekleştirilmiştir. Zirve'de, küresel ekonomik kriz karşısında D-8 ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin önemi, üye ülkeler arasındaki ticaretin artırılması ve D-8 işbirliği anlaşmalarının bir an önce yürürlüğe girmesi konularında mutabakat sağlanmıştır.

D-8 işbirliği çerçevesinde önemli projelerden biri "D-8 Üyesi Ülkeleri Arasında Tercihli Ticaret Anlaşması"dır. Bu Anlaşma Ülkemizin gerekli onay işlemlerini tamamlamasını müteakip Türkiye, Malezya, Nijerya ve Pakistan arasında 25 Ağustos 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2. Temel Amaçlar ve Hedefler

a. EİT

EİT Bölgesinde bölge içi ticaretin artırılması için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılmasına, ulaştırmanın ve taşımacılığın kolaylaştırılmasına, tarım işbirliğinin geliştirilmesine ve gıda güvenliğinin iyileştirilmesine öncelik verilecektir.

Ayrıca, özel sektör işbirliğinin güçlendirilmesine ve güvenli ve sürdürülebilir bir işbirliği altyapısının kurulması için mevcut projelerin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

EİT'in daha etkin, dinamik ve görünürlüğü yüksek bir teşkilat haline getirilmesi amacına dönük çalışmalar sürdürülecektir.

b. KEİ

KEİ kapsamında, bölgesel işbirliği stratejileri geliştirmek, bölgenin karşılaştırmalı üstünlüklerini belirlemek, karşılıklı yatırımlar için öncelikli sektörler ile bölgesel işbirliğinin maliyet ve yararlarını saptamak, küresel düzeyde bölgenin oynaması gereken ekonomik rolü ve KEİ'nin etkinliğini artırmak için KEİ'ye üye ülkeler arasındaki işbirliği faaliyetlerinin düzenlenmesine devam edilecektir.

KEİ'yi proje üreten bir örgüte dönüştürmek amacıyla oluşturulan Proje Geliştirme Fonuna destek verilmeye devam edilecek ve bu çerçevede KOSGEB'in bölgedeki etkinliği artırılabacaktır.

KEİ İş Konseyi'nin "Yeşil Ekonomi Ağı" kurmak için yaptığı proje teklifi çerçevesinde konferanslar düzenlenerek bilgi paylaşımı gerçekleştirilecektir.

KEİ ülkeleri ile ilişkilerimizde özel sektöre önem verilmeye devam edilecektir. Bu kapsamda, ortak projelerin finansmanı ve özel sektörün desteklenmesi için KEİ Ticaret ve Kalkınma Bankasının olanaklarından yararlanılacaktır. Özel sektör, fuarlarına ve tanıtım faaliyetlerine destek verilecektir. 2012 yılının KEİ'nin 20. Yılı olması nedeniyle, bu yıl içerisinde öncelikli olarak belirlenen sektörlerle yönelik iş forumu düzenlenecektir. İşadamlarının vize sorununun çözümüne yönelik çalışmalar yapılacaktır.

KEİ bölgesinde karayolu taşımacılığının önündeki engellerin kaldırılması ve taşımacılığın aşamalı olarak serbestleştirilmesi amacıyla sürdürülen çalışmalar desteklenecektir.

KEİ ülkelerinde enerji konusunda işbirliği çalışmaları desteklenecektir. Bu kapsamda, enerji verimliliğinin artırılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti konusunda işbirliği sürdürülecektir. Bu kapsamda, KEİ ülkeleri arasında bilgi paylaşımı ve operasyonel işbirliği geliştirilecektir.

Kırmızı et, sigara, alkol ve benzeri ürünlerin kaçak olarak ülkemize girmesi sorununun çözümüne yönelik olarak KEİ ülkeleri ile ortak çalışmalar yapılacaktır.

Terörle mücadele konusunda işbirliği çalışmaları sürdürülecektir.

KEİ üyesi ülkeler arasında sağlık, posta hizmetleri, sivil havacılık, sahil güvenlik, yayın düzenleyici kuruluşlar arasında var olan işbirliğinin geliştirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

c. D-8

Türkiye, D-8 kapsamındaki işbirliği faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir. "D-8 Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Anlaşması"nın fiili işlerlik kazanması için taviz listelerinin D-8 Sekreteryasına iletilmesine yönelik çabalar sürdürülecektir.

Mısır ile Türkiye arasında doğrudan bankacılık sistemi olmaması ve para transferlerinin Avrupa ve ABD bankaları kanalıyla yapılması maliyet artırıcı bir faktördür. Bu sorunun çözümüne yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Ticaretin yanı sıra yatırımların da teşvik edilmesine çalışılacaktır. D-8 Yol Haritasında öncelikli işbirliği alanları olarak belirlenen ticaret, sanayi, tarım ve gıda güvenliği, KOBİ'ler, ulaştırma ve enerji alanında işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

KOSGEB tarafından gerçekleştirilen "Sanayi Kümeleri En İyi Uygulama Çalıştayı", "D-8 Uzman Değişimi" projeleri gibi çalışmalar desteklenerek bilgi paylaşımı artırılabilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 145. EİT, KEİ ve D-8 platformlarında işbirliği geliştirilecektir.			
Tedbir 320. Ülkemizin Ekonomik İşbirliği Teşkilatına (EİT) üye ülkelerle olan ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirilecektir.	Dışişleri Bakanlığı (S); Kalkınma Bakanlığı	Mayıs Sonu	Ekonomik İşbirliği Teşkilatının etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak Akil Adamlar Grubu ve benzeri çalışmalara katkı verilecektir.
Tedbir 321. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Ticaret Anlaşması (ECOTA)'nın hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S); Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	'Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Ticaret Anlaşması'nın ek belgelerinin ilgili ülkelere imzalanıp onaylanması ve ilgili üye ülkelerin taviz listelerini EİT Yazmanlığına iletmeleri yönündeki çabalar sürdürülecektir.
Tedbir 322. D-8 Tercihli Ticaret Anlaşmasının fiili işlerlik kazanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S); Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması'nın fiili işlerlik kazanması için ilgili üye ülkelerin taviz listelerini D-8 Sekreteriyasına iletmelerine yönelik çabalar sürdürülecektir.

II. İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türkiye güçlü bir ekonomik ve finansal yapıya sahip olması ve krizlere karşı sağlam duruşu sayesinde bölgesinde güvenli liman olarak algılanarak önemli bir ekonomik güç ve küresel bir aktör olmuş ve yükselen profiliyle komşu ve bölge ülkelerinin yanı sıra komşu olmayan ülkelerin de ekonomik, ticari ve diğer alanlarda ilişkilerini güçlendirmek için taleplerde bulunduğu bir ülke haline gelmiştir. Türkiye'nin ilkeli, dengeli, küresel ve bölgesel bütün aktörlerle temas halinde yürütülen dinamik bir dış politika yöntemi benimsemesi, bölgesel ve küresel gelişmelere yönelik vizyoner, proaktif ve uzun vadeli

politikalar geliştirmesi, diyalog ve müzakereyi esas alan, yapıcı ve kucaklayıcı tutumu sadece içinde bulunduğumuz coğrafyada değil, dünyanın birçok bölgesinde ikili ilişkilerde Türkiye'nin stratejik bir ortak olarak görülmesine katkıda bulunmuştur. Aşağıda yer alan veriler de, Türkiye'nin belirli ülkelere ve bölgelere yoğunlaşmak yerine, komşu olan ve olmayan pek çok ülke ile ikili ekonomik ve ticari ilişkilerini güçlendirerek dengeli bir politika izlediğini göstermektedir.

Türkiye'nin izlediği politikaların ve ülkelerle ikili ilişkilere verdiği önemin etkisi ülkelere ve bölgelere göre dış ticaret hacimlerinde kendini göstermektedir. AB, AB hariç diğer Avrupa, Kuzey Afrika, Diğer Afrika, Kuzey Amerika, Orta Amerika, Diğer Amerika, Yakın ve Orta Doğu, Diğer Asya, Avustralya ve Yeni Zelanda şeklinde ayrılan bölgelere göre dış ticaret rakamlarımızın, 2011 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre, sadece Kuzey Afrika'ya yapılan ihracattaki 500 bin Dolarlık azalışın dışında, önemli ölçüde arttığı görülmektedir.

2010 yılında Türkiye'nin kara sınırı olan komşu ülkelere ihracatı 14,6 milyar ABD doları olup toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 12,9'dur. 2011 yılının ilk sekiz ayında komşu ülkelere yapılan ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 25,6 oranında artarak 11,4 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2010 yılında Türkiye'nin komşu ülkelerden ithalatı 13,2 milyar ABD doları olup toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 7,1'dir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 75,7 oranında artarak 14,2 milyar ABD doları olmuştur. Komşu ülkelerden ithalatımızın büyük bir bölümünü İran'dan yapılan ham petrol ve doğal gaz ithalatı oluşturmaktadır.

Türkiye'nin komşularıyla olan ticareti ülke bazında incelendiğinde, 2010 yılı verilerine göre ihracatta Irak'ın yüzde 41,2 payla, ithalatta ise İran'ın yüzde 57,9 payla Türkiye'nin en önemli ticaret ortakları konumunda oldukları görülmektedir.

Türkiye'den komşu ülkelere yönelen doğrudan yatırımlar kalemi 2011 yılının ilk sekiz aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre üç katın üzerinde artış göstererek 68 milyon dolar olmuştur. Bu artışta en büyük payı alan ülke Irak'tır. Komşu ülkelerden Türkiye'ye yönelik doğrudan yatırımlar kalemi ise 2010 yılının ilk 8 ayında 445 milyon dolar olarak gerçekleşmişken, 2011 yılının aynı döneminde 32 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşte, komşularımız arasında Türkiye'ye en büyük doğrudan yatırımı gerçekleştiren Yunanistan'ın içinde bulunduğu kriz ortamı etkili olmuştur.

Türkiye'nin ihracatı 2010 yılı verilerine göre incelendiğinde Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve Irak'ın en fazla ihracat yaptığımız beş ülke olduğu görülmektedir. Söz konusu 5 ülkenin toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 33,8 olmuştur. Bu ülkelere yapılan ihracat 2011 yılının ilk sekiz ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 27 oranında artmıştır.

2010 yılı ithalat verilerine göre Rusya, Almanya, Çin, ABD ve İtalya en fazla ithalat gerçekleştirdiğimiz beş ülke olmuştur. Söz konusu 5 ülkenin toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 42,5 olmuştur. Bu ülkelere yapılan ithalat 2011 yılının ilk sekiz ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 33,9 oranında artmıştır.

Türkiye'ye en fazla doğrudan yatırım yapan ülkeler 2011 yılı sekiz aylık verilerine göre Avusturya, İspanya, Belçika, Hollanda ve Fransa'dır. Bu ülkeler 7,7 milyar ABD Dolar doğrudan yatırım yaparak Türkiye'ye yapılan doğrudan yatırımların yüzde 80,2'sini gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'den diğer ülkelere yapılan doğrudan yatırımlarda ise en büyük payı sırasıyla Fransa, Azerbaycan, İsviçre, Hollanda ve Almanya almıştır. Bu ülkelere 2011 yılının sekiz ayında yapılan 1 milyar ABD doları tutarındaki doğrudan yatırım, Türkiye'den yurtdışına yapılan doğrudan yatırımların yüzde 82,6'sını oluşturmaktadır.

2010 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine ihracatı 3,9 milyar ABD doları olup toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 3,4'tür. 2011 yılının ilk sekiz ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 30,7 oranında artarak 3,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2010 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden ithalatı 4,6 milyar ABD doları olup toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 2,5'tir. 2011 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 32 oranında artarak 3,9 milyar ABD doları olmuştur.

Türk Cumhuriyetlerine Türkiye'den 1992-2010 döneminde toplam 4,6 milyar ABD doları tutarında sermaye ihraç edilmiştir. Söz konusu sermaye ihracının yüzde 82,4'ü Azerbaycan'a, yüzde 13,6'sı Kazakistan'a, yüzde 1,9'u Özbekistan'a, yüzde 1,4'ü Türkmenistan'a ve yüzde 1'i Kırgızistan'a yapılmıştır. 2010 yılında en çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler ise 7 milyon ABD doları ile Özbekistan ve 4,6 milyon ABD doları ile Azerbaycan ve Kazakistan olmuştur.

Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile ilişkilerimiz ticari ilişkilerin yanı sıra özellikle eğitim alanında ve ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun şekilde sürdürülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yürüttüğü Büyük Öğrenci Projesi kapsamında, Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topluluklarından gelen öğrencilere, lisans ve yüksek lisans eğitimi verilmektedir. Bu kapsamda 698'i TÖMER'de Türkçe eğitim programlarına devam edenler olmak üzere toplam 6.287 öğrenciye eğitim verilmektedir.

Hali hazırda Azerbaycan, Suriye, Yunanistan, Rusya ve Irak ile oluşturulmuş olan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) mekanizmalarının uygulanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. 2011 yılında Ukrayna ve Mısır arasında YDSK kurulmasına ilişkin deklarasyonlar parafe edilmiş ve Türkiye - Azerbaycan YDSK toplantısı gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında ayrıca, Irak, Yunanistan ve Ukrayna ile de YDSK Bakanlar Kurulu Toplantıları gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Çin, İngiltere, İspanya, İtalya, Bulgaristan ve Ürdün ile benzer mekanizmaların oluşturulması yönündeki çalışmalar devam etmektedir.

2011 yılında Nijerya ve Tanzanya ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye ile çeşitli ülkeler arasında Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının düzenlenmesine ve KEK protokolleri imzalanmasına devam edilmiştir.

Komşumuz Suriye Arap Cumhuriyeti ile Bölgelerarası İşbirliği Programı uygulama çalışmaları kapsamında 2011 yılında, Program kapsamı genişletilerek yeni dâhil olan Şanlıurfa ve Mardin illeri için çıkılan Proje Teklif Çağrısı sonuçlandırılmış ancak Suriye'de yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle seçilen projelerin uygulamasına geçilememiştir. İslam

Kalkınma Bankası tarafından Program'a hibe edilen 500 bin ABD Doları'nın Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na aktarımı gerçekleştirilmiştir.

Afganistan, Azerbaycan ve Cezayir'le 2011 yılı içerisinde teknik işbirliği çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda 2011 yılında Azerbaycan'da "Küreselleşme Koşullarında Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Konferansı" düzenlenmiştir. Kalkınma Bakanlığı, TİKA ve diğer kamu kurumlarının katkılarıyla Afganistan'ın başta Ekonomi Bakanlığı olmak üzere kamu kurumlarına yönelik proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularını kapsayan bir Kapasite Geliştirme Programı uygulanmıştır. Cezayir planlama ve İstatistik Bakanlığı yetkililerinden oluşan bir heyete Planlama ve Kalkınma alanında eğitim verilmiştir. Moğolistan ve Pakistan ile teknik işbirliği programlarının başlatılmasına yönelik çalışmalar ise devam etmektedir. 2010 yılında Pakistan ve Moğolistan ile imzalanan "Planlama ve Kalkınma Alanlarında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptları"nın onay süreçleri kapsamındaki çalışmalara 2011 yılında da devam edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Komşu ülkeler ve ihtiyaç duyulan sınırdaş olmayan ülkelerle sınır ötesi ve bölgelerarası işbirliği programlarının geliştirilmesine ağırlık verilecektir.

İkili düzeyde, komşu ülkelerimiz ve komşu olmayan diğer ülkelerle Kalkınma Bakanlığının faaliyet alanına uygun şekilde teknik işbirliği çalışmaları artırılarak sürdürülecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara daha etkin bir idari koordinasyon sağlanarak devam edilecektir.

Türkiye ile diğer ülkeler arasında KEK toplantılarının gerçekleştirilmesi, YDSK faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, YTKK Anlaşmalarının ve gümrük birliği yükümlülüklerimizle uyumlu bir şekilde Serbest Ticaret Anlaşmalarının (STA) imzalanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 146. Türkiye ile komşu ülkeler ve bölge ülkeleri arasında; kültürel, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda işbirliği programları devam edecektir.			
Tedbir 323. Kalkınma alanında komşu ülkelerle ve bölge ülkeleriyle ikili ve çok taraflı işbirliğini geliştirmeye dönük bir strateji belgesi oluşturma çalışmaları yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S) Dışişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TİKA ve ilgili diğer kuruluşlar	Yıl Boyunca	Kalkınma alanında komşu ülkelerle ve bölge ülkeleriyle ikili ve çok taraflı işbirliğini geliştirmeye dönük bir strateji belgesi oluşturma çalışmaları için bir yol haritası çıkarılacak ve bu yol haritası doğrultusunda çalışmalar yapılacaktır.

III. TEKNİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'nin OECD bünyesinde 23 üyesi bulunan Kalkınma Yardımları Komitesindeki (DAC) gözlemci statüsü devam etmektedir. Türkiye devam eden küresel kriz ve olumsuz ekonomik koşulların yarattığı bütün zorluklara rağmen kalkınma yardımlarını artırmayı sürdürmüştür. 2009 yılında 707 milyon ABD doları olan Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları (RKY), 2010 yılında 967 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır. Türkiye'nin 2009 yılında yüzde 0,11 olan RKY/GSYH oranı, 2010 yılında yüzde 0,13 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO V: 1- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları

	2006	2007	2008	2009	2010
RKY (Milyon ABD Doları)	714	602	780	707	967
RKY / GSYH (Yüzde)	0,13	0,09	0,10	0,11	0,13

Kaynak: TİKA

Uluslararası kalkınma platformlarında yükselen donör ülke olarak nitelendirilen Türkiye'nin RKY miktarı küresel krize rağmen beklentilerin üzerinde artmıştır. RKY, Özel Sektör Akımları ve STK yardımları toplandığında Türkiye tarafından yapılan toplam kalkınma yardımlarının 2010 yılında 1.718 milyon ABD doları olarak gerçekleştiği görülmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'nin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yaptığı RKY'nin orta ve uzun vadeli stratejilere dayanması ve program bazlı gerçekleştirilmesi gerekliliği sürmektedir. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın (TİKA) kapasitesinin iyileştirilmesi ve personel yapısının güçlendirilmesi gibi çalışmalarla RKY'nin etkinliği ve verimliliği artırılabilir.

Türkiye'nin yardım sağladığı ülkelerdeki ihtiyaçların ve taleplerin, tarihi ve kültürel nedenlerin de etkisiyle farklılık göstermesi, Türkiye'nin kalkınma yardımlarının diğer OECD ülkeleriyle mukayese edildiğinde sektörel olarak daha fazla çeşitlilik göstermesine neden olmaktadır. Kalkınma yardımları konusunda ana uygulayıcı kuruluş olan TİKA'nın uygulayacağı kalkınma projelerinde önceliklendirme yapmasına ve belirli sektörlerle odaklanılmasını teminen ülke stratejileri hazırlanmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

2010 yılı rakamlarına göre Türkiye'nin yaptığı yardımlarda Acil Yardımların payının arttığı görülmektedir. 2010 yılında 152 milyon ABD doları olarak gerçekleşen Acil Yardımların artışında Pakistan'da meydana gelen sel felaketi gibi insani krizler etkili olmuştur. Dünyanın birçok yerindeki insani krizlerde aktif olarak rol almaya başlayan Türkiye'nin 2011 yılında Somali'deki açlık krizinde gösterdiği çaba ve yaptığı yardımlar acil yardımların kalkınma yardımları içerisindeki payının artışının diğer bir nedenidir.

2010 yılında yapılan yardımların 626 milyon ABD dolarlık kısmı Teknik İşbirliği Proje ve Programlarına, 481 milyon ABD dolarlık kısmı sosyal Altyapıyı Geliştirmeye, 23 milyon ABD Dolarlık kısmı ekonomik altyapıya, 111 milyon ABD Dolarlık kısmı üretimi geliştirmeye ayrılmış ve 10 milyon ADB Dolarlık kısmı da diğer sektörlerde kullanılmıştır.

Türkiye 9-13 Mayıs 2011 tarihleri arasında on yılda bir düzenlenen Birleşmiş Milletler Dördüncü En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. Yaklaşık 10.000 kişinin katılımıyla gerçekleşen konferans neticesinde EAGÜ'lere yönelik İstanbul

Eylem Programı kabul edilmiştir. Ayrıca konferans sırasında Türkiye 2020 yılına kadar EAGÜ'lere yıllık 200 milyon ABD doları tutarında yardım yapacağını taahhüt etmiştir.

Kalkınma alanında Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde etkinliğini artırmasına paralel olarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) özel sektörün kalkınma çalışmalarına katılımı alanında faaliyet gösteren Özel Sektör Birimine bağlı olarak kurulan "İstanbul Uluslararası Özel Sektör ve Kalkınma Merkezi (IICPSD)" faaliyetlerine başlamıştır.

2011 yılında başta UNDP olmak üzere BM kuruluşlarının teknik desteğiyle Türkiye'de 60 adet teknik işbirliği projesinin uygulanmasına devam edilmiştir. Bu projelerde cinsiyet eşitliği, çevre, iyi yönetimin sağlanması, yoksullukla mücadele, anne ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, çocukların ve gençlerin konumunun güçlendirilmesi ve program uygulama kapasitesinin geliştirilmesi gibi faaliyet alanlarına odaklanılmıştır.

2011 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla teknik işbirliği kapsamında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) desteğiyle yedi, Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) desteği ile ise altı adet proje uygulanmaktadır.

2011 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla ikili teknik işbirliği kapsamında 25'i Hindistan, 46'sı Singapur, 25'i Japonya, 5'i Malezya, 1'i Endonezya tarafından olmak üzere Türkiye'ye 117 adet kısa dönemli kurs tahsis edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Türkiye'nin gerçekleştirdiği kalkınma yardımlarında, Orta Asya, Balkanlar, Afrika ve Orta Doğu'da yer alan ülkeler başta olmak üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına, bu ülkelerin ihtiyaçlarını, ülkemizin uzmanlaştığı alanları ve dış politika önceliklerini gözeterek bir anlayışla katkı sağlanmaya devam edilecektir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel sektörün katılımı teşvik edilecektir. Çok taraflı uluslararası kalkınma kuruluşlarıyla bölgesel ve küresel işbirlikleri ulusal önceliklerle uyumlu şekilde artırılacaktır. Bu doğrultuda, bu kuruluşların bölgesel ve küresel birim ve merkezlerinin ülkemizde kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 147. Türkiye'nin yaptığı kalkınma yardımlarının niteliğinin artırılması ve kurumlar arası koordinasyonun iyileştirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.			
Tedbir 324. Türkiye'nin yaptığı yardımlar için ulusal öncelikler ve ülkelerin ihtiyaçları dikkate alınarak orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilecektir.	TİKA (S), Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	EAGÜ'lere 2020 yılına kadar yıllık yapılacak 200 milyon ABD doları değerindeki yardımlar dahil olmak üzere kalkınma yardımları ülke özelinde, program bazlı ve ulusal dış politika öncelikleri dikkate alınarak gerçekleştirilecektir. Kalkınma Yardımlarının Paris Bildirgesi, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve benzeri uluslararası kabul görmüş kalkınma ilkeleri ile uyumu

			geliştirilecektir. TİKA'nın kapasitesinin güçlendirilmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 325. Türkiye'nin teknik yardım kapasitesinin belirlenmesi ve bu kapasitenin etkinlik değerlendirmesine yönelik olarak verilerin elektronik ortamda girilmesi sağlanacaktır.	TİKA (S), Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Ülkemizin teknik yardım kapasitesinin dış politika hedeflerine uygun olarak etkin bir şekilde kullanılması ve etkinlik değerlendirmesinin yapılması amacıyla TİKA tarafından hazırlanan Kalkınma Yardımları Kapasite Programı (KAP) ve Envanter Bilgi Formları (EBF) ve benzeri mekanizmaların etkin şekilde kullanılması sağlanacak ve Türkiye'nin Kalkınma Yardımlarının OECD raporlarında daha sağlıklı bir raporlaması yapılacaktır.
Tedbir 326. Dış Yardımlarla ilgili bir çerçeve yasa hazırlanacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TİKA	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları alanındaki yasal sorunları gidermeye ve kurumlar arası koordinasyonu iyileştirmeye yönelik dış yardım yasa tasarısı taslağı hazırlanacaktır.
Öncelik 148. Türkiye'nin çok taraflı uluslararası kalkınma kuruluşlarıyla işbirliği artırılacaktır.			
Tedbir 327. Ulusal öncelikler doğrultusunda BM ve diğer çok taraflı uluslararası kalkınma kuruluşlarıyla yapılan işbirlikleri geliştirilerek, uluslararası kalkınma çalışmalarına etkin katılım sağlanacak ve görünürlük artırılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TİKA	Aralık Sonu	Bölgesel ve küresel işbirliklerini artırmak amacıyla UN Women gibi BM kuruluşlarının bölgesel ofislerinin ülkemizde açılması için çalışmalar sürdürülecektir. Ayrıca OECD gibi diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliklerinin artırılmasına, belirlenen alanlarda ulusal bölgesel ve uluslararası düzeyde kapasitenin iyileştirilmesine ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yoğunlaşılacaktır.